คู่มือคัมภีร์ปทรูปสิทธิ

อาขยาตกัณฑ์

พระมหาสมปอง มุทิโต
ศูนย์การศึกษาบาลีใหญ่และพระไตรปิฎก

คู่มือปทรูปสิทธิ

๖. อาขฺยาตกัณฑ์

(อาขฺยาต = ธาตุ+ปัจจัย+วิภัตติอาขฺยาต)

อาขฺยาต

ธาตุ วิ. **อา กฺริยํ ขฺยาตีติ อาขฺยาตํ.** (อา+ขฺยา กถเน+ต)
ศัพท์กล่าวกิริยา ชื่อว่า อาขฺยาต

ธาตฺวตฺถ วิ. **กฺริยํ อาจิกฺขตีติ อาขฺยาตํ,** กฺริยาปทำ. (อา+ขฺยา กถเน+ต)
ศัพท์กล่าวกิริยา ชื่อว่า อาขฺยาต, กิริยาบท

กฺริยา คืออรรถของธาตุมี **คมนะ** การไป, **ปจนะ** การหุงต้ม เป็นต้น

กฺริยาลักษณะ คือ อาขฺยาต ที่มีอรรถกิริยาเป็นเครื่องหมายจดจำ

คาถา

ยํ ติกาลํ ติปุริสํ กฺริยาวาจิ ติการกํ
อติลิงฺคํ ทฺวิวจนํ ตทาขฺยาตนฺติ วุจฺจติ.

บทที่กล่าวกิริยา, มีกาล ๓, มีบุรุษ ๓, มีการกะ ๓, มีวจนะ ๒, ไม่เป็นทั้ง ๓ ลิงค์, ท่านเรียกว่า “**อาขฺยาต**”

วิภัตติ ๘ หมวด

วิ. **กาลาทิวเสน ธาตฺวตฺถํ วิภชนฺตีติ วิภตฺติโย,** ตฺยาทโย. (วิ+ภช วิโยเค+ติ)
คำจำแนกอรรถของธาตุ โดยกาลเป็นต้น ชื่อว่า วิภัตติ, มี ติ เป็นต้น

มี ๘ หมวด คือ วตฺตมานา ปญฺจมี สตฺตมี ปโรกฺขา หิยฺยตฺตนี อชฺชตนี ภวิสฺสนฺตี กาลาติปตฺติ

วิภัตติ บอกให้รู้อะไรบ้าง ? บอกให้รู้ ๕ อย่าง คือ

กาล ๓	ได้แก่	อดีต ปัจจุบัน อนาคต
บท ๒	ได้แก่	ปรัสสบท อัตตโนบท
การกะ ๓	ได้แก่	กัตตุ กัมมะ ภาวะ
บุรุษ ๓	ได้แก่	ปฐมะ มัชฌิมะ อุตตมะ
วจนะ ๒	ได้แก่	เอกวจนะ พหุวจนะ

ธาตุ ๒ ประเภท

วิ. **กฺริยํ ธาเรนฺตีติ ธาตโว,** ภูวาทโย ขาทิธาตุปฺปจฺจยนฺตา. (ธา ธารเณ + ตุ)
ศัพท์ที่ทรงกิริยาไว้ ชื่อว่า ธาตุ, ตั้งแต่ ภู - ขาทิ

ธาตุ แบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ

๑. **สกัมมกธาตุ** ธาตุที่มองหากรรมคือทุติยาวิภัตติ (ต้องมีกรรมจึงจะได้เนื้อความชัดเจน)
เช่น **กฏฺ กโรติ** ย่อมกระทำ ซึ่งเสื่อ (ทอเสื่อ)
คามํ คจฺฉติ ย่อมไป สู่หมู่บ้าน (ไปบ้าน)

โอทนำ ปจติ ย่อมหุง ซึ่งข้าว (หุงข้าว)

๒. **อกัมมกธาตุ** ธาตุที่ไม่มองหากรรมคือทุติยาวิภัตติ (แม้จะไม่มีกรรมก็ได้เนื้อความชัดเจน)

เช่น **อจฺฉติ** ย่อมอยู่ (อยู่)
เสติ ย่อมนอน (นอน)
ติฏฺฐติ ยืนอยู่ (ยืน)

วิกรณปัจจัย ๑๓ ตัว

ปัจจัย ในที่นี้ หมายถึง **วิกรณปัจจัย ๑๓ ตัว** คือ **อ, ำ อ, ย, ณุ ณา อุณา, นา ปฺป ณฺหา, โอ ยิร, เณ ณย** ทำหน้าที่จัดแบ่งธาตุที่ลงปัจจัยเดียวกัน เข้าเป็นหมวดหรือคณะเดียวกัน ได้ ๗ หมวด ดังนี้

๑. **ภูวาทิคณะ**	ลง **อ** วิกรณปัจจัย	=	ภูวาทิโต อ.
๒. **รุธาทิคณะ**	ลง **ำ** อาคม และ **อ** วิกรณปัจจัย	=	รุธาทิโต นิคฺคหีตปุพฺพญฺจ.
๓. **ทิวาทิคณะ**	ลง **ย** วิกรณปัจจัย	=	ทิวาทิโต โย.
๔. **สฺวาทิคณะ**	ลง **ณุ ณา อุณา** วิกรณปัจจัย	=	สฺวาทิโต ณุณาอุณา จ.
๕. **กิยาทิคณะ**	ลง **นา** วิกรณปัจจัย	=	กิยาทิโต นา.
	และลง **ปฺป ณฺหา** วิกรณปัจจัย	=	คหาทิโต ปฺปณฺหา.
๖. **ตนาทิคณะ**	ลง **โอ ยิร** วิกรณปัจจัย	=	ตนาทิโต โอยิรา.
๗. **จุราทิคณะ**	ลง **เณ ณย** วิกรณปัจจัย	=	จุราทิโต เณณยา.

๖.๑. ภูวาทิคณะ

หมวดธาตุมี ภู เป็นต้น

ลำดับการสำเร็จรูปของบทกิริยา เช่น **ภวติ** ย่อมมี ย่อมเป็น

๑.	ตั้งธาตุเตรียมเอาไว้ เช่น **ภู สตฺตายำ** ในความมี ความเป็น		
๒.	เรียก ภู เป็นต้น ว่า **ธาตุ**	=	ภูวาทโย ธาตโว.
๓.	ถ้าธาตุมีสระมากกว่า ๑ ให้ลบตัวสุดท้าย	=	ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
๔.	ลงวิภัตติ ๘ หมวด เช่น วัตตมานา	=	วตฺตมานา ติ อนฺติ สิ ถ มิ ม, เต อนฺเต ...
๕.	ลงในกาล ทุกวิภัตติ	=	กาเล.
๖.	ลง วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล	=	วตฺตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน.
๗.	แบ่งวิภัตติ ๖ ตัว ครึ่งหน้า (๔๘) เป็นปรัสสบท	=	อถ ปุพฺพานิ วิภตฺตีนำ ฉ ปรสฺสปทานิ.
๘.	แบ่งวิภัตติ ๖ ตัว ครึ่งหลัง (๔๘) เป็นอัตตโนบท	=	ปราณฺยตฺตโนปทานิ.
๙.	ให้วิภัตติฝ่ายปรัสบท ลงในกัตตุการกะ (วาจก)	=	กตฺตริ ปรสฺสปทำ.
๑๐.	ให้วิภัตติฝ่ายอัตตโนบท ลงในกัมมการกะ (วาจก)	=	อตฺตโนปทานิ ภาเว จ กมฺมนิ.
๑๑.	วิภัตติแต่ละคู่ ชื่อว่า ปฐมบุรุษ มัชฌิมบุรุษ อุตตมบุรุษ	=	เทฺว เทฺว ปรมมชฺฌิมุตฺตมปุริสา.
๑๒.	เมื่อมี นาม เป็นประธาน ให้ลงวิภัตติ ปฐมบุรุษ	=	นามมฺหิ ปยุชฺชมาเนปิ ตุลฺยาธิกรเณ ปโม.
๑๓.	เมื่อมี ตุมฺห เป็นประธาน ให้ลงวิภัตติ มัชฌิมบุรุษ	=	ตุมฺเห มชฺฌิโม.
๑๔.	เมื่อมี อมฺห เป็นประธาน ให้ลงวิภัตติ อุตตมบุรุษ	=	อมฺเห อุตฺตโม.
๑๕.	ลง วิกรณปัจจัย ประจำหมวดธาตุ เช่น อ	=	ภูวาทิโต อ.
๑๖.	เพราะปัจจัยที่ไม่ใช่การิตะ วุทธิ อุ เป็น โอ (ถ้ามี)	=	อญฺเญสุ จ.

๑๗. เพราะสระหลัง อาเทศ โอ เป็น อว (ถ้ามี) = โอ อว สเร.

๑๘. ภว อ ติ, แยก ลบ รวม สำเร็จรูปเป็น **ภวติ** ย่อมมี ย่อมเป็น เป็นต้น

ภู สตฺตายํ ในความมี ความเป็น

นำธาตุมาตั้งไว้พร้อมแปลความหมาย เพื่อเตรียมเรียกชื่อว่าธาตุ ในสูตรต่อไป

๔๒๔. ภูวาทโย ธาตโว. (๒ บท, สัญญาสูตร)

หมู่ศัพท์ มี ภู เป็นต้น ชื่อว่า ธาตุ

ธาตุ วิ. **ภู อาทิ เยสํ, เต ภูวาทโย.**
คณะธาตุมี ภู เป็นตัวแรก ชื่อว่า ภูวาทิ (มี ภู เป็นต้น)

ภูวา อาที ปการา เยสํ, เต ภูวาทโย.
คณะธาตุมี ภู และ วา เป็นตัวแรก ชื่อว่า ภูวาทิ (มี ภู และ วา เป็นต้น)

คาถา

ภูวาทีสุ วกาโรยํ เอยฺโย อาคมสนฺธิโช
ภูวาปฺปการา วา ธาตู สกมฺมากมฺมกตฺถโต.

วอักษรในคำว่า “ภูวาทิ” นี้ พึงทราบว่า เกิดจาก (๑) ลง วฺ อาคมในสนธิ หรือ (๒) เป็น ภู อกัมมกธาตุ และเป็น วา สกัมมกธาตุ

๔๒๕. ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส. (๔ บท, โลปวิธิ)

ลบสระสุดท้ายของธาตุที่มีสระมากกว่าหนึ่ง บ้าง

กฺวจิศัพท์ ที่ตามมาจากสูตร “กฺวจิ ธาตุ” เป็นต้น ห้ามลบ อเนกสระ บ้าง

เช่น **มหียติ** = มห ปูชายํ + อี + ย + ติ (ย่อมถูกบูชา)
สมโถ = สมุ อุปสเม + ถ + สิ (สมถะ)

ส่วน **ภู** ธาตุ เป็นสระตัวเดียว จึงไม่ลบสระสุดท้าย

วัตตมานาวิภัตติ

๔๒๖. วตฺตมานา ติ อนฺติ สิ ถ มิ ม, เต อนฺเต เส วฺเห เอ มฺเห.

วิภัตติ ๑๒ บท มี ติ เป็นต้น ชื่อว่าวัตตมานา (๒ บท, สัญญาสูตร)

๔๒๗. กาเล. (๑ บท, อธิการสูตร)

ในการกระทำ

กาล วิ. **กรณํ กาโร, กาโรเยว กาโล.** ตสฺมึ กาเล.
การกระทำ ชื่อว่า การะ, การะนั่นแหละ ชื่อว่า กาละ (อาเทศ ร เป็น ล = เตสุ วุทฺธิ..)

๔๒๘. วตฺตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน. (๒ บท, วิภัตติวิธิ)

ลงวัตตมานาวิภัตติ ในการกระทำาที่เป็นปัจจุบัน

คาถา

กฺริยาย คมฺยมานาย วิภตฺตีนำ วิธานโต
ธาตูเหว ภวนฺตีติ สิทฺธำ ตฺยาทิวิภตฺติโย.

ความสำเร็จ มีอยู่อย่างนี้คือ เมื่อรู้ว่าเป็นกิริยา ให้ลง ติ วิภัตติเป็นต้น หลังจากธาตุเท่านั้น เพราะเป็นวิธีของวิภัตติ

กาล ๖

๑.	**ปัจจุปปันนกาล**	= วัตตมานา	- วตฺตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน.
๒.	**อาณัตติกาล**	= ปัญจมี	- อาณตฺยาสิฏฺเฐนุตฺตกาเล ปญฺจมี.
๓.	**ปริกัปปกาล**	= สัตตมี	- อนุมติปริกปฺปตฺเถสุ สตฺตมี.
๔.	**อดีตกาล**	= ปโรกขา	- อปฺปจฺจกฺเข ปโรกฺขาตีเต.
		หิยยัตตนี	- หิยฺโยปภุติปจฺจกฺเข หิยฺยตฺตนี.
		อัชชตนี	- สมีเปชฺชตนี.
๕.	**อนาคตกาล**	= ภวิสสันตี	- อนาคเต ภวิสฺสนฺตี.
๖.	**กาลาติปัตติกาล**	= กาลาติปัตติ	- กิริยาติปนฺเนตีเต กาลาติปตฺติ.

คาถา

ปจฺจุปฺปนฺนสมีเปปิ วตฺตมานา อตีเตปิ
ตพฺโพหารูปจารโต ตำกาลวจนิจฺฉยา.

ลงวัตตมานาวิภัตติ ในอดีตกาลและอนาคตกาลอันใกล้ปัจจุบัน เพราะสามารถยกขึ้นเรียกว่าปัจจุบันได้ และลงในอดีตกาล เพื่อกล่าวปัจจุบันในอดีตกาลนั้น

ลำดับกาล ๒

๑.	**อุปฺปตฺติกฺกมกาล**	ลำดับกาลตามที่เกิดขึ้นจริง คือ อดีต ปัจจุบัน อนาคต
๒.	**เทสนากฺกมกาล**	ลำดับกาลตามการแสดงธรรม คือ อดีต อนาคต ปัจจุบัน

๔๒๙. อถ ปุพฺพานิ วิภตฺตีนำ ฉ ปรสฺสปทานิ. (๕ บท, สัญญาสูตร)

ต่อจากตัทธิตนั้น วิภัตติ ๖ บทข้างหน้า ชื่อว่าปรัสสบท

ปรสฺสปท วิ. **ปรสฺสตฺถานิ ปทานิ ปรสฺสปทานิ.**
บทเพื่อประโยชน์ของผู้อื่น ชื่อว่า ปรัสสบท

๔๓๐. กตฺตริ ปรสฺสปทำ. (๕ บท, วิภัตติวิธิ)

หลังจากธาตุทั้งหลาย ลงปรัสสบทในกัตตุ

๔๓๑. **เทฺว เทฺว ปฐมมชฺฌิมุตฺตมปุริสา.** (๓ บท, สัญญาสูตร)
วิภัตติ ๒ บทๆ ของฝ่ายปรัสสบทและฝ่ายอัตตโนบท ชื่อว่า ปฐมบุรุษ มัชฌิมบุรุษ และอุตตมบุรุษ

บุรุษ ๓

๑.	**ปฐมบุรุษ**	บุรุษต้น วิภัตติ ๒ ตัวแรก ทั้งฝ่ายปรัสสบทและอัตตโนบท วัตตมานา = ติ อนฺติ, เต อนฺเต
๒.	**มัชฌิมบุรุษ**	บุรุษกลาง วิภัตติ ๒ ตัวกลาง ทั้งฝ่ายปรัสสบทและอัตตโนบท วัตตมานา = สิ ถ, เส วฺเห
๓.	**อุตตมบุรุษ**	บุรุษปลาย วิภัตติ ๒ ตัวหลัง ทั้งฝ่ายปรัสสบทและอัตตโนบท วัตตมานา = มิ ม, เอ มฺเห

การจัดเรียงลำดับบุรุษ เป็นไปตามเรื่องราวที่เกิดขึ้นจริง หรือตามความประสงค์ของผู้กล่าว

๔๓๒. **นามมฺหิ ปยุชฺชมาเนปิ ตุลฺยาธิกรเณ ปจโม.** (๓ บท, สัญญาสูตร)
เมื่อ นาม ศัพท์ มีบุรุษและวจนะตรงกับกิริยา จะประกอบอยู่หรือไม่ก็ตาม ลงปฐมบุรุษหลังจากธาตุทั้งหลาย (ติ อนฺติ เต อนฺเต เป็นต้น)

๔๓๓. **ภูวาทิโต อ.** (๒ บท, ปัจจยวิธิ)
หลังจาก ภู ธาตุเป็นต้น ลง อ วิกรณปัจจัย ในกัตตุ

วิภัตติ ๒ กลุ่ม

อ ปัจจัย จะลงเฉพาะใน สัพพธาตุกวิภัตติ เท่านั้น

๑.	**สพฺพธาตุกวิภตฺติ**	คือ วัตตมานา ปัญจมี สัตตมี หิยยัตตนีวิภัตติ ลงหลังจากธาตุได้ทุกตัว และ อ ปัจจัย ก็ลงได้เฉพาะกลุ่มนี้
๒.	**อสพฺพธาตุกวิภตฺติ**	คือ ปโรกขา อัชชตนี ภวิสสันตี กาลาติปัตติวิภัตติ ลงหลังจากธาตุไม่ทุกตัว และ อ ปัจจัย จะไม่ลงในกลุ่มนี้ แต่จะลง อิ อาคมหน้าพยัญชนาทิวิภัตติ

๔๓๔. **อณฺเณสุ จ.** (๒ บท, วุทธิวิธิ)
เพราะปัจจัยเหล่าอื่นจากการิตปัจจัย วุทธิสระของธาตุที่ไม่มีสังโยคอยู่หลัง บ้าง

วุทธิ

ในธาตุ วุทธิ **อิ อี** เป็น **เอ**, **อุ อู** เป็น **โอ** = อณฺเณสุ จ.
ในลิงค์ วุทธิ อ เป็น อา, อิ อี เป็น เอ, อุ อู เป็น โอ = วุทฺธาทิสรสฺส วาสโยคนฺตสฺส สเณ จ.
จศัพท์ มีอรรถอวุตตสมุจจยะ รวมเอาการวุทธิ ณุ ปัจจัย
เช่น สุ+ณุ+ติ = สุโณติ ย่อมฟัง (วุทธิ อุ ของ ณุ เป็น โอ = จศัพท์ใน อณฺเณสุ จ)

วาศัพท์

วาศัพท์ ที่ตามมาจากสูตร “ฆฏาทีนำ วา” มีอรรถวัตถิตวิภาสา กำหนดวิธี ดังนี้

อิวณฺณุวณฺณนฺตานญฺจ ลหูปนฺตาน ธาตุนำ
อิวณฺณุวณฺณานเมว วุทฺธิ โหติ ปรสฺส น
ยุวณฺณานมฺปิ ยณฺณา- นานิฏฺฐาทีสุ วุทฺธิ น
ตุทาทิสฺสาวิกรเณ น เฉตฺวาทีสุ วา สิยา.

วาศัพท์ กำหนดวิธี ๓ อย่าง ดังนี้

นิจจวิธิ ๑. ทำวุทธิอิวัณณะและอุวัณณะ ของธาตุที่มีอิวัณณะและอุวัณณะอยู่ท้าย (เอกสรธาตุ) และวุทธิสระของธาตุอันมีที่สุดอยู่ใกล้ลหุ (อ อิ อุ) เท่านั้น (อเนกสรธาตุ)

อสันตวิธิ ๒. ไม่มีวุทธิ อ เป็น อา

๓. เพราะ ย ณุ ณา นา และนิฏฐะ (คือ ต ตวนฺตุ ตาวี) ปัจจัยเป็นต้น ไม่วุทธิ แม้อิวัณณะและอุวัณณะ

๔. เพราะอวิกรณปัจจัยไม่วุทธิสระของ ตุทธาตุ เป็นต้น

อนิจจวิธิ ๕. ในอุทาหรณ์ว่า เฉตฺวา เป็นต้น ทำวุทธิได้บ้าง

๔๓๕. โอ อว สเร. (๓ บท, อาเทสวิธิ)

เพราะสระหลัง อาเทศ โอ ของธาตุ เป็น อว

ทำตัวรูป

ภวติ = ภู อ ติ

ภู สตฺตายำ - ภวติ ศัพท์เดิมคือ ภู สตฺตายำ ในความมี ความเป็น
ภู - เรียก ภู ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
ภู - เรียก ติ วิภัตติเป็นต้น ว่าวัตตมานา = วตฺตมานา ติ อนฺติ สิ ถ มิ ม ...
ภู ติ - วัตตมานาวิภัตติ ลงในปัจจุบันกาล = วัตตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน.
ภู ติ - เรียก ติ วิภัตติเป็นต้น ว่าปรัสสบท = อถ ปุพฺพานิ วิภตฺตีนำ ฉ ปรสฺสปทานิ.
ภู ติ - ปรัสสบท ลงในกัตตุ = กตฺตริ ปรสฺสปทำ.
ภู ติ - เรียก ติ วิภัตติเป็นต้น ว่าปฐมบุรุษ = เทฺว เทฺว ปธมมชฺฌิมุตฺตมปุริสา.
ภู ติ - เมื่อมีนามประกอบ ลงปฐมบุรุษ = นามมฺหิ ปยุชฺชมาเนปิ ตุลฺยาธิกรเณ ปโม.
ภู อ ติ - หลังจาก ภู ธาตุเป็นต้น ลง อ วิกรณปัจจัย = ภูวาทิโต อ.
โภ อ ติ - เพราะ อ ปัจจัย วุทธิ อู เป็น โอ = อญฺเญสุ จ.
ภว อ ติ - เพราะสระหลัง อาเทศ โอ เป็น อว = โอ อว สเร.
ภวฺอ อ ติ - แยก วฺ ออกจาก อ = ปุพฺพมโธจิตมสฺสรำ สเรน วิโยชเย.
ภวฺ อ ติ - ลบ สระ อ หน้า ปกติสระ อ หลัง = สรโลโปมาเทสปฺปจฺจยาทิมฺหิ ...
ภวติ - รวม วฺ เข้ากับสระ อ หลัง = นเย ปรำ ยุตฺเต.
ภวติ - สำเร็จรูปเป็น **ภวติ** ย่อมมี ย่อมเป็น, จะมี จะเป็น, มีอยู่ เป็นอยู่

ภวนฺติ = ภู อ อนฺติ

ภู สตฺตายํ - ภวนฺติ ศัพท์เดิมคือ ภู สตฺตายํ ในความมี ความเป็น

ภู - เรียก ภู ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.

ภู - เรียก อนฺติ วิภัตติ ว่าวัตตมานา = วตฺตมานา ติ อนฺติ สิ ถ มิ ม ...

ภู อนฺติ - วัตตมานาวิภัตติ ลงในปัจจุบันกาล = วัตตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน.

ภู อนฺติ - เรียก อนฺติ วิภัตติ ว่าปรัสสบท = อถ ปุพฺพานิ วิภตฺตีนํ ฉ ปรสฺสปทานิ.

ภู อนฺติ - ปรัสสบท ลงในกัตตุ = กตฺตริ ปรสฺสปทํ.

ภู อนฺติ - เรียก อนฺติ วิภัตติ ว่าปฐมบุรุษ = เทฺว เทฺว ปฐมมชฺฌิมุตฺตมปุริสา.

ภู อนฺติ - เมื่อมีนามประกอบ ลงปฐมบุรุษ = นามมฺหิ ปยุชฺชมาเนปิ ตุลฺยาธิกรเณ ปจฺโม.

ภู อ อนฺติ - หลังจาก ภู ธาตุ ลง อ วิกรณปัจจัย = ภูวาทิโต อ.

โภ อ อนฺติ - เพราะ อ ปัจจัย วุทธิ อู เป็น โอ = อญฺเญสุ จ.

ภว อ อนฺติ - เพราะสระหลัง อาเทศ โอ เป็น อว = โอ อว สเร.

ภวฺอ อ อนฺติ - แยก วฺ ออกจาก อ = ปุพฺพมโธจิตมสฺสรํ สเรน วิโยชเย.

ภวฺ อ อนฺติ - เพราะสระ อ ปัจจัย ลบสระ อ ที่ วฺ = สรา สเร โลปํ.

ภวฺ อนฺติ - ลบ สระ อ หน้า ปกติสระ อ หลัง = สรโลโปมาเทสปฺปจฺจยาทิมฺหิ ...

(ภวฺ อนฺติ - หรือ เพราะ อ ที่ อนฺติ ลบ อ หน้า ทีละตัว = สรโลโปมาเทสปฺปจฺจยาทิมฺหิ ...)

(ภวฺ อนฺติ - หรือ เพราะ อ ที่ อนฺติ ลบ อ หน้าทั้ง ๒ = สรโลโปมาเทสปฺปจฺจยาทิมฺหิ ...)

ภวนฺติ - รวม วฺ เข้ากับสระ อ หลัง = นเย ปรํ ยุตฺเต.

ภวนฺติ - สำเร็จรูปเป็น **ภวนฺติ** ย่อมมี ย่อมเป็น, จะมี จะเป็น, มีอยู่ เป็นอยู่

อุทาหรณ์

วัตตมานา ปรัสบท ปฐม. เอก.	- **โส ปุริโส สาธุ ภวติ.**	บุรุษนั้น เป็นคนดี	ปุ.
	- **สา กญฺญา สาธุ ภวติ.**	สาวน้อยนั้น เป็นคนดี	อิต.
	- **ตํ จิตฺตํ สาธุ ภวติ.**	จิตนั้น เป็นคนดี	นปุ.
วัตตมานา ปรัสบท ปฐม. พหุ.	- **เต ปุริสา เมธาวิโน ภวนฺติ.**	บุรุษเหล่านั้น เป็นคนมีปัญญา	ปุ.
	- **ตาโย กญฺญาโย เมธาวินิโย ภวนฺติ.**	สาวน้อยเหล่านั้น เป็นคนมีปัญญา	อิต.
	- **ตานิ กุลานิ เมธาวีนิ ภวนฺติ.**	ตระกูลเหล่านั้น เป็นคนมีปัญญา	นปุ.

๔๓๖. **ตุมฺเห มชฺฌิโม.** (๒ บท, วิภตฺติวิธิ)

เมื่อ ตุมฺห ศัพท์ มีบุรุษและวจนะตรงกับกิริยา จะประกอบอยู่หรือไม่ก็ตาม ลงมัชฌิมบุรุษ หลังจากธาตุทั้งหลาย (สิ ถ เส วฺเห เป็นต้น)

อุทาหรณ์

ตุมฺห ปยุชฺชมาน	- **ตฺวํ ภวสิ.**	ท่าน ย่อมเป็น
	- **ตุมฺเห ภวถ.**	ท่านทั้งหลาย ย่อมเป็น
ตุมฺห อปฺปยุชฺชมาน	- **ภวสิ.**	ย่อมเป็น
	- **ภวถ.**	ย่อมเป็น

บทว่า **ตุลฺยาธิกรเณ** มีประโยชน์เพื่อห้ามลง มัชฌิมบุรุษ เมื่อ ตุมฺห ศัพท์ไม่มีบุรุษและวจนะตรงกับกิริยา
เช่น **ตยา ปจฺจเต โอทโน.** ข้าว อันพ่อครัว ย่อมหุง

๔๓๗. **อมฺเห อุตฺตโม.** (๒ บท, วิภตฺติวิธิ)
เมื่อ อมฺห ศัพท์ มีบุรุษและวจนะตรงกับกิริยา จะประกอบอยู่หรือไม่ก็ตาม ลงอุตตมบุรุษ หลังจากธาตุทั้งหลาย (มิ ม เอ มฺเห เป็นต้น)

๔๓๘. **อกาโร ทีฆ หิมิเมสุ.** (๓ บท, ทีฆวิธิ)
เพราะ หิ มิ ม วิภัตติ ทีฆะ อ เป็น อา

อุทาหรณ์

อมฺห ปยุชฺชมาน	-	**อหํ ภวามิ.**	ข้าพเจ้า ย่อมเป็น
	-	**มยํ ภวาม.**	ข้าพเจ้าทั้งหลาย ย่อมเป็น
อมฺห อปฺปยุชฺชมาน	-	**ภวามิ, ภวาม.**	ย่อมเป็น

ทำตัวรูป

ภวามิ = ภู อ มิ

ภู สตฺตายํ	-	ภวามิ ศัพท์เดิมคือ ภู สตฺตายํ ในความมี ความเป็น	
ภู	-	เรียก ภู ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
ภู	-	เรียก มิ วิภัตติเป็นต้น ว่าวัตตมานา	= วตฺตมานา ติ อนฺติ สิ ถ มิ ม ...
ภู มิ	-	วัตตมานาวิภัตติ ลงในปัจจุบันกาล	= วัตตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน.
ภู มิ	-	เรียก มิ วิภัตติเป็นต้น ว่าปรัสสบท	= อถ ปุพฺพานิ วิภตฺตีนํ ฉ ปรสฺสปทานิ.
ภู มิ	-	ปรัสสบท ลงในกัตตุ	= กตฺตริ ปรสฺสปทํ.
ภู มิ	-	เรียก มิ วิภัตติเป็นต้น ว่าปฐมบุรุษ	= เทฺว เทฺว ปธมมชฺฌิมุตฺตมปุริสา.
ภู มิ	-	เมื่อมีนามประกอบ ลงปฐมบุรุษ	= อมฺเห อุตฺตโม.
ภู อ มิ	-	หลังจาก ภู ธาตุเป็นต้น ลง อ วิกรณปัจจัย	= ภูวาทิโต อ.
โภ อ มิ	-	เพราะ อ ปัจจัย วุทธิ อู เป็น โอ	= อญฺเญสุ จ.
ภว อ มิ	-	เพราะสระหลัง อาเทศ โอ เป็น อว	= โอ อว สเร.
ภวฺอ อ มิ	-	แยก วฺ ออกจาก อ	= ปุพฺพมโธจิตมสฺสรํ สเรน วิโยชเย.
ภวฺ อ มิ	-	เพราะสระ อ หลัง ลบสระ อ หน้า	= สรา สเร โลปํ.
ภวฺ อา มิ	-	เพราะ มิ ทีฆะ อ เป็น อา	= อกาโร ทีฆํ หิมิเมสุ.
ภวามิ	-	รวม วฺ เข้ากับสระ อา หลัง	= นเย ปรํ ยุตฺเต.
ภวามิ	-	สำเร็จรูปเป็น **ภวามิ** ย่อมมี ย่อมเป็น, จะมี จะเป็น, มีอยู่ เป็นอยู่	

๔๓๙. **ปราณฺยตฺตโนปทานิ.** (๒ บท, สัญญาสูตร)
วิภัตติ ๖ บทข้างหลัง ชื่อว่า อัตตโนบท

๔๔๐. กตฺตริ จ. (๒ บท, วิภัตติวิธิ)

หลังจากธาตุทั้งหลาย ลงวิภัตติฝ่ายอัตตโนบท ในกัตตุด้วย

อุทาหรณ์

ภวเต ภวนฺเต, ภวเส ภววฺเห, ภเว ภวามฺเห. ย่อมมี ย่อมเป็น

จศัพท์ในสูตรนี้ มีอรรถอวธารณะ ห้ามลงวิภัตติฝ่ายอัตตโนบท หลังจากธาตุบางตัว เช่น อส ภุวิ ในความมี ความเป็น มีอุทาหรณ์เฉพาะฝ่ายปรัสบท เช่น อตฺถิ สนฺติ, ไม่มีอุทาหรณ์ว่า อสเต อสนฺเต เป็นต้น

ภูธาตุ วัตตมานา กัตตุ สัททปทมาลา						
ปรัสสบท				อัตตโนบท		
โยคะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ		เอกวจนะ	พหุวจนะ	บุรุษ
นามโยคะ	**ภวติ**	**ภวนฺติ**		**ภวเต**	**ภวนฺเต**	ปฐมบุรุษ
ตุมฺหโยคะ	**ภวสิ**	**ภวถ**		**ภวเส**	**ภววฺเห**	มัชฌิมบุรุษ
อมฺหโยคะ	**ภวามิ**	**ภวาม**		**ภเว**	**ภวามฺเห**	อุตตมบุรุษ

วิภัตติ	ปรัสสบท						อัตตโนบท					
วัตตมานา	**ติ**	**อนฺติ**	**สิ**	**ถ**	**มิ**	**ม**	**เต**	**อนฺเต**	**เส**	**วฺเห**	**เอ**	**มฺเห**
ภู สตฺตายํ	ภวติ	ภวนฺติ	ภวสิ	ภวถ	ภวามิ	ภวาม	ภวเต	ภวนฺเต	ภวเส	ภววฺเห	ภเว	ภวามฺเห
ปจ ปาเก	ปจติ	ปจนฺติ	ปจสิ	ปจถ	ปจามิ	ปจาม	ปจเต	ปจนฺเต	ปจเส	ปจวฺเห	ปเจ	ปจามฺเห
คมฺ คติมฺหิ	คจฺฉติ	คจฺฉนฺติ คจฺฉเร	คจฺฉสิ	คจฺฉถ	คจฺฉามิ	คจฺฉาม	คจฺฉเต	คจฺฉนฺเต คจฺฉเร	คจฺฉเส	คจฺฉวฺเห	คจฺเฉ	คจฺฉามฺเห
	คเมติ	คเมนฺติ	คเมสิ	คเมถ	คเมมิ	คเมม	-	-	-	-	-	-
	ฆมฺมติ	ฆมฺมนฺติ	ฆมฺมสิ	ฆมฺมถ	ฆมฺมามิ	ฆมฺมาม	ฆมฺมเต	ฆมฺมนฺเต	ฆมฺมเส	ฆมฺมวฺเห	ฆมฺเม	ฆมฺมามฺเห

ปจ ปาเก ในการหุง การต้ม ทำให้สุก

เมื่อเรียกว่าธาตุ, ลบ อเนกสระ, ลงวิภัตติ เป็นต้น เหมือนเดิม, ต่างแต่การไม่ทำวุทธิ อ เป็น อา เพราะไม่ใช่ธาตุที่เป็น อิวัณณันตะ และ อุวัณณันตะ (ไม่ใช่ อิ อี อุ อู การันตธาตุ)

อุ. **โส เทวทตฺโต โอทนํ ปจติ.** นายเทวทัตนั้น หุงข้าว

ปจธาตุ วัตตมานา กัตตุ สัททปทมาลา						
ปรัสสบท				อัตตโนบท		
โยคะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ		เอกวจนะ	พหุวจนะ	บุรุษ
นามโยคะ	**ปจติ**	**ปจนฺติ**		**ปจเต**	**ปจนฺเต**	ปฐมบุรุษ

ตุมฺหโยคะ	**ปจสิ**	**ปจถ**		**ปจเส**	**ปจวฺเห**	มัชฌิมบุรุษ
อมฺหโยคะ	**ปจามิ**	**ปจาม**		**ปเจ**	**ปจามฺเห**	อุตตมบุรุษ

๔๔๑. สพฺเพสเมกาภิธาเน ปโร ปุริโส. (๔ บท, ปริภาสาสูตร)

เมื่อจะกล่าวบุรุษให้เป็นอันเดียวกัน ควรใช้บุรุษหลัง (ปโรปุริสะ)

สูตร ปโรปุริสะ

อุ. **โส จ ปจติ, ตฺวํ จ ปจสิ = ตุมฺเห ปจถ.** เขาหุงด้วย ท่านหุงด้วย = พวกท่านหุง
โส จ ปจติ, อหํ จ ปจามิ = มยํ ปจาม. เขาหุงด้วย เราหุงด้วย = พวกเราหุง
ตฺวํ จ ปจสิ, อหํ จ ปจามิ = มยํ ปจาม. ท่านหุงด้วย เราหุงด้วย = พวกเราหุง
โส จ ปจติ, ตฺวํ จ ปจสิ, อหํ จ ปจามิ = มยํ ปจาม. เขา ท่าน เราหุงด้วย = พวกเราหุง

ปุริโส จ ปุริโส จ = ปุริสปุริส + โย = ปุริสา เหมือนกัน เหลือไว้ ๑ คำ - สรูเปกเสสะ
สูโท จ อหํ จ = สูทอมฺห + โย = มยํ ไม่เหมือนกัน เหลือไว้ ๑ คำ - วิรูเปกเสสะ

บทว่า **เอกาภิธาเน** ห้ามเป็นปโรปุริสะ ในอุทาหรณ์ที่มีกาลต่างกัน

อุ. **โส จ ปจติ, ตฺวํ จ ปจิสฺสสิ, อหํ ปจึ.** เขากำลังหุง ท่านยังไม่หุง เราหุงแล้ว

คมุ, สปฺป คติมฺหิ ในการไป รู้ บรรลุ ถึง

เย คตฺยตฺถา เต พุธฺยตฺถา ปวตฺติปาปุณตฺถกา. (ธาตฺวตฺถสงฺคห. ๑๙)
ธาตุเหล่าใด มีอรรถว่า ไป, ธาตุเหล่านั้น ก็มีอรรถว่า รู้ เป็นไป บรรลุ ถึง

๔๔๒. คมิสฺสนฺโต จฺโฉ วา สพฺพาสุ. (๕ บท, อาเทสวิธิ)

เพราะวิภัตติทั้งปวง อาเทศ มฺ อักษรสุดท้ายของ คมุ ธาตุ เป็น จฺฉ บ้าง

วาศัพท์

วาศัพท์ ในสูตรนี้ มีอรรถวัตถิตวิภาสา กำหนดวิธี ดังนี้

วิธี นิจฺจญฺจ วาสทฺโท มานนฺเตสุ ตุ กตฺตริ
ทีเปตานิจฺจมญฺญตฺถ ปโรกฺขายมสนฺตกํ.

วาศัพท์ กำหนดวิธี ๓ อย่าง ดังนี้

๑. **นิจจวิธิ** อาเทศ มฺ เป็น จฺฉ แน่นอน เพราะ มาน อนฺต ปัจจัย
เช่น คจฺฉมาโน คจฺฉนฺโต

๒. **อนิจจวิธิ** อาเทศ มฺ เป็น จฺฉ ไม่แน่นอน เพราะวิภัตติเหล่าอื่น คือ วิภัตติ ย และ การิตะ
เช่น คจฺฉติ คเมติ ฆมฺมติ, คจฺฉียเต คมียเต, คเมติ คจฺฉาเปติ

๓. **อสันตวิธิ** ไม่อาเทศ มฺ เป็น จฺฉ เพราะปโรกขาวิภัตติ
เช่น ชคม ชคมุ

คมุธาตุ วัตตมานา กัตตุ สัททปทมาลา (อาเทศ มฺ เป็น จฺฉ, อ เป็น เอ)			
ปรัสสบท		อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
คจฺฉติ คเมติ	**คจฺฉนฺติ คเมนฺติ คจฺฉเร**	**คจฺฉเต**	**คจฺฉนฺเต คจฺฉเร**
คจฺฉสิ คเมสิ	**คจฺฉถ คเมถ**	**คจฺฉเส**	**คจฺฉวฺเห**
คจฺฉามิ คเมมิ	**คจฺฉาม คเมม**	**คจฺเฉ**	**คจฺฉามฺเห**

ทำตัวรูป

คจฺฉติ = คมุ อ ติ

คมุ คติมฺหิ - คจฺฉติ ศัพท์เดิมคือ คมุ คติมฺหิ ในการไป
คมุ - เรียก คมุ ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
คม - ลบสระ อุ สุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
คม - เรียก ติ วิภัตติ ว่าวัตตมานา = วตฺตมานา ติ อนฺติ สิ ถ มิ ม ...
คม ติ - วัตตมานาวิภัตติ ลงในปัจจุบันกาล = วัตตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน.
คม ติ - เรียก ติ วิภัตติ ว่าปรัสสบท = อถ ปุพฺพานิ วิภตฺตีนำ ฉ ปรสฺสปทานิ.
คม ติ - ปรัสสบท ลงในกัตตุ = กตฺตริ ปรสฺสปทำ.
คม ติ - เรียก ติ วิภัตติ ว่าปฐมบุรุษ = เทฺว เทฺว ปธมมชฺฌิมุตฺตมปุริสา.
คม ติ - เมื่อมีนามประกอบ ลงปฐมบุรุษ = นามมฺหิ ปยุชฺชมาเนปิ ตุลฺยาธิกรเณ ปจฺโม.
คจฺฉ ติ - เพราะวิภัตติ อาเทศ มฺ เป็ต จฺฉ = คมิสฺสนฺโต จฺโฉ วา สพฺพาสุ.
คจฺฉ อ ติ - หลังจาก คมุ ธาตุ ลง อ วิกรณปัจจัย = ภูวาทิโต อ.
คจฺฉติ - รวม จฺฉ เข้ากับสระ อ หลัง = นเย ปรำ ยุตฺเต.
คจฺฉติ - สำเร็จรูปเป็น **คจฺฉติ** ย่อมไป

คจฺฉนฺติ = คมุ อ อนฺติ

คมุ คติมฺหิ - คจฺฉนฺติ ศัพท์เดิมคือ คมุ คติมฺหิ ในการไป
คมุ - เรียก คมุ ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
คม - ลบสระ อุ สุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
คม - เรียก อนฺติ วิภัตติ ว่าวัตตมานา = วตฺตมานา ติ อนฺติ สิ ถ มิ ม ...
คม อนฺติ - วัตตมานาวิภัตติ ลงในปัจจุบันกาล = วัตตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน.
คม อนฺติ - เรียก อนฺติ วิภัตติ ว่าปรัสสบท = อถ ปุพฺพานิ วิภตฺตีนำ ฉ ปรสฺสปทานิ.
คม อนฺติ - ปรัสสบท ลงในกัตตุ = กตฺตริ ปรสฺสปทำ.
คม อนฺติ - เรียก อนฺติ วิภัตติ ว่าปฐมบุรุษ = เทฺว เทฺว ปธมมชฺฌิมุตฺตมปุริสา.
คม อนฺติ - เมื่อมีนามประกอบ ลงปฐมบุรุษ = นามมฺหิ ปยุชฺชมาเนปิ ตุลฺยาธิกรเณ ปจฺโม.
คจฺฉ อนฺติ - เพราะวิภัตติ อาเทศ มฺ เป็ต จฺฉ = คมิสฺสนฺโต จฺโฉ วา สพฺพาสุ.
คจฺฉ อ อนฺติ - หลังจาก คมุ ธาตุ ลง อ วิกรณปัจจัย = ภูวาทิโต อ.
คจฺฉ อนฺติ - ลบสระ อ หน้า ปกติสระ อ หลัง = สรโลโปมาเทส...
คจฺฉนฺติ - รวม จฺฉ เข้ากับสระ อ หลัง = นเย ปรำ ยุตฺเต.
คจฺฉนฺติ - สำเร็จรูปเป็น **คจฺฉนฺติ** ย่อมไป

คจฺฉเร = คจฺฉ อ อนฺติ

คจฺฉ อ อนฺติ - หลังจาก คมุ ธาตุ ลง อ วิกรณปัจจัย = ภูวาทิโต อ.
คจฺฉ อ เร - อาเทศ อนฺติ เป็น เร = กฺวจิ ธาตุ...
คจฺฉเร - รวม จฺฉ เข้ากับสระ อ หลัง = นเย ปรํ ยุตฺเต.
คจฺฉเร - สำเร็จรูปเป็น **คจฺฉเร** ย่อมไป

วัตตมานาวิภัตติ ลงในปัจจุบัน อันใกล้อดีตและอนาคต

ปัจจุบันใกล้อดีต อุ. **กุโต นุ ตฺวํ อาคจฺฉสิ.** ท่านมาจากที่ไหนหนอ
ราชคหโต อาคจฺฉามิ. ข้าพเจ้ามาจากกรุงราชคฤห์

ปัจจุบันใกล้อนาคต อุ. **กึ นุ ตฺวํ คจฺฉสิ.** ท่านจะไปที่ไหนหนอ
สาวตฺถึ คจฺฉามิ. ข้าพเจ้าจะไปสู่กรุงสาวัตถี

๔๔๓. คมิสฺสส ฆมฺมํ. (๒ บท, อาเทสวิธิ)

อาเทศ คมุ ธาตุทั้งตัว เป็น ฆมฺม บ้าง

อุ. **ฆมฺมติ ฆมฺมนฺติ** ย่อมไป

๔๔๔. อตฺตโนปทานิ ภาเว จ กมฺมนิ. (๔ บท, วิภัตติวิธิ)

ลงวิภัตติฝ่ายอัตตโนบท ในภาวะและกัมมะ

จศัพท์

จศัพท์ ในสูตรนี้ มีอรรถอวุตตสมุจจยะ รวมเอาการลงอัตตโนบท แม้ในกัมมกัตตา (บทกัตตาเป็นกรรมด้วย) หมายถึง อกัมมกธาตุ ธาตุที่ไม่มีกรรม แต่เมื่อมีอุปสัคอยู่หน้า จะกลายเป็นสกัมมกธาตุ ธาตุมีกรรม บ้าง

เช่น ปภวติ ย่อมเริ่มต้น, สมฺภวติ ย่อมเกิด, ปติฏฺฐติ ย่อมตั้งมั่น. (อกัมมกะ)
อนุภวติ ย่อมเสวย, อภิภวติ ย่อมครอบงำ. (สกัมมกะ)

เพราะฉะนั้น หลังจาก **อนุ**ปุพพะ **ภู**ธาตุ จึงลง **เต** วัตตมานาวิภัตติ อัตตโนบท ปฐมบุรุษ เอกวจนะ

ภาวะ วิ. **ภวนํ ภาโว.** ความมี ความเป็น ชื่อว่า ภาวะ.
ภาวะ ไม่ปะปนกับกัตตุการกะและกัมมการกะ เป็นเพียงอรรถของธาตุล้วนๆ เช่น ภวนะ ลวนะ

กัมมะ วิ. **กรียตีติ กมฺมํ.** ถูกกระทำ ชื่อว่า กัมมะ.

๔๔๕. ภาวกมฺเมสุ โย. (๒ บท, ปัจจยวิธิ)

หลังจากธาตุทั้งหลาย ลง ย ปัจจัย ในภาวะและกัมมะ

เพราะมี วา ศัพท์ตามมาในสูตร “อญฺเญสุ จ” จึงไม่มีวุทธิ

อุ. **อนุภูยเต สุขํ เทวทตฺเตน.** ความสุข อันนายเทวทัต ย่อมเสวย
อนุภูยนฺเต สมฺปตฺติโย ตยา. สมบัติทั้งหลาย อันท่าน ย่อมเสวย
อนุภูยเส ตฺวํ เทวทตฺเตน. ท่าน อันนายเทวทัต ย่อมเสวย (คบหา)

อนุภูยวฺเห ตุมฺเห เทวทตฺเตน.	ท่านทั้งหลาย อันนายเทวทัต ย่อมเสวย
อหํ อนุภูเย ตยา.	ข้าพเจ้า อันท่าน ย่อมเสวย (คบหา)
อหํ อนุภูยามฺเห ตยา.	ข้าพเจ้าทั้งหลาย อันท่าน ย่อมเสวย

คาถา

อาขฺยาเตน อวุตฺตตฺตา ตติยา โหติ กตฺตริ
กมฺมสฺสาภิหิตตฺตา น ทุติยา ปฐมาวิธ.

(กิริยากัตตุ) ลงตติยาวิภัตติในอนภิหิตกัตตา เพราะกัตตาไม่ถูกอาขยาตกล่าว, ส่วนในกัมมะนี้ จะไม่ลงทุติยาวิภัตติ แต่จะลงปฐมาวิภัตติ เพราะปฐมากัมมะถูกอาขยาตกล่าวถึง

ทำตัวรูป

อนุภูยเต = อนุ ภู ย เต

อนุ ภู สตฺตายํ	- อนุภูยเต ศัพท์เดิมคือ อนุปุพพะ ภู สตฺตายํ ในการเสวย	
อนุ ภู	- เรียก ภู ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
อนุ ภู	- เรียก เต วิภัตติ ว่าวัตตมานา	= วตฺตมานา ติ อนฺติ สิ ถ มิ ม ...
อนุ ภู เต	- ลง เต วัตตมานาวิภัตติ ลงในปัจจุบันกาล	= วัตตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน.
อนุ ภู เต	- เรียก เต วิภัตติ ว่าอัตตโนบท	= ปราณฺยตฺตโนปทานิ.
อนุ ภู เต	- ลง อัตตโนบท ในกัมมะ	= อตฺตโนปทานิ ภาเว จ กมฺมนิ.
อนุ ภู เต	- เรียก เต วิภัตติ ว่าปฐมบุรุษ	= เทฺว เทฺว ปฐมมชฺฌิมุตฺตมปุริสา.
อนุ ภู เต	- เมื่อมีนามประกอบ ลงปฐมบุรุษ	= นามมฺหิ ปยุชฺชมาเนปิ ตุลฺยาธิกรเณ ปฐโม.
อนุ ภู ย เต	- ลง ย ปัจจัย ในกัมมะ	= ภาวกมฺเมสุ โย.
อนุภูยเต	- สำเร็จรูปเป็น **อนุภูยเต** (อันเขา) ย่อมเสวย	

๔๔๖. อตฺตโนปทานิ ปรสฺสปทตฺตํ. (๒ บท, อาเทสวิธิ)

อาเทศอัตตโนบท เป็นปรัสสบท บ้าง

การอาเทศ อัตตโนบท เป็น ปรัสสบท จะมีเฉพาะในกัมมะเท่านั้น ในกัตตุไม่มี

อุ.	**อนุภูยฺยติ มยา สุขํ.** (อาเทศ, ซ้อน ยฺ)	ความสุข อันข้าพเจ้า ย่อมเสวย
	อนุภูยฺยเต มยา สุขํ. (ไม่อาเทศ, ซ้อน ยฺ)	ความสุข อันข้าพเจ้า ย่อมเสวย
อุ.	**อนุภูยติ มยา สุขํ.** (อาเทศ, ไม่ซ้อน ยฺ)	ความสุข อันข้าพเจ้า ย่อมเสวย
	อนุภูยเต มยา สุขํ. (ไม่อาเทศ, ไม่ซ้อน ยฺ)	ความสุข อันข้าพเจ้า ย่อมเสวย

พึงทราบว่า **กัตตุการกะ** ใช้วิภัตติฝ่ายปรัสสบท มากกว่าอัตตโนบท
กัมมการกะ ใช้วิภัตติฝ่ายอัตตโนบท มากกว่าปรัสสบท
ดังนั้น กัมมรูป ในฝ่ายปรัสสบท มีใช้น้อย จึงอาเทศมาจากอัตตโนบท

อนุปุพพะ ภูธาตุ วัตตมานา กัมมะ สัททปทมาลา			
อาเทศเป็นปรัสสบท		อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
อนุภูยฺยติ อนุภูยติ	**อนุภูยฺยนฺติ อนุภูยนฺติ**	**อนุภูยฺยเต อนุภูยเต**	**อนุภูยฺยนฺเต อนุภูยนฺเต**
อนุภูยฺยสิ อนุภูยสิ	**อนุภูยฺยถ อนุภูยถ**	**อนุภูยฺยเส อนุภูยเส**	**อนุภูยฺยวฺเห อนุภูยวฺเห**
อนุภูยฺยามิ อนุภูยามิ	**อนุภูยฺยาม อนุภูยาม**	**อนุภูยฺเย อนุภูเย**	**อนุภูยฺยามฺเห อนุภูยามฺเห**

ทำตัวรูป

อนุภูยฺยติ = อนุ ภู ย เต

อนุ ภู สตฺตายํ - อนุภูยฺยติ ศัพท์เดิมคือ อนุปุพพะ ภู สตฺตายํ ในการเสวย
อนุ ภู - เรียก ภู ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
อนุ ภู - เรียก เต วิภัตติ ว่าวัตตมานา = วตฺตมานา ติ อนฺติ สิ ถ มิ ม ...
อนุ ภู เต - ลง เต วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล = วัตตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน.
อนุ ภู เต - เรียก เต วิภัตติ ว่าอัตตโนบท = ปราณฺยตฺตโนปทานิ.
อนุ ภู เต - ลง อัตตโนบท ในกัมมะ = อตฺตโนปทานิ ภาเว จ กมฺมนิ.
อนุ ภู เต - เรียก เต วิภัตติ ว่าปฐมบุรุษ = เทฺว เทฺว ปจมมชฺฌิมุตฺตมปุริสา.
อนุ ภู เต - เมื่อมีนามประกอบ ลงปฐมบุรุษ = นามมฺหิ ปยุชฺชมาเนปิ ตุลฺยาธิกรเณ ปจโม.
อนุ ภู ย เต - ลง ย ปัจจัย ในกัมมะ = ภาวกมฺเมสุ โย.
อนุ ภู ยฺย เต - ซ้อน ยฺ = ปร เทฺวภาโว จาเน.
อนุ ภู ยฺย ติ - อาเทศ เต อัตตโนบท เป็น ติ ปรัสสบท = อตฺตโนปทานิ ปรสฺสปทตฺตํ.
อนุภูยฺยติ - สำเร็จรูปเป็น **อนุภูยฺยติ** (อันเขา) ย่อมเสวย

กฺวจิศัพท์ ที่ตามมาในสูตรนี้ ห้ามอาเทศ อัตตโนบท เป็น ปรัสสบท บ้าง เช่น อนุภูยเต

ภาเว ในภาวะ : ภาวะไม่กล่าวถึงวัตถุสิ่งของ มีอาการเดียวเท่านั้น จึงลงวิภัตติได้เฉพาะ อัตตโนบท ปฐมบุรุษ เอกวจนะ

อุ. **ภูยเต เทวทตฺเตน.** อันนายเทวทัต ย่อมเป็น (ความเป็นอยู่ของนายเทวทัต)
เทวทตฺเตน สมฺปติ ภวนฺ. หมายถึง สิ่งที่นายเทวทัตเป็นอยู่ในขณะนั้น

๔๔๗. ตสฺส จวคฺคยการวการตฺตํ สธาตฺวนฺตสฺส. (๓ บท, อาเทสวิธิ)

อาเทศ ย ปัจจัย กับพยัญชนะสุดท้ายธาตุ เป็น จวรรค ยอักษร และ วอักษร บ้าง

วาศัพท์

วาศัพท์ ตามคืนมาจากสูตร “อิวณฺณาคโม วา” เหมือนราชสีห์เหลี่ยวหลัง กำหนดไว้ว่า

อจวคฺโค จตวคฺคานํ ธาตฺวนฺตานํ ยวตฺตนํ
รวานญฺจ สยปฺปจฺจ- ยานํ โหติ ยถากฺกมํ.

๑. อาเทศ จวรรค และ ตวรรค อันเป็นพยัญชนะสุดท้ายธาตุ กับ ย ปัจจัย เป็น จวรรค
จฺย ตฺย เป็น **จ**, **ฉฺย ถฺย** เป็น **ฉ**, **ชฺย ทฺย** เป็น **ช**, **ฌฺย ธฺย** เป็น **ฌ**, **ญฺย นฺย** เป็น **น**

๒. อาเทศ ร และ ว อันเป็นพยัญชนะที่สุดธาตุ กับ ย ปัจจัย เป็น ย และ ว ตามลำดับ
รฺย เป็น **ร**, **วฺย** เป็น **ว**

- อาเทศแล้ว ซ้อน ๒ = ปร เทฺภาโว ฯาเน.
- อาเทศ อนฺเต เป็น เร บ้าง = กฺวจิ ธาตฺวา...

พึงทราบว่า วิธีคล้ายกันนี้

๑. ใน นาม สมาส ตัทธิต เป็นปกติลิงค์ ใช้สูตร = ยวตๆ ตลนทการานๆ พฺยญฺชนานิ จลญชการตฺตๆ.

๒. ใน อาขฺยาต กิพพิธาน อุณาทิ เป็นปกติธาตุ ใช้สูตร = ตสฺส จวคฺคยการวการตฺตๆ สธาตฺวนฺตสฺส.

อุ. **ปจฺจเต โอทโน เทวทตฺเตน.** ข้าว อันนายเทวทัต ย่อมหุง

ปจธาตุ วัตตมานา กัมมะ สัททปทมาลา				
อาเทศเป็นปรัสสบท			อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ		เอกวจนะ	พหุวจนะ
ปจฺจติ	**ปจฺจนฺติ**		**ปจฺจเต**	**ปจฺจนฺเต ปจฺจเร**
ปจฺจสิ	**ปจฺจถ**		**ปจฺจเส**	**ปจฺจวฺเห**
ปจฺจามิ	**ปจฺจาม**		**ปจฺเจ**	**ปจฺจามฺเห**

ทำตัวรูป

ปจฺจติ = ปจ ย เต

ปจ ปาเก - ปจฺจติ ศัพท์เดิมคือ ปจ ปาเก ในการหุง การต้ม
ปจ - เรียก ปจ ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
ปจฺ - ลบสระ อ สุดท้ายธาตุ = ธาตฺสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
ปจฺ - เรียก เต วิภัตติ ว่าวัตตมานา = วตฺตมานา ติ อนฺติ สิ ถ มิ ม ...
ปจฺ เต - ลง เต วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล = วัตตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน.
ปจฺ เต - เรียก เต วิภัตติ ว่าอัตตโนบท = ปราณฺยตฺตโนปทานิ.
ปจฺ เต - ลง อัตตโนบท ในกัมมะ = อตฺตโนปทานิ ภาเว จ กมฺมนิ.
ปจฺ เต - เรียก เต วิภัตติ ว่าปฐมบุรุษ = เทฺว เทฺว ปจมมชฺฌิมุตฺตมปุริสา.
ปจฺ เต - เมื่อมีนามประกอบ ลงปฐมบุรุษ = นามมฺหิ ปยุชฺชมาเนปิ ตุลฺยาธิกรเณ ปจโม.
ปจฺ ย เต - ลง ย ปัจจัย ในกัมมะ = ภาวกมฺเมสุ โย.
ป จ เต - อาเทศ จฺย เป็น จ = ตสฺส จวคฺคยการวการตฺตๆ สธาตฺวนตสฺส.
ปจฺจ เต - ซ้อน จฺ = ปร เทฺวภาโว ฯาเน.
ปจฺจติ - อาเทศ อัตตโนบท เป็น ปรัสสบท = อตฺตโนปทานิ ปรสฺสปทตฺตๆ.
ปจฺจติ - สำเร็จรูปเป็น **ปจฺจติ** (อันเขา) ย่อมหุง ย่อมต้ม

๔๔๘. อิวณฺณาคโม วา. (๒ บท, อาคมวิธิ)

เพราะ ย ปัจจัยนั้น ลง อิ อี อาคม หลังจากธาตุทั้งหลาย บ้าง

วาศัพท์ มีอรรถว วัตถิตวิภาสา (ย้อนคืนไปดูสูตรก่อน)

อุ. **คจฺฉียเต คาโม เทวทตฺเตน.** หมู่บ้าน อันนายเทวทัต ย่อมไป

ทำตัวรูป

คจฺฉียเต = คมุ ย เต

คมุ คติมฺหิ	- คจฺฉียเต ศัพท์เดิมคือ คมุ คติมฺหิ ในการไป	
คมุ	- เรียก คมุ ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
คม	- ลบสระ อุ สุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
คจฺฉ	- อาเทศ ม เป็น จฺฉ	= คมิสฺสนฺโต จฺโฉ วา สพฺพาสุ.
คจฺฉ	- เรียก เต วิภัตติ ว่าวัตตมานา	= วตฺตมานา ติ อนฺติ สิ ถ มิ ม ...
คจฺฉ เต	- ลง เต วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล	= วัตตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน.
คจฺฉ เต	- เรียก เต วิภัตติ ว่าอัตตโนบท	= ปราณฺยตฺตโนปทานิ.
คจฺฉ เต	- ลง อัตตโนบท ในกัมมะ	= อตฺตโนปทานิ ภาเว จ กมฺมนิ.
คจฺฉ เต	- เรียก เต วิภัตติ ว่าปฐมบุรุษ	= เทฺว เทฺว ปจมมชฺฌิมุตฺตมปุริสา.
คจฺฉ เต	- เมื่อมีนามประกอบ ลงปฐมบุรุษ	= นามมฺหิ ปยุชฺชมาเนปิ ตุลฺยาธิกรเณ ปจฺโม.
คจฺฉ ย เต	- ลง ย ปัจจัย ในกัมมะ	= ภาวกมฺเมสุ โย.
คจฺฉ อียฺ เต	- เพราะ ย ปัจจัย ลง อี อาคม	= อิวณฺณาคโม วา.
คจฺฉียเต	- รวม จฺฉ เข้ากับสระ อี หลัง	= นเย ปรำ ยุตฺเต.
คจฺฉียเต	- สำเร็จรูปเป็น **คจฺฉียเต** (อันเขา) ย่อมไป	

๔๔๙. ปุพฺพรูปญฺจ. (๒ บท, อาเทสวิธิ)

หลังจากธาตุทั้งหลาย อาเทศ ย ปัจจัย เป็นปุพพรูป บ้าง

๑. สูตร “**ตสฺส จวคฺคยการวการตฺตํ สธาตฺวนฺตสฺส**” อาเทศควบ ๑๒ ตัว คือ
อาเทศ จวรรค กับ ตวรรค เป็น จวรรค ดังนี้
จฺย ตฺย เป็น **จ**, **ฉฺย ถฺย** เป็น **ฉ**, **ชฺย ทฺย** เป็น **ช**, **ฌฺย ธฺย** เป็น **ฌ**, **ญฺย นฺย** เป็น **ญ**
(สูตร **ยฺย** เป็น **ย**), คาถา **รฺย** เป็น **ร**, **วฺย** เป็น **ว** (อาเทศแล้ว ซ้อน ๒)

๒. สูตร “**ปุพฺพรูปญฺจ**” อาเทศเฉพาะ ย ปัจจัย เป็นอักษร ๑๘ ตัว คือ
หลังจาก กวรรค ๕ ตัว (**กฺ ขฺ คฺ ฆฺ งฺ**) อาเทศ **ย** เป็น **ก ข ค ฆ ง**
หลังจาก ฏวรรค ๕ ตัว (**ฏฺ ฐฺ ฑฺ ฒฺ ณฺ**) อาเทศ **ย** เป็น **ฏ ฐ ฑ ฒ ณ**
หลังจาก ปวรรค ๕ ตัว (**ปฺ ผฺ พฺ ภฺ มฺ**) อาเทศ **ย** เป็น **ป ผ พ ภ ม**
หลังจาก **ยฺ** อาเทศ ย เป็น **ย**
หลังจาก **ลฺ** อาเทศ ย เป็น **ล**
หลังจาก **สฺ** อาเทศ ย เป็น **ส**
(ทั้งหมดนี้ อาเทศแล้ว ไม่ต้องซ้อน)

ด้วยวิธีของทั้ง ๒ สูตรนี้ รวมวิธีอาเทศพยัญชนะได้ ๓๐ ตัว (เว้นเพียง ห ฬ อำ เท่านั้น)

๑. คมฺธาตุ วัตตมานา กัมมะ สัททปทมาลา อาเทศ มฺ เป็น จฺฉ					
อาเทศเป็นปรัสสบท			อัตตโนบท		
เอกวจนะ	พหุวจนะ		เอกวจนะ	พหุวจนะ	
คจฺฉียติ	**คจฺฉียนฺติ**		**คจฺฉียเต**	**คจฺฉียนฺเต คจฺฉียเร**	
คจฺฉียสิ	**คจฺฉียถ**		**คจฺฉียเส**	**คจฺฉียวฺเห**	
คจฺฉียามิ	**คจฺฉียาม**		**คจฺฉิเย**	**คจฺฉียามฺเห**	

๒. คมฺธาตุ วัตตมานา กัมมะ สัททปทมาลา อาเทศ ย เป็น ม ปุพพรูป				
อาเทศเป็นปรัสสบท			อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ		เอกวจนะ	พหุวจนะ
คมฺมติ	**คมฺมนฺติ**		**คมฺมเต**	**คมฺมนฺเต**
คมฺมสิ	**คมฺมถ**		**คมฺมเส**	**คมฺมวฺเห**
คมฺมาม	**คมฺมาม**		**คมฺเม**	**คมฺมามฺเห**

๓. คมฺธาตุ วัตตมานา กัมมะ สัททปทมาลา ไม่อาเทศ				
อาเทศเป็นปรัสสบท			อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ		เอกวจนะ	พหุวจนะ
คมียติ	**คมียนฺติ**		**คมียเต**	**คมียนฺเต คมียเร**
คมียสิ	**คมียถ**		**คมียเส**	**คมียวฺเห**
คมียามิ	**คมียาม**		**คมิเย**	**คมียามฺเห**

๔. คมฺธาตุ วัตตมานา กัมมะ สัททปทมาลา ซ้อน ยฺ				
อาเทศเป็นปรัสสบท			อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ		เอกวจนะ	พหุวจนะ
คจฺฉียฺยติ	**คจฺฉียฺยนฺติ**		**คจฺฉียฺยเต**	**คจฺฉียฺยนฺเต**
คจฺฉียฺยสิ	**คจฺฉียฺยถ**		**คจฺฉียฺยเส**	**คจฺฉียฺยวฺเห**
คจฺฉียฺยาม	**คจฺฉียฺยาม**		**คจฺฉียฺเย**	**คจฺฉียฺยามฺเห**

๕. คมฺธาตุ วัตตมานา กัมมะ สัททปทมาลา ลง อิ อาคม ซ้อน ยฺ					
อาเทศเป็นปรัสสบท			อัตตโนบท		
เอกวจนะ	พหุวจนะ		เอกวจนะ	พหุวจนะ	
คมิยฺยติ	**คมิยฺยนฺติ**		**คมิยฺยเต**	**คมิยฺยนฺเต**	
คมิยฺยสิ	**คมิยฺยถ**		**คมิยฺยเส**	**คมิยฺยวฺเห**	
คมิยฺยามิ	**คมิยฺยาม**		**คมิยฺเย**	**คมิยฺยามฺเห**	

๖. คมฺธาตุ วัตตมานา กัมมะ สัททปทมาลา อาเทศ คมุ เป็น ฆมฺม					
อาเทศเป็นปรัสสบท			อัตตโนบท		
เอกวจนะ	พหุวจนะ		เอกวจนะ	พหุวจนะ	
ฆมฺมียติ	**ฆมฺมียนฺติ**		**ฆมฺมียเต**	**ฆมฺมียนฺเต ฆมฺมียเร**	
ฆมฺมียสิ	**ฆมฺมียถ**		**ฆมฺมียเส**	**ฆมฺมียวฺเห**	
ฆมฺมียามิ	**ฆมฺมียาม**		**ฆมฺมีเย**	**ฆมฺมียามฺเห**	

ทำตัวรูป

คมฺมนฺติ = คมุ ย อนฺเต

คมุ คติมฺหิ - คมฺมนฺติ ศัพท์เดิมคือ คมุ คติมฺหิ ในการไป
คมุ - เรียก คมุ ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
คมฺ - ลบสระ อุ สุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
คมฺ - เรียก อนฺเต วิภัตติ ว่าวัตตมานา = วตฺตมานา ติ อนฺติ สิ ถ มิ ม ...
คมฺ อนฺเต - ลง อนฺเต วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล = วัตตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน.
คมฺ อนฺเต - เรียก อนฺเต วิภัตติ ว่าอัตตโนบท = ปราณฺยตฺตโนปทานิ.
คมฺ อนฺเต - ลง อัตตโนบท ในกัมมะ = อตฺตโนปทานิ ภาเว จ กมฺมนิ.
คมฺ อนฺเต - เรียก อนฺเต วิภัตติ ว่าปฐมบุรุษ = เทฺว เทฺว ปจมมชฺฌิมุตฺตมปุริสา.
คมฺ อนฺเต - เมื่อมีนามประกอบ ลง อนฺเต ปฐมบุรุษ = นามมฺหิ ปยุชฺชมาเนปิ ตุลฺยาธิกรเณ ปจฺโม.
คมฺ ย อนฺเต - ลง ย ปัจจัย ในกัมมะ = ภาวกมฺเมสุ โย.
คมฺ ม อนฺเต - อาเทศ ย ปัจจัย เป็น ม ปุพพรูป = ปุพฺพรูปญฺจ.
คมฺ ม อนฺติ - อาเทศ อนฺเต อัตตโนบท เป็น อนฺติ ปรัสสบท = อตฺตโนปทานิ ปรสฺสปทตฺตํ.
คมฺมนฺติ - แยก ลบ รวม
คมฺมนฺติ - สำเร็จรูปเป็น **คมฺมนฺติ** (อันเขา) ย่อมไป

คมียเร = คมุ อีย อนฺเต

คมุ คติมฺหิ	- คมียเร ศัพท์เดิมคือ คมุ คติมฺหิ ในการไป	
คมุ	- เรียก คมุ ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
คมฺ	- ลบสระ อุ สุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
คมฺ	- เรียก อนฺเต วิภัตติ ว่าวัตตมานา	= วตฺตมานา ติ อนฺติ สิ ถ มิ ม ...
คมฺ อนฺเต	- ลง อนฺเต วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล	= วัตตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน.
คมฺ อนฺเต	- เรียก อนฺเต วิภัตติ ว่าอัตตโนบท	= ปราณฺยตฺตโนปทานิ.
คมฺ อนฺเต	- ลง อนฺเต อัตตโนบท ในกัมมะ	= อตฺตโนปทานิ ภาเว จ กมฺมนิ.
คมฺ อนฺเต	- เรียก อนฺเต วิภัตติ ว่าปฐมบุรุษ	= เทฺว เทฺว ปจมมชฺฌิมุตฺตมปุริสา.
คมฺ อนฺเต	- เมื่อมีนามประกอบ ลง อนฺเต ปฐมบุรุษ	= นามมฺหิ ปยุชฺชมาเนปิ ตุลฺยาธิกรเณ ปจโม.
คมฺ ย อนฺเต	- ลง ย ปัจจัย ในกัมมะ	= ภาวกมฺเมสุ โย.
คมฺ อีย อนฺเต	- เพราะ ย ลง อี อาคม	= อิวณฺณาคโม วา.
คมฺ อีย เร	- อาเทศ อนฺเต เป็น เร	= กฺวจิ ธาตุ...
คมียเร	- รวม มฺ เข้ากับสระ อี หลัง	= นเย ปรํ ยุตฺเต.
คมียเร	- สำเร็จรูปเป็น **คมียเร** (อันเขา) ย่อมไป	

คมิยฺยติ = คมุ อิย เต

คมุ คติมฺหิ	- คมิยฺยติ ศัพท์เดิมคือ คมุ คติมฺหิ ในการไป	
คมุ	- เรียก คมุ ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
คมฺ	- ลบสระ อุ สุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
คมฺ	- เรียก เต วิภัตติ ว่าวัตตมานา	= วตฺตมานา ติ อนฺติ สิ ถ มิ ม ...
คมฺ เต	- ลง เต วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล	= วัตตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน.
คมฺ เต	- เรียก เต วิภัตติ ว่าอัตตโนบท	= ปราณฺยตฺตโนปทานิ.
คมฺ เต	- ลง เต อัตตโนบท ในกัมมะ	= อตฺตโนปทานิ ภาเว จ กมฺมนิ.
คมฺ เต	- เรียก เต วิภัตติ ว่าปฐมบุรุษ	= เทฺว เทฺว ปจมมชฺฌิมุตฺตมปุริสา.
คมฺ เต	- เมื่อมีนามประกอบ ลง เต ปฐมบุรุษ	= นามมฺหิ ปยุชฺชมาเนปิ ตุลฺยาธิกรเณ ปจโม.
คมฺ ย เต	- ลง ย ปัจจัย ในกัมมะ	= ภาวกมฺเมสุ โย.
คมฺ อิย เต	- เพราะ ย ลง อิ อาคม	= อิวณฺณาคโม วา.
คมฺ อิยฺย เต	- ซ้อน ยฺ	= ปร เทฺวภาโว จาเน.
คมฺ อิยฺย ติ	- อาเทศ เต อัตตโนบท เป็น ติ ปรัสสบท	= อตฺตโนปทานิ ปรสฺสปทตฺตํ.
คมิยฺยติ	- รวม มฺ เข้ากับสระ อิ หลัง	= นเย ปรํ ยุตฺเต.
คมิยฺยติ	- สำเร็จรูปเป็น **คมิยฺยติ** (อันเขา) ย่อมไป	

ฆมฺมียาม = คมุ อีย มฺเห

คมุ คติมฺหิ	- ฆมฺมียาม ศัพท์เดิมคือ คมุ คติมฺหิ ในการไป	
คมุ	- เรียก คมุ ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
คมฺ	- ลบสระ อุ สุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
ฆมฺม	- อาเทศ คมฺ เป็น ฆมฺม	= คมิสฺส ฆมฺมํ.
ฆมฺม	- เรียก มฺเห วิภัตติ ว่าวัตตมานา	= วตฺตมานา ติ อนฺติ สิ ถ มิ ม ...

ฆมฺมฺ มฺเห	-	ลง มฺเห วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล	= วัตตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน.
ฆมฺมฺ มฺเห	-	เรียก มฺเห วิภัตติ ว่าอัตตโนบท	= ปราณฺยตฺตโนปทานิ.
ฆมฺมฺ มฺเห	-	ลง มฺเห อัตตโนบท ในกัมมะ	= อตฺตโนปทานิ ภาเว จ กมฺมนิ.
ฆมฺมฺ มฺเห	-	เรียก มฺเห วิภัตติ ว่าอุตฺตมบุรุษ	= เทฺว เทฺว ปจฺจมมชฺฌิมุตฺตมปุริสา.
ฆมฺมฺ มฺเห	-	เมื่อมี อมฺห ประกอบ ลง มฺเห อุตตมบุรุษ	= อมฺเห อุตฺตโม.
ฆมฺมฺ ย มฺเห	-	ลง ย ปัจจัย ในกัมมะ	= ภาวกมฺเมสุ โย.
ฆมฺมฺ อีย มฺเห	-	เพราะ ย ลง อี อาคม	= อิวณฺณาคโม วา.
ฆมฺมฺ อีย ม	-	อาเทศ มฺเห อัตตโนบท เป็น ม ปรัสสบท	= อตฺตโนปทานิ ปรสฺสปทตฺตๆ.
ฆมฺมฺ อียา ม	-	เพราะ ม ทีฆะ อ เป็น อา	= อกาโร ทีฆๆ หิมิเมสุ.
ฆมฺมียาม	-	รวม มฺ เข้ากับสระ อี หลัง	= นเย ปรๆ ยุตฺเต.
ฆมฺมียาม	-	สำเร็จรูปเป็น **ฆมฺมียาม** (อันเขา) ย่อมไป	

จบ วัตตมานาวิภัตติ

ปัญจมีวิภัตติ

๔๕๐. ปญฺจมี ตุ อนฺตุ หิ ถ มิ ม, ตำ อนฺตำ สฺส วฺโห เอ อามเส. (๒ บท, สัญญาสูตร)

วิภัตติ ๑๒ บท มี ตุ เป็นต้น ชื่อว่า ปัญจมี

๔๕๑. อาณตฺยาสิฏฺเฐนุตฺตกาเล ปญฺจมี. (๓ บท, วิภัตติวิธิ)

ลงปัญจมีวิภัตติ ในอรรถอาณัตติ (บังคับ) และ อาสิฏฐะ (ปรารถนา) ในอนุตตกาล (คือปัจจุบัน)

สูตร "**กาเล**" ตามมาไกล รวมเอาการลงปัญจมีวิภัตติ ในอรรถ **วิธิ** (วิธีการ) **นิมันตนะ** (นิมนต์ เชื้อเชิญ) **อัชเฌสนะ** (ขอร้อง อ้อนวอน) **อนุมติ** (อนุญาต) **ปัตถนา** (ปรารถนา ขอ) **ปัตตกาละ** (ถึงเวลา เตือนเวลา) เป็นต้น

วิ. **อาณาปนำ อาณตฺติ.** การใช้ สั่ง บังคับ ชื่อว่า อาณัตติ
อาสีสนำ อาสิฏฺโฐ. ความปรารถนา ชื่อว่า อาสิฏฐะ
หมายถึง ปรารถนาประโยชน์อันยังมาไม่ถึง
อนุ สมีเป นุตฺตกาโล อนุตฺตกาโล. กาลอันกล่าวในเวลาใกล้ ชื่อว่า อนุตตกาละ (ปัจจุบัน)
น อุตฺตกาโล อนุตฺตกาโล. กาลอันยังไม่ถูกกล่าว ชื่อว่า อนุตตกาละ (ขอให้เกิดขึ้น)

๔๕๒. หิ โลปำ วา. (๓ บท, โลปวิธิ)

หลังจาก อ อักษร ลบ หิ วิภัตติ บ้าง

ปรัสสบท กัตตุ

อุ. **โส สุขี ภวตุ.** เขา จงมีความสุข
เต สุขิตา ภวนฺตุ. พวกเขา จงมีความสุข
ตฺวำ สุขี ภว, ภวาหิ. ท่าน จงมีความสุข (ลบ, ถ้าไม่ลบ ทีฆะ = อกาโร ทีฆำ หิมิเมสุ)
ตุมฺเห สุขิตา ภวถ. พวกท่าน จงมีความสุข
อหำ สุขี ภวามิ. เรา จงมีความสุข
มยำ สุขิโน ภวาม. พวกเรา จงมีความสุข

อัตตโนบท กัตตุ

โส สุขี ภวตำ. เขา จงมีความสุข
เต สุขิตา ภวนฺตำ. พวกเขา จงมีความสุข
ตฺวำ สุขี ภว, ภวสฺสุ. ท่าน จงมีความสุข (ลบ, ถ้าไม่ลบ ทีฆะ = อกาโร ทีฆำ หิมิเมสุ)
ตุมฺเห สุขิตา ภวฺโห. พวกท่าน จงมีความสุข
อหำ สุขี ภเว. เรา จงมีความสุข
มยำ สุขิตา ภวามเส. พวกเรา จงมีความสุข

อัตตโนบท กัมมะ : อนุภูยตำ อนุภูยนฺตำ

อาเทศเป็น ปรัสสบท กัมมะ : อนุภูยฺยตุ อนุภูยฺยนฺตุ, อนุภูยตุ อนุภูยนฺตุ

ภูธาตุ ปัญจมี กัตตุ สัททปทมาลา			
ปรัสสบท		อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
ภวตุ	**ภวนฺตุ**	**ภวตำ**	**ภวนฺตำ**
ภว ภวาหิ	**ภวถ**	**ภวสฺสุ**	**ภววฺโห**
ภวามิ	**ภวาม**	**ภเว**	**ภวามเส**

อนุปุพพะ ภูธาตุ ปัญจมี กัมมะ สัททปทมาลา			
อาเทศเป็นปรัสสบท		อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
อนุภูยฺยตุ อนุภูยตุ	**อนุภูยฺยนฺตุ อนุภูยนฺตุ**	**อนุภูยฺยตำ อนุภูยตำ**	**อนุภูยฺยนฺตำ อนุภูยนฺตำ**
อนุภูยฺย อนุภูยฺยาหิ อนุภูย อนุภูยาหิ	**อนุภูยฺยถ อนุภูยถ**	**อนุภูยฺยสฺสุ อนุภูยสฺสุ**	**อนุภูยฺยวฺโห อนุภูยวฺโห**
อนุภูยฺยามิ อนุภูยามิ	**อนุภูยฺยาม อนุภูยาม**	**อนุภูยฺเย อนุภูเย**	**อนุภูยฺยามเส อนุภูยามเส**

ปจธาตุ ปัญจมี กัตตุ สัททปทมาลา			
ปรัสสบท		อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
ปจตุ	**ปจนฺตุ**	**ปจตำ**	**ปจนฺตำ**
ปจ ปจาหิ	**ปจถ**	**ปจสฺสุ**	**ปจวฺโห**
ปจามิ	**ปจาม**	**ปเจ**	**ปจามเส**

ปจธาตุ ปัญจมี กัมมะ สัททปทมาลา			
อาเทศเป็นปรัสสบท		อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
ปจฺจตุ	**ปจฺจนฺตุ**	**ปจฺจตำ**	**ปจฺจนฺตำ**
ปจฺจ ปจฺจาหิ	**ปจฺจถ**	**ปจฺจสฺสุ**	**ปจฺจวฺโห**
ปจฺจามิ	**ปจฺจาม**	**ปจฺเจ**	**ปจฺจามเส**

คมุธาตุ ปัญจมี กัตตุ สัททปทมาลา			
ปรัสสบท		อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
คจฺฉตุ	**คจฺฉนฺตุ**	**คจฺฉตำ**	**คจฺฉนฺตำ**
คจฺฉ คจฺฉาหิ	**คจฺฉถ**	**คจฺฉสฺสุ**	**คจฺฉวฺโห**
คจฺฉามิ	**คจฺฉาม**	**คจฺเฉ**	**คจฺฉามเส**

คมุธาตุ ปัญจมี กัตตุ สัททปทมาลา			
ปรัสสบท		ปรัสสบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
คเมตุ	**คเมนฺตุ**	**ฆมฺมตุ**	**ฆมฺมนฺตุ**
คม คมาหิ	**คเมถ**	**ฆมฺม ฆมฺมาหิ**	**ฆมฺมถ**
คเมมิ	**คเมม**	**ฆมฺมามิ**	**ฆมฺมาม**

คมุธาตุ ปัญจมี กัมมะ สัททปทมาลา			
อาเทศเป็นปรัสสบท		อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
คจฺฉียตุ	**คจฺฉียนฺตุ**	**คจฺฉียตำ**	**คจฺฉียนฺตำ**
คจฺฉีย คจฺฉียาหิ	**คจฺฉียถ**	**คจฺฉียสฺสุ**	**คจฺฉียวฺโห**
คจฺฉียามิ	**คจฺฉียาม**	**คจฺฉีเย**	**คจฺฉียามเส**

คมุธาตุ ปัญจมี กัมมะ สัททปทมาลา			
อาเทศเป็นปรัสสบท		อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
คมียตุ	**คมียนฺตุ**	**คมียตำ**	**คมียนฺตำ**
คมีย คมียาหิ	**คมียถ**	**คมียสฺสุ**	**คมียวฺโห**
คมียามิ	**คมียาม**	**คมีเย**	**คมียามเส**

คมุธาตุ ปัญจมี กัมมะ สัททปทมาลา			
อาเทศเป็นปรัสสบท		อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
คมฺมตุ	**คมฺมนฺตุ**	**คมฺมตำ**	**คมฺมนฺตำ**
คมฺม คมฺมาหิ	**คมฺมถ**	**คมฺมสฺสุ**	**คมฺมวฺโห**
คมฺมามิ	**คมฺมาม**	**คมฺเม**	**คมฺมามเส**

อรรถ อาณัตติ ใช้ สั่ง บังคับ

เทวทตฺโต อิทานิ โอทนำ ปจตุ. นายเทวทัต จงหุงข้าว เดี๋ยวนี้

อรรถ วิธิ วิธีการ

อิธ ปพฺพโต โหตุ. ภูเขา จงมี ในที่นี้ (สร้างภูเขาจำลอง)
อยำ ปาสาโท สุวณฺณมโย โหตุ. ปราสาทนี้ จงสำเร็จด้วยทอง

อรรถ นิมันตนะ เชื้อเชิญ นิมนต์

อธิวาเสตุ เม ภนฺเต ภควา โภชนำ.
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นิมนต์พระผู้มีพระภาค รับโภชนะของข้าพระองค์เถิด
อิธ นิสีทตุ ภวำ. ท่านผู้เจริญ เชิญนั่งที่นี้

อรรถ อัชเฌสนะ อ้อนวอน ขอร้อง

เทเสตุ ภนฺเต ภควา ธมฺมำ.
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาค โปรดทรงแสดงพระธรรมเถิด

อรรถ อนุมติ อนุมัติ อนุญาต

ปุจฺฉตุ ภวำ ปญฺหำ. เชิญท่านผู้เจริญถามปัญหา
ปวิสตุ ภวำ. เชิญท่านผู้เจริญเข้าไปเถิด
เอตฺถ นิสีทตุ. เชิญนั่งตรงนี้

อรรถ ปัตถนา ขอสิ่งของ

ททาหิ เม คามวรานิ ปญฺจ. จงประทานหมู่บ้านส่วย ๕ แห่ง แก่ข้าพระองค์เถิด
เอกำ เม นยนำ เทหิ. จงให้ดวงตาข้างหนึ่ง แก่หม่อมฉันเถิด

อรรถ ปัตตกาละ ถึงเวลา บอกเวลา

สมฺปตฺโต เต กาโล กฏฺกรเณ, กฏฺ กโรตุ ภวำ.
เวลาในการทอเสื่อมาถึงท่านแล้ว, ท่านผู้เจริญ จงทอเสื่อเถิด

ทำตัวรูป

ภว ภวาหิ = ภู อ หิ

ภู สตฺตายํ - ภว ภวาหิ ศัพท์เดิมคือ ภู สตฺตายํ ในความมี ความเป็น
ภู - เรียก ภู ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
ภู - เรียก หิ วิภัตติ ว่าปัญจมี = ปญฺจมี ตุ อนฺตุ หิ ถ มิ ม, ตำ อนฺตำ ...
ภู หิ - ลง หิ ปัญจมีวิภัตติ ในอนุตตกาล = อาณตฺยาสิฏฺเฐนุตฺตกาเล ปญฺจมี.
ภู หิ - เรียก หิ วิภัตติ ว่าปรัสสบท = อถ ปุพฺพานิ วิภตฺตีนำ ฉ ปรสฺสปทานิ.
ภู หิ - ลง หิ ปรัสสบท ในกัตตุ = กตฺตริ ปรสฺสปทำ.
ภู หิ - เรียก หิ วิภัตติ ว่ามัชฌิมบุรุษ = เทฺว เทฺว ปจฺจมมชฺฌิมุตฺตมปุริสา.
ภู หิ - เมื่อมีตุมฺหประกอบ ลง หิ มัชฌิมบุรุษ = ตุมฺเห มชฺฌิโม.
ภู อ หิ - ลง อ วิกรณปัจจัย = ภูวาทิโต อ.
โภ อ หิ - วุทธิ อู เป็น โอ = อญฺเญสุ จ.
ภว อ หิ - อาเทศ โอ เป็น อว = โอ อว สเร.
ภวหิ - แยก ลบ รวม
ภว ภวหิ - ลบ หิ บ้าง = หิโลปำ วา.
ภว ภวาหิ - เพราะ หิ ทีฆะ อ เป็น อา บ้าง = อกาโร ทีฆำ หิมิเมสุ.
ภว ภวาหิ - สำเร็จรูปเป็น **ภว ภวาหิ** (ท่าน) จงมี จงเป็น

สรุป

ปัญจมี ๘ อรรถ

แปลว่า **จง ใช้ สั่ง บังคับ โปรด กรุณา ช่วย เชิญ ชวน ขอ** (เถิด เทอญ)

สูตร	๑.	**อาณัตติ**	ใช้ สั่ง บังคับ
	๒.	**อาสิฏฐะ**	ปรารถนา
กาลศัพท์	๓.	**วิธิ**	แนะนำ วิธี การจัดการ
	๔.	**นิมันตนะ**	นิมนต์ เชิญ ชวน
	๕.	**อัชเฌสนะ**	อ้อนวอน
	๖.	**อนุมติ**	อนุมัติ อนุญาต
	๗.	**ปัตถนา**	ขอในสิ่งที่ตนปรารถนา
	๘.	**ปัตตกาละ**	บอกเวลา เตือน

จบ ปัญจมีวิภัตติ

สัตตมีวิภัตติ

๔๕๓. **สตฺตมี เอยฺย เอยฺยุ เอยฺยาสิ เอยฺยาถ เอยฺยามิ เอยฺยาม, เอถ เอรุ เอโถ เอยฺยาวฺโห เอยฺยฺ เอยฺยามฺเห.** (๒ บท, สัญญาสูตร)
วิภัตติ ๑๒ บท มี เอยฺย เป็นต้น ชื่อว่า สัตตมี

๔๕๔. **อนุมติปริกปฺปตฺเถสุ สตฺตมี.** (๒ บท, วิภัตติวิธิ)
ลงสัตตมีวิภัตติ ในอรรถอนุญาตและคาดคะเน ในกาลอันใกล้จะถึง

อตฺถศัพท์ในสูตรนี้ รวมเอาการลงสัตตมีวิภัตติ ในอรรถ **วิธี** (วิธีการ) และ **นิมันตนะ** (เชิญชวน) เป็นต้น
มีการอาเทศ **เอยฺย เอยฺยาสิ เอยฺยามิ เอยฺยฺ** เป็น **เอ** และ **เอยฺยุ** เป็น **อุ** บ้าง = กฺวจิ ธาตุ...

วิ. - **กตฺตุ อิจฺฉิโต ปรสฺส อนุชานนํ อนุมติ.**
การอนุญาตให้ผู้อื่นที่ปรารถนาจะทำ ชื่อว่า อนุมติ

- **ปริกปฺปนํ ปริกปฺโป.** “ยทิ นาม ภเวยฺย” สลฺลกฺขณํ นิรูปนํ.
การคาดคะเน ชื่อว่า ปริกัปปะ, หมายถึง การกำหนดไว้ในใจว่า “ถ้า(ทำ) พึงเป็นไปได้”

อรรถ ปริกัปปะ คาดคะเน

อุ. **โสทานิ กึ นุ โข ภเว.** ในเวลานี้ เขาควรเป็นเช่นไรหนอ
ยทิ โส ปจฺมวเย ปพฺพเชยฺย, อรหา ภเวยฺย.
หากเขาได้บวชในปฐมวัยไซร้, จะพึงเป็นพระอรหันต์
สเจ สงฺขารา นิจฺจา ภเวยฺยุ, น นิรุชฺเฌยฺยุ.
หากสังขารทั้งหลายเป็นของเที่ยงไซร้, ก็ไม่ควรดับไป
ยทิ ตฺวํ ภเวยฺยาสิ. ถ้าท่านพึงเป็น
ตุมฺเห ภเวยฺยาถ. พวกท่านพึงเป็น
กถมหํ เทโว ภเวยฺยามิ. ทำอย่างไร เราจะได้เป็นเทวดา
กึ นุ โข มยํ ภเวยฺยาม. พวกเราจะพึงเป็นอย่างไรกันหนอ
ตถา **ภเวถ ภเวรุ, ภเวโถ ภเวยฺยาวฺโห** พึงเป็น ควรเป็น อาจเป็น สามารถเป็น เป็นได้ น่าจะเป็น

อรรถ ปัตถนะ ตั้งความปรารถนา

อุ. **อหํ สุขี ภเว.** (เอยฺยามิ) ขอเรา พึงเป็นผู้มีความสุข
พุทฺโธ ภเวยฺยฺ. (ขอเรา) พึงเป็นพระพุทธเจ้า
ภเวยฺยามฺเห. (ขอเราทั้งหาย) พึงมี พึงเป็น
กัมมะ **สุขํ ตยา อนุภูเยถ.** ความสุข อันเรา ควรเสวย เป็นต้น
ภาวะ **ภูเยถ.** ความมี ความเป็น

อรรถ วิธิ วิธีจัดการ

อุ. **โส โอทนํ ปเจ, ปเจยฺย.** เขาควรหุงข้าว เป็นต้น
กัมมะ **ปจฺเจถ ปจฺเจรุ, ...**

อรรถ อนุมติ อนุมัติ อนุญาต

อุ. **โส คามํ คจฺเฉ, คจฺเฉยฺย.** เขาควรไปสู่หมู่บ้าน

อาเทศ **เอยฺยุ** เป็น **อุ** บ้าง = กฺวจิ ธาตุ...

คจฺฉุ คจฺเฉยฺยุ.

กัมมะ **คจฺฉีเยถ คมียเถ, ...**

ภูธาตุ สัตตมี กัตตุ สัททปทมาลา			
ปรัสสบท		อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
ภเว ภเวยฺย	**ภเวยฺยุ**	**ภเวถ**	**ภเวรํ**
ภเว ภเวยฺยาสิ	**ภเวยฺยาถ**	**ภเวโถ**	**ภเวยฺยาวฺโห**
ภเว ภเวยฺยามิ	**ภเวยฺยาม**	**ภเว ภเวยฺยํ**	**ภเวยฺยามฺเห**

อนุปุพพะ ภูธาตุ สัตตมี กัมมะ สัททปทมาลา			
อาเทศเป็นปรัสสบท		อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
อนุภูเย อนุภูเยยฺย	**อนุภูเยยฺยุ**	**อนุภูเยถ**	**อนุภูเยรํ**
อนุภูเย อนุภูเยยฺยาสิ	**อนุภูเยยฺยาถ**	**อนุภูเยโถ**	**อนุภูเยยฺยาวฺโห**
อนุภูเย อนุภูเยยฺยามิ	**อนุภูเยยฺยาม**	**อนุภูเย อนุภูเยยฺยํ**	**อนุภูเยยฺยามฺเห**

ปจธาตุ สัตตมี กัตตุ สัททปทมาลา			
ปรัสสบท		อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
ปเจ ปเจยฺย	**ปเจยฺยุ**	**ปเจถ**	**ปเจรํ**
ปเจ ปเจยฺยาสิ	**ปเจยฺยาถ**	**ปเจโถ**	**ปเจยฺยาวฺโห**
ปเจ ปเจยฺยามิ	**ปเจยฺยาม**	**ปเจ ปเจยฺยํ**	**ปเจยฺยามฺเห**

ปจธาตุ สัตตมี กัมมะ สัททปทมาลา			
อาเทศเป็นปรัสสบท		อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
ปจฺเจ ปจฺเจยฺย	**ปจฺเจยฺยุ**	**ปจฺเจถ**	**ปจฺเจรํ**
ปจฺเจ ปจฺเจยฺยาสิ	**ปจฺเจยฺยาถ**	**ปจฺเจโถ**	**ปจฺเจยฺยาวฺโห**
ปจฺเจ ปจฺเจยฺยามิ	**ปจฺเจยฺยาม**	**ปจฺเจ ปจฺเจยฺยํ**	**ปจฺเจยฺยามฺเห**

๑. คมุธาตุ สัตตมี กัตตุ สัททปทมาลา			
ปรัสสบท		อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
คจฺเฉ คจฺเฉยฺย	**คจฺฉุ คจฺเฉยฺยุ**	**คจฺเฉถ**	**คจฺเฉรํ**
คจฺเฉ คจฺเฉยฺยาสิ	**คจฺเฉยฺยาถ**	**คจฺเฉโถ**	**คจฺเฉยฺยาวฺโห**
คจฺเฉ คจฺเฉยฺยามิ	**คจฺเฉยฺยาม**	**คจฺเฉ คจฺเฉยฺยํ**	**คจฺเฉยฺยามฺเห**

๒. คมุธาตุ สัตตมี กัตตุ สัททปทมาลา			
ปรัสสบท		อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
คเม คเมยฺย	**คมุ คเมยฺยุ**	**คเมถ**	**คเมรํ**
คเม คเมยฺยาสิ	**คเมยฺยาถ**	**คเมโถ**	**คเมยฺยาวฺโห**
คเม คเมยฺยามิ	**คเมยฺยาม**	**คเม คเมยฺยํ**	**คเมยฺยามฺเห**

๓. คมุธาตุ สัตตมี กัตตุ สัททปทมาลา			
ปรัสสบท		อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
ฆมฺเม ฆมฺเมยฺย	**ฆมฺเมยฺยุ**	**ฆมฺเมถ**	**ฆมฺเมรํ**
ฆมฺเม ฆมฺเมยฺยาสิ	**ฆมฺเมยฺยาถ**	**ฆมฺเมโถ**	**ฆมฺเมยฺยาวฺโห**
ฆมฺเม ฆมฺเมยฺยามิ	**ฆมฺเมยฺยาม**	**ฆมฺเม ฆมฺเมยฺยํ**	**ฆมฺเมยฺยามฺเห**

๑. คมุธาตุ สัตตมี กัมมะ สัททปทมาลา			
อาเทศเป็นปรัสสบท		อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
คจฺฉีเย คจฺฉีเยยฺย	**คจฺฉีเยยฺยุ**	**คจฺฉีเยถ**	**คจฺฉีเยรํ**
คจฺฉีเย คจฺฉีเยยฺยาสิ	**คจฺฉีเยยฺยาถ**	**คจฺฉีเยโถ**	**คจฺฉีเยยฺยาวฺโห**
คจฺฉีเย คจฺฉีเยยฺยามิ	**คจฺฉีเยยฺยาม**	**คจฺฉีเย คจฺฉีเยยฺยํ**	**คจฺฉีเยยฺยามฺเห**

๒. คมุธาตุ สัตตมี กัมมะ สัททปทมาลา			
อาเทศเป็นปรัสสบท		อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
คมีเย คมีเยยฺย	**คมีเยยฺยุ**	**คมีเยถ**	**คมีเยรํ**
คมีเย คมีเยยฺยาสิ	**คมีเยยฺยาถ**	**คมีเยโถ**	**คมีเยยฺยาวฺโห**
คมีเย คมีเยยฺยามิ	**คมีเยยฺยาม**	**คมีเย คมีเยยฺยํ**	**คมีเยยฺยามฺเห**

๓. คมุธาตุ สัตตมี กัมมะ สัททปทมาลา			
อาเทศเป็นปรัสสบท		อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
คมฺเม คมฺเมยฺย	**คมฺเมยฺยุ**	**คมฺเมถ**	**คมฺเมรํ**
คมฺเม คมฺเมยฺยาสิ	**คมฺเมยฺยาถ**	**คมฺเมโถ**	**คมฺเมยฺยาวฺโห**
คมฺเม คมฺเมยฺยามิ	**คมฺเมยฺยาม**	**คมฺเม คมฺเมยฺยํ**	**คมฺเมยฺยามฺเห**

๔. คมุธาตุ สัตตมี กัมมะ สัททปทมาลา			
อาเทศเป็นปรัสสบท		อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
ฆมฺมีเย ฆมฺมีเยยฺย	**ฆมฺมีเยยฺยุ**	**ฆมฺมีเยถ**	**ฆมฺมีเยรํ**
ฆมฺมีเย ฆมฺมีเยยฺยาสิ	**ฆมฺมีเยยฺยาถ**	**ฆมฺมีเยโถ**	**ฆมฺมีเยยฺยาวฺโห**
ฆมฺมีเย ฆมฺมีเยยฺยามิ	**ฆมฺมีเยยฺยาม**	**ฆมฺมีเย ฆมฺมีเยยฺยํ**	**ฆมฺมีเยยฺยามฺเห**

ทำตัวรูป

ภเว ภเวยฺย = ภู อ เอยฺย

ภู สตฺตายํ - **ภเว ภเวยฺย** ศัพท์เดิมคือ ภู สตฺตายํ ในความมี ความเป็น
ภู - เรียก ภู ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
ภู - เรียก เอยฺย วิภัตติ ว่าสัตตมี = สตฺตมี เอยฺย เอยฺยุ ...
ภู เอยฺย - ลง เอยฺย สัตตมีวิภัตติ ในอนุตตกาล = อาณตฺยาสิฏฺเฐนุตฺตกาเล ปญฺจมี.
ภู เอยฺย - เรียก เอยฺย วิภัตติ ว่าปรัสสบท = อถ ปุพฺพานิ วิภตฺตีนํ ฉ ปรสฺสปทานิ.
ภู เอยฺย - ลง เอยฺย ปรัสสบท ในกัตตุ = กตฺตริ ปรสฺสปทํ.
ภู เอยฺย - เรียก เอยฺย วิภัตติ ว่าปฐมบุรุษ = เทฺว เทฺว ปจมมชฺฌิมุตฺตมปุริสา.
ภู เอยฺย - เมื่อมีตุมฺหประกอบ ลง เอยฺย ปฐมบุรุษ = นามมฺหิ ปยุชฺชมาเนปิ ตุลฺยาธิกรเณ ปโจม.
ภู อ เอยฺย - ลง อ วิกรณปัจจัย = ภูวาทิโต อ.
โภ อ เอยฺย - วุทธิ อู เป็น โอ = อญฺเญสุ จ.
ภว อ เอยฺย - อาเทศ โอ เป็น อว = โอ อว สเร.
ภว อ เอ เอยฺย - อาเทศ เอยฺย เป็น เอ บ้าง = กฺวจิ ธาตุ ...
ภเว ภเวยฺย - แยก ลบ รวม
ภเว ภเวยฺย - สำเร็จรูปเป็น **ภเว ภเวยฺย** (เขา) พึงมี พึงเป็น

สรุป

สัตตมี ๕ อรรถ

แปลว่า **พึง ควร อาจ สามารถ ได้ น่าจะ**

สูตร	๑.	**อนุมติ**	อนุมัติ อนุญาต
	๒.	**ปริกัปปะ**	คาดคะเน เดา
อตฺถศัพท์	๓.	**นิมันตนะ**	นิมนต์ เชิญ ชวน
	๔.	**ปัตถนา**	ขอในสิ่งที่ตนปรารถนา
	๕.	**วิธิ**	แนะนำ วิธี การจัดการ

จบ สัตตมีวิภัตติ

จบ วิธีลงวิภัตติในปัจจุบันกาล (วัตตมานา) **อาณัตติกาล** (ปัญจมี) **และปริกัปปกาล** (สัตตมี)

หิยยัตตนีวิภัตติ

๔๕๕. **หิยฺยตนี อา อู โอ ตฺถ อํ มฺหา, ตฺถ ตฺถุ เส วฺหํ อึ มฺหเส.** (๒ บท, สัญญาสูตร)
วิภัตติ ๑๒ บท มี อา เป็นต้น ชื่อว่า หิยยัตตนี

๔๕๖. **หิยฺโยปภฺติ ปจฺจกฺเข หิยฺยตนี.** (๓ บท, วิภัตติวิธิ)
ลงหิยยัตตนีวิภัตติ ในอดีตกาลตั้งแต่เมื่อวาน จะปรากฏชัดหรือไม่ก็ตาม

๔๕๗. **อการาคโม หิยฺยตฺตนีอชฺชตนีกาลาติปตฺตีสุ.** (๒ บท, อาคมวิธิ)
เพราะหิยยัตตนี อัชชตนี และกาลาติปัตติวิภัตติ ลง อ อาคมหน้าธาตุ บ้าง

คาถา

สติสฺสเรปิ ธาตฺวนฺเต ปุนาการาคมสฺสิธ
นิรตฺถตฺตา ปโยคานุ- โรธา ธาตฺวาทิโต อยํ.

เมื่อที่สุดของธาตุมีสระอยู่ อ อักษรอาคมนี้ จึงลงข้างหน้าของธาตุ โดยไม่ผิดจากพระพุทธพจน์ เพราะไม่มีประโยชน์ที่จะลง อ อักษรอาคม ในที่สุดธาตุอีก

อาเทศ โอ วิภัตติ ฝ่ายปรัสสบทเป็น อ บ้าง = กฺวจิ ธาตุ ...
ในกัมมะ อาเทศ ตฺถ วิภัตติ ฝ่ายอัตตโนบทเป็น ถ บ้าง = กฺวจิ ธาตุ ...

อุ. **อนฺวภูยตฺถ อนฺวภูยถ** = อนุ อ ภู ย ตฺถ
อนุภูยตฺถ อนุภูยถ = อนุ ภู ย ตฺถ

ภูธาตุ

๑. ออาคม ภูธาตุ หิยยัตตนี กัตตุ สัททปทมาลา			
ปรัสสบท		อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
อภวา	**อภวู**	**อภวตฺถ อภวถ**	**อภวตฺถุ**
อภโว อภว	**อภวตฺถ**	**อภวเส**	**อภวฺหํ**
อภวึ	**อภวมฺหา**	**อภวึ**	**อภวมฺหเส**

๒. อนุปุพพะ ออาคม ภูธาตุ หิยยัตตนี กัมมะ สัททปทมาลา			
ปรัสสบท		อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
อนฺวภูยา	**อนฺวภูยู**	**อนฺวภูยตฺถ อนฺวภูยถ**	**อนฺวภูยตฺถุ**

อนฺวภูโย อนฺวภูย	**อนฺวภูยตฺถ**	**อนฺวภูยเส**	**อนฺวภูยวฺหํ**
อนฺวภูยํ	**อนฺวภูยมฺหา**	**อนฺวภูยึ**	**อนฺวภูยมฺหเส**

๓. อนุปุพพะ ภูธาตุ หิยยัตตนี กัมมะ สัททปทมาลา			
ปรัสสบท		อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
อนุภูยา	**อนุภูยู**	**อนุภูยตฺถ อนฺวภูยถ**	**อนุภูยตฺถุ**
อนุภูโย อนุภูย	**อนุภูยตฺถ**	**อนุภูยเส**	**อนุภูยวฺหํ**
อนุภูยํ	**อนุภูยมฺหา**	**อนุภูยึ**	**อนุภูยมฺหเส**

ทำตัวรูป

อภโว อภว = อ ภู อ โอ

ภู สตฺตายํ - **อภโว อภว** ศัพท์เดิมคือ ภู สตฺตายํ ในความมี ความเป็น
ภู - เรียก ภู ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
ภู - เรียก โอ วิภัตติ ว่าหิยยัตตนี = หิยฺยตฺตนี อา อู โอ ตฺถ อํ มหา ...
ภู โอ - ลง โอ หิยยัตตนีวิภัตติ ในอดีตกาล = หิยฺโยปภฺติ ปจฺจกฺเข หิยฺยตฺตนี.
ภู โอ - เรียก โอ วิภัตติ ว่าปรัสสบท = อถ ปุพฺพานิ วิภตฺตีนํ ฉ ปรสฺสปทานิ.
ภู โอ - ลง โอ ปรัสสบท ในกัตตุ = กตฺตริ ปรสฺสปทํ.
ภู โอ - เรียก โอ วิภัตติ ว่ามัชฌิมบุรุษ = เทฺว เทฺว ปจมมชฺฌิมุตฺตมปุริสา.
ภู โอ - เมื่อมี ตุมฺห ประกอบ ลง โอ มัชฌิมบุรุษ = ตุมฺเห มชฺฌิโม.
อ ภู โอ - เพราะหิยยัตตนี ลง อ อาคมหน้าธาตุ = อการาคโม หิยฺยตฺตนีอชฺชตนีกาลาติปตฺตีสุ.
อ ภู อ โอ - ลง อ วิกรณปัจจัย = ภูวาทิโต อ.
อ โภ อ โอ - เพราะ อ วุทธิ อู เป็น โอ = อญฺเญสุ จ.
อ ภว อ โอ - อาเทศ โอ เป็น อว = โอ อว สเร.
อ ภว อ โอ, อ - อาเทศ โอ วิภัตติ เป็น อ บ้าง = กฺวจิ ธาตุ ...
อภโว อภว - แยก ลบ (อ ที่ ว) ลบ (อวิกรณ) รวม
อภโว อภว - สำเร็จรูปเป็น **อภโว อภว** ได้มีแล้ว ได้เป็นแล้ว

อภวตฺถ อภวถ = อ ภู อ ตฺถ

ภู สตฺตายํ - **อภวตฺถ อภวถ** ศัพท์เดิมคือ ภู สตฺตายํ ในความมี ความเป็น
ภู - เรียก ภู ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
ภู - เรียก ตฺถ วิภัตติ ว่าหิยยัตตนี = หิยฺยตฺตนี อา อู โอ ตฺถ อํ มหา ...
ภู ตฺถ - ลง ตฺถ หิยยัตตนีวิภัตติ ในอดีตกาล = หิยฺโยปภฺติ ปจฺจกฺเข หิยฺยตฺตนี.
ภู ตฺถ - เรียก ตฺถ วิภัตติ ว่าอัตตโนบท = ปราณฺยตฺตโนปทานิ.
ภู ตฺถ - ลง ตฺถ อัตตโนบท ในกัตตุ = กตฺตริ จ.

ภู ตฺถ - เรียก ตฺถ วิภัตติ ว่าปฐมบุรุษ = เทฺว เทฺว ปจมมชฺฌิมุตฺตมปุริสา.
ภู ตฺถ - เมื่อมี นาม ประกอบ ลง ตฺถ ปฐมบุรุษ = นามมฺหิ ปยุชฺชมาเนปิ ตุลฺยาธิกเณ ปจโม.
อ ภู ตฺถ - เพราะหิยยัตตนี ลง อ อาคมหน้าธาตุ = อการาคโม หิยฺยตฺตนีอชฺชตนีกาลาติปตฺตีสุ.
อ ภู อ ตฺถ - ลง อ วิกรณปัจจัย = ภูวาทิโต อ.
อ โภ อ ตฺถ - เพราะ อ วุทธิ อู เป็น โอ = อญฺเญสุ จ.
อ ภว อ ตฺถ - อาเทศ โอ เป็น อว = โอ อว สเร.
อ ภว อ ตฺถ, ถ - อาเทศ ตฺถ วิภัตติ เป็น ถ บ้าง = กฺวจิ ธาตุ ...
อภวตฺถ อภวถ - แยก ลบ (อ ที่ ว) รวม
อภวตฺถ อภวถ - สำเร็จรูปเป็น **อภวตฺถ อภวถ** ได้มีแล้ว ได้เป็นแล้ว

อนฺวภูยา = อนุ อ ภู ย ตฺถ

อนุ ภู สตฺตายํ - **อนฺวภูยา** ศัพท์เดิมคือ อนุปุพพะ ภู สตฺตายํ ในการเสวย
อนุ ภู - เรียก ภู ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
อนุ ภู - เรียก ตฺถ วิภัตติ ว่าหิยยัตตนี = หิยฺยตฺตนี อา อู โอ ตฺถ อำ มหา ...
อนุ ภู ตฺถ - ลง ตฺถ หิยยัตตนีวิภัตติ ในอดีตกาล = หิยฺโยปภุติ ปจฺจกฺเข หิยฺยตฺตนี.
อนุ ภู ตฺถ - เรียก ตฺถ วิภัตติ ว่าอัตตโนบท = ปราณฺยตฺตโนปทานิ.
อนุ ภู ตฺถ - ลง ตฺถ อัตตโนบท ในกัมมะ = อตฺตโนปทานิ ภาเว จ กมฺมนิ.
อนุ ภู ตฺถ - เรียก ตฺถ วิภัตติ ว่าปฐมบุรุษ = เทฺว เทฺว ปจมมชฺฌิมุตฺตมปุริสา.
อนุ ภู ตฺถ - เมื่อมี นาม ประกอบ ลง ตฺถ ปฐมบุรุษ = นามมฺหิ ปยุชฺชมาเนปิ ตุลฺยาธิกเณ ปจโม.
อนุ อ ภู ตฺถ - เพราะหิยยัตตนี ลง อ อาคมหน้าธาตุ = อการาคโม หิยฺยตฺตนีอชฺชตนีกาลาติปตฺตีสุ.
อนุ อ ภู ย ตฺถ - ลง ย ปัจจัยในกัมมะ = ภาวกมฺเมสุ โย.
อนฺว อ ภู ย ตฺถ - เพราะสระหลัง อาเทศ อุ ที่ นุ เป็น ว = วโมทุทนฺตานำ.
อนฺว ภู ย ตฺถ - แยก ลบ (อ ที่ ว) รวม
อนฺว ภู ย อา - อาเทศ ตฺถ อัตตโนบท เป็น อา ปรัสสบท = อตฺตโนปทานิ ปรสฺสปทตฺตำ.
อนฺวภูยา - แยก ลบ (อ ที่ ย) รวม
อนฺวภูยา - สำเร็จรูปเป็น **อนฺวภูยา** (อันเขา) ได้เสวยแล้ว

ปจธาตุ

๑-๒. ออาคม ปจธาตุ หิยยัตตนี กัตตุ สัททปทมาลา

ปรัสสบท			อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ		เอกวจนะ	พหุวจนะ
อปจา ปจา	**อปจู ปจู**		**อปจตฺถ อปจถ ปจตฺถ ปจตฺถ**	**อปจตฺถุ ปจตฺถุ**
อภโว ปโจ	**อปจตฺถ ปจตฺถ**		**อปจเส ปจเส**	**อปจวฺหำ ปจวฺหำ**
อปจำ ปจำ	**อปจมฺหา ปจมฺหา**		**อปจึ ปจึ**	**อปจมฺหเส ปจมฺหเส**

๓. ออาคม ปจธาตุ หิยยัตตนี กัมมะ สัททปทมาลา			
ปรัสสบท		อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
อปจฺจา	**อปจฺจู**	**อปจฺจตฺถ อปจฺจถ**	**อปจฺจตฺถุ**
อปจฺโจ อปจฺจ	**อปจฺจตฺถ**	**อปจฺจเส**	**อปจฺจวฺหๆ**
อปจฺจๆ	**อปจฺจมฺหา**	**อปจฺจึ**	**อปจฺจมฺหเส**

คมุธาตุ

๑. ออาคม คมุธาตุ หิยยัตตนี กัตตุ สัททปทมาลา			
ปรัสสบท		อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
อคจฺฉา	**อคจฺฉู**	**อคจฺฉตฺถ อคจฺฉถ**	**อคจฺฉตฺถุ**
อคจฺโฉ อคจฺฉ	**อคจฺฉตฺถ**	**อคจฺฉเส**	**อคจฺฉวฺหๆ**
อคจฺฉๆ	**อคจฺฉมฺหา**	**อคจฺฉึ**	**อคจฺฉมฺหเส**

๒. ออาคม คมุธาตุ หิยยัตตนี กัตตุ สัททปทมาลา			
ปรัสสบท		อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
อคมา	**อคมู**	**อคมตฺถ อคมถ**	**อคมตฺถุ**
อคโม อคม	**อคมตฺถ**	**อคมเส**	**อคมวฺหๆ**
อคมๆ	**อคมมฺหา**	**อคมึ**	**อคมมฺหเส**

๓. ออาคม คมุธาตุ หิยยัตตนี กัตตุ สัททปทมาลา			
ปรัสสบท		อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
อฆมฺมา	**อฆมฺมู**	**อฆมฺมตฺถ อฆมฺมถ**	**อฆมฺมตฺถุ**
อฆมฺโม อฆมฺม	**อฆมฺมตฺถ**	**อฆมฺมเส**	**อฆมฺมวฺหๆ**
อฆมฺมๆ	**อฆมฺมมฺหา**	**อฆมฺมึ**	**อฆมฺมมฺหเส**

๔. ออาคม คมุธาตุ หิยยัตตนี กัมมะ สัททปทมาลา			
ปรัสสบท		อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
อคจฺฉียา	**อคจฺฉียู**	**อคจฺฉิยตฺถ อคจฺฉิยถ**	**อคจฺฉิยตฺวฺหํ**
อคจฺฉีโย อคจฺฉิย	**อคจฺฉิยตฺถ**	**อคจฺฉิยเส**	**อคจฺฉิยวฺหํ**
อคจฺฉียํ	**อคจฺฉิยมฺหา**	**อคจฺฉิยึ**	**อคจฺฉิยมฺหเส**

๕. คมุธาตุ หิยยัตตนี กัมมะ สัททปทมาลา			
ปรัสสบท		อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
คจฺฉียา	**คจฺฉียู**	**คจฺฉิยตฺถ คจฺฉิยถ**	**คจฺฉิยตฺวฺหํ**
คจฺฉีโย คจฺฉิย	**คจฺฉิยตฺถ**	**คจฺฉิยเส**	**คจฺฉิยวฺหํ**
คจฺฉียํ	**คจฺฉิยมฺหา**	**คจฺฉิยึ**	**คจฺฉิยมฺหเส**

๖. คมุธาตุ หิยยัตตนี กัมมะ สัททปทมาลา			
ปรัสสบท		อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
อคมียา	**อคมียู**	**อคมียตฺถ อคมียถ**	**อคมียตฺวฺหํ**
อคมีโย อคมีย	**อคมียตฺถ**	**อคมียเส**	**อคมียวฺหํ**
อคมียํ	**อคมียมฺหา**	**อคมียึ**	**อคมียมฺหเส**

๗. คมุธาตุ หิยยัตตนี กัมมะ สัททปทมาลา			
ปรัสสบท		อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
คมียา	**คมียู**	**คมียตฺถ คมียถ**	**คมียตฺวฺหํ**
คมีโย คมีย	**คมียตฺถ**	**คมียเส**	**คมียวฺหํ**
คมียํ	**คมียมฺหา**	**คมียึ**	**คมียมฺหเส**

จบ หิยยัตตนีวิภัตติ

๔๕๘. หิยฺยตฺตนีสัตตมีปญฺจมีวตฺตมานา สพฺพธาตุกํ. (๒ บท, สัญญาสูตร)

หิยยัตตนีวิภัตติเป็นต้น ชื่อว่า สัพพธาตุกะ

สัพพธาตุวิภัตติ คือ วิภัตติที่ลงหลังจากธาตุทั้งปวง ไม่ลง อิ อาคม = อิการาคโม อสพฺพธาตุกมฺหิ.

จบ สัพพธาตุกวิภัตติ

ปโรกขาวิภัตติ

๔๕๙. **ปโรกฺขา อ อุ เอ ตฺถ อำ มฺห, ตฺถ เร ตฺโถ วฺโห อึ มฺเห.** (๒ บท, สัญญาสูตร)
วิภัตติ ๑๒ บท มี อ เป็นต้น ชื่อว่า ปโรกขา

วิ. **อกฺขานำ อินฺทฺริยานำ ปรำ ปโรกฺขา.** อื่นแห่งการรับรู้ ชื่อว่า ปโรกขา

๔๖๐. **อปจฺจกฺเข ปโรกฺขาตีเต.** (๓ บท, วิภัตติวิธิ)
ลง ปโรกขาวิภัตติ ในอดีตกาลอันเลือนลาง

วิ. **อติกฺกมฺม อิโตติ อตีโต.** กาลอันล่วงเลยไปแล้ว ชื่อว่า อดีตะ

๔๖๑. **กฺวจาทิวณฺณานเมกสฺสรานำ เทฺวภาโว.** (๔ บท, เทฺวภาววิธิ)
อักษรตัวต้นของธาตุ เป็นเทฺวภาวะ โดยมีสระเหมือนกัน บ้าง

กฺวจิศัพท์

ขฉเสสุ ปโรกฺขายำ เทฺวภาโว สพฺพธาตุนำ
อปจฺจเย ชุโหตฺยาทิสฺ- สปิ กิจฺจาทิเก กฺวจิ.

นิจจวิธิ ๑. เพราะ ข ฉ ส ปัจจัย และปโรกขาวิภัตติ ธาตุทั้งปวงเป็นเทฺวภาวะ แน่นอน (ในธาตุปปัจจยันตะ)
๒. เพราะ อ วิกรณปัจจัย แม้ ชุโหตฺยาทิธาตุ ก็เป็นเทฺวภาวะ แน่นอน (ในภูวาทิคณะข้างหน้า)
อนิจจวิธิ ๓. เพราะกิจจปัจจัย (๕ ตัว คือ ตพฺพ อนีย ณฺย เตยฺย ริจฺจ) เป็นต้น ธาตุทั้งปวงเป็นเทฺวภาวะ บ้าง

๔๖๒. **ปุพฺโพพฺภาโส.** (๒ บท, สัญญาสูตร)
อักษรเทฺวภาวะข้างหน้าของธาตุ ชื่อว่า อัพภาสะ

๔๖๓. **อนฺตสฺสิวณฺณากาโร วา.** (๔ บท, อาเทสวิธิ)
อาเทศสระสุดท้ายของอัพภาสะ เป็น อิวัณณะ และ อ บ้าง

วาศัพท์

ขฉเสสุ อวณฺณสฺส อิกาโร สคุปุสฺส อี
วาสฺส ภูสฺส ปโรกฺขายำ อกาโร นาปรสฺสิเม.

๑. เพราะ ข ฉ ส ปัจจัย อาเทศ อ อา อัพภาสะ เป็น อิ
๒. เพราะ ข ฉ ส ปัจจัย อาเทศ อุ อัพภาสะของ คุป เป็น อิ
๓. เพราะ ข ฉ ส ปัจจัย อาเทศ อา ของ วา อัพภาสะ เป็น อี
๔. เพราะปโรกขาวิภัตติ อาเทศ อู อัพภาสะของ ภู เป็น อ
๕. อัพภาสะอื่นจากนี้ ไม่มีการอาเทศ

๔๖๔. **ทุติยจตุตฺถานำ ปฐมตติยา.** (๒ บท, อาเทสวิธิ)
อาเทศอักษรตัวที่ ๒ และที่ ๔ ของวรรค ที่ชื่ออัพภาสะ เป็นอักษรตัวที่ ๑ และที่ ๓

(อาเทศพยัญชนะที่ ๒ เป็นที่ ๑ และที่ ๔ เป็นที่ ๓ ในวรรคเดียวกัน)

๔๖๕. พฺรูภูนมาหภูวา ปโรกฺขายฺ. (๓ บท, อาเทสวิธิ)

เพราะปโรกขาวิภัตติ อาเทศ พฺรู ธาตุเป็น อาห และ ภู ธาตุเป็น ภูว

อุ. **โส กิร ราชา พภูว.** ได้ยินว่า เขาเป็นพระราชาแล้ว
เต กิร ราชาโน พภูวุ. ได้ยินว่า พวกเขาเป็นพระราชาแล้ว
ตฺวํ กิร ราชา พภูเว. ได้ยินว่า ท่านเป็นพระราชาแล้ว

ทำตัวรูป

พภูว = ภู อ

พภูว ศัพท์เดิมคือ ภู สตฺตายฺ ในความมี ความเป็น

ภู	- เรียก ภู ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
ภู	- เรียก อ วิภัตติ ว่าปโรกขา	= ปโรกฺขา อ อุ เอ ตฺถ อำ มฺห ...
ภู อ	- ลง อ ปโรกขาวิภัตติ ในอดีตกาล	= อปจฺจกฺเข ปโรกฺขาตีเต.
ภู อ	- เรียก อ ปโรกขาวิภัตติ ว่าปรัสสบท	= อถ ปุพฺพานิ วิภตฺตีนำ ฉ ปรสฺสปทานิ.
ภู อ	- ลง อ ปรัสสบท ในกัตตุ	= กตฺตริ ปรสฺสปทำ.
ภู อ	- เรียก อ วิภัตติ ว่าปฐมบุรุษ	= เทฺว เทฺว ปจมมชฺฌิมุตฺตมปุริสา.
ภู อ	- เมื่อมี นาม ประกอบ ลง อ ปฐมบุรุษ	= นามมฺหิ ปยุชฺชมาเนปิ ตุลฺยาธิกรเณ ปจโม.
ภูภู อ	- ซ้อน ภู เป็น ภูภู	= กฺวจาทิวณฺณานเมกสฺสรานำ เทฺวภาโว.
ภูภู อ	- เรียก ภู ตัวหน้าว่า อัพภาสะ	= ปุพฺโพพฺภาโส.
ภภู อ	- อาเทศสระ อู ของอัพภาสะ เป็น อ	= อนฺตสฺสิวณฺณากาโร วา.
พภู อ	- อาเทศ ภ พยัญชนะที่ ๔ เป็น พ ที่ ๓	= ทุติยจตุตฺถานำ ปจมตติยา.
พภูว อ	- เพราะปโรกขาวิภัตติ อาเทศ ภู เป็น ภูว	= พฺรูภูนมาหภูวา ปโรกฺขายฺ.
พภูว	- แยก ลบ (อ ที่ ว) รวม	
พภูว	- สำเร็จรูปเป็น **พภูว** มีแล้ว เป็นแล้ว	

๔๖๖. อิการาคโม อสพฺพธาตุกมฺหิ. (๒ บท, อาคมวิธิ)

เพราะอสัพพธาตุกวิภัตติ ลง อิ อาคม หลังจากธาตุทั้งหลาย บ้าง

กฺวจิศัพท์

อสพฺพธาตุเก พฺยญฺช- **นาทิมฺเหวายมาคโม**
กฺวจาธิการโต พฺยญฺช- **นาโทปิ กฺวจิ โน สิยา.**

เพราะมี กฺวจิ ศัพท์ ตามมา

๑. เพราะอสัพพธาตุกวิภัตติที่ขึ้นต้นด้วยพยัญชนะเท่านั้น จึงลง อิ อาคม
๒. แม้เพราะอสัพพธาตุกวิภัตติอันขึ้นต้นด้วยพยัญชนะ ก็ไม่ลง อิ อาคม บ้าง

อุ. **ตุมฺเห กิร พภูวิตฺถ.** ได้ยินว่า พวกท่าน เป็นแล้ว
อหำ กิร พภูวำ. ได้ยินว่า เรา เป็นแล้ว

มยํ กิร พภูวิมฺห. ได้ยินว่า พวกเรา เป็นแล้ว

กมฺมนิ - ในกัมมะ ลง อียฺย และ อิ อาคม, เมื่อลบ ย ปัจจัย = กฺวจิ ธาตุ... แล้ว ไม่ลง อิวัณณะอาคม

อุ. **อนุพภูวียิตฺถ** ลง อี อาคม, ย ปัจจัย, และ อิ อาคม หน้าพยัญชนาทิวิภัตติ

อนุพภูวิตฺถ. ลบ ย ปัจจัย, ไม่ลง อี อาคม

ภูธาตุ

๑. ภูธาตุ ปโรกขา กัตตุ สัททปทมาลา					
ปรัสสบท			อัตตโนบท		
เอกวจนะ	พหุวจนะ		เอกวจนะ	พหุวจนะ	
พภูว	**พภูวฺ**		**พภูวิตฺถ**	**พภูวิเร**	
พภูเว	**พภูวิตฺถ**		**พภูวิตฺโถ**	**พภูวิวฺโห**	
พภูวํ	**พภูวิมฺห**		**พภูวึ**	**พภูวิมฺเห**	

๒. ภูธาตุ ปโรกขา กัมมะ สัททปทมาลา				
อาเทศเป็นปรัสสบท			อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ		เอกวจนะ	พหุวจนะ
อนุพภูว	**อนุพภูวฺ**		**อนุพภูวียิตฺถ อนุพภูวิตฺถ**	**อนุพภูวิเร**
อนุพภูเว	**อนุพภูวิตฺถ**		**อนุพภูวิตฺโถ**	**อนุพภูวิวฺโห**
อนุพภูวํ	**อนุพภูวิมฺห**		**อนุพภูวึ**	**อนุพภูวิมฺเห**

ปจธาตุ

๑. ปจธาตุ ปโรกขา กัตตุ สัททปทมาลา					
ปรัสสบท			อัตตโนบท		
เอกวจนะ	พหุวจนะ		เอกวจนะ	พหุวจนะ	
ปปจ	**ปปจุ**		**ปปจิตฺถ**	**ปปจิเร**	
ปปเจ	**ปปจิตฺถ**		**ปปจิตฺโถ**	**ปปจิวฺโห**	
ปปจํ	**ปปจิมฺห**		**ปปจึ**	**ปปจิมฺเห**	

๒. ปจธาตุ ปโรกขา กัมมะ สัททปทมาลา					
อาเทศเป็นปรัสสบท			อัตตโนบท		
เอกวจนะ	พหุวจนะ		เอกวจนะ	พหุวจนะ	
ปปจฺจ	**ปปจฺจุ**		**ปปจฺจิตฺถ**	**ปปจฺจิเร**	
ปปจฺเจ	**ปปจฺจิตฺถ**		**ปปจฺจิตฺโถ**	**ปปจฺจิวฺโห**	
ปปจฺจํ	**ปปจฺจิมฺห**		**ปปจฺจึ**	**ปปจฺจิมฺเห**	

ทำตัวรูป

อนุพภูวียิตฺถ = อนุ ภู อีย อิ ตฺถ

อนุพภูวียิตฺถ ศัพท์เดิมคือ อนุปุพพะ ภู สตฺตายํ ในการเสวย

อนุ ภู - เรียก ภู ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
อนุ ภู - เรียก ตฺถ วิภัตติ ว่าปโรกขา = ปโรกฺขา อ อุ เอ ตฺถ อํ มฺห ...
อนุ ภู ตฺถ - ลง ตฺถ ปโรกขาวิภัตติ ในอดีตกาล = อปจฺจกฺเข ปโรกฺขาตีเต.
อนุ ภู ตฺถ - เรียก ตฺถ ปโรกขาวิภัตติ ว่าอัตตโนบท = ปราณฺยตฺตโนปทานิ.
อนุ ภู ตฺถ - ลง ตฺถ อัตตโนบท ในกัมมะ = อตฺตโนปทานิ ภาเว จ กมฺมนิ.
อนุ ภู ตฺถ - เรียก ตฺถ วิภัตติ ว่าปฐมบุรุษ = เทฺว เทฺว ปจมมชฺฌิมุตฺตมปุริสา.
อนุ ภู ตฺถ - เมื่อมี นาม ประกอบ ลง ตฺถ ปฐมบุรุษ = นามมฺหิ ปยุชฺชมาเนปิ ตุลฺยาธิกรเณ ...
อนุ ภูภู ตฺถ - ซ้อน ภู เป็น ภูภู = กฺวจาทิวณฺณานเมกสฺสรานํ เทฺวภาโว.
อนุ ภูภู ตฺถ - เรียก ภู ตัวหน้าว่า อัพภาสะ = ปุพฺโพพฺภาโส.
อนุ ภภู ตฺถ - อาเทศสระ อู ของอัพภาสะ เป็น อ = อนฺตสฺสิวณฺณากาโร วา.
อนุ พภู ตฺถ - อาเทศ ภ พยัญชนะที่ ๔ เป็น พ ที่ ๓ = ทุติยจตุตฺถานํ ปจมตติยา.
อนุ พภูว ตฺถ - เพราะปโรกขาวิภัตติ อาเทศ ภู เป็น ภูว = พฺรูภูนมาหภูวา ปโรกฺขายํ.
อนุ พภูว ย ตฺถ - ลง ย ปัจจัย ในกัมมะ = ภาวกมฺเมสุ โย.
อนุ พภูว อี ย ตฺถ - เพราะ ย ลง อี อาคม = อิวณฺณาคโม วา
อนุ พภูว อี ย อิ ตฺถ - เพราะอสัพพธาตุกวิภัตติ ลง อิ อาคม = อิการาคโม อสพฺพธาตุกมฺหิ.
อนุพภูวียิตฺถ - แยก ลบ (อ ที่ ว) ลบ (อ ที่ ย) รวม
อนุพภูวียิตฺถ - สำเร็จรูปเป็น **อนุพภูวียิตฺถ** (อันเขา) มีแล้ว เป็นแล้ว

อนุพภูว = อนุ ภู ตฺถ

อนุพภูว ศัพท์เดิมคือ อนุปุพพะ ภู สตฺตายํ ในการเสวย

อนุ ภู - เรียก ภู ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
อนุ ภู - เรียก ตฺถ วิภัตติ ว่าปโรกขา = ปโรกฺขา อ อุ เอ ตฺถ อํ มฺห ...
อนุ ภู ตฺถ - ลง ตฺถ ปโรกขาวิภัตติ ในอดีตกาล = อปจฺจกฺเข ปโรกฺขาตีเต.
อนุ ภู ตฺถ - เรียก ตฺถ ปโรกขาวิภัตติ ว่าอัตตโนบท = ปราณฺยตฺตโนปทานิ.
อนุ ภู ตฺถ - ลง ตฺถ ปรัสสบท ในกัมมะ = อตฺตโนปทานิ ภาเว จ กมฺมนิ.
อนุ ภู ตฺถ - เรียก ตฺถ วิภัตติ ว่าปฐมบุรุษ = เทฺว เทฺว ปจมมชฺฌิมุตฺตมปุริสา.

อนุ ภู ตฺถ - เมื่อมี นาม ประกอบ ลง ตฺถ ปฐมบุรุษ = นามมฺหิ ปยุชฺชมาเนปิ ตุลฺยาธิกรเณ ปจฺโม.
อนุ ภูภู ตฺถ - ซ้อน ภู เป็น ภูภู = กฺวจาทิวณฺณานเมกสฺสรานำ เทฺวภาโว.
อนุ ภูภู ตฺถ - เรียก ภู ตัวหน้าว่า อัพภาสะ = ปุพฺโพพฺภาโส.
อนุ ภภู ตฺถ - อาเทศสระของอัพภาสะ เป็น อ = อนฺตสฺสิวณฺณากาโร วา.
อนุ พภู ตฺถ - อาเทศ ภ พยัญชนะที่ ๔ เป็น พ ที่ ๓ = ทุติยจตุตฺถานำ ปฐมตติยา.
อนุ พภูว ตฺถ - เพราะปโรกขาวิภัตติ อาเทศ ภู เป็น ภูว = พฺรูภูนมาหภูวา ปโรกฺขายำ.
อนุ พภูว ย ตฺถ - ลง ย ปัจจัย ในกัมมะ = ภาวกมฺเมสุ โย.
อนุ พภูว ตฺถ - ลบ ย ปัจจัย บ้าง = กฺวจิ ธาตุ ...
อนุ พภูว อ - อาเทศ ตฺถ อัตตโนบท เป็น อ ปรัสสบท = อตฺตโนปทานิ ปรสฺสปทตฺตำ.
อนุพภูว - แยก ลบ (อ ที่ ว) รวม
อนุพภูว - สำเร็จรูปเป็น **อนุพภูว** (อันเขา) มีแล้ว เป็นแล้ว

๔๖๗. กวคฺคสฺส จวคฺโค. (๒ บท, อาเทสวิธิ)

อาเทศ กวรรค ในอัพภาสะ เป็น จวรรค

คคมฺ อ = ชคมฺ อ = ชคาม

เพราะ ปฐมบุรุษ เอกวจนะ ทำทีฆะสระอันไม่ใช้อัพภาสะบ้าง = กฺวจิ ธาตุ...

คมุธาตุ

๑. คมุธาตุ ปโรกขา กัตตุ สัททปทมาลา					
ปรัสสบท			อัตตโนบท		
เอกวจนะ	พหุวจนะ		เอกวจนะ	พหุวจนะ
ชคาม ชคม	**ชคมุ**		**ชคมิตฺถ**	**ชคมิเร**
ชคเม	**ชคมิตฺถ**		**ชคมิตฺโถ**	**ชคมิวฺโห**
ชคมำ	**ชคมิมฺห**		**ชคมึ**	**ชคมิมฺเห**

๒. ภูธาตุ ปโรกขา กัมมะ สัททปทมาลา				
อาเทศเป็นปรัสสบท			อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ		เอกวจนะ	พหุวจนะ
ชคมีย	**ชคมียุ**		**ชคมียิตฺถ ชคมิตฺถ**	**ชคมียิเร**
ชคมีเย	**ชคมียิตฺถ**		**ชคมียิตฺโถ**	**ชคมียิวฺโห**
ชคมียำ	**ชคมียิมฺห**		**ชคมียึ**	**ชคมียิมฺเห**

ทำตัวรูป

ชคาม = คมุ อ

ชคาม ศัพท์เดิมคือ คมุ คติมฺหิ ในการไป

คมุ	- เรียก คมุ ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
คมฺ	- ลบสระ อุ สุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
คมฺ	- เรียก อ วิภัตติ ว่าปโรกขา	= ปโรกฺขา อ อุ เอ ตฺถ อำ มฺห ...
คมฺ อ	- ลง อ ปโรกขาวิภัตติ ในอดีตกาล	= อปจฺจกฺเข ปโรกฺขาตีเต.
คมฺ อ	- เรียก อ ปโรกขาวิภัตติ ว่าปรัสสบท	= อถ ปุพฺพานิ วิภตฺตีนำ ฉ ปรสฺสปทานิ.
คมฺ อ	- ลง อ ปรัสสบท ในกัตตุ	= กตฺตริ ปรสฺสปทำ.
คมฺ อ	- เรียก อ วิภัตติ ว่าปฐมบุรุษ	= เทฺว เทฺว ปจมมชฺฌิมุตฺตมปุริสา.
คมฺ อ	- เมื่อมี นาม ประกอบ ลง อ ปฐมบุรุษ	= นามมฺหิ ปยุชฺชมาเนปิ ตุลฺยาธิกรเณ ปจฺโม.
คคมฺ อ	- ซ้อน ค เป็น คค	= กฺวจาทิวณฺณานเมกสฺสรานำ เทฺวภาโว.
คคมฺ อ	- เรียก ค ตัวหน้าว่า อัพภาสะ	= ปุพฺโพพฺภาโส.
ชคมฺ อ	- อาเทศ ค กวรรค เป็น ช จวรรค	= กวคฺคสฺส จวคฺโค.
ชคามฺ อ	- ทีฆะ อ อันไม่ใช่อัพภาสะ เป็น อา	= กฺวจิ ธาตุ...
ชคาม	- รวม มฺ เข้ากับสระ อ หลัง	= นเย ปรำ ยุตฺเต.
ชคาม	- สำเร็จรูปเป็น **ชคาม** ไปแล้ว	

ชคมียิตฺถ = คมุ อีย อิ ตฺถ

ชคมียิตฺถ ศัพท์เดิมคือ คมุ คติมฺหิ ในการไป

คมุ	- เรียก คมุ ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
คมฺ	- ลบสระ อุ สุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
คมฺ	- เรียก ตฺถ วิภัตติ ว่าปโรกขา	= ปโรกฺขา อ อุ เอ ตฺถ อำ มฺห ...
คมฺ ตฺถ	- ลง ตฺถ ปโรกขาวิภัตติ ในอดีตกาล	= อปจฺจกฺเข ปโรกฺขาตีเต.
คมฺ ตฺถ	- เรียก ตฺถ ปโรกขาวิภัตติ ว่าอัตตโนบท	= ปราณฺยตฺตโนปทานิ.
คมฺ ตฺถ	- ลง ตฺถ อัตตโนบท ในกัมมะ	= อตฺตโนปทานิ ภาเว จ กมฺมนิ.
คมฺ ตฺถ	- เรียก ตฺถ วิภัตติ ว่าปฐมบุรุษ	= เทฺว เทฺว ปจมมชฺฌิมุตฺตมปุริสา.
คมฺ ตฺถ	- เมื่อมี นาม ประกอบ ลง ตฺถ ปฐมบุรุษ	= นามมฺหิ ปยุชฺชมาเนปิ ตุลฺยาธิกรเณ ...
คคมฺ ตฺถ	- ซ้อน ค เป็น คค	= กฺวจาทิวณฺณานเมกสฺสรานำ เทฺวภาโว.
คคมฺ ตฺถ	- เรียก ค ตัวหน้าว่า อัพภาสะ	= ปุพฺโพพฺภาโส.
คคมฺ ตฺถ	- อาเทศสระของอัพภาสะ เป็น อ	= อนฺตสฺสิวณฺณากาโร วา. (ไม่ใช้ก็ได้)
ชคมฺ ตฺถ	- อาเทศ ค กวรรค เป็น ช จวรรค	= กวคฺคสฺส จวคฺโค.
ชคมฺ ย ตฺถ	- ลง ย ปัจจัย ในกัมมะ	= ภาวกมฺเมสุ โย.
ชคมฺ อี ย ตฺถ	- เพราะ ย ลง อี อาคม	= อิวณฺณาคโม วา
ชคมฺ อี ย อิ ตฺถ	- เพราะอสัพพธาตุกวิภัตติ ลง อิ อาคม	= อิการาคโม อสพฺพธาตุกมฺหิ.
ชคมียิตฺถ	- แยก ลบ (อ ที่ ย) รวม	
ชคมียิตฺถ	- สำเร็จรูปเป็น **ชคมียิตฺถ** (อันเขา) ไปแล้ว	

จบ ปโรกขาวิภัตติ

อัชชตนีวิภัตติ

๔๖๘. อชฺชตนี อี อุ์ โอ ตฺถ อึ มฺหา อา อู เส วฺหํ อ์ มฺเห. (๒ บท, สัญญาสูตร)

วิภัตติ ๑๒ บท มี อี เป็นต้น ชื่อว่า อัชชตนี

วิ. **อชฺช ภโว อชฺชตโน.** (อชฺช+ตน) ความมีอยู่ (ความเป็นไป) ในวันนี้ ชื่อว่า อัชชตนะ
อชฺชตนทีปกา อยํ วิภตฺติ อชฺชตนี. วิภัตติอันแสดงความมีอยู่ในวันนี้ ชื่อว่า อัชชตนี

๔๖๙. สมีเปชฺชตนี. (๒ บท, วิภัตติวิธิ)

ลงอัชชตนีวิภัตติ ในอดีตกาลอันใกล้ ทั้งปรากฏชัดและไม่ชัด

ลง อ อาคมหน้าธาตุ และวุทธิ อู เป็น โอ เป็นต้น เหมือนเดิม
รัสสะ อี วิภัตติเป็น อิ และ มฺหา เป็น มฺห = กฺวจิ ธาตุ...
อาเทศ โอ วิภัตติเป็น อิ, อา เป็น ตฺถ, และ อ์ เป็น อ = กฺวจิ ธาตุ...

อุ. **โส อภวิ** เขา ได้เป็นแล้ว (ลง อ อาคมหน้าธาตุ, รัสสะ อี เป็น อิ)
โส อภวี เขา ได้เป็นแล้ว (ลง อ อาคมหน้าธาตุ, ไม่รัสสะ อี เป็น อิ)
โส ภวิ เขา เป็นแล้ว (ไม่ลง อ อาคมหน้าธาตุ, แต่รัสสะ อี เป็น อิ)

๔๗๐. สพฺพโต อุ์ อึสุ. (๓ บท, อาเทสวิธิ)

หลังจากธาตุทั้งปวง อาเทศ อุ์ เป็น อึสุ บ้าง

ภูธาตุ

๑. ภูธาตุ อัชชตนี กัตตุ สัททปทมาลา

ปรัสสบท		อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
อภวิ อภวี ภวิ ภวี	**อภวึสุ ภวึสุ อภวุ์ ภวุ์**	**อภวิตฺถ ภวิตฺถ อภวา ภวา**	**อภวู ภวู**
อภวิ ภวิ อภโว ภโว	**อภวิตฺถ ภวิตฺถ**	**อภวิเส ภวิเส**	**อภวิวฺหํ ภวิวฺหํ**
อภวึ ภวึ	**อภวิมฺห ภวิมฺห อภวิมฺหา ภวิมฺหา**	**อภวึ์ ภวึ์ อภว ภว**	**อภวิมฺเห ภวิมฺเห**

๒. ภูธาตุ อัชชตนี กัมมะ สัททปทมาลา

อาเทศเป็นปรัสสบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ
อนุวภูยิ อนุภูยิ อนุวภูยี อนุภูยี	**อนุวภูยึสุ อนุภูยึสุ อนุวภูยุ์ อนุภูยุ์**
อนุวภูยิ อนุภูยิ อนุวภูโย อนุภูโย	**อนุวภูยิตฺถ อนุภูยิตฺถ**
อนุวภูยึ อนุภูยึ	**อนุวภูยิมฺห อนุภูยิมฺห อนุวภูยิมฺหา อนุภูยิมฺหา**

๒. ภูธาตุ อัชชตนี กัมมะ สัททปทมาลา	
อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ
อนุภวิตฺถ อนฺวภูยิตฺถ อนุภูยิตฺถ อนฺวภูยา อนุภูยา	**อนฺวภูยู อนุภูยู**
อนฺวภูยิเส อนุภูยิเส	**อนฺวภูยิวฺหํ อนุภูยิวฺหํ**
อนฺวภูยํ อนุภูยํ อนฺวภูย อนุภูย	**อนฺวภูยิมฺเห อนุภูยิมฺเห**

ทำตัวรูป

อภวิ = อ ภู อี (กัตตุ)

อภวิ ศัพท์เดิมคือ ภู สตฺตายํ ในความมี ความเป็น

ภู - เรียก ภู ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
ภู - เรียก อี วิภัตติ ว่าอัชชตนี = อชฺชตนี อี อุ๋ โอ ตฺถ อึ มหา ...
ภู อี - ลง อี อัชชตนีวิภัตติ ในอดีตกาลวันนี้ = สมีเปชฺชตนี.
ภู อี - เรียก อี อัชชตนีวิภัตติ ว่าปรัสสบท = อถ ปุพฺพานิ วิภตฺตีนํ ฉ ปรสฺสปทานิ.
ภู อี - ลง อี ปรัสสบท ในกัตตุ = กตฺตริ ปรสฺสปทํ.
ภู อี - เรียก อี วิภัตติ ว่าปฐมบุรุษ = เทฺว เทฺว ปจมมชฺฌิมุตฺตมปุริสา.
ภู อี - เมื่อมี นาม ประกอบ ลง อี ปฐมบุรุษ = นามมฺหิ ปยุชฺชมาเนปิ ตุลฺยาธิกรเณ ปจโม.
อ ภู อี - ลง อ อาคมหน้าธาตุ = อการาคโม หิยฺยตฺตนีอชฺชตนีกาลาติปตฺตีสุ.
อ โภ อี - เพราะวิภัตติ วุทธิ อู เป็น โอ = อณฺเณสุ จ.
อ ภว อี - อาเทศ โอ เป็น อว = โอ อว สเร.
อ ภว อิ - รัสสะ อี วิภัตติเป็น อิ = กฺวจิ ธาตุ...
อภวิ - แยก ลบ รวม
อภวิ - สำเร็จรูปเป็น **อภวิ** ได้เป็นแล้ว ได้มีแล้ว

อภวีสุ = อ ภู อุ๋ (กัตตุ)

อภวีสุ ศัพท์เดิมคือ ภู สตฺตายํ ในความมี ความเป็น

ภู - เรียก ภู ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
ภู - เรียก อุ๋ วิภัตติ ว่าอัชชตนี = อชฺชตนี อี อุ๋ โอ ตฺถ อึ มหา ...
ภู อุ๋ - ลง อุ๋ อัชชตนีวิภัตติ ในอดีตกาลวันนี้ = สมีเปชฺชตนี.
ภู อุ๋ - เรียก อุ๋ อัชชตนีวิภัตติ ว่าปรัสสบท = อถ ปุพฺพานิ วิภตฺตีนํ ฉ ปรสฺสปทานิ.
ภู อุ๋ - ลง อุ๋ ปรัสสบท ในกัตตุ = กตฺตริ ปรสฺสปทํ.
ภู อุ๋ - เรียก อุ๋ วิภัตติ ว่าปฐมบุรุษ = เทฺว เทฺว ปจมมชฺฌิมุตฺตมปุริสา.
ภู อุ๋ - เมื่อมี นาม ประกอบ ลง อุ๋ ปฐมบุรุษ = นามมฺหิ ปยุชฺชมาเนปิ ตุลฺยาธิกรเณ ...
อ ภู อุ๋ - ลง อ อาคมหน้าธาตุ = อการาคโม หิยฺยตฺตนีอชฺชตนีกาลาติ...
อ โภ อุ๋ - เพราะวิภัตติ วุทธิ อู เป็น โอ = อณฺเณสุ จ.
อ ภว อุ๋ - อาเทศ โอ เป็น อว = โอ อว สเร.

อ ภว อีสุ - อาเทศ อุ วิภัตติเป็น อีสุ = กฺวจิ ธาตุ...
อภวีสุ - แยก ลบ รวม
อภวีสุ - สำเร็จรูปเป็น **อภวีสุ** ได้เป็นแล้ว ได้มีแล้ว

อนุภวิตฺถ = อนุ ภู อา (กัตตุ)

อนุภูยิ ศัพท์เดิมคือ อนุปุพพะ ภู สตฺตายํ ในการเสวย

อนุ ภู - เรียก ภู ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
อนุ ภู - เรียก อา วิภัตติ ว่าอัชชตนี = อชฺชตนี อี อุ โอ ตฺถ อึ มหา ...
อนุ ภู อา - ลง อา อัชชตนีวิภัตติ ในอดีตกาลวันนี้ = สมีเปชฺชตนี.
อนุ ภู อา - เรียก อา อัชชตนีวิภัตติ ว่าอัตตโนบท = ปราณฺยตฺตโนปทานิ.
อนุ ภู อา - ลง อา อัตตโนบท ในกัตตุ = กตฺตริ จ.
อนุ ภู อา - เรียก อา วิภัตติ ว่าปฐมบุรุษ = เทฺว เทฺว ปจมมชฺฌิมุตฺตมปุริสา.
อนุ ภู อา - เมื่อมี นาม ประกอบ ลง อา ปฐมบุรุษ = นามมฺหิ ปยุชฺชมาเนปิ ตุลฺยาธิกรเณ ...
อนุ โภ อา - เพราะวิภัตติ วุทธิ อู เป็น โอ = อณฺเณสุ จ.
อนุ ภว อา - อาเทศ โอ เป็น อว = โอ อว สเร.
อนุ ภว ตฺถ - อาเทศ อา วิภัตติ เป็น ตฺถ บ้าง = กฺวจิ ธาตุ...
อนุ ภว อิ ตฺถ - เพราะพยัญชนาทิวิภัตติ ลง อิ อาคม = อการาคโม อสพฺพธาตุกมฺหิ.
อนุภวิตฺถ - แยก ลบ รวม
อนุภวิตฺถ - สำเร็จรูปเป็น **อนุภวิตฺถ** ได้เสวยแล้ว

อนฺวภูยิ = อนุ อ ภู อา

อนฺวภูยิ ศัพท์เดิมคือ อนุปุพพะ ภู สตฺตายํ ในการเสวย

อนุ ภู - เรียก ภู ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
อนุ ภู - เรียก อา วิภัตติ ว่าอัชชตนี = อชฺชตนี อี อุ โอ ตฺถ อึ มหา ...
อนุ ภู อา - ลง อา อัชชตนีวิภัตติ ในอดีตกาลวันนี้ = สมีเปชฺชตนี.
อนุ ภู อา - เรียก อา อัชชตนีวิภัตติ ว่าอัตตโนบท = ปราณฺยตฺตโนปทานิ.
อนุ ภู อา - ลง อา อัตตโนบท ในกัมมะ = อตฺตโนปทานิ ภาเว จ กมฺมนิ.
อนุ ภู อา - เรียก อา วิภัตติ ว่าปฐมบุรุษ = เทฺว เทฺว ปจมมชฺฌิมุตฺตมปุริสา.
อนุ ภู อา - เมื่อมี นาม ประกอบ ลง อา ปฐมบุรุษ = นามมฺหิ ปยุชฺชมาเนปิ ตุลฺยาธิกรเณ ...
อนุ อ ภู อา - ลง อ อาคมหน้าธาตุ = อการาคโม หิยฺยตฺตนีอชฺชตนีกาลาติ...
อนฺว อ ภู อา - ลง ย ปัจจัย ในกัมมะ = ภาวกมฺเมสุ โย.
อนฺว ภู อา - แยก ลบ รวม
อนฺว ภู ย อา - ลง ย ปัจจัย ในกัมมะ = ภาวกมฺเมสุ โย.
อนฺว ภู ย อี - อาเทศ อา อัตตโนบท เป็น อี ปรัสสบท = อตฺตโนปทานิ ปรสฺสปทตฺตํ.
อนฺว ภู ย อิ - รัสสะ อี วิภัตติเป็น อิ = กฺวจิ ธาตุ...
อนฺวภูยิ - แยก ลบ รวม
อนฺวภูยิ - สำเร็จรูปเป็น **อนฺวภูยิ** ได้เสวยแล้ว

ปจธาตุ

๑. ปจธาตุ อัชชตนี กัตตุ สัททปทมาลา			
ปรัสสบท		อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
อปจิ ปจิ อปจี ปจี	**อปจึสุ ปจึสุ อปจุ๋ ปจุ๋**	**อปจิตฺถ ปจิตฺถ อปจา ปจา**	**อปจู ปจู**
อปจิ ปจิ อปโจ ปโจ	**อปจิตฺถ ปจิตฺถ**	**อปจิเส ปจิเส**	**อปจิวฺหๆ ปจิวฺหๆ**
อปจึ ปจึ	**อปจิมฺห ปจิมฺห อปจิมฺหา ปจิมฺหา**	**อปจๆ ปจๆ อปจ ปจ**	**อปจิมฺเห ปจิมฺเห**

๒. ปจธาตุ อัชชตนี กัมมะ สัททปทมาลา	
อาเทศเป็นปรัสสบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ
อปจฺจิ ปจฺจิ อปจฺจี ปจฺจี	**อปจฺจึสุ ปจฺจึสุ อปจฺจุ๋ ปจฺจุ๋**
อปจฺจิ ปจฺจิ อปจฺโจ ปจฺโจ	**อปจฺจิตฺถ ปจฺจิตฺถ**
อปจฺจึ ปจฺจึ	**อปจฺจิมฺห ปจฺจิมฺห อปจฺจิมฺหา ปจฺจิมฺหา**

๒. ปจธาตุ อัชชตนี กัมมะ สัททปทมาลา	
อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ
อปจฺจิตฺถ ปจฺจิตฺถ อปจฺจา ปจฺจา	**อปจฺจู ปจฺจู**
อปจฺจิเส ปจฺจิเส	**อปจฺจิวฺหๆ ปจฺจิวฺหๆ**
อปจฺจๆ ปจฺจๆ อปจฺจ ปจฺจ	**อปจฺจิมฺเห ปจฺจิมฺเห**

คมุธาตุ กัตตุ

๑. คมุธาตุ อัชชตนี กัตตุ สัททปทมาลา	
ปรัสสบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ
อคจฺฉิ คจฺฉิ อคจฺฉี คจฺฉี	**อคจฺฉึสุ คจฺฉึสุ อคจฺฉุ๋ คจฺฉุ๋**
อคจฺฉิ คจฺฉิ อคจฺโฉ คจฺโฉ	**อคจฺฉิตฺถ คจฺฉิตฺถ**
อคจฺฉึ คจฺฉึ	**อคจฺฉิมฺห คจฺฉิมฺห อคจฺฉิมฺหา คจฺฉิมฺหา**

๑. คมุธาตุ อัชชตนี กัตตุ สัททปทมาลา	
อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ
อคจฺฉิตฺถ คจฺฉิตฺถ อคจฺฉา คจฺฉา	**อคจฺฉู คจฺฉู**
อคจฺฉิเส คจฺฉิเส	**อคจฺฉิวฺหํ คจฺฉิวฺหํ**
อคจฺฉึ คจฺฉึ อคจฺฉ คจฺฉ	**อคจฺฉิมฺเห คจฺฉิมฺเห**

๒. คมุธาตุ อัชชตนี กัตตุ สัททปทมาลา (อาเทศเป็น ญฉ)	
ปรัสสบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ
อคญฺฉิ คญฺฉิ อคญฺฉี คญฺฉี	**อคญฺฉึสุ คญฺฉึสุ อคญฺฉุ คญฺฉุ**
อคญฺฉิ คญฺฉิ อคญฺโฉ คญฺโฉ	**อคญฺฉิตฺถ คญฺฉิตฺถ**
อคญฺฉึ คญฺฉึ	**อคญฺฉิมฺห คญฺฉิมฺห อคญฺฉิมฺหา คญฺฉิมฺหา**

๒. คมุธาตุ อัชชตนี กัตตุ สัททปทมาลา	
อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ
อคญฺฉิตฺถ คญฺฉิตฺถ อคญฺฉา คญฺฉา	**อคญฺฉู คญฺฉู**
อคญฺฉิเส คญฺฉิเส	**อคญฺฉิวฺหํ คญฺฉิวฺหํ**
อคญฺฉึ คญฺฉึ อคญฺฉ คญฺฉ	**อคญฺฉิมฺเห คญฺฉิมฺเห**

๓. คมุธาตุ อัชชตนี กัตตุ สัททปทมาลา	
ปรัสสบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ
อคมิ คมิ อคมี คมี อคมาสิ	**อคมึสุ คมึสุ อคมํสุ คมสุ อคมุ คมุ**
อคมิ คมิ อคโม คโม	**อคมิตฺถ คมิตฺถ อคมุตฺถ คมุตฺถ**
อคมึ คมึ	**อคมิมฺห คมิมฺห อคมุมฺห อคมิมฺหา คมิมฺหา**

๓. คมุธาตุ อัชชตนี กัตตุ สัททปทมาลา	
อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ
อคมิตฺถ คมิตฺถ อคมา คมา	**อคมู อชฺฌคู อคู คมู**
อคมิเส คมิเส	**อคมิวฺหํ คมิวฺหํ**
อคมึ คมึ อคม คม อชฺฌคึ	**อคมิมฺเห คมิมฺเห**

๔. อธิ + อ + คมุธาตุ อัชชตนี กัตตุ สัททปทมาลา	
ปรัสสบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ
อชฺฌคา	**อชฺฌคุ**
อชฺฌโค	**อชฺฌคุตฺถ**
อชฺฌคึ อชฺฌคา	**อชฺฌคุมฺห**

คมุธาตุ กัมมะ

๑. คมุธาตุ อัชชตนี กัมมะ สัททปทมาลา	
อาเทศเป็นปรัสสบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ
อคจฺฉิยิ คจฺฉิยิ อคจฺฉียี คจฺฉียี	**อคจฺฉียึสุ คจฺฉียึสุ อคจฺฉิยุ คจฺฉิยุ**
อคจฺฉิยิ คจฺฉิยิ อคจฺฉิโย คจฺฉิโย	**อคจฺฉิยิตฺถ คจฺฉิยิตฺถ**
อคจฺฉียึ คจฺฉียึ	**อคจฺฉิยิมฺห คจฺฉิยิมฺห คจฺฉิยิมฺหา คจฺฉิยิมฺหา**

๑. คมุธาตุ อัชชตนี กัมมะ สัททปทมาลา	
อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ
อคจฺฉิยิตฺถ คจฺฉิยิตฺถ อคจฺฉิยา คจฺฉิยา	**อคจฺฉิยู คจฺฉิยู**
อคจฺฉิยิเส คจฺฉิยิเส	**อคจฺฉิยิวฺหํ คจฺฉิยิวฺหํ**
อคจฺฉิยึ คจฺฉิยึ อคจฺฉิย คจฺฉิย	**อคจฺฉิยิมฺเห คจฺฉิยิมฺเห**

๒. คมุธาตุ อัชชตนี กัมมะ สัททปทมาลา (อาเทศเป็น ญฺฉ)	
อาเทศเป็นปรัสสบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ
อคญฺฉียิ คญฺฉียิ อคญฺฉียี คญฺฉียี	**อคญฺฉียึสุ คญฺฉียึสุ อคญฺฉียุ๎ คญฺฉียุ๎**
อคญฺฉียิ คญฺฉียิ อคญฺฉียิโย คญฺฉียิโย	**อคญฺฉียิตฺถ คญฺฉียิตฺถ**
อคญฺฉียึ คญฺฉียึ	**อคญฺฉียิมฺห คญฺฉียิมฺห อคญฺฉียิมฺหา คญฺฉียิมฺหา**

๒. คมุธาตุ อัชชตนี กัมมะ สัททปทมาลา (อาเทศเป็น ญฺฉ)	
อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ
อคญฺฉียิตฺถ คญฺฉียิตฺถ อคญฺฉียา คญฺฉียา	**อคญฺฉียู คญฺฉียู**
อคญฺฉียิเส คญฺฉียิเส	**อคญฺฉียิวฺหๆ คญฺฉียิวฺหๆ**
อคญฺฉียๆ คญฺฉียๆ อคญฺฉีย คญฺฉีย	**อคญฺฉียิมฺเห คญฺฉียิมฺเห**

๓. คมุธาตุ อัชชตนี กัมมะ สัททปทมาลา	
อาเทศเป็นปรัสสบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ
อคมียิ คมียิ อคมียี คมียี	**อคมียึสุ คมียึสุ อคมียุ๎ คมียุ๎**
อคมียิ คมียิ อคมีโย คมีโย	**อคมียิตฺถ คมียิตฺถ**
อคมียึ คมียึ	**อคมียิมฺห คมียิมฺห อคมียิมฺหา คมียิมฺหา**

๓. คมุธาตุ อัชชตนี กัตตุ สัททปทมาลา	
อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ
อคมียิตฺถ คมียิตฺถ อคมิตฺถ คมิตฺถ อคมียา คมียา	**อคมียู คมียู**
อคมียิเส คมียิเส	**อคมียิวฺหๆ คมียิวฺหๆ**
อคมียๆ คมียๆ อคมีย คมีย	**อคมียิมฺเห คมียิมฺเห**

๔. คมุธาตุ อัชชตนี กัมมะ สัททปทมาลา	
อาเทศเป็นปรัสสบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ
อฆมฺมียิ ฆมฺมียิ อฆมฺมียี ฆมฺมียี	**อฆมฺมียึสุ ฆมฺมียึสุ อฆมฺมียุ ฆมฺมียุ**
อฆมฺมียิ ฆมฺมียิ อฆมฺมิโย ฆมฺมิโย	**อฆมฺมียิตฺถ ฆมฺมียิตฺถ**
อฆมฺมียึ ฆมฺมียึ	**อฆมฺมียิมฺห ฆมฺมียิมฺห อฆมฺมียิมฺหา ฆมฺมียิมฺหา**

๔. คมุธาตุ อัชชตนี กัตตุ สัททปทมาลา	
อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ
อฆมฺมียิตฺถ ฆมฺมียิตฺถ อฆมฺมียา ฆมฺมียา	**อฆมฺมียู ฆมฺมียู**
อฆมฺมียิเส ฆมฺมียิเส	**อฆมฺมียิวฺหํ ฆมฺมียิวฺหํ**
อฆมฺมียึ ฆมฺมียึ อฆมฺมิย ฆมฺมิย	**อฆมฺมียิมฺเห ฆมฺมียิมฺเห**

ทำตัวรูป

อคญฺฉิ = อ คมุ อี (กัตตุ)

อคญฺฉิ ศัพท์เดิมคือ คมุ คติมฺหิ ในการไป

คมุ - เรียก คมุ ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
คม - ลบสระ อุ สุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
คม - เรียก อี วิภัตติ ว่าอัชชตนี = อชฺชตนี อี อุ โอ ตฺถ อึ มหา ...
คม อี - ลง อี อัชชตนีวิภัตติ ในอดีตกาลวันนี้ = สมีเปชฺชตนี.
คม อี - เรียก อี อัชชตนีวิภัตติ ว่าปรัสสบท = อถ ปุพฺพานิ วิภตฺตีนํ ฉ ปรสฺสปทานิ.
คม อี - ลง อี ปรัสสบท ในกัตตุ = กตฺตริ ปรสฺสปทํ.
คม อี - เรียก อี วิภัตติ ว่าปฐมบุรุษ = เทฺว เทฺว ปจมมชฺฌิมุตฺตมปุริสา.
คม อี - เมื่อมี นาม ประกอบ ลง อี ปฐมบุรุษ = นามมฺหิ ปยุชฺชมาเนปิ ตุลฺยาธิกรเณ ปจโม.
อ คม อี - ลง อ อาคมหน้าธาตุ = อการาคโม หิยฺยตฺตนีอชฺชตนีกาลาติปตฺตีสุ.
อ คจฺฉ อี - เพราะวิภัตติ อาเทศ ม เป็น จฺฉ = คมิสฺสนฺโต จฺโฉ วา สพฺพาสุ.
อ คญฺฉ อี - เพราะวิภัตติ อาเทศ จฺฉ เป็น ญฺฉ = กฺวจิ ธาตุ...
อ คญฺฉ อิ - รัสสะ อี วิภัตติ เป็น อิ = กฺวจิ ธาตุ...
อคญฺฉิ - แยก ลบ รวม
อคญฺฉิ - สำเร็จรูปเป็น **อคญฺฉิ** ได้ไปแล้ว

อคณฺฉึสุ = อ คมฺ อุ์ (กัตตุ)

อคณฺฉึสุ ศัพท์เดิมคือ คมฺ คติมฺหิ ในการไป

คมฺ - เรียก ภู ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
คม - ลบสระ อุ สุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
คม - เรียก อุ์ วิภัตติ ว่าอัชชตนี = อชฺชตนี อี อุ์ โอ ตฺถ อึ มหา ...
คม อุ์ - ลง อุ์ อัชชตนีวิภัตติ ในอดีตกาลวันนี้ = สมีเปชฺชตนี.
คม อุ์ - เรียก อุ์ อัชชตนีวิภัตติ ว่าปรัสสบท = อถ ปุพฺพานิ วิภตฺตีนำ ฉ ปรสฺสปทานิ.
คม อุ์ - ลง อุ์ ปรัสสบท ในกัตตุ = กตฺตริ ปรสฺสปทำ.
คม อุ์ - เรียก อุ์ วิภัตติ ว่าปฐมบุรุษ = เทฺว เทฺว ปฐมมชฺฌิมุตฺตมปุริสา.
คม อุ์ - เมื่อมี นาม ประกอบ ลง อุ์ ปฐมบุรุษ = นามมฺหิ ปยุชฺชมาเนปิ ตุลฺยาธิกรเณ ...
อ คม อุ์ - ลง อ อาคมหน้าธาตุ = อการาคโม หิยฺยตฺตนีอชฺชตนีกาลาติ...
อ คจฺฉ อี - เพราะวิภัตติ อาเทศ มฺ เป็น จฺฉ = คมิสฺสนฺโต จฺโฉ วา สพฺพาสุ.
อ คณฺฉ อี - เพราะวิภัตติ อาเทศ จฺฉ เป็น ณฺฉ = กฺวจิ ธาตุ...
อ คณฺฉ อึสุ - อาเทศ อุ์ วิภัตติเป็น อึสุ = กฺวจิ ธาตุ...
อคณฺฉึสุ - แยก ลบ รวม
อคณฺฉึสุ - สำเร็จรูปเป็น **อคณฺฉึสุ** ได้เป็นแล้ว ได้มีแล้ว

อคมาสิ = อ คมุ อี (กัตตุ)

อคมาสิ ศัพท์เดิมคือ คมุ คติมฺหิ ในการไป

คมุ - เรียก คมุ ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
คม - ลบสระ อุ สุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
คม - เรียก อี วิภัตติ ว่าอัชชตนี = อชฺชตนี อี อุ์ โอ ตฺถ อึ มหา ...
คม อี - ลง อี อัชชตนีวิภัตติ ในอดีตกาลวันนี้ = สมีเปชฺชตนี.
(ทำตัวรูปย่อ)
อ คม อี - ลง อ อาคมหน้าธาตุ = อการาคโม หิยฺยตฺตนีอชฺชตนีกาลาติปตฺตีสุ.
อ คม สฺอี - ลง สฺ อาคมหน้าวิภัตติ = สตฺตมชฺชตนิมฺหิ โยควิภาคะ
หรือ กาสตฺตำ ภาวนิทเทสะ ในสูตร กรสฺส กาสตฺ...
อ คม อา สฺอี - เพราะ สฺ ลง อา อาคม = กฺวจิ ธาตุ...
อ คม อา สอิ - รัสสะ อี วิภัตติ เป็น อิ = กฺวจิ ธาตุ...
อคมาสิ - รวม มฺ เข้ากับสระ อา หลัง = นเย ปรำ ยุตฺเต.
อคมาสิ - สำเร็จรูปเป็น **อคมาสิ** ได้ไปแล้ว

อคู = อ คมุ อู (กัตตุ)

อคู ศัพท์เดิมคือ คมุ คติมฺหิ ในการไป

คมุ - เรียก คมุ ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
คม - ลบสระ อุ สุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
คม - เรียก อี วิภัตติ ว่าอัชชตนี = อชฺชตนี อี อุ์ โอ ตฺถ อึ มหา ...
คม อู - ลง อี อัชชตนีวิภัตติ ในอดีตกาลวันนี้ = สมีเปชฺชตนี.
อ คม อู - ลง อ อาคมหน้าธาตุ = อการาคโม หิยฺยตฺตนีอชฺชตนีกาลาติปตฺตีสุ.
อ คา อู - อาเทศ คมฺ เป็น คา = กฺวจิ ธาตุ...

อคู - แยก ลบ ลบ รวม
อคู - สำเร็จรูปเป็น **อคู** ได้ไปแล้ว

อคมุตฺถ = อ คมุ ตฺถ (กัตตุ)

อคมุตฺถ ศัพท์เดิมคือ คมุ คติมฺหิ ในการไป

คมุ	- เรียก คมุ ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
คมฺ	- ลบสระ อุ สุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
คมฺ	- เรียก ตฺถ วิภัตติ ว่าอัชชตนี	= อชฺชตนี อี อุ๋ โอ ตฺถ อึ มหา ...
คมฺ ตฺถ	- ลง ตฺถ อัชชตนีวิภัตติ ในอดีตกาลวันนี้	= สมีเปชฺชตนี.
อ คมฺ ตฺถ	- ลง อ อาคมหน้าธาตุ	= อการาคโม หิยฺยตฺตนีอชฺชตนีกาลาติปตฺตีสุ.
อ คมฺ อุ ตฺถ	- ลง อุ อาคมหน้าวิภัตติ	= กฺวจิ ธาตุ...
อคมุตฺถ	- รวม มฺ เข้ากับสระ อุ หลัง	= นเย ปรํ ยุตฺเต.
อคมุตฺถ	- สำเร็จรูปเป็น **อคมุตฺถ** ได้ไปแล้ว	

อคมุมฺห = อ คมุ มฺหา (กัตตุ)

อคมุมฺห ศัพท์เดิมคือ คมุ คติมฺหิ ในการไป

คมุ	- เรียก คมุ ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
คมฺ	- ลบสระ อุ สุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
คมฺ	- เรียก มฺหา วิภัตติ ว่าอัชชตนี	= อชฺชตนี อี อุ๋ โอ ตฺถ อึ มหา ...
คมฺ มฺหา	- ลง มฺหา อัชชตนีวิภัตติ ในอดีตกาลวันนี้ (ต่อไปให้ทำตัวรูปย่อ)	= สมีเปชฺชตนี.
อ คมฺ มฺหา	- ลง อ อาคมหน้าธาตุ	= อการาคโม หิยฺยตฺตนีอชฺชตนีกาลาติปตฺตีสุ.
อ คมฺ อุ มฺหา	- ลง อุ อาคมหน้าวิภัตติ	= กฺวจิ ธาตุ...
อ คมฺ อุ มฺห	- รัสสะ มฺหา เป็น มฺห	= กฺวจิ ธาตุ...
อคมุมฺห	- รวม มฺ เข้ากับสระ อุ หลัง	= นเย ปรํ ยุตฺเต.
อคมุมฺห	- สำเร็จรูปเป็น **อคมุมฺห** ได้ไปแล้ว	

อชฺฌคา = อ คมุ อี อึ (กัตตุ)

อชฺฌคา ศัพท์เดิมคือ อธิปุพพะ คมุ คติมฺหิ ในการบรรลุ

อธิ คมุ	- เรียก คมุ ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
อธิ คมฺ	- ลบสระ อุ สุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
อธิ คมฺ	- เรียก อี อึ วิภัตติ ว่าอัชชตนี	= อชฺชตนี อี อุ๋ โอ ตฺถ อึ มหา ...
อธิ คมฺ อี อึ	- ลง อี อึ อัชชตนีวิภัตติ ในอดีตกาลวันนี้	= สมีเปชฺชตนี.
อธิ อ คมฺ อี อึ	- ลง อ อาคมหน้าธาตุ	= อการาคโม หิยฺยตฺตนีอชฺชตนีกาลาติปตฺตีสุ.
อชฺฌ อ คมฺ อี อึ	- เพราะสระ อาเทศ อธิ เป็น อชฺฌ	= อชฺโฌ อธิ.
อชฺฌ อ คา อี อึ	- อาเทศ คมฺ เป็น คา	= กฺวจิ ธาตุ...
อชฺฌ อ คา	- หลังจาก อา ลบ อี	= วา ปโร อสรูปา. หรือ กฺวจิ ธาตุ...
อชฺฌ อ คา	- แหลังจาก อา ลบ อึ วิภัตติ	= กฺวจิ ธาตุ...
อชฺฌคา	- แยก ลบ รวม	
อชฺฌคา	- สำเร็จรูปเป็น **อชฺฌคา** ได้บรรลุแล้ว	

อชฺฌคุํ = อ คมุ อี (กัตตุ)

อชฺฌคา ศัพท์เดิมคือ อธิปุพพะ คมุ คติมฺหิ ในการบรรลุ

อธิ คมุ	- เรียก คมุ ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
อธิ คมฺ	- ลบสระ อุ สุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
อธิ คมฺ	- เรียก อุํ วิภัตติ ว่าอัชชตนี	= อชฺชตนี อี อุํ โอ ตฺถ อึ มหา ...
อธิ คมฺ อุํ	- ลง อุํ อัชชตนีวิภัตติ ในอดีตกาลวันนี้	= สมีเปชฺชตนี.
อธิ อ คมฺ อุํ	- ลง อ อาคมหน้าธาตุ	= อการาคโม หิยฺยตฺตนีอชฺชตนีกาลาติปตฺตีสุ.
อชฺฌ อ คมฺ อุํ	- เพราะสระ อาเทศ อธิ เป็น อชฺฌ	= อชฺโฌ อธิ.
อชฺฌ อ คา อุํ	- อาเทศ คมฺ เป็น คา	= กฺวจิ ธาตุ...
อชฺฌ อ คา อุํ	- หลังจาก อา ลบ อี	= วา ปโร อสรูปา.
อชฺฌคุํ	- แยก ลบ ลบ รวม	
อชฺฌคุํ	- สำเร็จรูปเป็น **อชฺฌคุํ** ได้บรรลุแล้ว	

๔๗๑. มาโยเค สพฺพกาเล จ. (๓ บท, วิภัตติวิธิ)

ในที่ประกอบด้วย มา ศัพท์ ลงหิยยัตตนีและอัชชนีวิภัตติ ในกาลทั้งปวง

จศัพท์ มีอรรถอวุตตสมุจจยะ รวมเอา ปัญจมีวิภัตติ

อุ. **มา ภวติ, มา ภวา, มา ภวิสฺสติ = มา ภวา.** (หิยยัตตนี) อย่ามี อย่าเป็น
มา ภวติ, มา ภวา, มา ภวิสฺสติ = มา ภวี. (อัชชตนี) อย่ามี อย่าเป็น
มา ภวติ, มา ภวา, มา ภวิสฺสติ = มา ภวตุ. (ปัญจมี) อย่ามี อย่าเป็น

มาโยคะ หิยยัตตนี

มา ภวา	**มา ภวู**		**มา ภวตฺถ**	**มา ภวตฺถุํ**
มา ภโว	**มา ภวตฺถ**		**มา ภวเส**	**มา ภววฺหํ**
มา ภวํ	**มา ภวามฺหา**		**มา ภวึ**	**มา ภวามฺหเส**

มา ปจา	**มา ปจู**		**มา ปจตฺถ**	**มา ปจตฺถุํ**
มา ปโจ	**มา ปจตฺถ**		**มา ปจเส**	**มา ปจวฺหํ**
มา ปจํ	**มา ปจามฺหา**		**มา ปจึ**	**มา ปจามฺหเส**

มา คจฺฉา	**มา คจฺฉู**		**มา คจฺฉตฺถ**	**มา คจฺฉตฺถุํ**
มา คจฺโฉ	**มา คจฺฉตฺถ**		**มา คจฺฉเส**	**มา คจฺฉวฺหํ**
มา คจฺฉํ	**มา คจฺฉามฺหา**		**มา คจฺฉึ**	**มา คจฺฉามฺหเส**

มาโยคะ อัชชตนี

มา ภวี	มา ภวุ̆		มา ภวา	มา ภวู
มา ภโว	มา ภวิตฺถ		มา ภวิเส	มา ภวิวฺหๆ
มา ภวึ	มา ภวิมฺหา		มา ภวๆ	มา ภวิมฺเห

มา ปจี	มา ปจุ̆		มา ปจา	มา ปจู
มา ปโจ	มา ปจิตฺถ		มา ปจิเส	มา ปจิวฺหๆ
มา ปจึ	มา ปจิมฺหา		มา ปจๆ	มา ปจิมฺเห

มา คจฺฉี	มา คจฺฉุ̆		มา คจฺฉา	มา คจฺฉู
มา คจฺโฉ	มา คจฺฉิตฺถ		มา คจฺฉิเส	มา คจฺฉิวฺหๆ
มา คจฺฉึ	มา คจฺฉิมฺหา		มา คจฺฉๆ	มา คจฺฉิมฺเห

มาโยคะ ปัญจมี

มา ภวตุ	มา ภวนฺตุ		มา ภวตๆ	มา ภวนฺตๆ
มา ภวาหิ	มา ภวถ		มา ภวสฺสุ	มา ภววฺโห
มา ภวามิ	มา ภวาม		มา ภเว	มา ภวามเส

มา ปจตุ	มา ปจนฺตุ		มา ปจตๆ	มา ปจนฺตๆ
มา ปจาหิ	มา ปจถ		มา ปจสฺสุ	มา ปจวฺโห
มา ปจามิ	มา ปจาม		มา ปเจ	มา ปจามเส

มา คจฺฉตุ	มา คจฺฉนฺตุ		มา คจฺฉตๆ	มา คจฺฉนฺตๆ
มา คจฺฉาหิ	มา คจฺฉถ		มา คจฺฉสฺสุ	มา คจฺฉวฺโห
มา คจฺฉามิ	มา คจฺฉาม		มา คจฺเฉ	มา คจฺฉามเส

จบ อัชชตนีวิภัตติ

จบ วิภัตติในอดีตกาล

ภวิสสันตีวิภัตติ

๔๗๒. **ภวิสฺสนฺตี สฺสติ สฺสนฺติ สฺสสิ สฺสถ สฺสามิ สฺสาม, สฺสเต สฺสนฺเต สฺสเส สฺสวฺเห สฺสํ สฺสามฺเห.** (๒ บท, สัญญาสูตร)
วิภัตติ ๑๒ บท มี สฺสติ เป็นต้น ชื่อว่า ภวิสสันตี

๔๗๓. **อนาคเต ภวิสฺสนฺตี.** (๒ บท, วิภัตติวิธิ)
ลงภวิสสันตีวิภัตติ ในอนาคตกาล

คาถา

อตีเตปิ ภวิสฺสนฺตี ตกาลวจนิจฺฉยา
“อเนกชาติสํสารํ สนฺธาวิสฺสนฺติอาทิสุ.

ลงภวิสสันตีวิภัตติ แม้ในอดีตกาล เพราะต้องการกล่าวให้เป็นอดีตกาล ในอุทาหรณ์เป็นต้นว่า “อเนกชาติสํสารํ สนฺธาวิสฺสํ”

วิ. **น อาคโต อนาคโต.** กาลอันยังไม่มา ชื่อว่า อนาคต

๑. ภูธาตุ ภวิสสันตี กัตตุ สัททปทมาลา			
ปรัสสบท		อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
ภวิสฺสติ	**ภวิสฺสนฺติ**	**ภวิสฺสเต**	**ภวิสฺสนฺเต**
ภวิสฺสสิ	**ภวิสฺสถ**	**ภวิสฺสเส**	**ภวิสฺสวฺเห**
ภวิสฺสามิ	**ภวิสฺสาม**	**ภวิสฺสํ**	**ภวิสฺสามฺเห**

๒. ภูธาตุ ภวิสสันตี กัมมะ สัททปทมาลา (ลบ ย)			
ปรัสสบท		อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
อนุภวิสฺสติ	**อนุภวิสฺสนฺติ**	**อนุภวิสฺสเต**	**อนุภวิสฺสนฺเต**
อนุภวิสฺสสิ	**อนุภวิสฺสถ**	**อนุภวิสฺสเส**	**อนุภวิสฺสวฺเห**
อนุภวิสฺสามิ	**อนุภวิสฺสาม**	**อนุภวิสฺสํ**	**อนุภวิสฺสามฺเห**

๓. ภูธาตุ ภวิสสันตี กัมมะ สัททปทมาลา (ไม่ลบ ย)		
ปรัสสบท		อัตตโนบท

เอกวจนะ	พหุวจนะ		เอกวจนะ	พหุวจนะ
อนุภวียิสฺสติ	**อนุภวียิสฺสนฺติ**		**อนุภวียิสฺสเต**	**อนุภวียิสฺสนฺเต**
อนุภวียิสฺสสิ	**อนุภวียิสฺสถ**		**อนุภวียิสฺสเส**	**อนุภวียิสฺสวฺเห**
อนุภวียิสฺสามิ	**อนุภวียิสฺสาม**		**อนุภวียิสฺสํ**	**อนุภวียิสฺสามฺเห**

ทำตัวรูป

ภวิสฺสติ = ภู อิ สฺสติ (กัตตุ)

ภวิสฺสติ ศัพท์เดิมคือ ภู สตฺตายํ ในความมี ความเป็น

ภู - เรียก ภู ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
ภู - เรียก สฺสติ วิภัตติ ว่าภวิสสันตี = ภวิสฺสนฺตี สฺสติ สฺสนฺติ สฺสสิ สฺสถ ...
ภู สฺสติ - ลง สฺสติ ภวิสสันตีวิภัตติ ในอนาคตกาล = อนาคเต ภวิสฺสนฺตี.
โภ สฺสติ - เพราะวิภัตติ วุทธิ อู เป็น โอ = อญฺเญสุ จ.
โภ อิ สฺสติ - เพราะพยัญชนาทิ อสัพพธาตุกะ ลง อิ อาคม = อิการาคโม อสพฺพธาตุกมฺหิ.
ภว อิ สฺสติ - เพราะสระ อิ อาเทศ โอ เป็น อว = โอ อว สเร.
ภวิสติ - แยก ลบ รวม
ภวิสติ - สำเร็จรูปเป็น **ภวิสฺสติ** (เขา) จักมี จักเป็น

อนุภวิสฺสติ = อนุ ภู อิ สฺสเต (กัมมะ)

อนุภวิสฺสติ ศัพท์เดิมคือ อนุปุพพะ ภู สตฺตายํ ในการเสวย

อนุ ภู - เรียก ภู ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
อนุ ภู - เรียก สฺสเต วิภัตติ ว่าภวิสสันตี = ภวิสฺสนฺตี สฺสติ สฺสนฺติ สฺสสิ สฺสถ ...
อนุ ภู สฺสเต - ลง สฺสเต ภวิสสันตีวิภัตติ ในอนาคตกาล = อนาคเต ภวิสฺสนฺตี.
อนุ โภ สฺสเต - เพราะวิภัตติ วุทธิ อู เป็น โอ = อญฺเญสุ จ.
อนุ โภ ย สฺสเต - ลง ย ปัจจัย ในกัมมะ = ภาวกมฺเมสุ โย.
อนุ โภ สฺสเต - ลบ ย ปัจจัย = กฺวจิ ธาตุ...
อนุ โภ อิ สฺสเต - เพราะพยัญชนาทิ อสัพพธาตุกะ ลง อิ อาคม = อิการาคโม อสพฺพธาตุกมฺหิ.
อนุ ภว อิ สฺสเต - เพราะสระ อิ อาเทศ โอ เป็น อว = โอ อว สเร.
อนุ ภว อิ สฺสติ - อาเทศอัตโนบท เป็นปรัสสบท = อตฺตโนปทานิ ปรสฺสปทตฺตํ.
อนุภวิสฺสติ - แยก ลบ รวม
อนุภวิสฺสติ - สำเร็จรูปเป็น **อนุภวิสฺสติ** (อันเขา) จักมี จักเป็น

อนุภวียิสฺสเต = อนุ ภู อีย อิ สฺสเต (กัมมะ)

อนุภวียิสฺสเต ศัพท์เดิมคือ อนุปุพพะ ภู สตฺตายํ ในการเสวย

อนุ ภู - เรียก ภู ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
อนุ ภู - เรียก สฺสเต วิภัตติ ว่าภวิสสันตี = ภวิสฺสนฺตี สฺสติ สฺสนฺติ สฺสสิ สฺสถ ...
อนุ ภู สฺสเต - ลง สฺสเต ภวิสสันตีวิภัตติ ในอนาคตกาล = อนาคเต ภวิสฺสนฺตี.
อนุ โภ สฺสเต - เพราะวิภัตติ วุทธิ อู เป็น โอ = อญฺเญสุ จ.

อนุ โภ ย สฺสเต - ลง ย ปัจจัย ในกัมมะ = ภาวกมฺเมสุ โย.
อนุ โภ อีย สฺสเต - เพราะ ย ลง อี อาคม = อิวณฺณาคโม วา.
อนุ ภว อีย สฺสเต - เพราะสระ อี หลัง อาเทศ โอ เป็น อว = โอ อว สเร.
อนุ ภว อีย อิ สฺสเต - เพราะอสัพพธาตุกวิภัตติ ลง อิ อาคม = อิการาคโม อสพฺพธาตุกมฺหิ.
อนุภวียิสฺสเต - แยก ลบ ลบ รวม
อนุภวียิสฺสเต - สำเร็จรูปเป็น **อนุภวียิสฺสเต** (อันเขา) จักมี จักเป็น

๑. ปจธาตุ ภวิสสันตี กัตตุ สัททปทมาลา					
ปรัสสบท			อัตตโนบท		
เอกวจนะ	พหุวจนะ		เอกวจนะ	พหุวจนะ	
ปจิสฺสติ	**ปจิสฺสนฺติ**		**ปจิสฺสเต**	**ปจิสฺสนฺเต**	
ปจิสฺสสิ	**ปจิสฺสถ**		**ปจิสฺสเส**	**ปจิสฺสวฺเห**	
ปจิสฺสามิ	**ปจิสฺสาม**		**ปจิสฺสํ**	**ปจิสฺสามฺเห**	

๒. ปจธาตุ ภวิสสันตี กัมมะ สัททปทมาลา					
ปรัสสบท			อัตตโนบท		
เอกวจนะ	พหุวจนะ		เอกวจนะ	พหุวจนะ	
ปจฺจิสฺสติ	**ปจฺจิสฺสนฺติ**		**ปจฺจิสฺสเต**	**ปจฺจิสฺสนฺเต**	
ปจฺจิสฺสสิ	**ปจฺจิสฺสถ**		**ปจฺจิสฺสเส**	**ปจฺจิสฺสวฺเห**	
ปจฺจิสฺสามิ	**ปจฺจิสฺสาม**		**ปจฺจิสฺสํ**	**ปจฺจิสฺสามฺเห**	

ทำตัวรูป

ปจฺจิสฺสติ = ภู อิ สฺสติ (กัมมะ)

ปจฺจสฺสติ ศัพท์เดิมคือ ปจ ปาเก ในการหุง การต้ม

ปจ - เรียก ปจ ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
ปจฺ - ลบสระ อ สุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
ปจฺ - เรียก สฺสเต วิภัตติ ว่าภวิสสันตี = ภวิสฺสนฺตี สฺสติ สฺสนฺติ สฺสสิ สฺสถ ...
ปจฺ สฺสเต - ลง สฺสเต ภวิสสันตีวิภัตติ ในอนาคตกาล = อนาคเต ภวิสฺสนฺตี.
ปจฺ ย สฺสเต - ลง ย ปัจจัย ในกัมมะ = ภาวกมฺเมสุ โย.
ป จ สฺสเต - อาเทศ จฺย เป็น จ = ตสฺส จวคฺคยการวการตฺตํ สธาตฺวนฺตสฺส.
ปจฺจ สฺสเต - ซ้อน จฺ = ปร เทฺวภาโว จาเน.
ปจฺจ อิ สฺสเต - เพราะอสัพพธาตุกวิภัตติ ลง อิ อาคม = อิการาคโม อสพฺพธาตุกมฺหิ.
ปจฺจ อิ สฺสติ - อาเทศอัตโนบท เป็นปรัสสบท = อตฺตโนปทานิ ปรสฺสปทตฺตํ.

ปจฺจิสฺสติ - แยก ลบ รวม
ปจฺจิสฺสติ - สำเร็จรูปเป็น **ปจฺจิสฺสติ** (อันเขา) จักหุง

๑. คมุธาตุ ภวิสสันตี กัตตุ สัททปทมาลา (อาเทศ มฺ เป็น จฺฉ)			
ปรัสสบท		อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
คจฺฉิสฺสติ	**คจฺฉิสฺสนฺติ**	**คจฺฉิสฺสเต**	**คจฺฉิสฺสนฺเต**
คจฺฉิสฺสสิ	**คจฺฉิสฺสถ**	**คจฺฉิสฺสเส**	**คจฺฉิสฺสวฺเห**
คจฺฉิสฺสามิ	**คจฺฉิสฺสาม**	**คจฺฉิสฺสํ**	**คจฺฉิสฺสามฺเห**

๒. คมุธาตุ ภวิสสันตี กัตตุ สัททปทมาลา (ไม่อาเทศ มฺ เป็น จฺฉ)			
ปรัสสบท		อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
คมิสฺสติ	**คมิสฺสนฺติ**	**คมิสฺสเต**	**คมิสฺสนฺเต**
คมิสฺสสิ	**คมิสฺสถ**	**คมิสฺสเส**	**คมิสฺสวฺเห**
คมิสฺสามิ	**คมิสฺสาม**	**คมิสฺสํ**	**คมิสฺสามฺเห**

๑. คมุธาตุ ภวิสสันตี กัมมะ สัททปทมาลา			
ปรัสสบท		อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
คจฺฉียิสฺสติ	**คจฺฉียิสฺสนฺติ**	**คจฺฉียิสฺสเต**	**คจฺฉียิสฺสนฺเต**
คจฺฉียิสฺสสิ	**คจฺฉียิสฺสถ**	**คจฺฉียิสฺสเส**	**คจฺฉียิสฺสวฺเห**
คจฺฉียิสฺสามิ	**คจฺฉียิสฺสาม**	**คจฺฉียิสฺสํ**	**คจฺฉียิสฺสามฺเห**

๒. คมุธาตุ ภวิสสันตี กัมมะ สัททปทมาลา			
ปรัสสบท		อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
คมียิสฺสติ	**คมียิสฺสนฺติ**	**คมียิสฺสเต**	**คมียิสฺสนฺเต**
คมียิสฺสสิ	**คมียิสฺสถ**	**คมียิสฺสเส**	**คมียิสฺสวฺเห**

คมียิสฺสามิ	**คมียิสฺสาม**		**คมียิสฺสํ**	**คมียิสฺสามฺเห**

๓. คมุธาตุ ภวิสสันตี กัมมะ สัททปทมาลา (ลบ ย)				
ปรัสสบท			อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ		เอกวจนะ	พหุวจนะ
คมิสฺสติ	**คมิสฺสนฺติ**		**คมิสฺสเต**	**คมิสฺสนฺเต**
คมิสฺสสิ	**คมิสฺสถ**		**คมิสฺสเส**	**คมิสฺสวฺเห**
คมิสฺสามิ	**คมิสฺสาม**		**คมิสฺสํ**	**คมิสฺสามฺเห**

๔. คมุธาตุ ภวิสสันตี กัมมะ สัททปทมาลา (ลบ ย)				
ปรัสสบท			อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ		เอกวจนะ	พหุวจนะ
ฆมฺมิสฺสติ	**ฆมฺมิสฺสนฺติ**		**ฆมฺมิสฺสเต**	**ฆมฺมิสฺสนฺเต**
ฆมฺมิสฺสสิ	**ฆมฺมิสฺสถ**		**ฆมฺมิสฺสเส**	**ฆมฺมิสฺสวฺเห**
ฆมฺมิสฺสามิ	**ฆมฺมิสฺสาม**		**ฆมฺมิสฺสํ**	**ฆมฺมิสฺสามฺเห**

จบ ภวิสสันตีวิภัตติ

กาลาติปัตติวิภัตติ

๔๗๔. กาลาติปตฺติ สฺสา สฺสํสุ สฺเส สฺสถ สฺสํ สฺสามฺหา, สฺสถ สฺสิสุ สฺสเส สฺสวฺเห สฺสึ สฺสามฺหเส. (๒ บท, สัญญาสูตร)

วิภัตติ ๑๒ บท มี สฺสา เป็นต้น ชื่อว่า กาลาติปัตติ

วิ. **กาลสฺส อติปตนํ กาลาติปตฺติ.** การล่วงเลยไปแห่งการกระทำ ชื่อว่า กาลาติปัตติ (ชื่อวิภัตติ)
หมายถึง ล่วงเลยไปโดยไม่ได้ทำ คือมีเหตุให้ไม่ได้ทำ

๔๗๕. กฺริยาติปนฺเนตีเต กาลาติปตฺติ. (๓ บท, วิภัตติวิธิ)

ลงกาลาติปัตติวิภัตติ ในอดีตกาลอันพลาดโอกาสกระทำอย่างน่าเสียดาย

วิ. **กฺริยาย อติปตนํ กฺริยาติปนฺนํ.** การล่วงเลยไปแห่งการกระทำ ชื่อว่า กาลาติปันนะ (ชื่อกาล)

พึงทราบว่า **อดีตกาล** ของหิยยัตตนี ปโรกขา และอัชชตนี ได้ทำไว้ก่อนจะเป็นอดีต
ส่วน **กาลาติปัตติ** ก็เป็นอดีตเหมือนกัน แต่มันผ่านเลยไป โดยไม่ได้ทำ

อุ. **โส เจ ปฐมวเย ปพฺพชฺชํ อลภิสฺส, อรหา อภวิสฺส ภวิสฺส อภวิสฺสา ภวิสฺสา.**
หากเขา จักได้บวชแล้วในปฐมวัยไซร้, จักได้เป็นพระอรหันต์แล้ว

อุ. **โส เจ ตํ ธนํ อลภิสฺส, โอทนํ อปจิสฺส ปจิสฺส อปจิสฺสา ปจิสฺสา.**
หากเขา จักได้บวชแล้วในปฐมวัยไซร้, จักได้เป็นพระอรหันต์แล้ว

รัสสะ **สฺสา** เป็น **สฺส**, **สฺสามฺหา** เป็น **สฺสามฺห**, และอาเทศ **เอ** ของ **สฺเส** เป็น **อ** = กฺวจิ ธาตุ...

ภูธาตุ กัตตุ

๑. ภูธาตุ กาลาติปัตติ กัตตุ สัททปทมาลา	
ปรัสสบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ
อภวิสฺส ภวิสฺส อภวิสฺสา ภวิสฺสา	**อภวิสฺสํสุ ภวิสฺสํสุ**
อภวิสฺส ภวิสฺส อภวิสฺเส ภวิสฺเส	**อภวิสฺสถ ภวิสฺสถ**
อภวิสฺสํ ภวิสฺสํ	**อภวิสฺสมฺห ภวิสฺสมฺห อภวิสฺสามฺหา ภวิสฺสามฺหา**

๒. ภูธาตุ กาลาติปัตติ กัตตุ สัททปทมาลา	
อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ
อภวิสฺสถ ภวิสฺสถ	**อภวิสฺสิสุ ภวิสฺสิสุ**
อภวิสฺสเส ภวิสฺสเส	**อภวิสฺสวฺเห ภวิสฺสวฺเห**
อภวิสฺสึ ภวิสฺสึ	**อภวิสฺสามฺหเส ภวิสฺสามฺหเส**

ภูธาตุ กัมมะ

๑. ภูธาตุ กาลาติปัตติ กัมมะ สัททปทมาลา (ลบ ย)	
อาเทศเป็นปรัสสบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ
อนฺวภวิสฺส อนฺวภวิสฺสา	**อนฺวภวิสฺสํสุ**
อนฺวภวิสฺส อนฺวภวิสฺเส	**อนฺวภวิสฺสถ**
อนฺวภวิสฺสึ	**อนฺวภวิสฺสมฺห อนฺวภวิสฺสามฺหา**

๒. ภูธาตุ กาลาติปัตติ กัมมะ สัททปทมาลา (ลบ ย)	
อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ
อนฺวภวิสฺสถ	**อนฺวภวิสฺสิสุ**
อนฺวภวิสฺสเส	**อนฺวภวิสฺสวฺเห**
อนฺวภวิสฺสึ	**อนฺวภวิสฺสามฺหเส**

๓. ภูธาตุ กาลาติปัตติ กัมมะ สัททปทมาลา (ไม่ลบ ย)	
อาเทศเป็นปรัสสบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ
อนฺวภูยิสฺส อนฺวภวิสฺสา	**อนฺวภูยิสฺสํสุ**
อนฺวภูยิสฺส อนฺวภูยิสฺเส	**อนฺวภูยิสฺสถ**
อนฺวภูยิสฺสึ	**อนฺวภูยิสฺสมฺห อนฺวภูยิสฺสามฺหา**

๔. ภูธาตุ กาลาติปัตติ กัมมะ สัททปทมาลา	
อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ
อนฺวภูยิสฺสถ	**อนฺวภูยิสฺสิสุ**
อนฺวภูยิสฺสเส	**อนฺวภูยิสฺสวฺเห**
อนฺวภูยิสฺสึ	**อนฺวภูยิสฺสามฺหเส**

ปจฺธาตุ กัตตุ

๑. ปจฺธาตุ กาลาติปัตติ กัตตุ สัททปทมาลา	
ปรัสสบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ
อปจิสฺส ปจิสฺส อปจิสฺสา ปจิสฺสา	**อปจิสฺสํสุ ปจิสฺสํสุ**
อปจิสฺส ปจิสฺส อปจิสฺเส ปจิสฺเส	**อปจิสฺสถ ปจิสฺสถ**
อปจิสฺสํ ปจิสฺสํ	**อปจิสฺสมฺห ปจิสฺสมฺห อปจิสฺสามฺหา ปจิสฺสามฺหา**

๒. ปจฺธาตุ กาลาติปัตติ กัตตุ สัททปทมาลา	
อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ
อปจิสฺสถ ปจิสฺสถ	**อปจิสฺสิสุ ปจิสฺสิสุ**
อปจิสฺสเส ปจิสฺสเส	**อปจิสฺสวฺเห ปจิสฺสวฺเห**
อปจิสฺสึ ปจิสฺสึ	**อปจิสฺสามฺหเส ปจิสฺสามฺหเส**

ปจฺธาตุ กัมมะ

๑. ปจฺธาตุ กาลาติปัตติ กัมมะ สัททปทมาลา (ลบ ย)	
อาเทศเป็นปรัสสบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ
อปจิสฺส ปจิสฺส อปจิสฺสา ปจิสฺสา	**อปจิสฺสํสุ ปจิสฺสํสุ**
อปจิสฺส ปจิสฺส อปจิสฺเส ปจิสฺเส	**อปจิสฺสถ ปจิสฺสถ**
อปจิสฺสํ ปจิสฺสํ	**อปจิสฺสมฺห ปจิสฺสมฺห อปจิสฺสามฺหา ปจิสฺสามฺหา**

๒. ปจฺธาตุ กาลาติปัตติ กัมมะ สัททปทมาลา (ลบ ย)	
อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ
อปจิสฺสถ ปจิสฺสถ	**อปจิสฺสิสุ ปจิสฺสิสุ**
อปจิสฺสเส ปจิสฺสเส	**อปจิสฺสวฺเห ปจิสฺสวฺเห**
อปจิสฺสึ ปจิสฺสึ	**อปจิสฺสามฺหเส ปจิสฺสามฺหเส**

๑. ปจฺจตฺตุ กาลาติปัตติ กัมมะ สัททปทมาลา (ไม่ลบ ย)	
อาเทศเป็นปรัสสบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ
อปจฺจิสฺส ปจฺจิสฺส อปจฺจิสฺสา ปจฺจิสฺสา	**อปจฺจิสฺสํสุ ปจฺจิสฺสํสุ**
อปจฺจิสฺส ปจฺจิสฺส อปจฺจิสฺเส ปจฺจิสฺเส	**อปจฺจิสฺสถ ปจฺจิสฺสถ**
อปจฺจิสฺสํ ปจฺจิสฺสํ	**อปจฺจิสฺสมฺห ปจฺจิสฺสมฺห อปจฺจิสฺสามฺหา ปจฺจิสฺสามฺหา**

๒. ปจฺจตฺตุ กาลาติปัตติ กัมมะ สัททปทมาลา (ไม่ลบ ย)	
อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ
อปจฺจิสฺสถ ปจฺจิสฺสถ	**อปจฺจิสฺสิสุ ปจฺจิสฺสิสุ**
อปจฺจิสฺสเส ปจฺจิสฺสเส	**อปจฺจิสฺสวฺเห ปจฺจิสฺสวฺเห**
อปจฺจิสฺสึ ปจฺจิสฺสึ	**อปจฺจิสฺสามฺหเส ปจฺจิสฺสามฺหเส**

คมุธาตุ กัตตุ

๑. คมุธาตุ กาลาติปัตติ กัตตุ สัททปทมาลา (อาเทศเป็น จฺฉ)	
ปรัสสบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ
อคจฺฉิสฺส คจฺฉิสฺส อคจฺฉิสฺสา คจฺฉิสฺสา	**อคจฺฉิสฺสํสุ คจฺฉิสฺสํสุ**
อคจฺฉิสฺส คจฺฉิสฺส อคจฺฉิสฺเส คจฺฉิสฺเส	**อคจฺฉิสฺสถ คจฺฉิสฺสถ**
อคจฺฉิสฺสํ คจฺฉิสฺสํ	**อคจฺฉิสฺสมฺห คจฺฉิสฺสมฺห อคจฺฉิสฺสามฺหา คจฺฉิสฺสามฺหา**

๒. คมุธาตุ กาลาติปัตติ กัตตุ สัททปทมาลา	
อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ
อคจฺฉิสฺสถ คจฺฉิสฺสถ	**อคจฺฉิสฺสิสุ คจฺฉิสฺสิสุ**
อคจฺฉิสฺสเส คจฺฉิสฺสเส	**อคจฺฉิสฺสวฺเห คจฺฉิสฺสวฺเห**
อคจฺฉิสฺสึ คจฺฉิสฺสึ	**อคจฺฉิสฺสามฺหเส คจฺฉิสฺสามฺหเส**

๓. คมุธาตุ กาลาติปัตติ กัตตุ สัททปทมาลา (ไม่อาเทศเป็น จฺฉ)	
ปรัสสบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ
อคมิสฺส คมิสฺส อคมิสฺสา คมิสฺสา	**อคมิสฺสํสุ คมิสฺสํสุ**
อคมิสฺส คมิสฺส อคมิสฺเส คมิสฺเส	**อคมิสฺสถ คมิสฺสถ**
อคมิสฺสํ คมิสฺสํ	**อคมิสฺสมฺห คมิสฺสมฺห อคมิสฺสามฺหา คมิสฺสามฺหา**

๔. คมุธาตุ กาลาติปัตติ กัตตุ สัททปทมาลา	
อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ
อคมิสฺสถ คมิสฺสถ	**อคมิสฺสิสุ คมิสฺสิสุ**
อคมิสฺสเส คมิสฺสเส	**อคมิสฺสวฺเห คมิสฺสวฺเห**
อคมิสฺสึ คมิสฺสึ	**อคมิสฺสามฺหเส คมิสฺสามฺหเส**

คมุธาตุ กัมมะ

๑. คมุธาตุ กาลาติปัตติ กัมมะ สัททปทมาลา (อาเทศเป็น จฺฉ)	
อาเทศเป็นปรัสสบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ
อคจฺฉียิสฺส คจฺฉียิสฺส อคจฺฉียิสฺสา คจฺฉียิสฺสา	**อคจฺฉียิสฺสํสุ คจฺฉียิสฺสํสุ**
อคจฺฉียิสฺส คจฺฉียิสฺส อคจฺฉียิสฺเส คจฺฉียิสฺเส	**อคจฺฉียิสฺสถ คจฺฉียิสฺสถ**
อคจฺฉียิสฺสํ คจฺฉียิสฺสํ	**อคจฺฉียิสฺสมฺห คจฺฉียิสฺสมฺห อคจฺฉียิสฺสามฺหา คจฺฉียิสฺสามฺหา**

๒. คมุธาตุ กาลาติปัตติ กัมมะ สัททปทมาลา	
อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ
อคจฺฉียิสฺสถ คจฺฉียิสฺสถ	**อคจฺฉียิสฺสิสุ คจฺฉียิสฺสิสุ**
อคจฺฉียิสฺสเส คจฺฉียิสฺสเส	**อคจฺฉียิสฺสวฺเห คจฺฉียิสฺสวฺเห**
อคจฺฉียิสฺสึ คจฺฉียิสฺสึ	**อคจฺฉียิสฺสามฺหเส คจฺฉียิสฺสามฺหเส**

๓. คมุธาตุ กาลาติปัตติ กัมมะ สัททปทมาลา (ไม่อาเทศเป็น จฺฉ)	
อาเทศเป็นปรัสสบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ
อคมียิสฺส คมียิสฺส อคมียิสฺสา คมียิสฺสา	**อคมียิสฺสํสุ คมียิสฺสํสุ**
อคมียิสฺส คมียิสฺส อคมียิสฺเส คมียิสฺเส	**อคมียิสฺสถ คมียิสฺสถ**
อคมียิสฺสํ คมียิสฺสํ	**อคมียิสฺสมฺห คมียิสฺสมฺห อคมียิสฺสามฺหา คมียิสฺสามฺหา**

๔. คมุธาตุ กาลาติปัตติ กัมมะ สัททปทมาลา	
อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ
อคมียิสฺสถ คมียิสฺสถ	**อคมียิสฺสิสุ คมียิสฺสิสุ**
อคมียิสฺสเส คมียิสฺสเส	**อคมียิสฺสวฺเห คมียิสฺสวฺเห**
อคมียิสฺสึ คมียิสฺสึ	**อคมียิสฺสามฺหเส คมียิสฺสามฺหเส**

๓. คมุธาตุ กาลาติปัตติ กัมมะ สัททปทมาลา (อาเทศเป็น ฆมฺม, ลบ ย)	
อาเทศเป็นปรัสสบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ
อฆมฺมิสฺส ฆมฺมิสฺส อฆมฺมิสฺสา ฆมฺมิสฺสา	**อฆมฺมิสฺสํสุ ฆมฺมิสฺสํสุ**
อฆมฺมิสฺส ฆมฺมิสฺส อฆมฺมิสฺเส ฆมฺมิสฺเส	**อฆมฺมิสฺสถ ฆมฺมิสฺสถ**
อฆมฺมิสฺสํ ฆมฺมิสฺสํ	**อฆมฺมิสฺสมฺห ฆมฺมิสฺสมฺห อฆมฺมิสฺสามฺหา ฆมฺมิสฺสามฺหา**

๔. คมุธาตุ กาลาติปัตติ กัมมะ สัททปทมาลา	
อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ
อฆมฺมิสฺสถ ฆมฺมิสฺสถ	**อฆมฺมิสฺสิสุ ฆมฺมิสฺสิสุ**
อฆมฺมิสฺสเส ฆมฺมิสฺสเส	**อฆมฺมิสฺสวฺเห ฆมฺมิสฺสวฺเห**
อฆมฺมิสฺสึ ฆมฺมิสฺสึ	**อฆมฺมิสฺสามฺหเส ฆมฺมิสฺสามฺหเส**

ทำตัวรูป

อภวิสฺส = อ ภู อิ สฺสา (กัตตุ)

อภวิสฺส ศัพท์เดิมคือ ภู สตฺตายำ ในความมี ความเป็น

ภู	-	เรียก ภู ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
ภู	-	เรียก สฺสา วิภัตติ ว่ากาลาติปัตติ	= กาลาติปตฺติ สฺสา สฺสำสุ สฺเส สฺสถ ...
ภู สฺสา	-	ลง สฺสา วิภัตติ ในอดีตกาลอันเลยไปเปล่า	= กฺริยาติปนฺเนตีเต กาลาติปตฺติ.
อ ภู สฺสา	-	ลง อ อาคมหน้าธาตุ	= อการาคโม หิยฺยตฺตีอชฺชตนีกาลาติปตฺตีสุ.
อ โภ สฺสา	-	เพราะวิภัตติ วุทธิ อู เป็น โอ	= อญฺเญสุ จ.
อ โภ อิ สฺสา	-	เพราะอสัพพธาตุกวิภัตติ ลง อิ อาคม	= อิการาคโม อสพฺพธาตุกมฺหิ.
อ ภว อิ สฺสา	-	เพราะสระหลัง อาเทศ โอ เป็น อว	= โอ อว สเร.
อ ภว อิ สฺส	-	รัสสะ สฺสา เป็น สฺส	= กฺวจิ ธาตุ...
อ ภว อิ สฺส	-	แยก ลบ รวม	
อภวิสฺส	-	สำเร็จรูปเป็น **อภวิสฺส** จักได้มีแล้ว จักได้เป็นแล้ว	

จบ กาลาติปัตติวิภัตติ

คาถาสรุป

ปญฺจมี สตฺตมี วตฺต-
ภวิสฺสนฺตี ปโรกฺขาทีี **มานา สมฺปตินาคเต**
จตสฺโสตีตกาลิกา.

กาล ๓	๑.	ปัจจุบันกาล	=	วัตตมานา ปัญจมี สัตตมี
	๒.	อนาคตกาล	=	ภวิสสันตี
	๓.	อดีตกาล	=	ปโรกฺขา หิยยัตตนี อัชชตนี กาลาติปัตติ
กาล ๖	๑.	ปัจจุปปันนกาล	=	วัตตมานาวิภัตติ
	๒.	อาณัตติกาล	=	ปัญจมีวิภัตติ
	๓.	ปริกัปปกาล	=	สัตตมีวิภัตติ
	๔.	อตีตกาล	=	ปโรกขาวิภัตติ หิยยัตตนีวิภัตติ อัชชตนีวิภัตติ
	๕.	อนาคตกาล	=	ภวิสสันตีวิภัตติ
	๖.	กาลาติปัตติกาล	=	กาลาติปัตติวิภัตติ

จบ วิภัตติลงในกาล ๖

๖.๒. วิกรณวิธานะ

วิธีแบ่งหมวดธาตุด้วยวิกรณปัจจัย

๖.๒.๑. ภูวาทิคณะ

หมวดธาตุมี ภู เป็นต้น

ภูวาทิคณะ แบ่งออกเป็น ๔ นัย คือ

(๑) **อวุทธิกภูวาทินยะ** วิธีของ ภูวาทิคณธาตุ ที่ทำวุทธิบ้าง ไม่วุทธิบ้าง (ลบ อ บ้าง)
(๒) **ตุทาทินยะ** วิธีของ ตุทธาตุ เป็นต้น
(๓) **หูวาทินยะ** วิธีของ หูธาตุ เป็นต้น
(๔) **ชุโหตฺยาทินยะ** วิธีของ หุธาตุ ที่ทำเทฺวภาวะเป็นต้น (ลบ อ บ้าง)

(๑) อวุทธิกภูวาทินยะ

วิธีของ ภูวาทิคณธาตุ ที่วุทธิบ้าง ไม่วุทธิบ้าง

๔๗๖. **อิสูยมูนมนฺโต จฺโฉ วา.** (๔ บท, อาเทสวิธิ)

อาเทศ สฺ และ มฺ อันเป็นพยัญชนะสุดท้ายของ อิสุ และ ยมุ ธาตุ เป็น จฺฉ บ้าง

(สฺ ของ อิสุ เป็น จฺฉ, มฺ ของ ยมุ เป็น จฺฉ)

วาศัพท์ มีอรรถวัตถิตวิภาสา กล่าวกำหนดวิธี ๒ อย่าง คือ

๑. **อนิจฺฉวิธิ** อาเทศเป็น จฺฉ บ้าง, วุทธิ บ้าง
เช่น อิจฺฉติ, เอสติ = อิสุ + อ + ติ ปรารถนา
นิยจฺฉติ, นิยมติ = นิ + ยมุ + อ + ติ หลีก งด เว้น

๒. **อสนฺตวิธิ** ไม่อาเทศเป็น จฺฉ ด้วยสูตรนี้ แต่อาเทศในสูตรอื่นได้
เช่น สญฺญมติ = สํ + ยมุ + อ + ติ สำรวม ระวัง

อนฺโต จฺโฉ วา โยควิภาค คือการแบ่งสูตรเพื่ออาเทศ **สฺ** ของ **อาส** ธาตุ เป็น **จฺโฉ** บ้าง

อิสุ อิจฺฉากนฺตีสุ ในความปรารถนา ใคร่ (ชอบ พอใจ ยินดี)

วัตตมานา กัตตุ

๑. อิสุธาตุ สัททปทมาลา (อาเทศ สฺ เป็น จฺฉ)			
ปรัสสบท		อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
อิจฺฉติ	**อิจฺฉนฺติ**	**อิจฺฉเต**	**อิจฺฉนฺเต**
อิจฺฉสิ	**อิจฺฉถ**	**อิจฺฉเส**	**อิจฺฉวฺเห**
อิจฺฉามิ	**อิจฺฉาม**	**อิจฺเฉ**	**อิจฺฉามฺเห**

๒. อิสุธาตุ สัททปทมาลา (วุทธิ อิ เป็น เอ)			
ปรัสสบท		อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
เอสติ	**เอสนฺติ**	**เอสเต**	**เอสนฺเต**
เอสสิ	**เอสถ**	**เอสเส**	**เอสวฺเห**
เอสามิ	**เอสาม**	**เอเส**	**เอสามฺเห**

วัตตมานา กัมมะ

๑. อิสุธาตุ สัททปทมาลา (อาเทศ สฺ เป็น จฺฉ)			
อาเทศเป็นปรัสสบท		อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
อิจฺฉียติ	**อิจฺฉียนฺติ**	**อิจฺฉียเต**	**อิจฺฉียนฺเต**
อิจฺฉียสิ	**อิจฺฉียถ**	**อิจฺฉียเส**	**อิจฺฉียวฺเห**
อิจฺฉียามิ	**อิจฺฉียาม**	**อิจฺฉิเย**	**อิจฺฉียามฺเห**

๒. อิสุธาตุ สัททปทมาลา (วุทธิ อิ เป็น เอ)			
ปรัสสบท		อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
เอสียติ	**เอสียนฺติ**	**เอสียเต**	**เอสียนฺเต**
เอสียสิ	**เอสียถ**	**เอสียเส**	**เอสียวฺเห**
เอสียามิ	**เอสียาม**	**เอสีเย**	**เอสียามฺเห**

๓. อิสุธาตุ สัททปทมาลา (ย เป็นปุพพรูป)			
ปรัสสบท		อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
อิสฺสติ	**อิสฺสนฺติ**	**อิสฺสเต**	**อิสฺสนฺเต**
อิสฺสสิ	**อิสฺสถ**	**อิสฺสเส**	**อิสฺสวฺเห**
อิสฺสามิ	**อิสฺสาม**	**อิสฺเส**	**อิสฺสามฺเห**

ปัญจมี กัตตุ

๑. อิสุธาตุ สัททปทมาลา (อาเทศ สฺ เป็น จฺฉ)			
ปรัสสบท		อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
อิจฺฉตุ	**อิจฺฉนฺตุ**	**อิจฺฉตำ**	**อิจฺฉนฺตำ**
อิจฺฉ อิจฺฉาหิ	**อิจฺฉถ**	**อิจฺฉสฺสุ**	**อิจฺฉวฺโห**
อิจฺฉามิ	**อิจฺฉาม**	**อิจฺเฉ**	**อิจฺฉามเส**

๒. อิสุธาตุ สัททปทมาลา (วุทธิ อิ เป็น เอ)			
ปรัสสบท		อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
เอสตุ	**เอสนฺตุ**	**เอสตำ**	**เอสนฺตำ**
เอส เอสาหิ	**เอสถ**	**เอสสฺสุ**	**เอสวฺโห**
เอสามิ	**เอสาม**	**เอเส**	**เอสามเส**

สัตตมี กัตตุ

๑. อิสุธาตุ สัททปทมาลา (อาเทศ สฺ เป็น จฺฉ)			
ปรัสสบท		อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
อิจฺเฉยฺย	**อิจฺเฉยฺยุ**	**อิจฺเฉถ**	**อิจฺเฉรำ**
อิจฺเฉยฺยาสิ	**อิจฺเฉยฺยาถ**	**อิจฺเฉโถ**	**อิจฺเฉยฺยาวฺโห**
อิจฺเฉยฺยามิ	**อิจฺเฉยฺยาม**	**อิจฺเฉยฺยำ**	**อิจฺเฉยฺยามฺเห**

๒. อิสุธาตุ สัททปทมาลา (วุทธิ อิ เป็น เอ)			
ปรัสสบท		อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
เอเสยฺย	**เอเสยฺยุ**	**เอเสถ**	**เอเสรำ**
เอเสยฺยาสิ	**เอเสยฺยาถ**	**เอเสโถ**	**เอเสยฺยาวฺโฆ**
เอเสยฺยามิ	**เอเสยฺยาม**	**เอเสยฺยำ**	**เอเสยฺยามฺเห**

ปโรกขาและหิยยัตตนี มีใช้น้อย นักศึกษาเขียนเองก็ได้

อัชชตนี กัตตุ

๑. อิสุธาตุ สัททปทมาลา (อาเทศ สฺ เป็น จฺฉ)			
ปรัสสบท		อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
อิจฺฉิ อิจฺฉี	**อิจฺฉึสุ อิจฺฉุ**	**อิจฺฉา**	**อิจฺฉู**
อิจฺฉิ อิจฺโฉ	**อิจฺฉิตฺถ**	**อิจฺฉิเส**	**อิจฺฉิวฺหํ**
อิจฺฉึ	**อจฺฉิมฺห อิจฺฉิมฺหา**	**อิจฺฉึ**	**อิจฺฉิมฺเห**

๒. อิสุธาตุ สัททปทมาลา (วุทธิ อิ เป็น เอ)			
ปรัสสบท		อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
เอสิ เอสี	**เอสึสุ เอสุ**	**เอสา**	**เอสู**
เอสิ เอโส	**เอสิตฺถ**	**เอสิเส**	**เอสิวฺหํ**
เอสึ	**เอสิมฺห เอสิมฺหา**	**เอสึ**	**เอสิมฺเห**

ภวิสสันตี กัตตุ

๑. อิสุธาตุ สัททปทมาลา (อาเทศ สฺ เป็น จฺฉ)			
ปรัสสบท		อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
อิจฺฉิสฺสติ	**อิจฺฉิสฺสนฺติ**	**อิจฺฉิสฺสเต**	**อิจฺฉิสฺสนฺเต**
อิจฺฉิสฺสสิ	**อิจฺฉิสฺสถ**	**อิจฺฉิสฺสเส**	**อิจฺฉิสฺสวฺเห**
อิจฺฉิสฺสามิ	**อิจฺฉิสฺสาม**	**อิจฺฉิสฺสึ**	**อิจฺฉิสฺสามฺเห**

๒. อิสุธาตุ สัททปทมาลา (วุทธิ อิ เป็น เอ)			
ปรัสสบท		อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
เอสิสฺสติ	**เอสิสฺสนฺติ**	**เอสิสฺสเต**	**เอสิสฺสนฺเต**
เอสิสฺสสิ	**เอสิสฺสถ**	**เอสิสฺสเส**	**เอสิสฺสวฺเห**

เอสิสฺสามิ	**เอสิสฺสาม**		**เอสิสฺสํ**	**เอสิสฺสามฺเห**

กาลาติปัตติ กัตตุ

๑. อิสุธาตุ สัททปทมาลา (อาเทศ สฺ เป็น จฺฉ)				
ปรัสสบท			อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ		เอกวจนะ	พหุวจนะ
อิจฺฉิสฺสา	**อิจฺฉิสฺสํสุ**		**อิจฺฉิสฺสถ**	**อิจฺฉิสฺสิสุ**
อิจฺฉิสฺเส	**อิจฺฉิสฺสถ**		**อิจฺฉิสฺสเส**	**อิจฺฉิสฺสวฺเห**
อิจฺฉิสฺสํ	**อิจฺฉิสฺสามฺหา**		**อิจฺฉิสฺสึ**	**อิจฺฉิสฺสามฺหเส**

๒. อิสุธาตุ สัททปทมาลา (วุทธิ อิ เป็น เอ)				
ปรัสสบท			อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ		เอกวจนะ	พหุวจนะ
เอสิสฺสา	**เอสิสฺสํสุ**		**เอสิสฺสถ**	**เอสิสฺสิสุ**
เอสิสฺเส	**เอสิสฺสถ**		**เอสิสฺสเส**	**เอสิสฺสวฺเห**
เอสิสฺสํ	**เอสิสฺสามฺหา**		**เอสิสฺสึ**	**เอสิสฺสามฺหเส**

อิจฺฉติ = อิสุ + อ + ติ (กัตตุ)

ทำตัวรูป **อิจฺฉติ** ศัพท์เดิมคือ อิสุ อิจฺฉากนฺตีสุ ในควาปรารถนา ใคร่ ยินดี พอใจ ชอบ

อิสุ - เรียก อิสุ ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
อิสฺ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
อิสฺ ติ - ลง ติ วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล = วตฺตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน.
อิสฺ อ ติ - ลง อ วิกรณปัจจัย = ภูวาทิโต อ.
อิจฺฉ อ ติ - อาเทศ สฺ เป็น จฺฉ = อิสุยมูนมนฺโต จฺโฉ วา.
อิจฺฉติ - รวม จฺฉ เข้ากับสระ อ หลัง = นเย ปรํ ยุตฺเต.
อิจฺฉติ - สำเร็จรูปเป็น **อิจฺฉติ** ย่อมปรารถนา

เอสติ = อิสุ + อ + ติ (กัตตุ)

ทำตัวรูป **อิจฺฉติ** ศัพท์เดิมคือ อิสุ อิจฺฉากนฺตีสุ ในควาปรารถนา ใคร่ ยินดี พอใจ ชอบ

อิสุ - เรียก อิสุ ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
อิสฺ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
อิสฺ ติ - ลง ติ วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล = วตฺตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน.
อิสฺ อ ติ - ลง อ วิกรณปัจจัย = ภูวาทิโต อ.
เอสฺ อ ติ - วุทธิ อิ เป็น เอ = อณฺเณสุ จ.
เอสติ - รวม สฺ เข้ากับสระ อ หลัง = นเย ปรํ ยุตฺเต.

เอสติ - สำเร็จรูปเป็น **เอสติ** ย่อมปรารถนา

ยมุ อุปรเม ในการหลีก งด เว้น

วัตตมานา กัตตุ

๑. ยมุธาตุ สัททปทมาลา (อาเทศ ม เป็น จฺฉ)			
ปรัสสบท		อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
นิยจฺฉติ	**นิยจฺฉนฺติ**	**นิยจฺฉเต**	**นิยจฺฉนฺเต**
นิยจฺฉสิ	**นิยจฺฉถ**	**นิยจฺฉเส**	**นิยจฺฉวฺเห**
นิยจฺฉามิ	**นิยจฺฉาม**	**นิยจฺฉ**	**นิยจฺฉามฺเห**

๒. ยมุธาตุ สัททปทมาลา (ไม่อาเทศ)			
ปรัสสบท		อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
นิยมติ	**นิยมนฺติ**	**นิยมเต**	**นิยมนฺเต**
นิยมสิ	**นิยมถ**	**นิยมเส**	**นิยมวฺเห**
นิยมามิ	**นิยมาม**	**นิยเม**	**นิยมามฺเห**

๓. สํปุพพะ ยมุธาตุ สัททปทมาลา (อาเทศ ◌ं กับ ย เป็น ญ)			
ปรัสสบท		อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
สญฺญมติ	**สญฺญมนฺติ**	**สญฺญมเต**	**สญฺญมนฺเต**
สญฺญมสิ	**สญฺญมถ**	**สญฺญมเส**	**สญฺญมวฺเห**
สญฺญมามิ	**สญฺญมาม**	**สญฺญเม**	**สญฺญมามฺเห**

วัตตมานา กัมมะ

๑. ยมุธาตุ สัททปทมาลา (อาเทศ ม เป็น จฺฉ)			
ปรัสสบท		อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
นิยจฺฉียติ	**นิยจฺฉียนฺติ**	**นิยจฺฉียเต**	**นิยจฺฉียนฺเต**

นิยจฺฉียสิ	**นิยจฺฉียถ**		**นิยจฺฉียเส**	**นิยจฺฉียวฺเห**
นิยจฺฉียามิ	**นิยจฺฉียาม**		**นิยจฺฉียเย**	**นิยจฺฉียามฺเห**

๒. ยมฺธาตุ สัททปทมาลา (ไม่อาเทศ)				
ปรัสสบท			อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ		เอกวจนะ	พหุวจนะ
นิยมียติ	**นิยมียนฺติ**		**นิยมียเต**	**นิยมียนฺเต**
นิยมียสิ	**นิยมียถ**		**นิยมียเส**	**นิยมียวฺเห**
นิยมียามิ	**นิยมียาม**		**นิยมีเย**	**นิยมียามฺเห**

๓. ยมฺธาตุ สัททปทมาลา (อาเทศ ม เป็นปุพพรูป)				
ปรัสสบท			อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ		เอกวจนะ	พหุวจนะ
นิยมฺมติ	**นิยมฺมนฺติ**		**นิยมฺมเต**	**นิยมฺมนฺเต**
นิยมฺมสิ	**นิยมฺมถ**		**นิยมฺมเส**	**นิยมฺมวฺเห**
นิยมฺมามิ	**นิยมฺมาม**		**นิยมฺเม**	**นิยมฺมามฺเห**

๔. สํปุพพะ ยมฺธาตุ สัททปทมาลา (อาเทศ ◌ं กับ ย เป็น ญ)				
ปรัสสบท			อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ		เอกวจนะ	พหุวจนะ
สญฺญมียติ	**สญฺญมียนฺติ**		**สญฺญมียเต**	**สญฺญมียนฺเต**
สญฺญมียสิ	**สญฺญมียถ**		**สญฺญมียเส**	**สญฺญมียวฺเห**
สญฺญมียามิ	**สญฺญมียาม**		**สญฺญมีเย**	**สญฺญมียามฺเห**

ปัญจมี กัตตุ

๑. ยมฺธาตุ สัททปทมาลา (อาเทศ ม เป็น จฺฉ)				
ปรัสสบท			อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ		เอกวจนะ	พหุวจนะ
นิยจฺฉตุ	**นิยจฺฉนฺตุ**		**นิยจฺฉตำ**	**นิยจฺฉนฺตำ**

นิยจฺฉ นิยจฺฉาหิ	**นิยจฺฉถ**		**นิยจฺฉสฺสุ**	**นิยจฺฉวฺโห**
นิยจฺฉามิ	**นิยจฺฉาม**		**นิยจฺเฉ**	**นิยจฺฉามเส**

๒. สํปุพพะ ยมุธาตุ สัททปทมาลา (อาเทศ ◌ं กับ ย เป็น ญ)				
ปรัสสบท			อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ		เอกวจนะ	พหุวจนะ
สญฺญมตุ	**สญฺญมนฺตุ**		**สญฺญมตํ**	**สญฺญมนฺตํ**
สญฺญม สญฺญมาหิ	**สญฺญมถ**		**สญฺญมสฺสุ**	**สญฺญมวฺโห**
สญฺญมามิ	**สญฺญมาม**		**สญฺญเม**	**สญฺญมามเส**

สัตตมี กัตตุ

๑. ยมุธาตุ สัททปทมาลา (อาเทศ ม เป็น จฺฉ)				
ปรัสสบท			อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ		เอกวจนะ	พหุวจนะ
นิยจฺเฉยฺย	**นิยจฺเฉยฺยุ**		**นิยจฺเฉถ**	**นิยจฺเฉรํ**
นิยจฺเฉยฺยาสิ	**นิยจฺเฉยฺยาถ**		**นิยจฺเฉโถ**	**นิยจฺเฉยฺยาวฺโห**
นิยจฺเฉยฺยามิ	**นิยจฺเฉยฺยาม**		**นิยจฺเฉยฺยํ**	**นิยจฺเฉยฺยามฺเห**

๒. ยมุธาตุ สัททปทมาลา (อาเทศ ◌ं กับ ย เป็น ญ)				
ปรัสสบท			อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ		เอกวจนะ	พหุวจนะ
สญฺญเมยฺย	**สญฺญเมยฺยุ**		**สญฺญเมถ**	**สญฺญเมรํ**
สญฺญเมยฺยาสิ	**สญฺญเมยฺยาถ**		**สญฺญเมโถ**	**สญฺญเมยฺยาวฺโห**
สญฺญเมยฺยามิ	**สญฺญเมยฺยาม**		**สญฺญเมยฺยํ**	**สญฺญเมยฺยามฺเห**

อัชชตนี กัตตุ

๑. ยมุธาตุ สัททปทมาลา (อาเทศ ม เป็น จฺฉ)				
ปรัสสบท			อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ		เอกวจนะ	พหุวจนะ
นิยจฺฉี	**นิยจฺฉึสุ**		**นิยจฺฉา**	**นิยจฺฉู**

นิยจฺฉี	**นิยจฺฉิตฺถ**		**นิยจฺฉิเส**	**นิยจฺฉิวฺหํ**
นิยจฺฉึ	**นิยจฺฉิมฺหา**		**นิยจฺฉึ**	**นิยจฺฉิมฺเห**

๒. ยมุธาตุ สัททปทมาลา (อาเทศ ◌ं กับ ย เป็น ญ)				
ปรัสสบท			อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ		เอกวจนะ	พหุวจนะ
สญฺญมี	**สญฺญมีสุ**		**สญฺญมา**	**สญฺญมู**
สญฺญมิ	**สญฺญมิตฺถ**		**สญฺญมิเส**	**สญฺญมิวฺหํ**
สญฺญมึ	**สญฺญมิมฺหา**		**สญฺญมึ**	**สญฺญมิมฺเห**

ภวิสสันตี กัตตุ

๑. ยมุธาตุ สัททปทมาลา (อาเทศ ม เป็น จฺฉ)				
ปรัสสบท			อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ		เอกวจนะ	พหุวจนะ
นิยจฺฉิสฺสติ	**นิยจฺฉิสฺสนฺติ**		**นิยจฺฉิสฺสเต**	**นิยจฺฉิสฺสนฺเต**
นิยจฺฉิสฺสสิ	**นิยจฺฉิสฺสถ**		**นิยจฺฉิสฺสเส**	**นิยจฺฉิสฺสวฺเห**
นิยจฺฉิสฺสามิ	**นิยจฺฉิสฺสาม**		**นิยจฺฉิสฺสึ**	**นิยจฺฉิสฺสามฺเห**

๒. ยมุธาตุ สัททปทมาลา (อาเทศ ◌ं กับ ย เป็น ญ)				
ปรัสสบท			อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ		เอกวจนะ	พหุวจนะ
สญฺญมิสฺสติ	**สญฺญมิสฺสนฺติ**		**สญฺญมิสฺสเต**	**สญฺญมิสฺสนฺเต**
สญฺญมิสฺสสิ	**สญฺญมิสฺสถ**		**สญฺญมิสฺสเส**	**สญฺญมิสฺสวฺเห**
สญฺญมิสฺสามิ	**สญฺญมิสฺสาม**		**สญฺญมิสฺสึ**	**สญฺญมิสฺสามฺเห**

กาลาติปัตติ กัตตุ

๑. ยมุธาตุ สัททปทมาลา (อาเทศ ม เป็น จฺฉ)				
ปรัสสบท			อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ		เอกวจนะ	พหุวจนะ
นิยจฺฉิสฺส	**นิยจฺฉิสฺสึสุ**		**นิยจฺฉิสฺสถ**	**นิยจฺฉิสฺสิสุ**

นิยจฺฉิสฺเส	**นิยจฺฉิสฺสถ**		**นิยจฺฉิสฺสเส**	**นิยจฺฉิสฺสวฺเห**
นิยจฺฉิสฺสํ	**นิยจฺฉิสฺสมฺห**		**นิยจฺฉิสฺสึ**	**นิยจฺฉิสฺสามฺหเส**

๒. ยมุธาตุ สัททปทมาลา (อาเทศ ◌ं กับ ย เป็น ญ)				
ปรัสสบท			อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ		เอกวจนะ	พหุวจนะ
สญฺญมิสฺส	**สญฺญมิสฺสํสุ**		**สญฺญมิสฺสถ**	**สญฺญมิสฺสิสุ**
สญฺญมิสฺเส	**สญฺญมิสฺสถ**		**สญฺญมิสฺสเส**	**สญฺญมิสฺสวฺเห**
สญฺญมิสฺสํ	**สญฺญมิสฺสมฺห**		**สญฺญมิสฺสึ**	**สญฺญมิสฺสามฺหเส**

นิยจฺฉติ = นิ + ยมุ + อ + ติ (กัตตุ)

ทำตัวรูป **นิยจฺฉติ** ศัพท์เดิมคือ นิปุพพ ยมุ อุปรเม ในหลีก งด เว้น

นิ ยมุ - เรียก ยมุ ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
นิ ยม - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
นิ ยม ติ - ลง ติ วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล = วตฺตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน.
นิ ยม อ ติ - ลง อ วิกรณปัจจัย = ภูวาทิโต อ.
นิ ยจฺฉ อ ติ - อาเทศ ม เป็น จฺฉ = อิสุยมูนมนฺโต จฺโฉ วา.
นิยจฺฉติ - รวม จฺฉ เข้ากับสระ อ หลัง = นเย ปรํ ยุตฺเต.
นิยจฺฉติ - สำเร็จรูปเป็น **นิยจฺฉติ** ย่อมเว้น

สญฺญมติ = สํ + ยมุ + อ + ติ (กัตตุ)

ทำตัวรูป **สญฺญมติ** ศัพท์เดิมคือ สํปุพพ ยมุ อุปรเม ในการสำรวม ระวัง

สํ ยมุ - เรียก ยมุ ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
สํ ยม - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
สํ ยม ติ - ลง ติ วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล = วตฺตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน.
สํ ยม อ ติ - ลง อ วิกรณปัจจัย = ภูวาทิโต อ.
สญม อ ติ - อาเทศ นิคหิต กับ ย เป็น ญ = ส เย จ.
สญฺญม อ ติ - ซ้อน ญ = ปร เทฺวภาโว จาเน.
สญฺญมติ - รวม ม เข้ากับสระ อ หลัง = นเย ปรํ ยุตฺเต.
สญฺญมติ - สำเร็จรูปเป็น **สญฺญมติ** ย่อมสำรวม

ตั้งแต่นี้เป็นต้นไป จำแนกสัททปทมาลา โดยย่อ

อาส อุปเวสเน ในการเข้าไป

วัตตมานา ย่อมเข้าไป เข้าอยู่ อาศัยอยู่

กัตตุ อุ. **อจฺฉติ อจฺฉนฺติ, อจฺฉสิ อจฺฉถ, อจฺฉามิ อจฺฉาม.**

อาเทศ สฺ เป็น จฺฉ = อนฺโต จฺโฉ วา โยควิภาค ในสูตร อิสุยมูนมนฺโต จฺโฉ วา.
เพราะพยัญชนสังโยค รัสสะ อา เป็น อ =

อุปาสติ อุปาสนฺติ, อุปาสสิ อุปาสถ, อุปาสามิ อุปาสาม. ย่อมเข้าใกล้ เข้าหา

วัตตมานา

กัมมะ อุ. **อจฺฉียติ อจฺฉียนฺติ, อจฺฉียสิ อจฺฉียถ, อจฺฉียามิ อจฺฉียาม.**
อุปาสียติ อุปาสียนฺติ, อุปาสียสิ อุปาสียถ, อุปาสียามิ อุปาสียาม.

ปัญจมี จงเข้าไป เข้าอยู่ อาศัยอยู่

กัตตุ อุ. **อจฺฉตุ อจฺฉนฺตุ**, ...
อุปาสตุ อุปาสนฺตุ, ...

สัตตมี พึงเข้าไป เข้าอยู่ อาศัยอยู่

กัตตุ อุ. **อจฺเฉยฺย อจฺเฉยฺยุ**ṃ, ...
อุปาเสยฺย อุปาเสยฺยุṃ, ...

อัชชตนี เข้าไปแล้ว เข้าอยู่ อาศัยอยู่

กัตตุ อุ. **อจฺฉิ อจฺฉิสุ อจฺฉุ**ṃ, ...
อุปาสี อุปาสึสุ อุปาสุṃ, ...

ภวิสสันตี จักเข้าไป เข้าอยู่ อาศัยอยู่

กัตตุ อุ. **อจฺฉิสฺสติ อจฺฉิสฺสนฺติ**, ...
อุปาสิสฺสติ อุปาสิสฺสนฺติ, ...

กาลาติปัตติ กัตตุ

กัตตุ อุ. **อจฺฉิสฺส อจฺฉิสฺสṃสุ**, ...
อุปาสิสฺส อุปาสิสฺสṃสุ, ...

ลภ ลาเภ ในการได้

วัตตมานา ย่อมได้

กัตตุ อุ. **ลภติ ลภนฺติ, ลภสิ ลภถ, ลภามิ ลภาม.** ย่อมได้
ลภเต ลภนฺเต, ลภเส ลภวฺเห, ลเภ ลภามฺเห.

วัตตมานา

กัมมะ อุ. **ลพฺภติ ลพฺภนฺติ, ลพฺภสิ ลพฺภถ, ลพฺภามิ ลพฺภาม.** (ลภ + ย + เต ...)
ลพฺภเต ลพฺภนฺเต, ลพฺภเส ลพฺภวฺเห, ลพฺเภ ลพฺภามฺเห.
อาเทศ ย เป็น ภ ปุพพรูป = ปุพฺพรูปญฺจ.
อาเทศ ภฺ ตัวหน้า เป็น พฺ = กฺวจิ ธาตุ...

ปัญจมี จงได้

กัตตุ อุ. **ลภตุ ลภนฺตุ**, ...

ปัญจมี

กัมมะ อุ. **ลพฺภตุ ลพฺภนฺตุ**, ...
ลพฺภตำ ลพฺภนฺตำ, ...

สัตตมี พึงได้

กัตตุ อุ. **ลเภ ลเภยฺย ลเภยฺยุ**ำ, ...

สัตตมี

กัมมะ อุ. **ลพฺเภ ลพฺเภยฺย ลพฺเภยฺยุ**ำ, ...

๔๗๗. **ลภสฺมา อีอึนำ ตฺถตฺถำ.** (๓ บท, อาเทส+โลปวิธิ)
หลังจาก ลภ ธาตุ อาเทศ อี เป็น ตฺถ, อึ เป็น ตฺถำ, และลบพยัญชนะสุดท้ายธาตุ บ้าง

อัชชตนี กัตตุ

ลภธาตุ สัททปทมาลา			
ปรัสสบท		อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
อลตฺถ อลภิ ลภิ อลภี ลภี	**อลภีสุ ลภีสุ**	**อลภา ลภา**	**อลภู ลภู**
อลโภ ลโภ อลภิ ลภิ	**อลภิตฺถ ลภิตฺถ**	**อลภิเส ลภิเส**	**อลภิวฺหำ ลภิวฺหำ**
อลตฺถำ อลภึ ลภึ	**อลภิมฺห ลภิมฺห อลภิมฺหา ลภิมฺหา**	**อลภำ ลภำ**	**อลภิมฺเห ลภิมฺเห**

อลตฺถ = อ + ลภ + อี (กัตตุ)

ทำตัวรูป **อลตฺถ** ศัพท์เดิมคือ ลภ ลาเภ ในการได้

ลภ - เรียก ลภ ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
ลภฺ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
ลภฺ อี - ลง อี อัชชตนีวิภัตติ ในอดีตกาลอันใกล้ = สมีเปชฺชตนี.
อ ลภฺ อี - ลง อ อาคมหน้าธาตุ = อการาคโม หิยฺยตฺตนีอชฺชตนีกาลาติปตฺตีสุ.
อ ล ตฺถ - อาเทศ อี เป็น ตฺถ และลบ ภฺ สุดท้ายธาตุ = ลภสฺมา อีอึนำ ตฺถตฺถำ.
อลตฺถ - สำเร็จรูปเป็น **อลตฺถ** ได้ได้แล้ว

ภวิสสันตี กัตตุ

๑. หลังจาก **วจ มุจ ภุช** เป็นต้น อาเทศ **สฺส** เป็น **ข** = สปจฺจยศัพท์ ในสูตร กรสฺส สปจฺจยสฺส กาโห.
เพราะ **ข** อาเทศพยัญชนะสุดท้ายธาตุ เป็น **กฺ** = โก เข จ.

๒. หลังจาก **วส ฉิท ลภ** เป็นต้น อาเทศ **สฺส** เป็น **ฉ** = สปจฺจยศัพท์ ในสูตร กรสฺส สปจฺจยสฺส กาโห.
เพราะ **ฉ** อาเทศพยัญชนะสุดท้ายธาตุ เป็น **จฺ** = พฺยญฺชนนฺตสฺส โจ ฉปฺปจฺจเยสุ จ.

อุ. **ลจฺฉติ ลจฺฉนฺติ, ลจฺฉสิ ลจฺฉถ, ลจฺฉามิ ลจฺฉาม.** จักได้
ลภิสฺสติ ลภิสฺสนฺติ, ลภิสฺสสิ ลภิสฺสถ, ลภิสฺสามิ ลภิสฺสาม.

กาลาติปัตติ กัตตุ

กัตตุ อุ. **อลภิสฺส อลภิสฺสำสุ**, ... จักได้แล้ว

ลจฺฉติ = ลภ + สฺสติ (กัตตุ)

ทำตัวรูป **ลจฺฉติ** ศัพท์เดิมคือ ลภ ลาเภ ในการได้

ลภ - เรียก ลภ ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
ลภ์ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
ลภ์ สฺสติ - ลง สฺสติ ภวิสสันตีวิภัตติ ในอนาคตกาล = อนาคเต ภวิสฺสนฺตี.
ลภ์ ฉติ - หลังจาก ลภ์ อาเทศ สฺส เป็น ฉ = สปจฺจยศัพท์ ในสูตร กรสฺส สปจฺจยสฺส กาโห.
ลจฺ ฉติ - เพราะ ฉ อาเทศ ภ์ เป็น จ = พฺยญฺชนนฺตสฺส โจ ฉปฺปจฺจเยสุ จ.
ลจฺฉติ - สำเร็จรูปเป็น **ลจฺฉติ** จักได้

วจ วิยตฺติยำ วาจายำ ในการพูดชัดเจน

วัตตมานา ย่อมกล่าว

กัตตุ อุ. **วจติ วจนฺติ, วจสิ วจถ, วจามิ วจาม.**

๔๗๘. วจวสวหาทีนมุกาโร วสฺส เย. (๔ บท, อาเทสวิธิ)

เพราะ ย ปัจจัย อาเทศ ว ของ วจ วส และ วห ธาตุเป็นต้น เป็น อุ

อาทิศัพท์ รวมเอาการอาเทศ ว ของ วฑฺฒ ธาตุ เป็น อุ ด้วย

วอักษรในสูตร มีความหมาย ๒ อย่าง คือ

๑. อาเทศ ว ทั้งตัว เป็น อุ เช่น อุจฺจเต อุจฺจนฺเต
๒. อาเทศ อ ของ ว เป็น อุ เช่น วุจฺจเต วุจฺจนฺเต, วุจฺจติ วุจฺจนฺติ

ว วิ. - **วสฺส อ ว.** สระ อ ของ ว อักษร ชื่อว่า ว (ฉัฏฐีตัปปุริสสมาส)

วัตตมานา

กัมมะ อุ. **อุจฺจเต อุจฺจนฺเต, อุจฺจเส อุจฺจวฺเห, อุจฺเจ อุจฺจามฺเห.**
วุจฺจเต วุจฺจนฺเต, วุจฺจเส วุจฺจวฺเห, วุจฺเจ วุจฺจามฺเห.
อุจฺจติ อุจฺจนฺติ, อุจฺจสิ อุจฺจถ, อุจฺจามิ อุจฺจาม.
วุจฺจติ วุจฺจนฺติ, วุจฺจสิ วุจฺจถ, วุจฺจามิ วุจฺจาม.

อุจฺจเต = วจ + ย + เต (กัมมะ)

ทำตัวรูป **อุจฺจเต** ศัพท์เดิมคือ วจ วิยตฺติยำ วาจายำ ในการพูดชัดเจน

วจ - เรียก วจ ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
วจ์ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
วจ์ เต - ลง เต วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล = วตฺตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน.
วจ์ ย เต - ลง ย ปัจจัยในกัมมะ = ภาวกมฺเมสุ โย.
อุจ์ ย เต - เพราะ ย อาเทศ ว เป็น อุ = วจวสวหาทีนมุกาโร วสฺส เย.
อุ จ เต - อาเทศ จย์ เป็น จ = ตสฺส จวคฺคยการวการตฺตำ สธาตฺวนฺตสฺส.
อุ จฺจ เต - ซ้อน จ = ปร เทฺวภาโว ธาเน.
อุจฺจเต - สำเร็จรูปเป็น **อุจฺจเต** ย่อมกล่าว

วุจฺจเต = วจ + ย + เต (กัมมะ)

ทำตัวรูป **วุจฺจเต** ศัพท์เดิมคือ วจ วิยตฺติยำ วาจายำ ในการพูดชัดเจน

วจ - เรียก วจ ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
วจฺ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
วจฺ เต - ลง เต วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล = วตฺตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน.
วจฺ ย เต - ลง ย ปัจจัยในกัมมะ = ภาวกมฺเมสุ โย.
วุจฺ ย เต - เพราะ ย อาเทศ อ ของ ว เป็น อุ = วจวสวหาทีนมุกาโร วสฺส เย.
วุ จ เต - อาเทศ จฺย เป็น จ = ตสฺส จวคฺคยการวการตฺตํ สธาตฺวนฺตสฺส.
วุ จฺจ เต - ซ้อน จฺ = ปร เทฺวภาโว จาเน.
วุจฺจเต - สำเร็จรูปเป็น **วุจฺจเต** ย่อมกล่าว

ปัญจมี จงกล่าว

กัตตุ อุ. **วจตุ วจนฺตุ, วจ วจาหิ วจถ, วจามิ วจาม.**
กัมมะ อุ. **วุจฺจตุ วุจฺจนฺตุ, วุจฺจ วุจฺจาหิ วุจฺจถ, วุจฺจามิ วุจฺจาม.**

สัตตมี พึงกล่าว

กัตตุ อุ. **วเจยฺย วเจยฺยุ, วเจยฺยาสิ วเจยฺยาถ, วเจยฺยามิ วเจยฺยาม.**
กัมมะ อุ. **วุจฺเจยฺย วุจฺเจยฺยุ, วุจฺเจยฺยาสิ วุจฺเจยฺยาถ, วุจฺเจยฺยามิ วุจฺเจยฺยาม.**

หิยยัตตนี ได้กล่าวแล้ว

กัตตุ อุ. **อวจา อวจู, อวจ อวโจ อวจุตฺถ, อวจ อวจํ อวจมฺหา, อวจุตฺถ ...**
ลง อุ อาคม = กฺวจิ ธาตุ
กัมมะ อุ. **อวจฺจา อวจฺจู, ...**

๔๗๙. วจสฺสชฺชตนิมฺหิ มกาโร โอ. (๔ บท, อาเทสวิธิ)

เพราะอัชชตนีวิภัตติ อาเทศ อ ของ วจ ธาตุ เป็น โอ

มกาโร สนฺธิโช มอักษร เป็นอาคมในสนธิ เพื่ออ่านง่าย

อัชชตนี ได้กล่าวแล้ว

กัตตุ อุ. **อโวจิ อโวจุ, อโวโจ อโวจุตฺถ, อโวจึ อโวจุมฺห, อโวจ อโวจุ ...**
กัมมะ อุ. **อวุจฺจิตฺถ**
ลง อุ อาคม = กฺวจิ ธาตุ...
รัสสะ อา เป็น อ, อู เป็น อุ = กฺวจิ ธาตุ...
อาเทศ อา เป็น ตฺถ = กฺวจิ ธาตุ...

อโวจ = วจ + อา (กัตตุ)

ทำตัวรูป **อโวจ** ศัพท์เดิมคือ วจ วิยตฺติยํ วาจายํ ในการพูดชัดเจน

วจ - เรียก วจ ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
วจฺ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
วจฺ อา - ลง อา อัชชตนีวิภัตติ ในอดีตกาลอันใกล้ = สมีเปชฺชตนี.
อ วจฺ อา - ลง อ อาคมหน้าธาตุ = อการาคโม หิยฺยตฺตนีอชฺชตนีกาลาติปตฺตีสุ.
อ โวจฺ อา - อาเทศ อ ของ ว เป็น โอ = วจสฺสชฺชตนิมฺหิ มกาโร โอ.
อ โวจฺ อ - รัสสะ อา วิภัตติ เป็น อ = กฺวจิ ธาตุ...
อโวจ - รวม จฺ เข้ากับ อ หลัง = นเย ปรํ ยุตฺเต.

อโวจ - สำเร็จรูปเป็น **อโวจ** กล่าวแล้ว

ภวิสสันตี จักกล่าว

กัตตุ อุ. **วกฺขติ วกฺขนฺติ, วกฺขสิ วกฺขถ, วกฺขามิ วกฺขาม.**

อาเทศ **สฺส** ที่อยู่หลังจาก **วจ มุจ ภุช** เป็น **ข** = สปฺปจฺจยศัพท์ ในสูตร กรสฺส ...

เพราะ **ข** อาเทศพยัญชนะสุดท้ายธาตุ เป็น **กฺ** = โก เข จ.

วกฺขติ = วจ + สฺสติ (กัตตุ)

ทำตัวรูป **วกฺขติ** ศัพท์เดิมคือ วจ วิยตฺติยำ วาจายำ ในการพูดชัดเจน

วจ	- เรียก วจ ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
วจ์	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
วจ์ สฺสติ	- ลง สฺสติ ภวิสสันตีวิภัตติ ในอนาคตกาล	= อนาคเต ภวิสฺสนฺตี.
วจ์ ขติ	- หลังจาก วจ ธาตุ อาเทศ สฺส เป็น ข	= สปฺปจฺจยศัพท์ ในสูตร กรสฺส สปฺปจฺจยสฺส กาโห.
วกฺ ขติ	- เพราะ ข อาเทศ จ์ เป็น กฺ	= โก เข จ.
วกฺขติ	- สำเร็จรูปเป็น **วกฺขติ** จักกล่าว	

วส นิวาเส ในการอยู่

วัตตมานา ย่อมอยู่

กัตตุ อุ. **วสติ วสนฺติ, ...**

กัมมะ อุ. **วุสฺสติ วุสฺสนฺติ, ...**

วัตตมานา จงอยู่

กัตตุ อุ. **วสตุ วสนฺตุ, ...**

สัตตมี พึงอยู่

กัตตุ อุ. **วเสยฺย วเสยฺยุ, ...**

อัชชตนี อยู่แล้ว ได้อยู่แล้ว

กัตตุ อุ. **อวสิ วสิ วสึสุ วสุ, ...**

ภวิสสันตี จักอยู่

กัตตุ อุ. **วจฺฉติ วจฺฉนฺติ, วจฺฉสิ วจฺฉถ, วจฺฉามิ วจฺฉาม, ...**

วสิสฺสติ วสิสฺสนฺติ, ...

อาเทศ **สฺส** เป็น **ฉ** = สปฺปจฺจยศัพท์ ในสูตร กรสฺส ...

เพราะ **ฉ** อาเทศพยัญชนะสุดท้ายธาตุ เป็น **จฺ** = พฺยญฺชนนฺตสฺส โจ ฉปฺปจฺจเยสุ จ.

กาลาติปัตติ จักได้อยู่แล้ว

กัตตุ อุ. **อวสิสฺส อวสิสฺสึสุ, ...**

วุสฺสติ = วส + เต (กัมมะ)

ทำตัวรูป **วุสฺสติ** ศัพท์เดิมคือ วส นิวาเส ในการอยู่

วส	- เรียก วส ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
วสฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
วสฺ เต	- ลง เต วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล	= วตฺตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน.

วสฺ ย เต - ลง ย ปัจจัยในกัมมะ = ภาวกมฺเมสุ โย.
วุสฺ ย เต - เพราะ ย อาเทศ อ ของ ว เป็น อุ = วจวสวหาทีนมุกาโร วสฺส เย.
วุสฺ ส เต - อาเทศ ย เป็น ส ปุพพรูป = ปุพฺพรูปญฺจ.
วุสฺ ส ติ - อาเทศอัตตโนบท เป็นปรัสสบท = อตฺตโนปทานิ ปรสฺสปทตฺตํ.
วุสฺสติ - สำเร็จรูปเป็น **วุสฺสติ** ย่อมอยู่

วจฺฉติ = วส + สฺสติ (กัตตุ)

ทำตัวรูป **วจฺฉติ** ศัพท์เดิมคือ วส นิวาเส ในการอยู่
วส - เรียก วส ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
วสฺ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
วสฺ สฺสติ - ลง สฺสติ ภวิสสันตีวิภัตติ ในอนาคตกาล = อนาคเต ภวิสฺสนฺตี.
วสฺ ฉติ - หลังจาก วส ธาตุ อาเทศ สฺส เป็น ฉ = สปจฺจยศัพท์ ในสูตร กรสฺส สปจฺจยสฺส กาโห.
วจฺ ฉติ - เพราะ ฉ อาเทศ สฺ เป็น จฺ = พฺยญฺชนนฺตสฺส โจ ฉปฺปจฺจเยสุ จ.
วจฺฉติ - สำเร็จรูปเป็น **วจฺฉติ** จักอยู่

รุท อสฺสุวิโมจเน ในการหลั่งน้ำตา ร้องไห้

วัตตมานา ย่อมร้องไห้
กัตตุ อุ. **โรทติ โรทนฺติ, ...** (วุทธิ อุ เป็น โอ = อญฺเญสุ จ)

ภวิสสันตี จักร้องไห้
กัตตุ อุ. **รุจฺฉติ รุจฺฉนฺติ, ...**
โรทิสฺสติ โรทิสฺสนฺติ, ...

กุส อกฺโกเส ในการด่า

วัตตมานา ย่อมด่า
กัตตุ อุ. **อกฺโกสติ อกฺโกสนฺติ, ...**
อาปุพพะ, ซ้อน กฺ, รัสสะ อา เป็น อ = กฺวจิ ธาตุ...
ลง อ ปัจจัย, วุทธิ อุ เป็น โอ = อญฺเญสุ จ.

อกฺโกสติ = อา + กุส + อ + ติ (กัตตุ)

ทำตัวรูป **อกฺโกสติ** ศัพท์เดิมคือ อาปุพพะ กุส อกฺโกเส ในการด่า
อา กุส - เรียก กุส ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
อา กุสฺ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
อา กุสฺ ติ - ลง ติ วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล = วตฺตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน.
อา กฺกุสฺ ติ - ซ้อน กฺ = ปร เทฺวภาโว ธาเน.
อ กฺกุสฺ ติ - รัสสะ อา เป็น อ = กฺวจิ ธาตุ...
อ กฺกุสฺ อ ติ - ลง อ วิกรณปัจจัย = ภูวาทิโต อ.
อ กฺโกสฺ อ ติ - วุทธิ อุ เป็น โอ = อญฺเญสุ จ.
อกฺโกสติ - รวม สฺ เข้ากับสระหลัง = นเย ปรํ ยุตฺเต.
อกฺโกสติ - สำเร็จรูปเป็น **อกฺโกสติ** ย่อมด่า

ปัญจมี จงด่า

กัตตุ อุ. **อกฺโกสตุ อกฺโกสนฺตุ, ...**

สัตตมี พึงด่า

กัตตุ อุ. **อกฺโกเสยฺย อกฺโกเสยฺยุ, ...**

๔๘๐. กุสสฺมา ที จฺฉิ. (๓ บท, อาเทส+โลปวิธิ)

หลังจาก กุส ธาตุ อาเทศ อี วิภัตติ เป็น จฺฉิ และลบพยัญชนะสุดท้ายธาตุ บ้าง

อัชชตนี ได้ด่าแล้ว

กัตตุ อุ. **อกฺโกจฺฉิ อกฺโกจฺฉึสุ ...**
อกฺโกสิ อกฺโกสึสุ, ...

ภวิสสันตี จักด่า

กัตตุ อุ. **อกฺโกสิสฺสติ อกฺโกสิสฺสนฺติ, ...**

ภวิสสันตี จักได้ด่าแล้ว

กัตตุ อุ. **อกฺโกสิสฺส อกฺโกสิสฺสึสุ, ...**

อกฺโกจฺฉิ = อา + กุส + อี (กัตตุ)

ทำตัวรูป **อกฺโกจฺฉิ** ศัพท์เดิมคือ อาปุพพะ กุส อกฺโกเส ในการด่า

อา กุส	- เรียก กุส ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
อา กุสฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
อา กุสฺ อี	- ลง อี อัชชตนีวิภัตติ ในอดีตกาล	= สมีเปชฺชตนี.
อา กกุสฺ อี	- ซ้อน ก	= ปร เทฺวภาโว ฆาเน.
อ กกุสฺ อี	- รัสสะ อา เป็น อ	= กฺวจิ ธาตุ...
อ กโกสฺ อี	- วุทธิ อุ เป็น โอ	= อณฺเณสุ จ.
อกฺโก จฺฉิ	- อาเทศ อี เป็น จฺฉิ และลบ สฺ	= กุสสฺมา ที จฺฉิ.
อกฺโกจฺฉิ	- สำเร็จรูปเป็น **อกฺโกจฺฉิ** ด่าแล้ว	

วห ปาปเน ในการนำไป (ให้ถึง)

๔๘๑. หวิปริยโย โล วา. (๓ บท, วิปริยย+อาเทสวิธิ)

เพราะ ย ปัจจัย สลับ หฺย เป็น ยฺห และอาเทศ ยฺ เป็น ลฺ บ้าง

วาศัพท์ มีอรรถวัตถิตวิภาสา ไม่อาเทศ **ยฺ** เป็น **ลฺ** ในอุทาหรณ์ว่า **คยฺหติ**

วัตตมานา ย่อมนำไป

กัตตุ อุ. **วหติ วหนฺติ, ...**

กัมมะ อุ. **วุยฺหติ วุลฺหติ วุยฺหนฺติ, ...**
สลับ หฺย เป็น ยฺห, และอาเทศ ยฺ เป็น ลฺ บ้าง

ปัญจมี จงนำไป

กัตตุ อุ. **วหตุ วหนฺตุ, ...**

กัมมะ อุ. **วุฬฺหตุ วุฬฺหนฺตุ, ...**

สัตตมี พึงนำไป

กัตตุ อุ. **วเหยฺย วเหยฺยุ, ...**

กัมมะ อุ. **วุฬฺเหยฺย วุฬฺเหยฺยุ, ...**

อัชชตนี นำไปแล้ว

กัตตุ อุ. **อวหี อวหีสุ, ...**

กัมมะ อุ. **อวุฬฺหิตฺถ อวุฬฺหา, ...**

ภวิสสันตี จักนำไป

กัตตุ อุ. **วหิสฺสติ วหิสฺสนฺติ, ...**

กัมมะ อุ. **วุฬฺหิสฺสติ วุฬฺหิสฺสนฺติ, ...**

กาลาติปัตติ จักได้นำไปแล้ว

กัตตุ อุ. **อวหิสฺส วหิสฺสำสุ, ...**

กัมมะ อุ. **อวุฬฺหิสฺส อวุฬฺหิสฺสำสุ, ...**

วุฬฺหติ วุลฺหติ = วห + ย + เต (กัมมะ)

ทำตัวรูป **วุฬฺหติ วุลฺหติ** ศัพท์เดิมคือ วห ปาปเน ในการนำไป

วห	- เรียก วห ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
วหฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
วหฺ เต	- ลง เต วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล	= วตฺตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน.
วหฺ ย เต	- ลง ย ปัจจัยในกัมมะ	= ภาวกมฺเมสุ โย.
วยฺห เต	- สลับ หฺย เป็น ยฺห	= หวิปริยโย โล วา.
วลฺห เต	- อาเทศ ยฺ เป็น ลฺ บ้าง	= หวิปริยโย โล วา.
วุลฺห เต	- อาเทศ อ ของ ว เป็น อุ	= วจวสวหาทีนมุกาโร วสฺส เย.
วุลฺห ติ	- อาเทศอัตตโนบท เป็นปรัสสบท	= อตฺตโนปทานิ ปรสฺสปทตฺตำ.
วุฬฺหติ วุลฺหติ	- สำเร็จรูปเป็น **วุฬฺหติ วุลฺหติ วุหฺหติ** (อันเขา) ย่อมนำไป	

ชร วโยหานิมฺหิ ในความเสื่อมวัย ความแก่ ครำ่คร่า

๔๘๒. ชรมรานำ ชีรชียฺยมียฺยา วา. (๓ บท, อาเทสวิธิ)

อาเทศ ชร ธาตุ เป็น ชีร ชียฺย และอาเทศ มร ธาตุ เป็น มียฺย บ้าง

วัตตมานา ย่อมเสื่อมวัย ย่อมแก่ ย่อมครำ่คร่า

กัตตุ อุ. **ชีรติ ชีรนฺติ, ...**

ชียฺยติ ชียฺยนฺติ, ...

ชียติ ชียนฺติ, ...

กัมมะ อุ. **ชีรียติ ชีรียนฺติ, ...**

ชียฺยติ ชียฺยนฺติ, ...

ปัญจมี จงแก่

กัตตุ อุ. **ชีรตุ ชีรนฺตุ, ...**

กัมมะ อุ. **ชียฺยตุ ชียฺยนฺตุ, ...**

สัตตมี พึงแก่

กัตตุ อุ. **ชีเรยฺย ชีเรยฺยุ, ...**

กัมมะ อุ. **ชียฺเยยฺย ชียฺเยยฺยุ, ...**

อัชชตนี แก่แล้ว

กัตตุ อุ. **อชีรี ชีรี อชีรึสุ, ...**

กัมมะ อุ. **ชียฺยี ชียฺยึสุ, ...**

ภวิสสันตี จักแก่

กัตตุ อุ. **ชีริสฺสติ ชีริสฺสนฺติ, ...**

กัมมะ อุ. **ชียฺยิสฺสติ ชียฺยิสฺสนฺติ, ...**

กาลาติปัตติ จักได้แก่แล้ว

กัตตุ อุ. **อชีริสฺส ชีริสฺสึสุ, ...**

กัมมะ อุ. **อชียฺยิสฺส อชียฺยิสฺสึสุ, ...**

ชีรติ ชียฺยติ ชียติ = ชร + อ + ติ (กัตตุ)

ทำตัวรูป **ชีรติ ชียฺยติ ชียติ** ศัพท์เดิมคือ ชร วโยหานิมฺหิ ในความแก่

ชร	- เรียก ชร ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
ชรฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
ชรฺ ติ	- ลง ติ วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล	= วตฺตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน.
ชีรฺ ชียฺยฺ ติ	- อาเทศ ชรฺ เป็น ชีรฺ และ ชียฺยฺ	= ชรมรานำ ชีรชียฺยมียฺยา วา.
ชีรฺ ชียฺยฺ ชียฺ ติ	- ลบ ยฺ หนึ่งตัวบ้าง	= กฺวจิ ธาตุ...
ชีรฺ ชียฺยฺ ชียฺ อ ติ	- ลง อ วิกรณปัจจัย	= ภูวาทิโต อ.
ชีรติ ชียฺยติ ชียติ	- รวม รฺ และ ยฺ เข้ากับสระหลัง	= นเย ปรำ ยุตฺเต.
ชีรติ ชียฺยติ ชียติ	- สำเร็จรูปเป็น **ชีรติ ชียฺยติ ชียติ** ย่อมแก่	

ชียฺยติ = ชร + ย + เต (กัมมะ)

ทำตัวรูป **ชียฺยติ** ศัพท์เดิมคือ ชร วโยหานิมฺหิ ในความแก่

ชร	- เรียก ชร ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
ชรฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
ชรฺ เต	- ลง เต วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล	= วตฺตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน.
ชรฺ ย เต	- ลง ย ปัจจัยในกัมมะ	= ภาวกมฺเมสุ โย.
ชียฺยฺ ย เต	- อาเทศ ชรฺ เป็น ชียฺยฺ	= ชรมรานำ ชีรชียฺยมียฺยา วา.
ชียฺ ย เต	- ลบ ยฺ หนึ่งตัวบ้าง	= กฺวจิ ธาตุ...
ชียฺ ย ติ	- อาเทศอัตตโนบท เป็นปรัสสบท	= อตฺตโนปทานิ ปรสฺสปทตฺตำ.
ชียฺยติ	- สำเร็จรูปเป็น **ชียฺยติ** (อันเขา) ย่อมแก่	

มร ปาณจาเค ในการสละชีวิต ความตาย

วัตตมานา ย่อมตาย

กัตตุ อุ. **มียฺยติ มียฺยนฺติ, ...**
มียติ มียนฺติ,, ...
มรติ มรนฺติ, ...

อัชชตนี ตายแล้ว

กัตตุ อุ. **มรี มรึสุ,** ...

ภวิสสันตี จักตาย

กัตตุ อุ. **มริสฺสติ มริสฺสนฺติ มริสฺสเร,** ...

อุ. **สพฺเพ สตฺตา มรนฺติ จ มรึสุ จ มริสฺสเร**
ตเถวาหำ มริสฺสามิ นตฺถิ เม เอตฺถ สำสโย.

ทิส เปกฺขเน ในการเห็น มอง ดู พบ เยี่ยม

๔๘๓. ทิสสฺส ปสฺสทิสฺสทกฺขา วา. (๓ บท, อาเทสวิธิ)

อาเทศ ทิส ธาตุ เป็น ปสฺส ทิสฺส และ ทกฺข บ้าง

วาศัพท์ มีอรรถวัตถิตวิภาสา กำหนดไว้ว่า รูปอาเทศ ทิสฺส จะมีเฉพาะกัมมะในสัพพธาตุกะเท่านั้น

วัตตมานา ย่อมเห็น

กัตตุ อุ. **ปสฺสติ ปสฺสนฺติ,** ...
ทกฺขติ ทกฺขนฺติ, ...

กัมมะ อุ. **ทิสฺสเต ทิสฺสนฺเต,** ... (ลบ ย ปัจจัย = กฺวจิ ธาตุ...)
ทิสฺสติ ทิสฺสนฺติ, ...
วิปสฺสียติ วิปสฺสียนฺติ, ...
ทกฺขียติ ทกฺขียนฺติ, ...

ปัญจมี จงดู

กัตตุ อุ. **ปสฺสตุ ปสฺสนฺตุ,** ...
ทกฺขตุ ทกฺขนฺตุ, ...

กัมมะ อุ. **ทิสฺสตุ ทิสฺสนฺตุ,** ... (ลบ ย ปัจจัย = กฺวจิ ธาตุ...)

สัตตมี พึงดู

กัตตุ อุ. **ปสฺเสยฺย ปสฺเสยฺยุำ,** ...
ทกฺเขยฺย ทกฺเขยฺยุำ, ...

กัมมะ อุ. **ทิสฺเสยฺย ทิสฺเสยฺยุำ,** ... (ลบ ย ปัจจัย = กฺวจิ ธาตุ...)

หิยยัตตนี เห็นแล้ว ได้เห็นแล้ว

กัตตุ อุ. **อทฺทสา อทฺทส,** ...
อาเทศ อิ ของ ทิส เป็น อ, และรัสสะ อา วิภัตติเป็น อ = กฺวจิ ธาตุ...
ซ้อน ทฺ = ปร เทฺวภาโว ฯาเน.

กัมมะ อุ. **อทิสฺส**, ... (ลบ ย ปัจจัย = กฺวจิ ธาตุ...)

อัชชตนี เห็นแล้ว ได้เห็นแล้ว

กัตตุ อุ. **อปสฺสิ ปสฺสิ อปสฺสึสุ ปสฺสึสุ, อปสฺสิ ปสฺสิ อปสฺสิตฺถ ปสฺสิตฺถ, -**
อปสฺสึ ปสฺสึ อปสฺสิมฺห ปสฺสิมฺห.
อทฺทสิ ทสิ อทฺทสฺสุ ทสฺสุ, ...
อทฺทกฺขิ อทฺทกฺขึสุ, ...

กัมมะ อุ. **อทิสฺสิ อทิสฺสึสุ,** ... (รูปนี้ไม่ควรมี เพราะอาเทศเป็น ทิสฺส มีเฉพาะสัพพธาตุกะ)

ภวิสสันตี จักเห็น

กัตตุ อุ. **ปสฺสิสฺสติ ปสฺสิสฺสนฺติ,** ...
ทกฺขิติ ทกฺขินฺติ, ...
ลบ สฺส ต้นวิภัตติ = ภวิสฺสนฺติมฺหิ สฺสสฺส จ โยควิภาคะ ในสูตร โหติสฺสเร โหเห ...
ลง อิ อาคม = อิการาคโม อสพฺพธาตุกมฺหิ.
ทกฺขิสฺสติ ทกฺขิสฺสนฺติ, ...

กาลาติปัตติ จักได้เห็นแล้ว

กัตตุ อุ. **อปสฺสิสฺส อปสฺสิสฺสึสุ,** ...
อทกฺขิสฺส อทกฺขิสฺสึสุ, ...

ปสฺสติ ทกฺขติ = ทิส + อ + ติ (กัตตุ)

ทำตัวรูป **ปสฺสติ ทกฺขติ** ศัพท์เดิมคือ ทิส เปกฺขเน ในการดู

ทิส	- เรียก ทิส ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
ทิสฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
ทิสฺ ติ	- ลง ติ วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล	= วตฺตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน.
ปสฺ ทกฺขฺ ติ	- อาเทศ ทิสฺ เป็น ปสฺ และ ทกฺขฺ	= ทิสสฺส ปสฺสทิสฺสทกฺขา วา.
ปสฺ ทกฺขฺ อ ติ	- ลง อ วิกรณปัจจัย	= ภูวาทิโต อ.
ปสฺสติ ทกฺขติ	- รวม สฺ และ ขฺ เข้ากับสระหลัง	= นเย ปรํ ยุตฺเต.
ปสฺสติ ทกฺขติ	- สำเร็จรูปเป็น **ปสฺสติ ทกฺขติ** ย่อมดู	

ทิสฺสติ = ทิส + ย + เต (กัมมะ)

ทำตัวรูป **ทิสฺสติ** ศัพท์เดิมคือ ทิส เปกฺขเน ในการดู

ทิส	- เรียก ทิส ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
ทิส	- ไม่ลบสระสุดท้ายธาตุบ้าง	= กฺวจิศัพท์ ในสูตร ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
ทิส เต	- ลง เต วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล	= วตฺตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน.
ทิสฺส เต	- อาเทศ ทิส เป็น ทิสฺส	= ทิสสฺส ปสฺสทิสฺสทกฺขา วา.
ทิสฺส ย เต	- ลง ย ปัจจัยในกัมมะ	= ภาวกมฺเมสุ โย.
ทิสฺส เต	- ลบ ย ปัจจัย	= กฺวจิ ธาตุ...
ทิสฺส ติ	- อาเทศอัตตโนบท เป็นปรัสสบท	= อตฺตโนปทานิ ปรสฺสปทตฺตํ.
ทิสฺสติ	- สำเร็จรูปเป็น **ทิสฺสติ** (อันเขา) ย่อมดู	

สท วิสรณคตฺยาวสาเนสุ ในการแผ่ไป และความสิ้นสุดแห่งการไป (นั่ง)

๔๘๔. สทสฺส สีทตฺตํ. (๒ บท, อาเทสวิธิ)

เพราะวิภัตติและปัจจัยทั้งปวง อาเทศ สท ธาตุ เป็น สีท บ้าง

วัตตมานา ย่อมนั่ง

กัตตุ อุ. **นิสีทติ นิสีทนฺติ,** ...

ภาวะ อุ. **นิสชฺชเต,** ... (อาเทศ ทฺย เป็น ช)

ปัญจมี จงนั่ง

กัตตุ อุ. **นิสีทตุ นิสีทนฺตุ,** ...

สัตตมี พึงนั่ง

กัตตุ อุ. **นิสีเท นิสีเทยฺย นิสีเทยฺยุ,** ...

อัชชตนี นั่งแล้ว

กัตตุ อุ. **นิสีทิ นิสีทึสุ,** ...

ภวิสสันตี จักนั่ง

กัตตุ อุ. **นิสีทิสฺสติ นิสีทิสฺสนฺติ,** ...

กาลาติปัตติ จักได้นั่งแล้ว

กัตตุ อุ. **นิสีทิสฺส นิสีทิสฺสํสุ,** ...

นิสีทติ = นิ + สท + อ + ติ (กัตตุ)

ทำตัวรูป **นิสีทติ** ศัพท์เดิมคือ สท วิสรณคตฺยาวสาเนสุ ในการแผ่ไป และสิ้นสุดแห่งการไป

นิ สท	- เรียก สท ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
นิ สทฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
นิ สทฺ ติ	- ลง ติ วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล	= วตฺตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน.
นิ สีทฺ ติ	- อาเทศ สทฺ เป็น สีทฺ	= สทสฺส สีทตฺตํ.
นิ สีทฺ อ ติ	- ลง อ วิกรณปัจจัย	= ภูวาทิโต อ.
นิสีทติ	- รวม ทฺ เข้ากับสระหลัง	= นเย ปรํ ยุตฺเต.
นิสีทติ	- สำเร็จรูปเป็น **นิสีทติ** ย่อมนั่ง	

ยช เทวปูชาสงฺคติกรณทาเนสุ ในการบูชาเทวดา รวบรวม และให้

๔๘๕. ยชสฺสาทิสฺสิ. (๓ บท, อาเทสวิธิ)

เพราะ ย ปัจจัย อาเทศ ยฺ ตัวต้นของ ยช ธาตุ เป็น อิ

วัตตมานา ย่อมบูชา

กัตตุ อุ. **ยชติ ยชนฺติ** ...

กัมมะ อุ. **อิชฺชเต** ... (ชฺย เป็น ช = ตสฺส จวคฺค..)

ปัญจมี จงบูชา

กัตตุ อุ. **ยชตุ ยชนฺตุ** ...

กัมมะ อุ. **อิชฺชตำ** ...

สัตตมี พึงบูชา

กัตตุ อุ. **ยเช** ...

กัมมะ อุ. **อิชฺเชถ** ...

อัชชตนี บูชาแล้ว

กัตตุ อุ. **ยชิ** ...

กัมมะ อุ. **อิชฺชิตฺถ** ...

ภวิสสันตี จักบูชา

กัตตุ อุ. **ยชิสฺสติ** ...

กัมมะ อุ. **อิชฺชิสฺสเต** ...

กาลาติปัตติ จักได้บูชาแล้ว

กัตตุ อุ. **ยชิสฺส นิสีทิสฺสำสุ** ...

กัมมะ อุ. **อิชฺชิสฺสถ** ...

อิชฺชเต = ยช + ย + เต (กัมมะ)

ทำตัวรูป **อิชฺชเต** ศัพท์เดิมคือ ยช เทวปูชาสงฺคติกรณทาเนสุ ในการบูชา การรวมรวม และการให้

ยช	- เรียก ยช ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
ยชฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
ยชฺ เต	- ลง เต วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล	= วตฺตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน.
อิชฺ เต	- อาเทศ ย เป็น อิ	= ยชสฺสาทิสฺสิ.
อิชฺ ย เต	- ลง ย ปัจจัยในกัมมะ	= ภาวกมฺเมสุ โย.
อิช เต	- อาเทศ ชฺย เป็น ช	= ตสฺส จวคฺคยการวการตฺตำ สธาตฺวนฺตสฺส.
อิชฺช เต	- ซ้อน ชฺ	= ปร เทฺวภาโว จาเน.
อิชฺชเต	- สำเร็จรูปเป็น **อิชฺชเต** (อันเขา) ย่อมบูชา	

วท วิยตฺติยำ วาจายำ ในการพูดชัดเจน

๔๘๖. **วทสฺส วชฺชำ.** (๒ บท, อาเทสวิธิ)

เพราะวิภัตติทั้งปวง อาเทศ วท ธาตุ เป็น วชฺช บ้าง

๔๘๗. **โลปญฺเจตฺตมกาโร.** (๓ บท, อาเทส+โลปวิธิ)

อาเทศ อ ปัจจัย เป็น เอ หรือลบ อ ปัจจัย บ้าง

คาถา

ภูวาทิโต ชุโหตฺยาทิ โต จ อปจฺจโย ปโร
โลปมาปชฺชเต นาญฺโญ วตฺถิตวิภาสโต.

เพราะ วา ศัพท์กล่าวกำหนดไว้

๑. ลบ อ ปัจจัย หลังจาก ภูวาทินยะ และ ชุโหตฺยาทินยะ

๒. ไม่ลบ อ ปัจจัย หลังจากนยะอื่น คือ ตุทาทินยะ และ หุวาทินยะ

๔๘๘. กฺวจิ ธาตฺวิภตฺติปฺปจฺจยานํ ทีฆวิปรีตาเทสโลปาคมา จ. (๔ บท, มหาสูตร)

ทีฆะธาตุ วิภัตติ ปัจจัย, รัสสะธาตุ วิภัตติ ปัจจัย, อาเทศธาตุ วิภัตติ ปัจจัย, ลบธาตุ วิภัตติ ปัจจัย, และลงอาคมธาตุ วิภัตติ ปัจจัย บ้าง

คาถา

๑. **นามฺหิ รสฺโส กิยาทีนํ สฺโยเค จญฺญธาตุนํ**
อายูนํ วา วิภตฺตีนํ มฺหาสฺสานฺตสฺส จ รสฺสตา.

๒. **คมิโต จฺฉสฺส ญฺโฉ วาสฺส คมิสฺสชฺชตนิมฺหิ คา**
อุ จาคโม วา ตฺถมฺเหสุ ธาตูนํ ยมฺหิ ทีฆตา.

๓. **เอยฺเยยฺยาเสยฺยาเมตฺตญฺจ วา สฺเสสฺเสตฺตุจ ปาปุเณ**
โอการา อตฺตมิตฺตญฺจ อาตฺถา ปปฺโปนฺติ วา ตฺถเถ.

๔. **ตถา พฺรูโต ติอนฺตีนํ ออุ วาห จ ธาตุยา**
ปโรกฺขาย วิภตฺติมฺหิ อนพฺภาสสฺส ทีฆตา.

๕. **สฺโยคนฺโต อกาเรตฺถ วิภตฺติปฺปจฺจยาทิ ตุ**
โลปมาปชฺชเต นิจฺจ- เมกาโรการโต ปโร.

แปลยกศัพท์

คาถาที่ ๑

(๑) **นามฺหิ** เพราะ นา ปัจจัย **รสฺโส** ความเป็นรัสสะ **กิยาทีนํ** (**ธาตูนํ**) แห่งธาตุทั้งหลายมี กี เป็นต้น (**โหติ**) ย่อมมี **จ** ด้วย, (๒) **สฺโยเค** เพราะพยัญชนะสังโยค **รสฺโส** ความเป็นรัสสะ **อญฺญธาตูนํ** แห่งธาตุเหล่าอื่นทั้งหลาย (**โหติ**) ย่อมมี **จ** ด้วย, (๓) **รสฺสตา** ความเป็นรัสสะ **อายูนํ วิภตฺตีนํ** แห่งวิภัตติทั้งหลาย คือ อา อี และ อู (**โหติ**) ย่อมมี **จ** ด้วย, (๔) **รสฺสตา** ความเป็นรัสสะ **มฺหาสฺสนฺตสฺส** แห่งสระสุดท้ายของ มฺหา และ สฺสา วิภัตติ (**โหติ**) ย่อมมี **จ** ด้วย **วา** บ้าง.

คาถาที่ ๒

(๕) **อชฺชตนิมฺหิ** เพราะอัชชตนีวิภัตติ **ญฺโฉ** การอาเทศเป็น ญฺฉ **จฺฉสฺส** แห่ง จฺฉ อาเทศ (**ปรสฺส**) อันอยู่ข้างหลัง **คมิโต** จากคมุธาตุ (**โหติ**) ย่อมมี **วา** บ้าง **จ** ด้วย, (๖) **อชฺชตนิมฺหิ** เพราะอัชชตนีวิภัตติ **คา** การอาเทศเป็น คา **อสฺส คมิสฺส** แห่งคมุธาตุนั้น (**โหติ**) ย่อมมี **วา** บ้าง **จ** ด้วย, (๗) **ตฺถ-มฺเหสุ** เพราะ ตฺถ และ มฺห วิภัตติทั้งหลาย **อุ อาคโม** อักษรอาคมคือ อุ (**โหติ**) ย่อมลง **วา** บ้าง **จ** ด้วย, (๘) **ยิมฺหิ** เพราะ ย ปัจจัย **ทีฆตา** ความเป็นทีฆะ **ธาตูนํ** แห่งธาตุทั้งหลาย (**โหติ**) ย่อมมี **วา** บ้าง **จ** ด้วย.

คาถาที่ ๓

(๙) **เอยฺเยยฺยาเสยฺยามิ** เอยฺย เอยฺยาสิ และ เอยฺยมิ วิภัตติทั้งหลาย **ปาปุเณ** พึงถึง **เอตฺตํ** ซึ่งความเป็น เอ **วา** บ้าง **จ** ด้วย, (๑๐) **เอ** เออักษร **สฺเสสฺส** แห่งสระ เอ ของ สฺเส วิภัตติ **ปาปุเณ** พึงถึง **อตฺตํ** ซึ่งความเป็น อ **วา** บ้าง **จ** ด้วย, (๑๑) **โอการา** โอวิภัตติทั้งหลาย **ปปฺโปนฺติ** ย่อมถึง **อตฺตํ อิตฺตํ จ** ซึ่งความเป็น อ และ อิ **วา** บ้าง **จ** ด้วย, (๑๒) **อา-ตฺถา** อาวิภัตติ และ ตฺถ วิภัตติทั้งหลาย **ปปฺโปนฺติ** ย่อมถึง **ตฺถ-เถ** ซึ่งความเป็น ตฺถ และ ถ ทั้งหลาย **วา** บ้าง **จ** ด้วย.

คาถาที่ ๔

(๑๓) **ตถา** นอกจากนี้ **อ-อุ** การอาเทศเป็น อ และ อุ ทั้งหลาย **ติ-อนฺตีนำ** แห่ง ติ วิภัตติ และ อนฺติ วิภัตติทั้งหลาย (**ปราสำ**) อันอยู่ข้างหลัง **พฺรูโต** จาก พฺรู ธาตุ (**โหนฺติ**) ย่อมมี **วา** บ้าง **จ** ด้วย, (๑๔) **อาห** การอาเทศเป็น อาห (**พฺรู**)**ธาตุยา** แห่ง พฺรู ธาตุ (**โหติ**) ย่อมมี **วา** บ้าง **จ** ด้วย, (๑๕) **ปโรกฺขายำ วิภตฺติมฺหิ** เพราะปโรกขาวิภัตติ **ทีฆตา** ความเป็นทีฆะ **อนพฺภาสสฺส** แห่งสระอันไม่ใช่ของอัพภาสะ (**โหติ**) ย่อมมี **วา** บ้าง **จ** ด้วย.

คาถาที่ ๕

(๑๖) **ตุ** ส่วน **เอตฺถ** ในสูตรนี้ **อกาโร** ออักษรของวิภัติ **ปโร** อันอยู่ข้างหลัง **เอกาโรการโต** จาก เอ และ โอ อักษร **วิภตฺติปจฺจยาทิ** อันเป็นตัวต้นของวิภัตติและปัจจัย **สโยคนฺโต** อันมีพยัญชนะสังโยคอยู่หลัง **อาปชฺชเต** ย่อมถึง **โลปำ** ซึ่งการลบ **นิจฺจำ** แน่นอน **จ** ด้วย.

สรุปคาถา

รัสสะ ๓ อย่าง บ้าง

๑. เพราะ นา ปัจจัย รัสสะ กี ธาตุเป็นต้น
๒. เพราะพยัญชนสังโยค รัสสธาตุอื่น (มี ทา ธา มา จา หา ปา เป็นต้น)
๓. รัสสะ อา อี อู วิภัตติ และรัสสะสระสุดท้ายของ มฺหา สฺสา

อาเทศ ๗ อย่างบ้าง

๑. เพราะอัชชตนีวิภัตติ อาเทศ จฺฉ ของ คมุ ธาตุ เป็น ญฺฉ
๒. เพราะอัชชตนีวิภัตติ อาเทศ คมุ ธาตุ เป็น คา
๓. อาเทศ เอยฺย เอยฺยาสิ และ เอยฺยามิ เป็น เอ
๔. อาเทศ เอ ของ สฺเส วิภัตติ เป็น อ
๕. อาเทศ โอ หิยยัตตนีวิภัตติ เป็น อ, โอ อัชชตนีวิภัตติ เป็น อิ
๖. อาเทศ อา อัชชตนีวิภัตติเป็น ตฺถ, ตฺถ หิยยัตตนีวิภัตติ เป็น ถ
๗. หลังจาก พฺรู ธาตุ อาเทศ ติ วิภัตติ เป็น อ, อนฺติ วิภัตติ เป็น อุ, พฺรู ธาตุ เป็น อาห

อาคม ๑ อย่าง บ้าง

๑. เพราะ ตฺถ และ มฺห วิภัตติ ลง อุ อาคม

ทีฆะ ๒ อย่าง บ้าง

๑. เพราะ ย ปัจจัย ทีฆะ สุ ธาตุเป็นต้น
๒. เพราะปโรกขาวิภัตติ ทีฆะสระอันไม่ใช่อัพภาสะ

ลบ ๑ อย่าง แน่นอน

๑. ลบ อ อักษรที่อยู่หลังจาก เอ โอ อันอยู่หน้าพยัญชนะสังโยค ของวิภัตติและปัจจัย

อุทาหรณ์ของสูตร กฺวจิ ธาตุ...

รัสสะ ๓ อย่าง บ้าง

๑. **นามฺหิ รสฺโส กิยาทีนำ**
เพราะ นา ปัจจัย รัสสะ กี ธาตุเป็นต้น

อุ. **กินาติ** = กี นา ติ ย่อมซื้อ
ลุนาติ = ลู นา ติ ย่อมเกี่ยว ตัด เด็ด
ธุนาติ = ธู นา ติ ย่อมหวั่นไหว

๒. **สฺโยเค จญฺญธาตุนำ**
เพราะพยัญชนสังโยค รัสสธาตุอื่น (มี ทา ธา มา ฐา หา ปา เป็นต้น)
อุ. **ทสฺสติ** = ทา สฺสติ จักให้
ฐสฺสติ = ฐา นา ติ จักยืน ตั้ง
ธสฺสติ = ธา นา ติ จักทรงไว้

๓. **อายูนำ วา วิภตฺตีนำ มฺหาสฺสานฺตสฺส จ รสฺสตา**
รัสสะ อา อี อู วิภัตติ และรัสสะสระสุดท้ายของ มฺหา สฺสา
อุ. **อภว** = อ ภู อา ได้มีแล้ว
อภวิ = อ ภู อี ได้มีแล้ว
อภวุ = อ ภู อู ได้มีแล้ว
อภวิมฺห = อ ภู อิ มฺหา ได้มีแล้ว
อภวิสฺส = อ ภู อิ สฺสา จักได้มีแล้ว

อาเทศ ๗ อย่างบ้าง

๑. **คมิโต จฺฉสฺส ญฺโฉ วาสฺส**
เพราะอัชชตนีวิภัตติ อาเทศ จฺฉ ของ คมุ ธาตุ เป็น ญฺฉ
อุ. **คญฺฉติ** = คมุ อ ติ ย่อมไป

๒. **คมิสฺสชฺชตนิมฺหิ คา**
เพราะอัชชตนีวิภัตติ อาเทศ คมุ ธาตุ เป็น คา
อุ. **อชฺฌคา** = อธิ อ คมุ อี, อึ, อำ ได้บรรลุแล้ว

๓. **เอยฺเยยฺยาเสยฺยาเมตฺตญฺจ**
อาเทศ เอยฺย เอยฺยาสิ เอยฺยามิ และ เอยฺยำ เป็น เอ
อุ. **ภเว** = ภู อ เอยฺย, เอยฺยาสิ, เอยฺยามิ, เอยฺยำ พึงมี

๔. **วา สฺเสสฺเสตฺตฺจ ปาปุเณ**
อาเทศ เอ ของ สฺเส วิภัตติ เป็น อ บ้าง
อุ. **อภวิสฺส** = อ ภู อิ สฺเส จักได้มีแล้ว

๕. **โอการา อตฺตมิตฺตญฺจ**
อาเทศ โอ หิยยัตตนีวิภัตติ เป็น อ, โอ อัชชตนีวิภัตติ เป็น อิ,
อุ. **อภว** = อ ภู โอ (หิยยัตตนี) ได้มีแล้ว
อภวิ = อ ภู โอ (อัชชตนี) ได้มีแล้ว

๖. **อาตฺถา ปปฺโปนฺติ วา ตฺถเถ**
อาเทศ อา อัชชตนีวิภัตติเป็น ตฺถ, ตฺถ หิยยัตตนีวิภัตติ เป็น ถ
อุ. **อภวิตฺถ** = อ ภู อา ได้มีแล้ว
สมฺปกมฺปถ = สำ ป กมฺป ตฺถ หวั่นไหวแล้ว

๗. **ตถา พฺรูโต ติอนฺตีนำ ออุ วาห จ ธาตุยา**
หลังจาก พฺรู ธาตุ อาเทศ ติ วิภัตติ เป็น อ, อนฺติ วิภัตติ เป็น อุ, และ พฺรู ธาตุ เป็น อาห

อุ. **อาห** = พฺรู อ ติ ย่อมกล่าว
อาหุ = พฺรู อ อนฺติ ย่อมกล่าว

อาคม ๑ อย่าง บ้าง

๑. **อุ จาคโม วา ตฺถมฺเหสุ**
เพราะ ตฺถ และ มฺห วิภัตติ ลง อุ อาคม
อุ. **อภวุตฺถ** = อ ภู อุ ตฺถ ได้มีแล้ว
อโวจุมฺห = อ วจ อุ มฺหา ได้กล่าวแล้ว

ทีฆะ ๒ อย่าง บ้าง

๑. **ธาตูนํ ยมฺหิ ทีฆตา**
เพราะ ย ปัจจัย ทีฆะ สุ ธาตุเป็นต้น
อุ. **สูยติ** = สุ ย เต (อันเขา)ย่อมฟัง
ชียติ = ชิ ย เต (อันเขา)ย่อมชนะ

๒. **ปโรกฺขาย วิภตฺติมฺหิ อนพฺภาสสฺส ทีฆตา**
เพราะปโรกขาวิภัตติ ทีฆะสระอันไม่ใช่อัพภาสะ
อุ. **ชคาม** = คมุ อ ไปแล้ว

ลบ ๑ อย่าง แน่นอน

๑. **สโยคนฺโต อกาเรตฺถ วิภตฺติปฺปจฺจยาทิ ตุ โลปมาปชฺชเต นิจฺจเมกาโรการโต ปโร**
ลบ อ อักษรที่อยู่หลังจาก เอ โอ อันอยู่หน้าพยัญชนะสังโยค ของวิภัตติและปัจจัย
อุ. **ปาเลนฺติ** = ปาล เณ อนฺติ ย่อมรักษา
กโรนฺติ = กร โอ อนฺติ ย่อมกระทำ
วชฺเชนฺติ = วท อ อนฺติ ย่อมกล่าว
กโรนฺโต = กร โอ อนฺต สิ กระทำอยู่

สัททปทมาลา ย่อ

วัตตมานา ย่อมกล่าว

กัตตุ อุ. **วชฺเชติ วชฺเชนฺติ, วชฺเชสิ วชฺเชถ, วชฺเชมิ วชฺเชม, วชฺชามิ วชฺชาม.**
(ลบ อ ที่ อนฺติ = กฺวจิ ธาตุ...)
วเทติ วเทนฺติ, วเทสิ วเทถ, วเทมิ วเทม,
วทติ วทนฺติ, วทสิ วทถ, วทามิ วทาม,

กัมมะ อุ. **วชฺชียติ วชฺชียนฺติ,** ...
วชฺชติ วชฺชนฺติ, ... (ทฺย เป็น ช = ตสฺส จวคฺค..)
วทียติ วทียนฺติ, ...

ปัญจมี จงกล่าว

กัตตุ อุ. **วชฺเชตุ วชฺเชนฺตุ** ...
วเทตุ ...
วทตุ ...

สัตตมี พึงกล่าว

กัตตุ อุ. **วชฺเช วชฺเชยฺย วชฺเชยฺยุ,ำ วชฺเช วชฺเชยฺยาสิ วชฺเชยฺยาถ, วชฺเช วชฺเชยฺยามิ วชฺเชยฺยาม.**
วเท วเทยฺย วเทยฺยุ,ำ วเทยฺยาสิ ...

อัชชตนี กล่าวแล้ว

กัตตุ อุ. **อวทิ วทิ วทึสุ,** ...

ภวิสสันตี จักกล่าว

กัตตุ อุ. **วทิสฺสติ วทิสฺสนฺติ,** ...

กาลาติปัตติ จักได้กล่าวแล้ว

กัตตุ อุ. **อวทิสฺส อวทิสฺสำสุ** ...

วชฺเชติ = วท + อ + ติ (กัตตุ)

ทำตัวรูป **วชฺเชติ** ศัพท์เดิมคือ วท วิยตฺติยำ วาจายำ ในการพูดชัดเจน

วท	- เรียก วท ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
วทฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
วทฺ ติ	- ลง ติ วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล	= วตฺตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน.
วทฺ อ ติ	- ลง อ วิกรณปัจจัย	= ภูวาทิโต อ.
วชฺชฺ อ ติ	- อาเทศ วทฺ เป็น วชฺชฺ บ้าง	= วทสฺส วชฺชำ.
วชฺชฺ เอ ติ	- อาเทศ อ ปัจจัย เป็น เอ	= โลปญฺเจตฺตมกาโร.
วชฺเชติ	- รวม ชฺ เข้ากับสระ เอ หลัง	= นเย ปรำ ยุตฺเต.
วชฺเชติ	- สำเร็จรูปเป็น **วชฺเชติ** ย่อมกล่าว	

วชฺเชนฺติ = วท + อ + อนฺติ (กัตตุ)

ทำตัวรูป **วชฺเชนฺติ** ศัพท์เดิมคือ วท วิยตฺติยำ วาจายำ ในการพูดชัดเจน

วท	- เรียก วท ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
วทฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
วทฺ อนฺติ	- ลง อนฺติ วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล	= วตฺตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน.
วทฺ อ อนฺติ	- ลง อ วิกรณปัจจัย	= ภูวาทิโต อ.
วชฺชฺ อ อนฺติ	- อาเทศ วทฺ เป็น วชฺชฺ บ้าง	= วทสฺส วชฺชำ.
วชฺชฺ เอ อนฺติ	- อาเทศ อ ปัจจัย เป็น เอ	= โลปญฺเจตฺตมกาโร.
วชฺชฺ เอ นฺติ	- หลังจาก เอ ลบ อ	= กฺวจิ ธาตุ...
วชฺเชนฺติ	- รวม ชฺ เข้ากับสระ เอ หลัง	= นเย ปรำ ยุตฺเต.
วชฺเชนฺติ	- สำเร็จรูปเป็น **วชฺเชนฺติ** ย่อมกล่าว	

วชฺชติ = วท + ย + เต (กัมมะ)

ทำตัวรูป **วชฺชติ** ศัพท์เดิมคือ วท วิยตฺติยำ วาจายำ ในการพูดชัดเจน

วท	- เรียก วท ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
วทฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
วทฺ เต	- ลง เต วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล	= วตฺตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน.
วทฺ ย เต	- ลง ย ปัจจัยในกัมมะ	= ภาวกมฺเมสุ โย.

วช เต - อาเทศ ทฺย เป็น ช = ตสฺส จวคฺค...
วชฺช เต - ซ้อน ชฺ = ปร เทฺวภาโว จาเน.
วชฺช ติ - อาเทศอัตตโนบท เป็นปรัสสบท = อตฺตโนปทานิ ปรสฺสปทตฺตํ.
วชฺชติ - สำเร็จรูปเป็น **วชฺชติ** (อันเขา)ย่อมกล่าว

กมุ ปทวิกฺเขเป ในการก้าวเท้า การเดิน

ลง อ ปัจจัย, ซ้อนพยัญชนะต้นธาตุพร้อมสระ = กฺวจาทิวณฺณานเมกสฺสรานํ เทฺวภาโว.
เรียกอักษรเทฺวภาวะว่า อัพภาสะ = ปุพฺโพพฺภาโส.
อาเทศอัพภาสะ กวรรค เป็น จวรรค = กวคฺคสฺส จวคฺโค.

๔๘๙. นิคฺคหีตญฺจ. (๒ บท, อาคมวิธิ)

หลังจากอัพภาสะ ลงนิคหิตอาคม บ้าง

วาศัพท์ที่ตามมา มีอรรถวัตถิตวิภาสา กำหนดให้ลงนิคคหิตอาคม เฉพาะหลังอัพภาสะของ กมุ ธาตุ เป็นต้นเท่านั้น, **อาทิ**ศัพท์ในคำว่า **กมาทีนํ** รวมเอา **จล ทล** ธาตุ

วัตตมานา ย่อมกล่าว

กัตตุ อุ. **จงฺกมติ จงฺกมนฺติ**, ...
กมติ กมนฺติ, ...

จงฺกมติ = กมุ + อ + ติ (กัตตุ)

ทำตัวรูป **จงฺกมติ** ศัพท์เดิมคือ กมุ ปทวิกฺเขเป ในการเดิน
กมุ - เรียก กมุ ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
กม - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
กม ติ - ลง ติ วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล = วตฺตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน.
กม อ ติ - ลง อ วิกรณปัจจัย = ภูวาทิโต อ.
กกม อ ติ - ซ้อน ก พร้อมสระ = กฺวจาทิวณฺณานเมกสฺสรานํ เทฺวภาโว.
กกม อ ติ - เรียก ก ตัวหน้าว่า อัพภาสะ = ปุพฺโพพฺภาโส.
จกม อ ติ - อาเทศ ก อัพภาสะ เป็น จ = กวคฺคสฺส จวคฺโค.
จงฺกม อ ติ - หลังอัพภาสะ ลงนิคคหิตอาคม = นิคฺคหีตญฺจ.
จงฺกมฺ อ ติ - อาเทศ นิคคหิต เป็น วัคคันตะ งฺ = วคฺคนฺตํ วา วคฺเค.
จงฺกมติ - รวม มฺ เข้ากับสระ อ หลัง = นเย ปรํ ยุตฺเต.
จงฺกมติ - สำเร็จรูปเป็น **จงฺกมติ** ย่อมไป เดินไปเดินมา จงกรม

จล กมฺปเน ในความหวั่นไหว สั่น

วัตตมานา ย่อมหวั่นไหว

กัตตุ อุ. **จญฺจลติ จญฺจลนฺติ**, ...
จลติ จลนฺติ, ...

ทล ทลเน ในความรุ่งเรือง

วัตตมานา ย่อมรุ่งเรือง

กัตตุ อุ. **ททฺทลฺลติ ททฺทลฺลนฺติ**, ...
ทลติ ทลนฺติ, ...
ซ้อน ท พร้อมสระ = กฺวจาทิวณฺณานเมกสฺสรานำ เทฺวภาโว.
อาเทศนิคคหิต เป็น ทฺ = กฺวจิ ธาตุ...
ซ้อน ลฺ = ปร เทฺวภาโว ฯาเน.

เณ จินฺตายำ ในความคิด การเพ่ง

วัตตมานา ย่อมกล่าว

กัตตุ อุ. **ณายติ ณายนฺติ**, ...
อาเทศ เอ เป็น อาย = เต อาวายา โยควิภาคะ

ณายติ = เณ + อ + ติ (กัตตุ)

ทำตัวรูป **ณายติ** ศัพท์เดิมคือ เณ จินฺตายำ ในความคิด

เณ	- เรียก เณ ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
เณ ติ	- ลง ติ วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล	= วตฺตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน.
เณ อ ติ	- ลง อ วิกรณปัจจัย	= ภูวาทิโต อ.
ณาย อ ติ	- เพราะสระหลัง อาเทศ เอ เป็น อาย	= เต อาวายา โยควิภาคะ.
ณายติ	- แยก ลบ รวม	
ณายติ	- สำเร็จรูปเป็น **ณายติ** ย่อมคิด	

จบ อวุทธิกภูวาทินยะ ที่ ๑ ในภูวาทิคณะ

---

(๒) ตุทาทินยะ

วิธีของ ตุธธาตุ เป็นต้น

ตุท พฺยถเน ในการทิ่มแทง

วัตตมานา ย่อมทิ่มแทง

กัตตุ อุ. **ตุทติ ตุทนฺติ, ตุทสิ ตุทถ, ตุทามิ ตุทาม**.
กัมมะ อุ. **ตุชฺชเต ตุชฺชนฺเต**, ...
ตุชฺชติ ตุชฺชนฺติ ตุชฺชเร, ...
อาเทศ ทฺย เป็น ช = ตสฺส จวคฺค...

ปัญจมี จงทิ่มแทง

กัตตุ อุ. **ตุทตุ ตุทนฺตุ** ...

สัตตมี พึงทิ่มแทง

กัตตุ อุ. **ตุเท ตุเทยฺย ตุเทยฺยุ** ...

อัชชตนี ทิ่มแทงแล้ว

กัตตุ อุ. **อตุทิ อตุทีสุ, อตุทิ อตุทิตฺถ, อตุทึ อตุทิมฺห.**

กัมมะ อุ. **อตุชฺชิตฺถ** ...

อตุชฺชิ ..

ภวิสสันตี จักทิ่มแทง

กัตตุ อุ. **ตุทิสฺสติ** ...

กาลาติปัตติ จักได้ทิ่มแทงแล้ว

กัตตุ อุ. **อตุทิสฺส** ...

ปปุพฺพ วิส ปเวสเน ในการเข้าไป

วัตตมานา ย่อมเข้าไป

กัตตุ อุ. **ปวิสติ ปวิสนฺติ, ปวิสสิ ปวิสถ, ปวิสามิ ปวิสาม.**

กัมมะ อุ. **ปวิสิยฺยเต ปวิสิยฺยนฺเต**, ...

ปวิสิยฺยติ ปวิสิยฺยนฺติ, ...

ปวิสฺสเต ปวิสฺสนฺเต, ...

ปวิสฺสติ ปวิสฺสนฺติ, ...

ปัญจมี จงเข้าไป

กัตตุ อุ. **ปวิสตุ ปวิสนฺตุ** ...

สัตตมี พึงเข้าไป

กัตตุ อุ. **ปวิเสยฺย ปวิเสยฺยุ** ...

อัชชตนี เข้าไปแล้ว

กัตตุ อุ. **ปาวิสิ ปาวิสึสุ** ... (ป+อ+วิส+อี)

ปวิสิ ปวิสึสุ ...

ปาเวกฺขิ ...

อาเทศ วิสฺ เป็น เวกฺข = กฺวจิ ธาตุ...

กัมมะ อุ. **ปาวิสียิตฺถ** ...

ปวิสียิตฺถ ...

ปาวิสียิ ...

ปวิสียิ ...

ภวิสสันตี จักเข้าไป

กัตตุ อุ. **ปวิสิสฺสติ ปวิสิสฺสนฺติ** ...

กัมมะ อุ. **ปวิสียิสฺสเต ปวิสียิสฺสนฺเต** ...

กาลาติปัตติ จักได้เข้าไปแล้ว

กัตตุ อุ. **ปาวิสิสฺส** ...

กัมมะ อุ. **ปวิสียิสฺส** ...

ปาเวกฺขิ = ป + อ + วิส + อี (อัชชตนี กัตตุ)

ทำตัวรูป **ปาเวกฺขิ** ศัพท์เดิมคือ ปปุพพะ วิส ปเวสเน ในการเข้าไป

ป วิส	- เรียก วิส ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
ป วิสฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
ป วิสฺ อี	- ลง อี อัชชตนีวิภัตติ ในอดีตกาล	= สมีเปชฺชตนี.
ป อ วิสฺ อี	- ลง อ อาคมหน้าธาตุ	= อการาคโม หิยฺยตฺตนีอชฺชตนีกาลาติปตฺตีสุ.
ป อ เวกฺขฺ อี	- อาเทศ วิสฺ เป็น เวกฺขฺ	= กฺวจิ ธาตุ...
ปฺอ อ เวกฺขฺ อี	- แยก ปฺ ออกจาก อ	= ปพฺพมโธ...
ปฺ อ เวกฺขฺ อี	- ลบสระ อ หน้า	= สรา สเร โลปิ.
ปฺ อา เวกฺขฺ อี	- ทีฆะสระ อ หลัง เป็น อา	= ทีฆ.
ปฺ อา เวกฺขฺ อิ	- รัสสะ อี วิภัตติ เป็น อิ	= กฺวจิ ธาตุ...
ปาเวกฺขิ	- รวม ปฺ และ ขฺ เข้ากับสระหลัง	= นเย ปรำ ยุตฺเต.
ปาเวกฺขิ	- สำเร็จรูปเป็น **ปาเวกฺขิ** ได้เข้าไปแล้ว	

นุท เขเป ในการบรรเทา บำบัด ทิ้ง

วัตตมานา ย่อมบรรเทา

กัตตุ อุ. **นุทติ** **นุทนฺติ**, ...

ทิส อติสชฺชเน ในการสวด แสดง ชี้แจง

วัตตมานา ย่อมสวด

กัตตุ อุ. **อุทฺทิสติ** **อุทฺทิสนฺติ**, ...

ลิข เลขเน ในการขีด เขียน

วัตตมานา ย่อมเขียน

กัตตุ อุ. **ลิขติ** **ลิขนฺติ**, ...

ผุส สมฺผสฺเส ในการสัมผัส กระทบ ถูกต้อง

วัตตมานา ย่อมสัมผัส

กัตตุ อุ. **ผุสติ** **ผุสนฺติ**, ...

จบ ตุทาทินยะ ที่ ๒ ในภูวาทิคณะ

(๓) หูวาทินยะ

วิธีของ หูธาตุ เป็นต้น

หู สตฺตายํ ในความมี ความเป็น

วัตตมานา ย่อมมี ย่อมเป็น

กัตตุ อุ. **โหติ โหนฺติ, โหสิ โหถ, โหมิ โหม,**
ลบ อ วิกรณปัจจัย = โลปญฺเจตฺตมกาโร.
วุทธิ อู เป็น โอ = อญฺเญสุ จ.
ลบ อ ของ อนฺติ = กฺวจิ ธาตฺ...

ภาวะ อุ. **หูยเต** ความมี ความเป็น

โหติ = หู + อ + ติ (กัตตุ)

ทำตัวรูป **โหติ** ศัพท์เดิมคือ หู สตฺตายํ ในความมี ความเป็น

หู	- เรียก หู ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
หู ติ	- ลง ติ วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล	= วตฺตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน.
หู อ ติ	- ลง อ วิกรณปัจจัย	= ภูวาทิโต อ.
โห อ ติ	- วุทธิ อู เป็น โอ	= อญฺเญสุ จ.
โห ติ	- ลบ อ วิกรณปัจจัย	= โลปญฺเจตฺตมกาโร.
โหติ	- สำเร็จรูปเป็น **โหติ** ย่อมมี ย่อมเป็น	

ปัญจมี จงมี จงเป็น

กัตตุ อุ. **โหตุ โหนฺตุ, โหหิ โหถ, โหมิ โหม,**
(ไม่ลบ หิ เพราะไม่อยู่หลังจาก อ)

ภาวะ อุ. **หูยตำ** ความมี ความเป็น

สัตตมี พึงมี พึงเป็น

กัตตุ อุ. **เหยฺย เหยฺยุ, เหยฺยาสิ เหยฺยาถ, เหยฺยามิ เหยฺยาม, เหยฺยำ** ...
ลบ อ วิกรณปัจจัย = โลปญฺเจตฺตมกาโร.
แยก ลบ รวม

ภาวะ อุ. **หูเยถ** ความมี ความเป็น

หิยยัตตนี มีแล้ว เป็นแล้ว

กัตตุ อุ. **อหุวา อหุวุ อหุวู, อหุว อหุโว อหุวตฺถ, อหุวำ อหุวมฺห,**
อหุวตฺถ อหุวตฺถุ, อหุวเส อหุววฺหำ, อหุวึ อหุวมฺหเส ...

ภาวะ อุ. **อหูยตฺถ** ความมี ความเป็น

อหุวา = อ + หู + อ + อา (กัตตุ)

ทำตัวรูป **อหุวา** ศัพท์เดิมคือ หู สตฺตายำ ในความมี ความเป็น

หู	- เรียก หู ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
หู อา	- ลง อา หิยยัตตนีวิภัตติ ในอดีตกาล	= หิยฺโยปภุติ ปจฺจกฺเข หิยฺยตฺตนี.
หู อ อา	- ลง อ วิกรณปัจจัย	= ภูวาทิโต อ.

อ หู อ อา - ลง อ อาคมหน้าธาตุ = อการาคโม หิยฺยตฺตนีอชฺชตนีกาลาติปตฺตีสุ.
อ หุว อ อา - อาเทศ อู ของ หู เป็น อุว = กฺวจิ ธาตุ...
อ หุว อา - ลบ อ วิกรณปัจจัย = โลปญฺเจตฺตมกาโร.
อหุวา - แยก ลบ รวม
อหุวา - สำเร็จรูปเป็น **อหุวา** ได้มีแล้ว ได้เป็นแล้ว

อัชชตนี ได้มีแล้ว ได้เป็นแล้ว

กัตตุ อุ. **อหุ อโหสิ อเหสุ์ อหุ์ อหวุ์, อโหสิ อโหสิตฺถ, อโหสึ อหุ์ อโหสิมฺห อหุมฺห.**

อหุ - ลบ อี วิภัตติ และรัสสะ อู เป็น อุ = กฺวจิ ธาตุ...
อโหสิ - ลง สฺ อาคม = สตฺตมชฺชตนิมฺหิ โยควิภาคะ ในสูตร กรสฺส กาสตฺตมชฺชตนิมฺหิ.
- วุทธิ อู เป็น โอ = อญฺเญสุ จ.
- รัสสะ อี วิภัติ เป็น อิ = กฺวจิ ธาตุ...
อเหสุ์ - วุทธิ อู เป็น โอ = อญฺเญสุ จ.
- อาเทศ โอ เป็น เอ = กฺวจิ ธาตุ...
- ลง สฺ อาคม = สตฺตมชฺชตนิมฺหิ โยควิภาคะ
อหุ์ - แยก ลบ รวม
อหวุ์ - วุทธิ อู เป็น โอ = อญฺเญสุ จ.
- อาเทศ โอ เป็น อว = โอ อว สเร.
อโหสิ - อาเทศ โอ เป็น อิ = กฺวจิ ธาตุ...
อหุ์ (อหุ ์) - ลบสระ อิ ของ อึ วิภัตติ และรัสสะ อู เป็น อุ = กฺวจิ ธาตุ...
อหุมฺห - รัสสะ อู เป็น อุ, มฺหา เป็น มฺห = กฺวจิ ธาตุ...

ภาวะ อุ. **อหุยิตฺถ** ความมี ความเป็น

อโหสิ = อ + หู + อี (กัตตุ)

ทำตัวรูป **อโหสิ** ศัพท์เดิมคือ หู สตฺตายํ ในความมี ความเป็น

หู - เรียก หู ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
หู อี - ลง อี อัชชตนีวิภัตติ ในอดีตกาล = สมีเปชฺชตนี.
อ หู อี - ลง อ อาคมหน้าธาตุ = อการาคโม หิยฺยตฺตนีอชฺชตนีกาลาติปตฺตีสุ.
อ โห อี - วุทธิ อู เป็น โอ = อญฺเญสุ จ.
อ โห สฺ อี - ลง สฺ อาคม = กฺวจิ ธาตุ...
อ โห สฺ อิ - รัสสะ อี เป็น อิ = กฺวจิ ธาตุ...
อโหสิ - สำเร็จรูปเป็น **อโหสิ** ได้มีแล้ว ได้เป็นแล้ว

๔๙๐. โหติสฺสเรโหเห ภวิสฺสนฺติมฺหิ สฺสสฺส จ. (๕ บท, อาเทส+โลปวิธิ)

เพราะภวิสสันตีวิภัตติ อาเทศสระ อู ของ หู ธาตุ เป็น เอห โอห เอ, และลบ สฺส ของวิภัตติ บ้าง

ภวิสสันตี จักมี จักเป็น

กัตตุ อุ. **เหหิติ เหหินฺติ, เหหิสิ เหหิถ, เหหามิ เหหาม,**
เหหิสฺสติ เหหิสฺสนฺติ, เหหิสฺสสิ เหหิสฺสถ, เหหิสฺสามิ เหหิสฺสาม,

โหหิติ โหหินฺติ, โหหิสิ โหหิถ, โหหามิ โหหาม,
โหหิสฺสติ โหหิสฺสนฺติ, โหหิสฺสสิ โหหิสฺสถ, โหหิสฺสามิ โหหิสฺสาม,

เหติ เหนฺติ, เหสิ เหถ, เหมิ เหม,
เหสฺสติ เหสฺสนฺติ, เหสฺสสิ เหสฺสถ, เหสฺสามิ เหสฺสาม.

ภาวะ อุ. **หูยิสฺสเต.**

กาลาติปัตติ จักได้มีแล้ว จักได้เป็นแล้ว

กัตตุ อุ. **อหวิสฺส อหวิสฺสำสุ** ...

ภาวะ อุ. **อหูยิสฺสเต**.

โหหิติ เหหิติ เหติ = หู + สฺสติ (กัตตุ)

ทำตัวรูป **โหหิติ เหหิติ เหติ** ศัพท์เดิมคือ หู สตฺตายำ ในความมี ความเป็น

หู	- เรียก หู ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
หู สฺสติ	- ลง สฺสติ ภวิสสันตีวิภัตติ ในอนาคตกาล	= อนาคเต ภวิสฺสนฺตี.
โหห เหห เห ติ	- อาเทศ อู เป็น โอห เอห เอ, และลบ สฺส	= โหติสฺสเรโหเห ภวิสฺสนฺติมฺหิ สฺสสฺส จ.
โหหิติ เหหิติ เหติ	- ลง อิ อาคมหน้าวิภัตติ บ้าง	= อิการาคโม อสพฺพธาตุกมฺหิ.
	- แยก ลบ รวม	
โหหิติ เหหิติ เหติ	- สำเร็จรูปเป็น **โหหิติ เหหิติ เหติ** จักมี จักเป็น	

อนุปุพฺพ ภู สตฺตายำ ในการเสวย

วัตตมานา ย่อมเสวย

กัตตุ อุ. **อนุโภติ อนุโภนฺติ, อนุโภสิ อนุโภถ, อนุโภมิ อนุโภม,**
วุทธิ อู เป็น โอ = อญฺเญสุ จ.
ลบ อ วิกรณปัจจัย = โลปญฺเจตฺตมกาโร.

กัมมะ อุ. **อนุภูยติ อนุภูยนฺติ,**

ปัญจมี จงเสวย

กัตตุ อุ. **อนุโภตุ อนุโภนฺตุ, อนุโภหิ อนุโภถ, อนุโภมิ อนุโภม,** ...
วุทธิ อู เป็น โอ = อญฺเญสุ จ.

กัมมะ อุ. **อนุภูยตุ อนุภูยนฺตุ,** ...

สัตตมี พึงเสวย

กัตตุ อุ. **อนุภเว อนุภเวยฺย** ...

กัมมะ อุ. **อนุภูเยยฺย** ...

อัชชตนี ได้เสวยแล้ว

กัตตุ อุ. **อนุโภสิ อนภวิ อนุภวึสุ,** ...

กัมมะ อุ. **อนุภูยิ** ...

ภวิสสันตี จักเสวย

กัตตุ อุ. **อนุโภสฺสติ อนุโภสฺสนฺติ, อนุโภสฺสสิ อนุโภสฺสถ, อนุโภสฺสามิ อนุโภสฺสาม,**
อนุภวิสฺสติ อนุภวิสฺสนฺติ, ...

กาลาติปัตติ จักได้เสวยแล้ว

กัตตุ อุ. **อนุโภสฺส** ...
กัมมะ อุ. **อนุภวิสฺส** ...

สิ สเย ในการนอน

๔๙๑. **เอ อย.** (๒ บท, อาเทสวิธิ)

เพราะสระหลัง อาเทศ เอ เป็น อย

วัตตมานา ย่อมนอน

กัตตุ อุ. **เสติ เสนฺติ, เสสิ เสถ, เสมิ เสม, เสเต เสนฺเต,** ...
สยติ สยนฺติ, สยสิ สยถ, สยามิ สยาม,
กัมมะ อุ. **อติสียเต อติสียนฺเต,** ...
อติสียติ อติสียนฺติ, ...
ภาวะ อุ. **สียเต.**

ปัญจมี จงนอน

กัตตุ อุ. **เสตุ เสนฺตุ, เสหิ เสถ, เสมิ เสม,** ...
สยตุ สยนฺตุ, สย สยาหิ สยถ, สยามิ สยาม,
สยตำ สยนฺตำ, สยสฺสุ สยวฺโห, สเย สยามเส.
กัมมะ อุ. **อติสียตำ อติสียนฺตำ,** ...
อติสียตุ อติสียนฺตุ, ...
ภาวะ อุ. **สียตำ.**

สัตตมี พึงนอน

กัตตุ อุ. **สเย สเยยฺย สเยยฺยุ,** ...
กัมมะ อุ. **อติสีเยยฺย** ...
ภาวะ อุ. **สีเยถ.**

อัชชตนี ได้นอนแล้ว

กัตตุ อุ. **อสยิ อสยึสุ อสยุ,** ...
สยิ สยึสุ ...
อติเสสิ อติเสสุ, ... (ลง สฺ อาคม = สตฺตมชฺชตนิมฺหิ โยควิภาคะ)
กัมมะ อุ. **อจฺจสียิตฺถ** ...
อจฺจสียิ ...
อติสียิ ...
ภาวะ อุ. **สียิตฺถ.**

ภวิสสันตี จักนอน

กัตตุ อุ. **สยิสฺสติ สยิสฺสนฺติ,** ...
เสสฺสติ เสสฺสนฺติ, ...
กัมมะ อุ. **อติสียิสฺสเต** ...
อติสียิสฺสติ ...

ภาวะ อุ. **สียิสฺสเต.**

กาลาติปัตติ จักได้นอนแล้ว

กัตตุ อุ. **อสยิสฺสา อสยิสฺสึสุ,** ...
กัมมะ อุ. **อจฺจสียิสฺสถ** ...

นี ปาปเณ ในการนำไป ให้ถึง

วัตตมานา ย่อมนำไป

กัตตุ อุ. **เนติ เนนฺติ, เนสิ เนถ, เนมิ เนม,** (ลบ อ)
นยติ นยนฺติ, นยสิ นยถ, นยามิ นยาม, (ไม่ลบ อ, อาเทศ เอ เป็น อย)
กัมมะ อุ. **นียเต นียนฺเต นียเร,** ...
นียติ นียนฺติ, ...

ปัญจมี จงนำไป

กัตตุ อุ. **เนตุ เนนฺตุ,** ...
นยตำ นยนฺตำ, ...

สัตตมี พึงนำไป

กัตตุ อุ. **นเย นเยยฺย นเยยฺยุ,** ...
กัมมะ อุ. **นียเถ** ...
นียเยยฺย ...

อัชชตนี ได้นำไปแล้ว

กัตตุ อุ. **อนยิ นยิ อนยึสุ นยึสุ,** ...
วินาสิ วินาสุ, ... (ลง สฺ อาคม = = สตฺตมชฺชตนิมฺหิ โยควิภาคะ)
กัมมะ อุ. **อนียิตฺถ นียิตฺถ** ...

ภวิสสันตี จักนำไป

กัตตุ อุ. **นยิสฺสติ นยิสฺสนฺติ,** ...
นยิสฺสเต นยิสฺสนฺเต, ...
เนสฺสติ เสสฺสนฺติ, ...
กัมมะ อุ. **นียิสฺสติ** ...

กาลาติปัตติ จักได้นำไปแล้ว

กัตตุ อุ. **อนยิสฺส อนยิสฺสึสุ,** ...
กัมมะ อุ. **อนียิสฺส** ...

จา คตินิวตฺติมฺหิ ในการห้ามไป ยืนอยู่ ตั้งอยู่ ดำรงอยู่

๔๙๒. **จา ติฏฺโจ.** (๒ บท, อาเทสวิธิ)
อาเทศ จา เป็น ติฏฺจ บ้าง

๔๙๓. **ยมฺหิ ทาธามาจาหาปามหมถาทีนมี.** (๓ บท, อาเทสวิธิ)
เพราะ ย ปัจจัย อาเทศสระสุดท้ายของ ทา ธา มา จา หา ปา มห และ มถ ธาตุ เป็นต้น เป็น อี แน่นอน

วัตตมานา ย่อมยืนอยู่

กัตตุ อุ. **ติฏฺฐติ ติฏฺฐนฺติ**, ...
ฐาติ ฐนฺติ, ...
สณฺฐหติ สณฺฐหนฺติ, ...
อาเทศนิคคหิต เป็นวัคคันตะ ณฺ = วคฺคนฺตํ วา วคฺเค.
ลง หฺ อาคม (ที่ อ วิกรณปัจจัย) = กฺวจิ ธาตุ...
รัสสะ อา เป็น อ = กฺวจิ ธาตุ...
อธิฏฺเฐติ อธิฏฺเฐนฺติ, ...
อาเทศ อ เป็น เอ = โลปญฺเจตฺตมกาโร.

กัมมะ อุ. **อุปฏฺฐียติ อุปฏฺฐียนฺติ**, ...
ปติฏฺฐหียติ ปติฏฺฐหียนฺติ, ...

ภาวะ อุ. **ฐียเต**.

ติฏฺฐติ = ฐา + อ + ติ (กัตตุ)

ทำตัวรูป **ติฏฺฐติ** ศัพท์เดิมคือ ฐา คตินิวตฺติมฺหิ ในการยืน

ฐา - เรียก ฐา ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
ฐา ติ - ลง ติ วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล = วตฺตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน.
ฐา อ ติ - ลง อ วิกรณปัจจัย = ภูวาทิโต อ.
ติฏฺฐ อ ติ - อาเทศ ฐา เป็น ติฏฺฐ = ฐา ติฏฺโฐ.
ติฏฺฐติ - แยก ลบ รวม
ติฏฺฐติ - สำเร็จรูปเป็น **ติฏฺฐติ** ย่อมยืน

สณฺฐหติ = สํ + ฐา + อ + ติ (กัตตุ)

ทำตัวรูป **สณฺฐหติ** ศัพท์เดิมคือ สปุพฺพะ ฐา คตินิวตฺติมฺหิ ในการดำรงไว้

สํ ฐา - เรียก ฐา ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
สํ ฐา ติ - ลง ติ วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล = วตฺตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน.
สํ ฐา อ ติ - ลง อ วิกรณปัจจัย = ภูวาทิโต อ.
สณฺฐา อ ติ - อาเทศ นิคคหิต เป็น วัคคันตะ ณฺ = วคฺคนฺตํ วา วคฺเค.
สณฺฐห ติ - ลง หฺ อาคม และรัสสะ อา เป็น อ = กฺวจิ ธาตุ...
สณฺฐหติ - สำเร็จรูปเป็น **สณฺฐหติ** ย่อมดำรงไว้

ปัญจมี จงยืนอยู่

กัตตุ อุ. **ติฏฺฐตุ ติฏฺฐนฺตุ**, ...
ฐาตุ ฐนฺตุ, ...
สณฺฐหตุ สณฺฐหนฺตุ, ...

สัตตมี พึงยืนอยู่

กัตตุ อุ. **ติฏฺเฐ ติฏฺเฐยฺย ติฏฺเฐยฺยุ**, ...
สณฺเฐ สณฺเฐยฺย สณฺเฐยฺยุ, ...
สณฺฐเห สณฺฐเหยฺย สณฺฐเหยฺยุ, ...

อัชชตนี ได้ยืนอยู่แล้ว

กัตตุ อุ. **อฏฺฐาสิ อฏฺฐำสุ,** ...
สณฺฐหิ สณฺฐหึสุ, ...

ภวิสสันตี จักยืนอยู่

กัตตุ อุ. **ปติฏฺฐิสฺสติ ปติฏฺฐิสฺสนฺติ,** ...
ฐสฺสติ ฐสฺสนฺติ, ...
ปติฏฺฐหิสฺสติ ปติฏฺฐหิสฺสนฺติ, ...

กาลาติปัตติ จักได้ยืนอยู่แล้ว

กัตตุ อุ. **ปติฏฺฐิสฺส ปติฏฺฐิสฺสำสุ,** ...
ปติฏฺฐหิสฺส ปติฏฺฐหิสฺสำสุ, ...

ปา ปาเน ในการดื่ม

๔๙๔. ปา ปิโพ. (๒ บท, อาเทสวิธิ)

อาเทศ ปา เป็น ปิพ บ้าง

วัตตมานา ย่อมดื่ม

กัตตุ อุ. **ปิพติ ปิพนฺติ,** ...
ปิวติ ปิวนฺติ, ... (อาเทศ พ เป็น ว บ้าว = กฺวจิ ธาตุ..)
ปาติ ปานฺติ ปนฺติ, ...

กัมมะ อุ. **ปียเต ปียนฺเต** ...
ปียติ ปียนฺติ ...

ปัญจมี จงดื่ม

กัตตุ อุ. **ปิพตุ ปิพนฺตุ,** ...
ปิวตุ ปิวนฺตุ, ...

สัตตมี พึงดื่ม

กัตตุ อุ. **ปิเวยฺย ปิเวยฺยุ,** ...

อัชชตนี ได้ดื่มแล้ว

กัตตุ อุ. **อปายิ อปายึสุ,** ... (ลง ยฺ อาคม = กฺวจิ ธาตุ...)
ปิวิ ปิวึสุ

ภวิสสันตี จักดื่ม

กัตตุ อุ. **ปิวิสฺสติ ปิวิสฺสนฺติ,** ...

กาลาติปัตติ จักได้ดื่มแล้ว

กัตตุ อุ. **อปิวิสฺส อปิวิสฺสำสุ,** ...

อส ภุวิ ในความมี ความเป็น

๔๙๕. ติสฺส ตฺถิตฺถำ. (๒ บท, อาเทส+โลปวิธิ)

หลัง อส ธาตุ อาเทศ ติ วิภัตติเป็น ตฺถิ และลบ สฺ สุดท้ายธาตุ

อุ. **อตฺถิ** = อส + อ + ติ มีอยู่ เป็นอยู่

อตฺถิ = อส + อ + ติ (กัตตุ)

ทำตัวรูป **อตฺถิ** ศัพท์เดิมคือ อส ภุวิ ในความมี ความเป็น

อส	- เรียก อส ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
อสฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
อสฺ ติ	- ลง ติ วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล	= วตฺตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน.
อสฺ อ ติ	- ลง อ วิกรณปัจจัย	= ภูวาทิโต อ.
อสฺ ติ	- ลบ อ วิกรณปัจจัย	= โลปญฺเจตฺตมกาโร.
อ ตฺถิ	- อาเทศ ติ เป็น ตฺถิ, และลบ สฺ	= ติสฺส ตฺถิตฺตํ.
อตฺถิ	- สำเร็จรูปเป็น **อตฺถิ** มีอยู่ เป็นอยู่	

๔๙๖. สพฺพตฺถาสสฺสาทิโลโป จ. (๔ บท, โลปวิธิ)

เพราะวิภัตติและปัจจัยทั้งปวง ลบ อ อักษรตัวต้นของ อส ธาตุ บ้าง

อุ. **สนฺติ** = อส + อ + อนฺติ มีอยู่ เป็นอยู่

สนฺติ = อส + อ + อนฺติ (กัตตุ)

ทำตัวรูป **สนฺติ** ศัพท์เดิมคือ อส ภุวิ ในความมี ความเป็น

อส	- เรียก อส ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
อสฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
อสฺ อนฺติ	- ลง อนฺติ วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล	= วตฺตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน.
อสฺ อ อนฺติ	- ลง อ วิกรณปัจจัย	= ภูวาทิโต อ.
อสฺ อนฺติ	- ลบ อ วิกรณปัจจัย	= โลปญฺเจตฺตมกาโร.
สฺ อนฺติ	- เพราะวิภัตติ ลบสระ อ ต้นธาตุ	= สพฺพตฺถาสสฺสาทิโลโป จ.
สนฺติ	- รวม สฺ เข้ากับสระ อ หลัง	= นเย ปรํ ยุตฺเต.
สนฺติ	- สำเร็จรูปเป็น **สนฺติ** มีอยู่ เป็นอยู่	

๔๙๗. สิมฺหิ จ. (๒ บท, โลปวิธิ)

เพราะ สิ วิภัตติ ลบพยัญชนะสุดท้ายของ อส ธาตุ

อุ. **อสิ** = อส + อ + สิ มีอยู่ เป็นอยู่

อสิ = อส + อ + สิ (กัตตุ)

ทำตัวรูป **อสิ** ศัพท์เดิมคือ อส ภุวิ ในความมี ความเป็น

อส	- เรียก อส ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
อสฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
อสฺ สิ	- ลง สิ วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล	= วตฺตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน.
อสฺ อ สิ	- ลง อ วิกรณปัจจัย	= ภูวาทิโต อ.
อสฺ สิ	- ลบ อ วิกรณปัจจัย	= โลปญฺเจตฺตมกาโร.
อ สิ	- เพราะ สิ วิภัตติ ลบ สฺ สุดท้ายธาตุ	= สิมฺหิ จ.
อสิ	- สำเร็จรูปเป็น **อสิ** มีอยู่ เป็นอยู่	

๔๙๘. ถสฺส ฏฺฐฏฺฐํ. (๒ บท, อาเทส+โลปวิธิ)

อาเทศ ถ วิภัตติที่อยู่หลัง อส ธาตุ เป็น ฏฺฐ และลบ สฺ สุดท้ายธาตุ

อุ. **อฏฺฐ** = อส + อ + ถ มีอยู่ เป็นอยู่

อฏฺฐ = อส + อ + ถ (กัตตุ)

ทำตัวรูป **อฏฺฐ** ศัพท์เดิมคือ อส ภุวิ ในความมี ความเป็น

อส	- เรียก อส ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
อสฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
อสฺ ถ	- ลง ถ วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล	= วฏฺตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน.
อสฺ อ ถ	- ลง อ วิกรณปัจจัย	= ภูวาทิโต อ.
อสฺ ถ	- ลบ อ วิกรณปัจจัย	= โลปญฺเจตฺตมกาโร.
อ ฏฺฐ	- อาเทศ ถ เป็น ฏฺฐ, และลบ สฺ สุดท้ายธาตุ	= ถสฺส ฏฺฐฏฺฐํ.
อฏฺฐ	- สำเร็จรูปเป็น **อฏฺฐ** มีอยู่ เป็นอยู่	

๔๙๙. อสสฺมา มิมานำ มฺหิมฺหานฺตโลโป จ. (๕ บท, อาเทส+โลปวิธิ)

อาเทศ มิ ม วิภัตติที่อยู่หลัง อส ธาตุ เป็น มฺหิ มฺห และลบ สฺ สุดท้ายธาตุ บ้าง

อุ.	**อมฺหิ** = อส + อ + มิ	มีอยู่	เป็นอยู่	(อาเทศ)
	อสฺมิ = อส + อ + มิ	มีอยู่	เป็นอยู่	(ไม่อาเทศ)
	อมฺห = อส + อ + ม	มีอยู่	เป็นอยู่	(อาเทศ)
	อสฺม = อส + อ + ม	มีอยู่	เป็นอยู่	(ไม่อาเทศ)

อมฺหิ อมฺห = อส + อ + มิ ม (กัตตุ)

ทำตัวรูป **อมฺหิ อมฺห** ศัพท์เดิมคือ อส ภุวิ ในความมี ความเป็น

อส	- เรียก อส ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
อสฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
อสฺ มิ ม	- ลง มิ ม วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล	= วฏฺตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน.
อสฺ อ มิ ม	- ลง อ วิกรณปัจจัย	= ภูวาทิโต อ.
อสฺ มิ ม	- ลบ อ วิกรณปัจจัย	= โลปญฺเจตฺตมกาโร.
อ มฺหิ มฺห	- อาเทศ มิ เป็น มฺหิ, ม เป็น มฺห, และลบ สฺ	= อสสฺมา มิมานำ มฺหิมฺหานฺตโลโป จ.
อมฺหิ อมฺห	- สำเร็จรูปเป็น **อมฺหิ อมฺห** มีอยู่ เป็นอยู่	

วัตตมานา มีอยู่ เป็นอยู่

กัตตุ	**อตฺถิ**	= อส + อ + ติ	- ติ เป็น ตฺถิ, ลบ สฺ	= ติสฺส ตฺถิตฺถำ.
	สนฺติ	= อส + อ + อนฺติ	- ลบ อ ต้นธาตุ	= สพฺพตฺถาสสฺสาทิโลโป จ.
	อสิ	= อส + อ + สิ	- ลบ สฺ สุดท้ายธาตุ	= สิมฺหิ จ.
	อตฺถ	= อส + อ + ถ	- ถ เป็น ตฺถ, ลบ สฺ	= ถสฺส ตฺถตฺถำ.
	อมฺหิ	= อส + อ + มิ	- มิ เป็น มฺหิ, ลบ สฺ	= อสสฺมา มิมานำ มฺหิมฺหานฺตโลโป จ.
	อมฺห	= อส + อ + ม	- ม เป็น มฺห, ลบ สฺ	= อสสฺมา มิมานำ มฺหิมฺหานฺตโลโป จ.
	อสฺมิ อสฺม	= อส + อ + มิ ม	- ลบสระสุดท้ายธาตุ, และลบ อ วิกรณปัจจัย	

๕๐๐. ตุสฺส ตฺถุตฺตํ. (๒ บท, อาเทส+โลปวิธิ)

อาเทศ ตุ วิภัตติที่อยู่หลัง อส ธาตุ เป็น ตฺถุ และลบ สฺ สุดท้ายธาตุ

ปัญจมี จงมี จงเป็น

กัตตุ	**อตฺถุ**	= อส + อ + ตุ	- ตุ เป็น ตฺถุ, ลบ สฺ	= ตุสฺส ตฺถุตฺตํ.
	สนฺตุ	= อส + อ + อนฺตุ	- ลบ อ ต้นธาตุ	= สพฺพตฺถาสสฺสาทิโลโป จ.
	อหิ	= อส + อ + หิ	- ลบ สฺ สุดท้ายธาตุ	= กฺวจิ ธาตุ...
	อตฺถ	= อส + อ + ถ	- ถ เป็น ตฺถ, ลบ สฺ	= ถสฺส ตฺถตฺตํ.
	อสฺมิ	= อส + อ + มิ	- ลบ อ-อ	
	อสฺม	= อส + อ + ม	- ลบ อ-อ	

สัตตมี พึงมี พึงเป็น

กัตตุ อุ. **สิยา สิยุ,**

ลบ อ ต้นธาตุ = สพฺพตฺถาสสฺสาทิโลโป จ.

อาเทศ เอยฺย เป็น อิยา, เอยฺยุ เป็น อิยุ, = กฺวจิ ธาตุ...

อสฺส อสฺสุ, อสฺส อสฺสถ, อสฺสํ อสฺสาม.

อาเทศ เอยฺย เป็น สฺส, เอยฺยุ เป็น สฺสุ, เอยฺยาสิ เป็น สฺส, เอยฺยาถ เป็น สฺสถ, เอยฺยามิ เป็น สฺสํ, เอยฺยาม เป็น สฺสาม, และลบ สฺ สุดท้ายธาตุ = กฺวจิ ธาตุ...

อัชชตนี ได้มีแล้ว ได้เป็นแล้ว

กัตตุ อุ. **อาสิ อาสึสุ อาสุ, อาสิ อาสิตฺถ, อาสึ อาสิมฺห.**

(อาสิ = อ+อส+อี) ลบสระหน้า, ทีฆะสระหลัง = กฺวจิ ธาตุ...

๕๐๑. อสพฺพธาตุเก ภู. (๒ บท, อาเทสวิธิ)

เพราะอสัพพธาตุกวิภัตติ อาเทศ อส ธาตุ เป็น ภู บ้าง

ภวิสสันตี จักมี จักเป็น

กัตตุ อุ. **ภวิสฺสติ ภวิสฺสนฺติ,** ...

กาลาติปัตติ จักได้มีแล้ว จักได้เป็นแล้ว

กัตตุ อุ. **อภวิสฺส อภวิสฺสํสุ,** ...

วาศัพท์ที่ตามมา มีประโยชน์เพื่อห้ามอาเทศ อส เป็น ภู บ้าง

อุ. อาสุ = อส + อุ

พฺรู วิยตฺติยํ วาจายํ ในการพูดชัดเจน

๕๐๒. พฺรูโต อี ติมฺหิ. (๓ บท, อาคมวิธิ)

เพราะ ติ วิภัตติ ลง อี อาคม หลังจาก พฺรู ธาตุ บ้าง

วัตตมานา ย่อมกล่าว บอก สวด

กัตตุ อุ. **พฺรวีติ พฺรูติ อาห พฺรุวนฺติ อาหุ, พฺรูสิ พฺรูถ, พฺรูมิ พฺรูม,**

พฺรูเต พฺรุวนฺเต, พฺรูเส พฺรูวฺเห, พฺรุเว พฺรูมฺเห.

ทำตัวรูป **พฺรวีติ** = พฺรู + อ + อี + ติ - ลง อี อาคม = พฺรูโต อี ติมฺหิ.

- วุทธิ อู เป็น โอ = อญฺเญสุ จ.
- อาเทศ โอ เป็ อว = โอ อว สเร.

อาห = พฺรู + อ + ติ - อาเทศ พฺรู เป็น อาห, ติ เป็น อ = กฺวจิ ธาตุ...
อาหุ = พฺรู + อ + อนฺติ - อาเทศ พฺรู เป็น อาห, อนฺติ เป็น อุ = กฺวจิ ธาตุ...
พฺรุวนฺติ = พฺรู + อ + อนฺติ - อาเทศ อู เป็น อุว = ฌลานมิยฺวา สเร วา.

ปัญจมี จงกล่าว

กัตตุ อุ. **พฺรูตุ พฺรุวนฺตุ, พฺรูหิ พฺรูถ, พฺรูมิ พฺรูม,**
พฺรูตำ พฺรุวนฺตำ, ...

สัตตมี พึงกล่าว

กัตตุ อุ. **พฺรุเว พฺรุเวยฺย พฺรุเวยฺยุ, พฺรุเวยฺยาสิ พฺรุเวยฺยาถ, พฺรุเวยฺยามิ พฺรุเวยฺยาม.**
พฺรุเวถ พฺรุเวรำ,

หิยยัตตนี ได้กล่าวแล้ว

กัตตุ อุ. **อพฺรุวา อพฺรูวู, ...**

ปโรกขา กล่าวแล้ว

กัตตุ อุ. **อาห อาหุ อาหำสุ, ...**
อาเทศ พฺรู เป็น อาห = พฺรูภูนมาหภูวา ปโรกฺขายำ.

อัชชตนี ได้กล่าวแล้ว

กัตตุ อุ. **อพฺรุวิ อพฺรุวิ อพฺรุวุำ, ...**

ภวิสสันตี จักกล่าว

กัตตุ อุ. **พฺรุวิสฺสติ พฺรุวิสฺสนฺติ, ...**

กาลาติปัตติ จักได้กล่าวแล้ว

กัตตุ อุ. **อพฺรุวิสฺส อพฺรุวิสฺสำสุ, ...**

หน หีสาคตีสุ ในการเบียดเบียน และการไป

๕๐๓. วโธ วา สพฺพตฺถ. (๓ บท, อาเทสวิธิ)

เพราะวิภัตติและปัจจัยทั้งปวง อาเทศ หน ธาตุ เป็น วธ บ้าง

วัตตมานา ย่อมเบียดเบียน

กัตตุ **หนฺติ หนติ หนนฺติ, หนสิ หนถ, หนามิ หนาม,** (ลบ อ วิกรณปัจจัย = โลปญฺเจตฺตมกาโร)
วเธติ วเธนฺติ, ... (อาเทศ อ เป็น เอ = โลปญฺ..)

กัมมะ **หญฺญเต หญฺญนฺเต หญฺญเร, ...** (นฺย เป็น ญ = ตสฺส จวคฺค...)
หญฺญติ หญฺญนฺติ, ...
วธียติ วธียนฺติ, ...

ปัญจมี จงเบียดเบียน

กัตตุ **หนตุ หนนฺตุ, ...**
วเธตุ วเธนฺตุ, ...

กัมมะ **วธียตุ วธียนฺตุ, ...**

สัตตมี พึงเบียดเบียน

กัตตุ **หเนยฺย หเนยฺยุ̆ำ**, ...
วเธยฺย วเธยฺยุ̆ำ, ...

อัชชตนี ได้เบียดเบียนแล้ว

กัตตุ **อวธิ อวธึสุ**, ...
อหนิ อหนึสุ, ...

ภวิสสันตี จักเบียดเบียน

กัตตุ **วธิสฺสติ วธิสฺสนฺติ**, ...
หนิสฺสติ หนิสฺสนฺติ, ...
... ... **ปฏิหงฺขามิ** ...

อาเทศ สฺสฺ เป็น ขฺ = สปจฺจยศัพท์ ในสูตร กรสฺส สปจฺจยสฺส กาโห.
อาเทศ นฺ เป็น นิคคหิต = กฺวจิ ธาตุ...
อาเทศนิคหิต เป็น วัคคันตะ งฺ = วคฺคนฺตำ วา วคฺเค.
... ... **ปฏิหนิสฺสามิ**

กาลาติปัตติ จักได้เบียดเบียนแล้ว

กัตตุ **อวธิสฺส อวธิสฺสำสุ**, ...
อหนิสฺส อหนิสฺสำสุ, ...

จบ หูวาทินยะ ที่ ๓ ในภูวาทิคณะ

---

(๔) ชุโหตฺยาทินยะ

วิธีของ หุ ธาตุเป็นต้น

หุ ทานาทนหพฺยปฺปทาเนสุ ในการให้ การกิน และการบูชา

หุ + อ + ติ
หุหุ + อ + ติ - ซ้อน หุ = กฺวจาทิวณฺณาณเมกสฺสรานำ เทฺวภาโว.
หุหุ + อ + ติ - เรียก หุ ตัวหน้าว่า อัพภาสะ = ปุพฺโพพฺภาโส.

๕๐๔. หสฺส โช. (๒ บท, อาเทสวิธิ)

อาเทศ ห ในอัพภาสะ เป็น ช

๕๐๕. ยวการา จ. (๒ บท, อาเทสวิธิ)

เพราะสระ อาเทศ ฌ (อิ อี) เป็น ย และ ล (อุ อู) เป็น ว

วัตตมานา ย่อมบูชา

กัตตุ **ชุหฺวติ ชุหฺวนฺติ, ชุหฺวสิ ชุหฺวถ, ชุหฺวามิ ชุหฺวาม,**
ชุโหติ ชุโหนฺติ, ชุโหสิ ชุโหถ, ชุโหมิ ชุโหม
กัมมะ **หูยเต หูยนฺเต**, ... (ทีฆะ = กฺวจิ ธาตุ...)
หูยติ หูยนฺติ, ...

ชุหฺวติ = หุ + อ + ติ (กัตตุ)

ทำตัวรูป **ชุหฺวติ** ศัพท์เดิมคือ **หุ ทานาทนหพฺยปฺปทาเนสุ** ในการให้ การกิน และการบูชา

หุ - เรียก หุ ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
หุ ติ - ลง ติ วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล = วตฺตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน.
หุ อ ติ - ลง อ วิกรณปัจจัย = ภูวาทิโต อ.
หุ ติ - ลบ อ วิกรณปัจจัย = โลปญฺเจตฺตมกาโร.
หุหุ ติ - ซ้อน หุ = กฺวจาทิวณฺณานเมกสฺสรานำ เทฺวภาโว.
หุหุ ติ - เรียก หุ ตัวหน้าว่า อัพภาสะ = ปุพฺโพพฺภาโส.
ชุหุ ติ - อาเทศ หฺ อัพภาสะ เป็น ชฺ = หสฺส โช.
ชุหฺว ติ - อาเทศ อุ ซึ่อ ล เป็น ว = ยวการา จ.
ชุหฺวติ - สำเร็จรูปเป็น **ชุหฺวติ** ย่อมบูชา

ปัญจมี จงบูชา

กัตตุ **ชุหฺวตุ ชุหฺวนฺตุ,**
ชุโหตุ ชุโหนฺตุ, ...

สัตตมี พึงบูชา

กัตตุ **ชุเห ชุเหยฺย ชุเหยฺยุ**ำ, ...

อัชชตนี ได้บูชานแล้ว

กัตตุ **อชุหฺวิ อชุหฺวุ**ำ, ...
อชุโหสิ อชุโหสุำ, ...

กัมมะ **อหูยิตฺถ** ...

ภวิสสันตี จักบูชา

กัตตุ **ชุหิสฺสติ ชุหิสฺสนฺติ,** ...
ชุโหสฺสติ ชุโหสฺสนฺติ, ...

กาลาติปัตติ จักได้บูชาแล้ว

กัตตุ **อชุหิสฺส อชุหิสฺสำสุ,** ...

หา จาเค ในการสละ ละ

ซ้อน หา, ชื่ออัพภาสะ, อาเทศ ห เป็น ช, ลบ อ ปัจจัย

๕๐๖. **รสฺโส.** (๑ บท, รัสสวิธิ)

รัสสะ สระของอัพภาสะ

วัตตมานา ย่อมสละ

กัตตุ **ชหาติ ชหนฺติ, ชหาสิ ชหาถ, ชหามิ ชหาม,**
กัมมะ **หียเต หียนฺเต หียเร,** ... (อาเทศ อา เป็น อี = ยมฺหิ ทาธามาจาหาปามหมถานีนมี)
หียติ หียนฺติ, ...

ปัญจมี จงสละ

กัตตุ **ชหาตุ ชหนฺตุ,**

สัตตมี พึงสละ

กัตตุ **ชเห ชเหยฺย ชเหยฺยุ,** ...
กัมมะ **หียถ** ...
หียเยยฺย ...

อัชชตนี ได้สละแล้ว

กัตตุ **อชหาสิ อชหึสุ อชหาสุ,** ... (ลง สฺ อาคม = สตฺตมชฺชตนิมฺหิ โยควิภาคะ)
ปชหิ ปชหึสุ ปชหำสุ ปชหุ, ...
กัมมะ **ปชหียิตฺถ** ...
ปชหียิ ...

ภวิสสันตี จักสละ

กัตตุ **ปชหิสฺสติ ปชหิสฺสนฺติ,** ...
กัมมะ **หียิสฺสติ หียิสฺสนฺติ,** ...

กาลาติปัตติ จักได้สละแล้ว

กัตตุ **ปชหิสฺส ปชหิสฺสำสุ,** ...

ทา ทาเน ในการให้ การถวาย

ซ้อน ทา, ชื่ออัพภาสะ, รัสสะ อา เป็น อ, ลบ อ ปัจจัย

๕๐๗. **ทาธาตุสฺส ทชฺชํ.** (๒ บท, อาทิเสวิธิ)
อาเทศ ทา ธาตุ เป็น ทชฺช บ้าง

๕๐๘. **ทาทนฺตสฺสํ มิเมสุ.** (๓ บท, อาทิเสวิธิ)
เพราะ มิ และ ม วิภัตติ อาเทศสระสุดท้ายของ ทา ธาตุ เป็น อํ บ้าง

วัตตมานา ย่อมให้ ย่อมถวาย

กัตตุ **ททาติ ททนฺติ, ททาสิ ททาถ, ททามิ ททาม,**
ซ้อน ทา, ชื่ออัพภาสะ, รัสสะ
ทชฺชติ ทชฺชนฺติ, ทชฺชสิ ทชฺชถ, ทชฺชสมิ ทชฺชาม,
ถ้าไม่ซ้อน ทา, ให้อาเทศ ทา เป็น ทชฺช
เทติ เทนฺติ, เทสิ เทถ, เทมิ ทมฺมิ เทม ทมฺม,
อาเทศ อ วิกรณปัจจัย เป็น เอ, แยก ลบ รวม
อาเทศ อา เป็น อํ = ทาทนฺตสฺสํ มิเมสุ.
อาเทศ อํ เป็นวัคคันตะ มฺ = วคฺคนฺตํ วา วคฺเค.

กัมมะ **ทียเต ทียนฺเต**, ...
ทียฺยเต ทียฺยนฺเต, ...
ทียติ ทียนฺติ, ...
ทียฺยติ ทียฺยนฺติ, ...

ททาติ = ทา + อ + ติ (กัตตุ)

ทำตัวรูป **ททาติ** ศัพท์เดิมคือ **ทา ทาเน** ในการให้

ทา	- เรียก ทา ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
ทา ติ	- ลง ติ วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล	= วตฺตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน.
ทา อ ติ	- ลง อ วิกรณปัจจัย	= ภูวาทิโต อ.
ทา ติ	- ลบ อ วิกรณปัจจัย	= โลปญฺเจตฺถมกาโร.
ทาทา ติ	- ซ้อน ทา	= กฺวจาทิวณฺณานเมกสฺสรานํ เทฺวภาโว.
ทาทา ติ	- เรียก ทา ตัวหน้าว่า อัพภาสะ	= ปุพฺโพภาโส.
ททา ติ	- รัสสะ อา อัพภาสะ เป็น อ	= รสฺโส.
ททาติ	- สำเร็จรูปเป็น **ททาติ** ย่อมให้	

ทชฺชติ = ทา + อ + ติ (กัตตุ)

ทำตัวรูป **ทชฺชติ** ศัพท์เดิมคือ **ทา ทาเน** ในการให้

ทา	- เรียก ทา ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
ทา ติ	- ลง ติ วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล	= วตฺตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน.
ทา อ ติ	- ลง อ วิกรณปัจจัย	= ภูวาทิโต อ.
ทา ติ	- ลบ อ วิกรณปัจจัย	= โลปญฺเจตฺถมกาโร.

ทชฺช ติ - อาเทศ ทา เป็น ทชฺช = ทาธาตุสฺส ทชฺชํ.
ทชฺชติ - สำเร็จรูปเป็น **ทชฺชติ** ย่อมให้

เทติ = ทา + อ + ติ (กัตตุ)

ทำตัวรูป **เทติ** ศัพท์เดิมคือ **ทา ทาเน** ในการให้
ทา - เรียก ทา ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
ทา ติ - ลง ติ วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล = วตฺตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน.
ทา อ ติ - ลง อ วิกรณปัจจัย = ภูวาทิโต อ.
ทา เอ ติ - อาเทศ อ วิกรณปัจจัย เป็น เอ = โลปญฺเจตฺตมกาโร.
เทติ - แยก ลบ รวม
เทติ - สำเร็จรูปเป็น **เทติ** ย่อมให้

ทมฺมิ = ทา + อ + มิ (กัตตุ)

ทำตัวรูป **ทมฺมิ** ศัพท์เดิมคือ **ทา ทาเน** ในการให้
ทา - เรียก ทา ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
ทา มิ - ลง มิ วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล = วตฺตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน.
ทา อ มิ - ลง อ วิกรณปัจจัย = ภูวาทิโต อ.
ทา มิ - ลบ อ วิกรณปัจจัย = โลปญฺเจตฺตมกาโร.
ทำ มิ - อาเทศ อา ของ ทา เป็น อำ = ทาทนฺตสฺสำ มิเมสุ.
ทมฺมิ - อาเทศ นิคคหิต เป็นวัคคันตะ มฺ = วคฺคนฺตำ วา วคฺเค.
ทมฺมิ - สำเร็จรูปเป็น **ทมฺมิ** ย่อมให้

ปัญจมี จงให้

กัตตุ **ททาตุ ททนฺตุ, ททาหิ ททาถ, ททามิ ททาม,**
ททตำ ททนฺตำ, ทททฺสุ ททวฺโห, ททเท ททามเส.
ทชฺชตุ ทชฺชนฺตุ, ...
เทตุ ทนฺตุ, เทหิ เทถ, เทมิ เทม.
กัมมะ **ทียตำ ทียนฺตำ, ...**
ทียตุ ทียนฺตุ, ...

สัตตมี พึงให้

กัตตุ **ทเท ทเทยฺย ทเทยฺยุ, ทเทยฺยาส ทเทยฺยาถ, ทเทยฺยามิ ทเทยฺยาม.**
ทเทถ ทเทรำ, ทเทโถ ทเทยฺยาวฺโห, ทเทยฺยำ ทเทยฺยามฺเห.
ทชฺเช ทชฺเชยฺย ทชฺเชยฺยุ, ...
ทชฺชา ทชฺชุ ทชฺเชยฺยุ, ทชฺเชยาสิ ทชฺเชยฺยาถ, ทชฺชำ ทชฺเชยฺยามิ ทชฺเชยฺยาม.
อาเทศ เอยฺย เป็น อา, เอยฺยุ เป็น อุ, เอยฺยามิ เป็น อำ = กฺวจิ ธาตุ...
เทยฺย เทยฺยุ, เทยฺยาสิ เทยฺยาถ, เทยฺยามิ เทยฺยาม.
กัมมะ **ทียเถ ...**
ทียยฺย ...

ทชฺชา = ทา + เอยฺย (กัตตุ)

ทำตัวรูป **ทชฺชา** ศัพท์เดิมคือ **ทา ทาเน** ในการให้

ทา - เรียก ทา ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
ทา เอยฺย - ลง เอยฺย สัตตมีวิภัตติ ในปัจจุบันกาล = อนุมติปริกปฺปตฺเถสุ สตฺตมี.
ทา อ เอยฺย - ลง อ วิกรณปัจจัย = ภูวาทิโต อ.
ทา เอยฺย - ลบ อ วิกรณปัจจัย = โลปญฺเจตฺตมกาโร.
ทชฺช เอยฺย - อาเทศ ทา เป็น ทชฺช = ทาธาตุสฺส ทชฺชํ.
ทชฺช อา - อาเทศ เอยฺย เป็น อา = กฺวจิ ธาตุ...
ทชฺชา - แยก ลบ รวม
ทชฺชา - สำเร็จรูปเป็น **ทชฺชา** พึงให้

หิยยัตตนี ได้ให้แล้ว

กัตตุ **อททา อททู, อทโท อททตฺถ, อททำ อททมฺห**, ...
อททตฺถ ..., ..., ... **อททมฺหเส**.
กัมมะ **อทียตฺถ** ...

อัชชตนี ได้ให้แล้ว

กัตตุ **อททิ อททีสุ อททุ**ำ, ...
อทชฺชิ อทชฺชีสุ, ...
อทาสิ อทำสุ, **อทาสิ อโท อทิตฺถ**, **อทาสึ อทาสิมฺห อทมฺห**, **อทา** ...
กัมมะ **อทียิตฺถ** ...
อทียฺยิ ...

ภวิสสันตี จักให้

กัตตุ **ททิสฺสติ ททิสฺสนฺติ**, ...
ทชฺชิสฺสติ ทชฺชิสฺสนฺติ, ...
ทสฺสติ ทสฺสนฺติ, ทสฺสสิ ทสฺสถ, ทสฺสามิ ทสฺสาม, ทสฺสเต ...
กัมมะ **ทียิสฺสเต ทียิสฺสนฺเต**, ...
ทียิสฺสติ ทียิสฺสนฺติ, ...

กาลาติปัตติ จักได้ให้แล้ว

กัตตุ **อททิสฺส อททิสฺสำสุ**, ...
อทชฺชิสฺส อทชฺชิสฺสา อทชฺชิสฺสำสุ, ...
อทสฺส อทสฺสา อททิสฺสำสุ, ...

ธา ธารเณ ในการทรงไว้

ซ้อน ธา, ชื่ออัพภาสะ, รัสสะ อา เป็น อ, ลบ อ ปัจจัย เช่นเคย

วัตตมานา ย่อมทรงไว้ ย่อมปิด ย่อมฝังไว้

กัตตุ **ทธาติ ทธนฺติ, ...**
อาเทศ ธ เป็น ท = ทุติยจตุตฺถานำ ปฐมตติยา.
อปิปุพพะ **ปิทหติ ปิทหนฺติ, ...**
ลบ อ หน้า อปิ = เตสุ วุทฺธิ...
อาเทศ ธ เป็น ห = กฺวจิ ธาตุ...

นิปุพพะ **นิเธติ นิเธนฺติ, ...**
กัมมะ **ธียเต ธียนฺเต, ...**
ธียติ ธียนฺติ, ...
ปิธียเต ปิธียนฺเต, ...
ปิธียติ ปิธียนฺติ, ...

ทธาติ = ธา + อ + ติ (กัตตุ)

ทำตัวรูป **ทธาติ** ศัพท์เดิมคือ **ธา ธารเณ** ในการทรงไว้

ธา	- เรียก ธา ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
ธา ติ	- ลง ติ วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล	= วตฺตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน.
ธา อ ติ	- ลง อ วิกรณปัจจัย	= ภูวาทิโต อ.
ธา ติ	- ลบ อ วิกรณปัจจัย	= โลปญฺเจตฺตมกาโร.
ธาธา ติ	- ซ้อน ทา	= กฺวจาทิวณฺณานเมกสฺสรานำ เทฺวภาโว.
ธาธา ติ	- เรียก ทา ตัวหน้าว่า อัพภาสะ	= ปุพฺโพภาโส.
ธธา ติ	- รัสสะ อา อัพภาสะ เป็น อ	= รสฺโส.
ทธา ติ	- อาเทศ ธ อัพภาสะที่ ๔ เป็น ท ที่ ๓	= ทุติยจตุตฺถานำ ปฐมตติยา.
ทธาติ	- สำเร็จรูปเป็น **ทธาติ** ย่อมทรงไว้	

ปิทหติ = อปิ + ธา + อ + ติ (กัตตุ)

ทำตัวรูป **ปิทหติ** ศัพท์เดิมคือ **อปิปุพฺพ ธา ธารเณ** ในการปิด

อปิ ธา	- เรียก ธา ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
อปิ ธา ติ	- ลง ติ วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล	= วตฺตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน.
อปิ ธา อ ติ	- ลง อ วิกรณปัจจัย	= ภูวาทิโต อ.
อปิ ธา ติ	- ลบ อ วิกรณปัจจัย	= โลปญฺเจตฺตมกาโร.
ปิ ธา ติ	- ลบ อ ของ อปิ อุปสัค	= เตสุ วุทฺธิโลปาคมวิการวิปรีตาเทสา จ.
ปิ ธาธา ติ	- ซ้อน ธา	= กฺวจาทิวณฺณานเมกสฺสรานำ เทฺวภาโว.
ปิ ธาธา ติ	- เรียก ธา ตัวหน้าว่า อัพภาสะ	= ปุพฺโพภาโส.
ปิ ธธา ติ	- รัสสะ อา อัพภาสะ เป็น อ	= รสฺโส.
ปิ ทธา ติ	- อาเทศ ธ อัพภาสะที่ ๔ เป็น ท ที่ ๓	= ทุติยจตุตฺถานำ ปฐมตติยา.
ปิ ทธ ติ	- รัสสะ อา ของ ธา เป็น อ	= กฺวจิ ธาตุ...
ปิ ทห ติ	- อาเทศ ธ ธาตุ เป็น ห	= กฺวจิ ธาตุ.
ปิทหติ	- สำเร็จรูปเป็น **ปิทหติ** ย่อมปิด	

นิเธติ = นิ + ธา + อ + ติ (กัตตุ)

ทำตัวรูป **นิเธติ** ศัพท์เดิมคือ **นิปุพฺพ ธา ธารเณ** ในการฝังไว้

นิ ธา	- เรียก ธา ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
นิ ธา ติ	- ลง ติ วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล	= วตฺตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน.
นิ ธา อ ติ	- ลง อ วิกรณปัจจัย	= ภูวาทิโต อ.
นิ ธา เอ ติ	- อาเทศ อ วิกรณปัจจัย เป็น เอ	= โลปญฺเจตฺตมกาโร.
นิเธติ	- แยก ลบ รวม	

นิเธติ - สำเร็จรูปเป็น **นิเธติ** ย่อมฝังไว้

ปัญจมี จงทรงไว้ จงปิด จงฝังไว้

กัตตุ **ทธาตุ ทธนฺตุ,** ...
ปิทหตุ ปิทหนฺตุ,
นิเธตุ นิเธนฺตุ,

สัตตมี พึงทรงไว้ พึงปิด พึงฝังไว้

กัตตุ **ทเธ ทเธยฺย ทเธยฺยุ,** ...
ปิทเห ปิทเหยฺย ปิทเหยฺยุ, ...
นิเธ นิเธยฺย นิเธยฺยุ, ...

อัชชตนี ทรงไว้แล้ว ปิดแล้ว

กัตตุ **ทธาสิ ทธึสุ,** ...
ปิทหิ ปิทหึสุ, ...

ภวิสสันตี จักทรงไว้ จักปิด จักบีบคั้น (จักเดือดร้อน)

กัตตุ **ธสฺสติ ธสฺสนฺติ,** ...
ปิทหิสฺสติ ปิทหิสฺสนฺติ, ...
ปริทเหสฺสติ ปริทเหสฺสนฺติ, ... (อาเทศ อิ อาคม เป็น เอ = กฺวจิ ธาตุ.., แยก ลบ รวม)

กาลาติปัตติ จักได้ทรงไว้แล้ว จักได้ปิดแล้ว

กัตตุ **อธสฺส อธสฺสึสุ,** ...
ปิทหิสฺส ปิทหิสฺสึสุ, ...

จบ ชุโหตฺยาทินยะ ที่ ๔ ในภูวาทิคณะ

คาถาสรุป ภูวาทิคณะ

อวุทฺธิกา ตุทาทิ จ หูวาทิ จ ตถาปโร
ชุโหตฺยาทิ จตุทฺเธวํ เณยฺยา ภูวาทโย อิธ.

พึงทราบว่า ในอาขยาตกัณฑ์นี้ ภูวาทิคณะมี ๔ นัย คือ

๑. **อวุทฺธิกา** นัยที่ไม่มีการวุทธิ
๒. **ตุทาทิ** นัยของ ตุท ธาตุเป็นต้น
๓. **หูวาทิ** นัยของ หู ธาตุเป็นต้น
๔. **ชุโหตฺยาทิ** นัยของ หุ ธาตุ ที่ทำเทวภาวะเป็นต้น

จบ ภูวาทิคณะ ที่ ๑

๖.๒. รุธาทิคณะ

หมวดธาตุมี รุธ เป็นต้น

รุธ อาวรเณ ในการปิดกั้น ดับ

๕๐๙. รุธาทิโต นิคฺคหีต ปุพฺพญฺจ. (๔ บท, ปัจจย+อาคมวิธิ)

หลังจาก รุธ ธาตุเป็นต้น ลง อ ปัจจัย และนิคหิตอาคมข้างหน้า

อุ. รุธ > รุธฺ > รุธฺ ติ > **รุ̊ธฺ อ ติ** > รุนฺธฺ อ ติ > รุนฺธติ

จศัพท์ ในสูตรนี้ มีอรรถอวุตตสมุจจยะ รวมเอา อิ อี เอ โอ ปัจจัยด้วย

อุ. รุนฺธิติ รุนฺธีติ รุนฺเธติ รุนฺโธติ

นิคคหิตอาคม ลงหลังจากสระของธาตุ และจัดเป็นตัวหน้าของพยัญชนะสังโยค

วัตตมานา ย่อมปิดกั้น

กัตตุ	**รุนฺธติ รุนฺธนฺติ, รุนฺธสิ รุนฺธถ, รุนฺธามิ รุนฺธาม.**
	รุนฺธเต รุนฺธนฺเต, ...
อิปัจจัย	**รุนฺธิติ ...**
อีปัจจัย	**รุนฺธีติ ...**
เอปัจจัย	**รุนฺเธติ ...**
โอปัจจัย	**รุนฺโธติ ...**
กัมมะ	**นิรุชฺฌเต นิรุชฺฌนฺเต, ...**
	นิรุชฺฌติ นิรุชฺฌนฺติ, นิรุชฺฌสิ นิรุชฺฌถ, นิรุชฺฌามิ นิรุชฺฌาม.

รุนฺธติ = รุ̊ธ + อ + ติ (กัตตุ)

ทำตัวรูป **รุนฺธติ** ศัพท์เดิมคือ **รุธ อาวรเณ** ในการปิดกั้น

รุธ	- เรียก รุธ ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
รุธฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โปโปเนกสฺสรสฺส.
รุธฺ ติ	- ลง ติ วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล	= วตฺตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน.
รุ̊ธฺ อ ติ	- ลง อ วิกรณปัจจัย พร้อม ุ̊ อาคมข้างหน้า	= รุธาทิโต นิคฺคหีต ปุพฺพญฺจ.
รุนฺธฺ อ ติ	- อาเทศ นิคคหิต เป็นวัคคันต นฺ	= วคฺคนฺตํ วา วคฺเค.
รุนฺธติ	- รวม ธฺ เข้ากับสระ อ หลัง	= นเย ปรํ ยุตฺเต.
รุนฺธติ	- สำเร็จรูปเป็น **รุนฺธติ** ย่อมปิดกั้น	

นิรุชฺฌติ = นิ + รุธ + ย + เต (กัมมะ)

ทำตัวรูป **นิรุชฺฌติ** ศัพท์เดิมคือ **นิปุพฺพ รุธ อาวรเณ** ในการปิดกั้น ดับ

นิ รุธ	- เรียก รุธ ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
นิ รุธฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โปโปเนกสฺสรสฺส.
นิ รุธฺ เต	- ลง เต วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล	= วตฺตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน.
นิ รุธฺ เต	- ลง ย ปัจจัย ในกัมมะ	= ภาวกมฺเมสุ โย.
นิ รุฌ เต	- อาเทศ ธฺย เป็น ฌ	= ตสฺส จวคฺค-ยการ-วการตฺตํ สธาตฺวนฺตสฺส.
นิ รุชฺฌ เต	- ชฺ อสทิสเทฺวภาวะ	= วคฺเค โฆสาโฆสานํ ตติยปญฺจมา.

นิรุชฺฌติ - อาเทศอัตตโนบท เป็นปรัสสบท = อตฺตโนปทานิ ปรสฺสปทตฺตํ.
นิรุชฺฌติ - สำเร็จรูปเป็น **นิรุชฺฌติ** ย่อมปิดกั้น ดับ

ปัญจมี จงปิดกั้น

กัตตุ **รุนฺธตุ รุนฺธนฺตุ, รุนฺธาหิ รุนฺธถ, รุนฺธามิ รุนฺธาม.**
รุนฺธตำ รุนฺธนฺตำ, รุนฺธสฺสุ รุนฺธวฺโห, รุนฺเธ รุนฺธามเส.
กัมมะ **นิรุชฺฌตำ นิรุชฺฌนฺตำ, ...**
นิรุชฺฌตุ นิรุชฺฌนฺตุ, ...

สัตตมี พึงปิดกั้น

กัตตุ **รุนฺเธ รุนฺเธยฺย รุนฺเธยฺยุ, ...**
รุนฺเธถ รุนฺเธรำ, ...
กัมมะ **นิรุชฺเฌถ ...**
นิรุชฺเฌยฺย ...

อัชชตนี ปิดกั้นแล้ว

กัตตุ **รุนฺธิ รุนฺธึสุ, ...**
อรุนฺธิ อรุนฺธึสุ, ...
กัมมะ **นิรุชฺฌิตฺถ ...**
นิรุชฺฌิ นิรุชฺฌึสุ, ...

ภวิสสันตี จักปิดกั้น

กัตตุ **รุนฺธิสฺสติ รุนฺธิสฺสนฺติ, ...**
กัมมะ **นิรุชฺฌิสฺสเต นิรุชฺฌิสฺสนฺเต, ...**
นิรุชฺฌิสฺสติ นิรุชฺฌิสฺสนฺติ, ...

กาลาติปัตติ จักได้ปิดกั้นแล้ว

กัตตุ **อรุนฺธิสฺส อรุนฺธิสฺสำสุ, ...**
กัมมะ **นิรุชฺฌิสฺสถ ...**
นิรุชฺฌิสฺส ...

โปรดทราบว่า ในอสัพพธาตุกวิภัตติ ให้ลงเฉพาะนิคคหิตอาคม เว้น อ ปัจจัยที่ตามมา ด้วยสูตรว่า = รุธาทิโต นิคฺคหีต ปุพฺพญฺจ วินาธิการโยควิภาคะ

๑. อาเทศ จวรรค และ ตวรรค อันเป็นพยัญชนะสุดท้ายธาตุ กับ ย ปัจจัย เป็น จวรรค
จฺย ตฺย เป็น **จ**, **ฉฺย ถฺย** เป็น **ฉ**, **ชฺย ทฺย** เป็น **ช**, **ฌฺย ธฺย** เป็น **ฌ**, **ญฺย นฺย** เป็น **ญ**
๒. อาเทศ ร และ ว อันเป็นพยัญชนะที่สุดธาตุ กับ ย ปัจจัย เป็น ย และ ว ตามลำดับ
รฺย เป็น **ย**, **วฺย** เป็น **ว**

ฉิทิ ทฺวิธากรเณ ในการให้เป็น ๒ ส่วน (ตัด ขาด ฉีก เฉือน)

วัตตมานา ย่อมตัด

กัตตุ **ฉินฺทติ ฉินฺทนฺติ, ...**
กัมมะ **ฉิชฺชเต ฉิชฺชนฺเต, ...**
ฉิชฺชติ ฉิชฺชนฺติ, ...

ปัญจมี จงตัด

กัตตุ **ฉินฺทตุ ฉินฺทนฺตุ, ...**

กัมมะ **ฉิชฺชตุ ฉิชฺชนฺตุ, ...**

สัตตมี พึงตัด

กัตตุ **ฉินฺเท ฉินฺเทยฺย** ...

กัมมะ **ฉิชฺเชยฺย ...**

อัชชตนี ตัดแล้ว

กัตตุ **อฉินฺทิ ฉินฺทิ ฉินฺทึสุ,** ...

กัมมะ **อฉิชฺชิตฺถ ...**

ฉิชฺชิ ...

ภวิสสันตี จักตัด

กัตตุ **ฉินฺทิสฺสติ ฉินฺทิสฺสนฺติ,** ...

เฉจฺฉติ เฉจฺฉนฺติ, ... (วุทธิ = กฺวจิ ธาตุ.., สฺส เป็น ฉ = สปจฺจยศัพท์, ทฺ เป็น จฺ = พฺยญฺชนนฺต..)

เฉจฺฉิติ เฉจฺฉินฺติ, ... (สฺส เป็น ฉ = สปจฺจยศัพท์, ซ้อน จฺ = พฺยญฺชนนฺต.., อิอาคม= อิการา..)

กัมมะ **ฉิชฺชิสฺสเต ฉิชฺชิสฺสนฺเต, ...**

ฉิชฺชิสฺสติ ฉิชฺชิสฺสนฺติ, ...

กาลาติปัตติ จักได้ตัดแล้ว

กัตตุ **อฉินฺทิสฺส** ...

กัมมะ **อฉิชฺชิสฺส ...**

ภิทิ วิทารเณ ในการผ่า (แตก ทุบ ทำลาย)

วัตตมานา ย่อมผ่า

กัตตุ **ภินฺทติ ภินฺทนฺติ, ...** (รูปที่เหลือทำตาม ฉิทิ)

ยุช โยเค ในการประกอบ (ประกบ เทียม)

วัตตมานา ย่อมประกอบ

กัตตุ **ยุญฺชติ ยุญฺชนฺติ, ...**

กัมมะ **ยุชฺชเต ยุชฺชนฺเต, ...**

ยุชฺชติ ยุชฺชนฺติ, ...

ปัญจมี จงตัด

กัตตุ **ยุญฺชตุ ...**

กัมมะ **ยุชฺชตุ ...**

สัตตมี พึงตัด

กัตตุ **ยุญฺเช** ...

กัมมะ **ยุชฺเชถ ...**

อัชชตนี ตัดแล้ว

กัตตุ **อยุญฺชิ อยุญฺชึสุ,** ...

กัมมะ **อยุชฺชิตฺถ ...**
อยุชฺชิ ...

ภวิสสันตี จักตัด
กัตตุ **ยุณฺชิสฺสติ ยุณฺชิสฺสนฺติ, ...**
กัมมะ **ยุชฺชิสฺสเต ยุชฺชิสฺสนฺเต, ...**
ยุชฺชิสฺสติ ยุชฺชิสฺสนฺติ, ...

กาลาติปัตติ จักได้ตัดแล้ว
กัตตุ **อยุณฺชิสฺส ...**
กัมมะ **อยุชฺชิสฺสถ ...**
อยุชฺชิสฺส ...

ภุช ปาลน-พฺยวหรเณสุ ในการรักษา และกลืนกิน (ฉัน บริโภค ใช้สอย)

วัตตมานา ย่อมกิน
กัตตุ **ภุณฺชติ ภุณฺชนฺติ, ...**
กัมมะ **ภุชฺชเต ภุชฺชนฺเต, ...**
ยุชฺชติ ยุชฺชนฺติ, ...

ปัญจมี จงตัด
กัตตุ **ภุณฺชตุ ...**
กัมมะ **ภุชฺชตุ ...**

สัตตมี พึงตัด
กัตตุ **ภุณฺเช ...**
กัมมะ **ภุชฺเชถ ...**

อัชชตนี ตัดแล้ว
กัตตุ **อภุณฺชิ อภุณฺชึสุ, ...**
กัมมะ **อภุชฺชิตฺถ ...**
อภุชฺชิ ...

ภวิสสันตี จักตัด
กัตตุ **โภกฺขติ โภกฺขนฺติ, โภกฺขสิ โภกฺขถ, โภกฺขามิ โภกฺขาม.**
อาเทศ สฺส เป็น ข = สปฺปจฺจยศัพท์ ใน กรสฺส สปฺปจฺจยสฺส กาโร
อาเทศ ชฺ เป็น ก = โก เข จ.
วุทธิ อุ เป็น โอ = กฺวจิ ธาตุ...
ภุณฺชิสฺสติ ภุณฺชิสฺสนฺติ,

กาลาติปัตติ จักได้ตัดแล้ว
กัตตุ **อภุณฺชิสฺส ...**
กัมมะ **อภุชฺชิสฺส ...**

โภกฺขติ = ภุช + สฺสติ (กัตตุ)

ทำตัวรูป **โภกฺขติ** ศัพท์เดิมคือ **ภุช ปาลนพฺยวหรเณสุ** ในการรักษาและกลืนกิน

ภุช - เรียก ภุช ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
ภุชฺ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โปโปเนกสฺสรสฺส.
ภุชฺ สฺสติ - ลง สฺสติ ภวิสสันตีวิภัตติ ในอนาคตกาล = อนาคเต ภวิสฺสนฺตี.
ภุชฺ ขติ - อาเทศ สฺส เป็น ข = สปจฺจยศัพท์ ในสูตร กรสฺส สปจฺจยสฺส กาโห.
ภุกฺ ขติ - เพราะ ข อาเทศ ชฺ เป็น กฺ = โก เข จ.
โภกฺ ขติ - เพราะพยัญชนะสังโยค วุทธิ อุ เป็น โอ บ้าง = อญฺเญสุ จ.
โภกฺขติ - สำเร็จรูปเป็น **โภกฺขติ** จักกิน

มุจ โมจเน ในการพ้น (ความหลุดพ้น)

วัตตมานา ย่อมพ้น
กัตตุ **มุญฺจติ มุญฺจนฺติ, ...**
กัมมะ **มุจฺจเต มุจฺจนฺเต, ...**

ปัญจมี จงตัด
กัตตุ **มุญฺจตุ ...**
กัมมะ **มุจฺจตำ มุจฺจนฺตำ, ...**

สัตตมี พึงตัด
กัตตุ **มญฺเจ มญฺเจยฺย มญฺเจยฺยุ, ...**
กัมมะ **มุจฺเจถ มุจฺเจรำ, ...**

อัชชตนี ตัดแล้ว
กัตตุ **อมุญฺจิ อมุญฺจึสุ, ...**
กัมมะ **อมุจฺจิตฺถ ...**

ภวิสสันตี จักตัด
กัตตุ **โมกฺขติ โมกฺขนฺติ, ...**
มุญฺจิสฺสติ มุญฺจิสฺสนฺติ, ...
กัมมะ **มุจฺจิสฺสเต มุจฺจิสฺสนฺเต, ...**

กาลาติปัตติ จักได้ตัดแล้ว
กัตตุ **อมุญฺจิสฺส ...**
กัมมะ **อมุจฺจิสฺสถ ...**

จบ รุธาทิคณะ ที่ ๒

๖.๒.๓. ทิวาทิคณะ

หมวดธาตุมี ทิวุ เป็นต้น

ทิวุ กีฬา-วิชิคีสา-พฺยวหาร-ชุติ-ฺถุติ-กนฺติ-คตีสุ

ในการเล่น ปรารถนาชัยชนะ ค้าขาย รุ่งเรือง สรรเสริญ ชอบใจ และ ไป

๕๑๐. **ทิวาทิโต โย.** (๒ บท, ปัจจยวิธิ)

ลง ย ปัจจัย หลังจาก ทิวุ ธาตุเป็นต้น

๕๑๑. **ตถา กตฺตริ จ.** (๓ บท, อาเทสวิธิ)

ยปัจจัยในภาวะและกัมมะเป็นอย่างไร, ยปัจจัยในกัตตุ ก็เป็นอย่างนั้น คือ มีการอาเทศเป็นจวรรค เป็น ย และเป็น ว พร้อมกับพยัญชนะสุดท้ายธาตุ, และอาเทศ ย ปัจจัยเป็นปุพพรูป

(ย ปัจจัยในกัตตุ ให้ทำเหมือน ย ปัจจัย ในกัมมะ)

(ย ปัจจัยในกัมมะ เป็นเช่นใด, ย ปัจจัยในกัตตุ ก็เป็นเช่นนั้น)

เปรียบเทียบวิธีในกัตตุและกัมมะ ให้รู้ว่า มีวิธีเกี่ยวกับ ย ปัจจัย อย่างเดียวกัน

ในกัมมะ และ ภาวะ ให้ทำด้วย ๒ สูตรต่อไปนี้

๑. สูตร “**ตสฺส จวคฺคยการวการตฺตํ สธาตฺวนฺตสฺส**”

๑.๑. อาเทศ พยัญชนะสุดท้ายธาตุที่เป็น จวรรค และ ตวรรค กับ ย ปัจจัย เป็น จวรรค

คือ จฺย เป็น จ, ฉฺย เป็น ฉ, ชฺย เป็น ช, ฌฺย เป็น ฌ, ญฺย เป็น ญ

ฏฺย เป็น จ, ฐฺย เป็น ฉ, ฑฺย เป็น ช, ฒฺย เป็น ฌ, ณฺย เป็น ญ

๑.๒. อาเทศ รฺย เป็น ย, **วฺย เป็น ว**

๒. สูตร “**ปุพฺพรูปญฺจ**”

อาเทศ ย ปัจจัย เป็นปุพพรูป คือเหมือนอักษรตัวหน้า ที่เหลือจากสูตร “ตสฺส จวคฺค...”

ส่วนในกัตตุ ให้ทำด้วยสูตร ตถา กตฺตริ จ.

ทิวุ ธาตุนี้ อาเทศ วฺย เป็น ว	= ตถา กตฺตริ จ.
ซ้อน วฺ	= ปร เทฺวภาโว ฯาเน.
อาเทศ วฺว เป็น พฺพ	= โพ วสฺส. หรือ จศัพท์ ในสูตร โท ธสฺส จ.

วัตตมานา ย่อมเล่น

กัตตุ **ทิพฺพติ ทิพฺพนฺติ, ทิพฺพสิ ทิพฺพถ, ทิพฺพามิ ทิพฺพาม.**

กัมมะ **ทิพฺพเต ทิพฺพนฺเต, ...**

ทิพฺพติ ทิพฺพนฺติ, ...

ปัญจมี จงเล่น

กัตตุ **ทิพฺพตุ ...**

กัมมะ **ทิพฺพตํ ...**

สัตตมี พึงเล่น

กัตตุ **ทิพฺเพ** ...
กัมมะ **ทิพฺเพถ ...**

อัชชตนี เล่นแล้ว

กัตตุ **อทิพฺพิ** ...
กัมมะ **อทิพฺพิตฺถ** ...

ภวิสสันตี จักเล่น

กัตตุ **ทิพฺพิสฺสติ** ...
กัมมะ **ทิพฺพิสฺสเต** ...

กาลาติปัตติ จักได้เล่นแล้ว

กัตตุ **อทิพฺพิสฺส ...**

ทิพฺพติ = ทิวุ + ย + ติ (กัตตุ)

ทำตัวรูป **ทิพฺพติ** ศัพท์เดิมคือ **ทิวุ กีฬา...** ในการเล่น ...

ทิวุ - เรียก ทิวุ ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
ทิว์ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โปโปเนกสฺสรสฺส.
ทิว์ ติ - ลง ติ วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล = วตฺตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน.
ทิว์ ย ติ - หลังจาก ทิวุ เป็นต้น ลง ย วิกรณปัจจัย = ทิวาทิโต โย.
ทิว ติ - อาเทศ วฺย เป็น ว = ตถา กตฺตริ จ.
ทิวฺว ติ - ซ้อน วฺ = ปร เทฺวภาโว จาเน.
ทิพฺพ ติ - อาเทศ วฺว เป็น พฺพ = โพ วสฺส. หรือ จศัพท์ ในสูตร โท ธสฺส จ.
ทิพฺพติ - สำเร็จรูปเป็น **ทิพฺพติ** ย่อมเล่น

ทิพฺพติ = ทิวุ + ย + เต (กัมมะ)

ทำตัวรูป **ทิพฺพติ** ศัพท์เดิมคือ **ทิวุ กีฬา...** ในการเล่น ...

ทิวุ - เรียก ทิวุ ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
ทิว์ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โปโปเนกสฺสรสฺส.
ทิว์ เต - ลง เต วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล = วตฺตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน.
ทิว์ ย เต - หลังจาก ทิวุ เป็นต้น ลง ย ปัจจัยในกัมมะ = ภาวกมฺเมสุ โย.
ทิว เต - อาเทศ วฺย เป็น ว = ตสฺส จวคฺคยการวการตฺตํ สธาตฺวนตสฺส.
ทิวฺว เต - ซ้อน วฺ = ปร เทฺวภาโว จาเน.
ทิพฺพ เต - อาเทศ วฺว เป็น พฺพ = โพ วสฺส. หรือ จศัพท์ ในสูตร โท ธสฺส จ.
ทิพฺพ ติ - อาเทศ อัตตโนบท เป็น ปรัสสบท = อตฺตโนปทานิ ปรสฺสปทตฺตํ.
ทิพฺพติ - สำเร็จรูปเป็น **ทิพฺพติ** (อันเขา) ย่อมเล่น

สิวุ ตนฺตสนฺตาเน ในการเย็บ ถัก ทอ

วัตตมานา ย่อมเย็บ

กัตตุ **สิพฺพติ สิพฺพนฺติ, ...**

ปัญจมี จงเย็บ

กัตตุ **สิพฺพตุ ...**

สัตตมี พึงเย็บ

กัตตุ **สิพฺเพยฺย** ...

อัชชตนี เย็บแล้ว

กัตตุ **อสิพฺพิ สิพฺพิ** ...

ภวิสสันตี จักเย็บ

กัตตุ **สิพฺพิสฺสติ** ...

กาลาติปัตติ จักได้เย็บแล้ว

กัตตุ **อสิพฺพิสฺส** ...

ปท คติมฺหิ ในการไป

(มี อุ อยู่หน้า แปลว่า เกิดขึ้น อุปัติ, ถ้ามี ปติ อยู่หน้า แปลว่า ปฏิปัติ ดำเนิน)

วัตตมานา ย่อมเกิดขึ้น

กัตตุ **อุปฺปชฺชติ อุปฺปชฺชนฺติ, ...** (ทฺย เป็น ช = ตถา กตฺตริ จ, ซ้อน ปฺ และ ชฺ)
อุปฺปชฺชเต อุปฺปชฺชนฺเต อุปฺปชฺชเร, ...

กัมมะ **ปฏิปชฺชเต ปฏิปชฺชนฺเต, ...**
ปฏิปชฺชติ ปฏิปชฺชนฺติ, ...

ภาวะ **อุปฺปชฺชเต ...**

ปัญจมี จงเกิดขึ้น

กัตตุ **อุปฺปชฺชตุ ...**

สัตตมี พึงเกิดขึ้น

กัตตุ **อุปฺปชฺเชยฺย** ...

หิยยัตตนี เกิดขึ้นแล้ว

กัตตุ **อุทปชฺชา** ... (อุ ทฺ อ ปทฺ ย อา) ลง ทฺ อาคม ด้วย ยวมทนตรลา จาคมา หรือ กฺวจิ ธาตุ...
อุทปชฺชถ ...

อัชชตนี เกิดขึ้นแล้ว

กัตตุ **อุทปาทิ** ... (อุ ทฺ อ ปทฺ ย อี)
อุปฺปชฺชิ ...
อุปฺปชฺชิตฺถ ...

ภวิสสันตี จักเกิดขึ้น

กัตตุ **อุปฺปชฺชิสฺสติ** ...

กาลาติปัตติ จักได้เกิดขึ้นแล้ว

กัตตุ **อุปฺปชฺชิสฺส อุปฺปชฺชิสฺสา** ...

อุปฺปชฺชติ = อุ + ปท + ย + ติ (กัตตุ)

ทำตัวรูป **อุปฺปชฺชติ** ศัพท์เดิมคือ **อุ ปุพพะ ปท คติมฺหิ** ในการเกิดขึ้น

อุ ปท - เรียก ปท ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.

อุ ปทฺ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โปโปเนกสฺสรสฺส.
อุ ปทฺ ติ - ลง ติ วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล = วตฺตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน.
อุ ปทฺ ย ติ - ลง ย วิกรณปัจจัย = ทิวาทิโต โย.
อุ ปช ติ - อาเทศ ทฺย เป็น ช = ตถา กตฺตริ จ.
อุปฺปชฺชติ - ซ้อน ปฺ และ ชฺ = ปร เทฺวภาโว จาเน.
อุปฺปชฺชติ - สำเร็จรูปเป็น **อุปฺปชฺชติ** ย่อมเกิดขึ้น

อุทปาทิ = อุ + อ + ปท + ย + อี (กัตตุ)

ทำตัวรูป **อุทปาทิ** ศัพท์เดิมคือ **อุ ปุพพะ ปท คติมฺหิ** ในการเกิดขึ้น
อุ ปท - เรียก ปท ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
อุ ปทฺ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โปโปเนกสฺสรสฺส.
อุ ปทฺ อี - ลง อี อัชชตนีวิภัตติ ในอดีตกาลอันใกล้ = สมีเปชฺชตนี.
อุ อ ปทฺ อี - ลง อ อาคมหน้าธาตุ = อการาคโม หิยฺยตฺตนีอชฺชตนีกาลาติปตฺตีสุ.
อุ ท ปทฺ อี - ลง ท อาคม = ยวมทนตรลา จาคมา, หรือ กฺวจิ ธาตุ...
อุ ท ปทฺ ย อี - ลง ย วิกรณปัจจัย = ทิวาทิโต โย.
อุ ท ปทฺ อี - ลบ ย ปัจจัย = กฺวจิ ธาตุ...
อุ ท ปาทฺ อี - ทีฆะ อ เป็น อา = กฺวจิ ธาตุ...
อุ ท ปาทฺ อิ - รัสสะ อี เป็น อิ = กฺวจิ ธาตุ...
อุทปาทิ - รวม ทฺ เข้ากับสระ อิ หลัง = นเย ปรํ ยุตฺเต.
อุทปาทิ - สำเร็จรูปเป็น **อุทปาทิ** เกิดขึ้นแล้ว

พุธ อวคมเน ในการรู้ การตรัสรู้

วัตตมานา ย่อมรู้
กัตตุ **พุชฺฌติ พุชฺฌนฺติ, ...** (ธฺย เป็น ฌ = ตถา กตฺตริ จ, ซ้อน ชฺ)
พุชฺฌเต พุชฺฌนฺเต พุชฺฌเร, ...
กัมมะ **พุชฺฌเต พุชฺฌนฺเต, ...**
พุชฺฌติ พุชฺฌนฺติ, ...

ปัญจมี จงรู้
กัตตุ **พุชฺฌตุ ...**

สัตตมี พึงรู้
กัตตุ **พุชฺเฌยฺย ...**

อัชชตนี รู้แล้ว
กัตตุ **อพุชฺฌิ ...**
กัมมะ **อพุชฺฌิตฺถ ...**

ภวิสสันตี จักรู้
กัตตุ **พุชฺฌิสฺสติ ...**

กาลาติปัตติ จักได้รู้แล้ว
กัตตุ **อพุชฺฌิสฺส ...**

ยุธ สมฺปหาเร ในการต่อสู้ การรบ

วัตตมานา ย่อมต่อสู้

กัตตุ **ยุชฺฌติ ยุชฺฌนฺติ, ...**

กุธ โกเป ในความโกรธ

วัตตมานา ย่อมโกรธ

กัตตุ **กุชฺฌติ กุชฺฌนฺติ, ...**

วิธ ตาฬเน ในทิ่ม แทง เจาะ ทะลุ

วัตตมานา ย่อมแทง

กัตตุ **วิชฺฌติ วิชฺฌนฺติ, ...**

นห พนฺธเน ในผูก พัน มัด รัด

วัตตมานา ย่อมผูก

กัตตุ **สนฺนยฺหติ สนฺนยฺหนฺติ, ...** (สํ นหฺ ย ติ)

อาเทศ นิคคหิต เป็นวัคคันตะ น

วิปริยยะ หฺย เป็น ยฺห = หวิปริยโย โยควิภาคะ

มน ญาเณ ในความรู้

วัตตมานา ย่อมรู้

กัตตุ **มญฺญติ มญฺญนฺติ, ...** (สํ นหฺ ย ติ)

อาเทศ นฺย เป็น ญ = ตถา กตฺตริ จ.

ทา อาทาเน ในการเอา ถือเอา

วัตตมานา ย่อมสมาทาน (ถือเอาไว้เอง)

กัตตุ **สมาทิยติ สมาทิยนฺติ, ...** (สํ อา ทา ย ติ)

อาเทศ นิคคหิต เป็น ม = มทา สเร.

อาเทศ อา ของ ทา เป็น อิ = กฺวจิ ธาตุ...

ตุส ปีติมฺหิ ในความยินดี เอิบอิ่ม

วัตตมานา ย่อมยินดี

กัตตุ **ตุสฺสติ ตุสฺสนฺติ, ...**

อาเทศ ย เป็น ส ปุพพรูป = ตถา กตฺตริ จ.

สมุ อุปสเม ในความสงบ

วัตตมานา ย่อมสงบ

กัตตุ **สมฺมติ สมฺมนฺติ, ...** (ย เป็น ม ปุพพรูป)

กุป โกเป ในความโกรธ

วัตตมานา ย่อมโกรธ

กัตตุ **กุปฺปติ กุปฺปนฺติ, ...** (ย เป็น ป ปุพพรูป)

ชน ชนเน ในการเกิด

วัตตมานา ย่อมเกิด

กัตตุ **ชายติ ชายนฺติ, ...**
ชายเต ชายนฺเต, ...
เพราะ ย อาเทศ นฺ เป็น อา = ชนาทีนมา โยควิภาคะ ใน ชนาทีนมา ติมฺหิ จ.

กัมมะ **ชนียติ ชนียนฺติ, ...**

ปัญจมี จงเกิด

กัตตุ **ชายตุ ...**

สัตตมี พึงเกิด

กัตตุ **ชาเนยฺย** ...

อัชชตนี เกิดแล้ว

กัตตุ **อชายิ** ...
อชนิ ...

ภวิสสันตี จักเกิด

กัตตุ **ชายิสฺสติ** ...
ชนิสฺสติ ...

กาลาติปัตติ จักได้เกิดแล้ว

กัตตุ **อชายิสฺส** ...
อชนิสฺส ...

จบ ทิวาทิคณะ ที่ ๓

๖.๒.๔. สฺวาทิคณะ

หมวดธาตุมี สุ เป็นต้น

สุ สวเน ในการฟัง การได้ยิน

๕๑๒. สฺวาทิโต ณุณาอุณา จ. (๓ บท, ปัจจยวิธิ)

หลังจาก สุ ธาตุเป็นต้น ลง ณุ ณา และ อุณา ปัจจัย

พึงทราบว่า **ณุ ณา** ปัจจัย ลงหลังจาก เอกสรธาตุ (ธาตุมีสระเดียว) เช่น สุ หิ วุ มิ เป็นต้น
อุณา ปัจจัย ลงหลังจาก อเนกสรธาตุ (ธาตุมีสระเกินหนึ่ง) เช่น อป สก เป็นต้น

วัตตมานา ย่อมฟัง

กัตตุ **สุโณติ สุณนฺติ, สุโณสิ สุโณถ, สุโณมิ สุโณม.** (ณุ)
วุทธิ อุ ของ ณุ ปัจจัย เป็น โอ = จศัพท์ ในสูตร อญฺเญสุ จ.
สุณาติ สุณนฺติ, สุณาสิ สุณสิ สุณาถ สุณถ, สุณามิ สุณาม. (ณา อุณา)
วา ศัพท์ที่ตามมาในสูตร อญฺเญสุ จ ห้ามวุทธิ อุ ของ สุ บ้าง
รัสส ณา เป็น ณ บ้าง = กฺวจิ ธาตุ...

กัมมะ **สูยเต สูยนฺเต, ...**
สูยติ สูยนฺติ, ... (ทีฆะ อุ เป็น อู = กฺวจิ ธาตุ...)
สุยฺยติ สุยฺยนฺติ, ...
สูยฺยติ สูยฺยนฺติ, ...

ปัญจมี จงฟัง

กัตตุ **สุโณตุ สุณนฺตุ, สุโณหิ สุโณถ, สุโณมิ สุโณม.**
สุณาตุ สุณนฺตุ, สุณ สุณาหิ สุณาถ, สุณามิ สุณาม.
สุณตำ สุณนฺตำ, สุณสฺสุ สุณวฺโห, สุเณ สุณามเส. (รัสสะ = กฺวจิ ธาตุ...)

กัมมะ **สูยตำ สูยนฺตำ, ...**
สูยตุ สูยนฺตุ, ...

สัตตมี พึงฟัง

กัตตุ **สุเณ สุเณยฺย สุเณยฺยุ, สุเณยฺยาสิ สุเณยฺยาถ, สุเณยฺยามิ สุเณยฺยาม.**
สุเณถ สุเณรำ, สุเณโถ สุเณยฺยาวฺโห, สุเณยฺยำ สุเณยฺยามฺเห

กัมมะ **สูเยถ ...**
สูเยยฺย ...

อัชชตนี ฟังดแล้ว

กัตตุ **อสุณิ อสุณึสุ, อสุณิ อสุณิตฺถ, อสุณึ อสุณิมฺห.**
สุณิ สุณึสุ, สุณิ สุณิตฺถ, สุณึ สุณิมฺห.
อสุณิตฺถ ...
สุณิตฺถ ...
อสฺโสสิ อสฺโสสุ ปจฺจสฺโสสุ, อสฺโสสิ อสฺโสสิตฺถ, อสฺโสสึ อสฺโสสิมฺห อสฺโสสิมฺหา.
ลบ ณา ปัจจัย, ลง สฺ อาคม = กฺวจิ ธาตุ...

ซ้อน สุ = ปร เทฺวภาโว จาเน, วุทธิ อุ เป็น โอ = อญฺเญสุ จ.
อสฺโสสิตฺถ ...
กัมมะ **อสูยิตฺถ ...**
อสูยิ ...

ภวิสสันตี จักฟัง
กัตตุ **สุณิสฺสติ สุณิสฺสนฺติ, สุณิสฺสสิ สุณิสฺสถ, สุณิสฺสามิ สุณิสฺสาม.**
สุณิสฺสเต สุณิสฺสนฺเต, สุณิสฺสเส สุณิสฺสวฺเห, สุณิสฺสํ สุณิสฺสามฺเห.
โสสฺสติ โสสฺสนฺติ, โสสฺสสิ โสสฺสถ, โสสฺสามิ โสสฺสาม.
โสสฺสเต โสสฺสนฺเต, ...
ลบ ณา และ วุทธิ
กัมมะ **สูยิสฺสเต ...**
สูยิสฺสติ ...

กาลาติปัตติ จักได้ฟังแล้ว
กัตตุ **อสุณิสฺส** ...
กัมมะ **อสูยิสฺส** ...

สุโณติ = สุ + ณุ + ติ (กัตตุ)

ทำตัวรูป **สุโณติ** ศัพท์เดิมคือ **สุ สวเน** ในการฟัง

สุ	- เรียก สุ ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
สุ ติ	- ลง ติ วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล	= วตฺตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน.
สุ ณุ ติ	- ลง ณุ วิกรณปัจจัย	= สฺวาทิโต ณุณาอุณา จ.
สุ โณ ติ	- วุทธิ อุ ของ ณุ เป็น โอ	= จศัพท์ ในสูตร อญฺเญสุ จ.
สุโณติ	- สำเร็จรูปเป็น **สุโณติ** ย่อมฟัง	

อสฺโสสิ = อ + สุ + ณา + อี (กัตตุ)

ทำตัวรูป **อสฺโสสิ** ศัพท์เดิมคือ **สุ สวเน** ในการฟัง

สุ	- เรียก สุ ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
สุ อี	- ลง อี อัชชตนีวิภัตติ ในอดีตกาล	= วตฺตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน.
สุ ณา อี	- ลง ณา วิกรณปัจจัย	= สฺวาทิโต ณุณาอุณา จ.
อ สุ ณา อี	- ลง อ อาคมหน้าธาตุ	= อการาคโม หิยฺยตฺตนีอชฺชตนีกาลาติปตฺตีสุ.
อ สุ อี	- ลบ ณา ปัจจัย	= กฺวจิ ธาตุ...
อสฺสุ อี	- ซ้อน สฺ	= ปร เทฺวภาโว จาเน.
อสฺโส อี	- วุทธิ อุ เป็น โอ	= อญฺเญสุ จ.
อสฺโส สฺ อี	- ลง สฺ อาคม	= กฺวจิ ธาตุ...
อสฺโส สฺ อิ	- รัสสะ อี เป็น อิ	= กฺวจิ ธาตุ...
อสฺโสสิ	- รวม สฺ เข้ากับสระ อิ หลัง	= นเย ปรํ ยุตฺเต.
อสฺโสสิ	- สำเร็จรูปเป็น **อสฺโสสิ** ได้ฟังแล้ว	

โสสฺสติ = สุ + ณา + สฺสติ (กัตตุ)

ทำตัวรูป **โสสฺสติ** ศัพท์เดิมคือ **สุ สวเน** ในการฟัง

สุ - เรียก สุ ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
สุ สฺสติ - ลง สฺสติ ภวิสสันตีวิภัตติ ในอนาคตกาล = อนาคเต ภวิสสันตี.
สุ ณา สฺสติ - ลง ณา วิกรณปัจจัย = สฺวาทิโต ณุณาอุณา จ.
สุ สฺสติ - ลบ ณา ปัจจัย = กฺวจิ ธาตุ...
โส สฺสติ - วุทธิ อุ เป็น โอ = อณฺเณสุ จ.
โสสฺสติ - สำเร็จรูปเป็น **โสสฺสติ** จักฟัง

หิ คติมฺหิ ในการไป

วัตตมานา ย่อมส่งไป

กัตตุ **ปหิณาติ ปหิณติ ปหิณนฺติ, ...**
สุณาติ สุณนฺติ, สุณาสิ สุณสิ สุณาถ สุณถ, สุณามิ สุณาม. (ณา อุณา)

ปัญจมี จงส่งไป

กัตตุ **ปหิณาตุ ปหิณนฺตุ, ...**

สัตตมี พึงส่งไป

กัตตุ **ปหิเณยฺย ...**

อัชชตนี ฟังดแล้ว

กัตตุ **ปหิณิ ปาเหสิ ...** (ป อ หิ ณา อี = ลบ, ทีฆะ, วุทธิ, ส, รัสสะ)

ภวิสสันตี จักฟัง

กัตตุ **ปหิสฺสติ ...**

กาลาติปัตติ จักได้ฟังแล้ว

กัตตุ **ปหิณิสฺส** ...

วุ สำวรเณ ในการสำรวม ระวัง

วัตตมานา ย่อมปิดกั้น ปกป้อง ระวัง

กัตตุ **อาวุณาติ อาวุณนฺติ, ...**

มิ ปกฺเขเป ในการใส่ไว้

วัตตมานา ย่อมใส่ไว้

กัตตุ **มิโณติ มินนฺติ, ...** (ณ เป็น น = กฺวจิ ธาตุ...)

อป ปาปุณเน ในการถึง บรรลุ

วัตตมานา ย่อมถึง

กัตตุ **ปาปุณาติ ปาปุณนฺติ, ปาปุณาสิ ปาปุณาถ, ปาปุณามิ ปาปุณาม.**
(ลบสระหน้า, ทีฆะสระหลัง = ทีฆ)
กัมมะ **ปาปียติ ปาปียนฺติ, ...**

ปัญจมี จงถึง

กัตตุ **ปาปุณาตุ ...**

กัมมะ **ปาปียตุ ...**

สัตตมี พึงส่งไป

กัตตุ **ปาปุเณ ปาปุเณยฺย ...**

กัมมะ **ปาปียเยยฺย ...**

อัชชตนี ฟังดแล้ว

กัตตุ **ปาปุณิ ปาปุณึสุ ...**

กัมมะ **ปาปียิ ...**

ภวิสสันตี จักฟัง

กัตตุ **ปาปุณิสฺสติ ...**

กัมมะ **ปาปียิสฺสติ ...**

กาลาติปัตติ จักได้ฟังแล้ว

กัตตุ **ปาปุณิสฺส** ...

กัมมะ **ปาปียิสฺส ...**

สก สตฺติมฺหิ ในความอาจ สามารถ

วัตตมานา ย่อมอาจ

กัตตุ **สกฺกุณาติ สกฺกุณนฺติ, ...** (ซ้อน กฺ)

ภาวะ **สกฺกเต, สกฺกติ**

ปัญจมี จงอาจ

กัตตุ **สกฺกุณาตุ ...**

สัตตมี พึงส่งไป

กัตตุ **สกฺกุเณยฺย ...**

อัชชตนี ฟังดแล้ว

กัตตุ **อสกฺขิ อสกฺขึสุ, ...**

กัมมะ **สกฺขิ สกฺขึสุ, ...**

ภวิสสันตี จักฟัง

กัตตุ **สกฺขิสฺสติ สกฺขิสฺสนฺติ ...**

กาลาติปัตติ จักได้ฟังแล้ว

กัตตุ **อสกฺขิสฺส อสกฺขิสฺสึสุ** ...

จบ สฺวาทิคณะ ที่ ๔

๖.๒.๕. กิยาทิคณะและคหาทิคณะ

หมวดธาตุมี กี เป็นต้น และหมวดธาตุมี คห เป็นต้น

กี ทพฺพวินิมเย ในการซื้อ ขาย

๕๑๓. **กิยาทิโต นา.** (๒ บท, ปัจจยวิธิ)
หลังจาก กี ธาตุเป็นต้น ลง นา ปัจจัย

วัตตมานา ย่อมขาย
กัตตุ **วิกฺกิณาติ วิกฺกิณนฺติ,** ... (ซ้อน กฺ, รัสสะ กี เป็น กิ, อาเทศ นฺ เป็น ณฺ)
กัมมะ **วิกฺกียติ วิกฺกียนฺติ** ...

ปัญจมี จงขาย
กัตตุ **วิกฺกิณาตุ วิกฺกิณนฺตุ** ...
กัมมะ **วิกฺกียตุ วิกฺกียนฺตุ** ...

สัตตมี พึงขาย
กัตตุ **วิกฺกิเณ วิกฺกิเณยฺย** ...
กัมมะ **วิกฺกีเยยฺย วิกฺกีเยยฺยุ** ...

อัชชตนี ขายแล้ว
กัตตุ **อวิกฺกิณิ** ...
วิกฺกิณิ ...
กัมมะ **วิกฺกียิตฺถ** ...
วิกฺกียิ ...

ภวิสสันตี จักขาย
กัตตุ **วิกฺกิณิสฺสติ วิกฺกิณิสฺสนฺติ** ...
กัมมะ **วิกฺกียิสฺสติ วิกฺกียิสฺสนฺติ** ...

กาลาติปัตติ จักได้ขายแล้ว
กัตตุ **อวิกฺกิณิสฺส อวิกฺกิณิสฺสํสุ** ...
กัมมะ **วิกฺกียิสฺส วิกฺกียิสฺสํสุ** ...

ชิ ชเย ในการชนะ

วัตตมานา ย่อมชนะ
กัตตุ **ชินาติ ชินนฺติ,** ...
กัมมะ **ชียติ ชียนฺติ** ...

ปัญจมี จงชนะ
กัตตุ **ชินาตุ** ...
กัมมะ **ชียตุ** ...

สัตตมี พึงชนะ

กัตตุ **ชิเนยฺย ...**
กัมมะ **ชีเยยฺย ...**

อัชชตนี ชนะแล้ว

กัตตุ **อชินิ อชินึสุ ...**
ชินิ ชินึสุ ...
อเชสิ อเชสุ ...
อชินิตฺถ ...
กัมมะ **อชียิตฺถ ...**
อชียิ ...

ภวิสสันตี จักชนะ

กัตตุ **ชินิสฺสติ ชินิสฺสนฺติ ...**
วิเชสฺสติ วิเชสฺสนฺติ ...
กัมมะ **ชียิสฺสติ ชียิสฺสนฺติ ...**

กาลาติปัตติ จักได้ชนะแล้ว

กัตตุ **อชินิสฺส ...**
อชียิสฺส ...

จิ จเย ในการสั่งสม สะสม

วัตตมานา ย่อมสั่งสม

กัตตุ **จินาติ จินนฺติ ...**

ฌา อวโพธเน ในความรู้ ทราบ

๕๑๔. ฌาสฺส ชาชำนา. (๒ บท, อาเทสวิธิ)

อาเทศ ฌา ธาตุ เป็น ชา ชำ และ นา บ้าง

วาศัพท์

ชาเทโส นามฺหิ ชำ ฌามฺหิ นาภาโว ติมฺหิ เอวิธ
ววตฺถิตวิภาสตฺถ- วาสทฺทสฺสานุวตฺตนา.

เพราะ วา ศัพท์ที่ตามมากำหนดไว้ว่า

๑. เพราะ นา ปัจจัย อาเทศ ฌา ธาตุ เป็น ชา บ้าง เช่น วิชานาติ
๒. เพราะ ฌา (ที่อาเทศมา จาก เอยฺย) อาเทศ ฌา ธาตุ เป็น ชำ บ้าง เช่น วิชฌฺญา
๓. เพราะ ติ วิภัตติ อาเทศ ฌา ธาตุ เป็น นา บ้าง เช่น วินายติ

วัตตมานา ย่อมรู้

กัตตุ **วิชานาติ วินายติ วิชานนฺติ ...**
วิชานาติ อาเทศ ฌา เป็น ชา = ฌาสฺส ชาชำนา.
วินายติ อาเทศ ฌา เป็น นา = ฌาสฺส ชาชำนา.
อาเทศ นา ปัจจัย เป็น ย = นาสฺส โลโป ยการตฺตำ.

กัมมะ **วิญฺญายติ วิญฺญายนฺติ ...** (ซ้อน ญ)
เญยฺยติ เญยฺยนฺติ ... (ลบสระหน้า, อาเทศ อิ อี เป็น เอ = กฺวจิ ธาตุ...)

วิชานาติ = วิ + ญา + นา + ติ (กัตตุ)

ทำตัวรูป **วิชานาติ** ศัพท์เดิมคือ **วิปุพพะ ญา อวโพธเน** ในความรู้
วิ ญา - เรียก ญา ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
วิ ญา ติ - ลง ติ วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล = วตฺตมานา ปุจฺจุปฺปนฺเน.
วิ ญา นา ติ - ลง นา วิกรณปัจจัย = กิยาทิโต นา.
วิ ชา นา ติ - เพราะ นา อาเทศ ญา เป็น ชา = ญาสฺส ชาชำนา.
วิชานาติ - สำเร็จรูปเป็น **วิชานาติ** ย่อมรู้

วินายติ = วิ + ญา + นา + ติ (กัตตุ)

ทำตัวรูป **วินายติ** ศัพท์เดิมคือ **วิปุพพะ ญา อวโพธเน** ในความรู้
วิ ญา - เรียก ญา ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
วิ ญา ติ - ลง ติ วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล = วตฺตมานา ปุจฺจุปฺปนฺเน.
วิ ญา นา ติ - ลง นา วิกรณปัจจัย = กิยาทิโต นา.
วิ ชา นา ติ - อาเทศ ญา เป็น นา = ญาสฺส ชาชำนา.
วิ นา ย ติ - อาเทศ นา เป็น ย = นาสฺส โลโป ยการตฺตํ.
วินายติ - สำเร็จรูปเป็น **วินายติ** ย่อมรู้

ปัญจมี จงรู้
กัตตุ **วิชานาตุ วิชานนฺตุ, วิชาน วิชานาหิ วิชานาถ, วิชานามิ วิชานาม.**
วิชานตำ วิชานนฺตำ, วิชานสฺสุ ...
กัมมะ **วิญฺญายตุ วิญฺญายนฺตุ ...**

๕๑๕. **เอยฺยสฺส ญาโต อิยาญา.** (๓ บท, อาเทสวิธิ)
หลังจาก ญา ธาตุ อาเทศ เอยฺย วิภัตติ เป็น อิยา และ ญา บ้าง

๕๑๖. **นาสฺส โลโป ยการตฺตำ.** (๓ บท, อาเทส-โลปวิธิ)
หลัง ญา ธาตุ ลบ นา ปัจจัย หรืออาเทศ นา ปัจจัยเป็น ย บ้าง

คาถา

ญามฺหิ นิจฺจญฺจ นาโลโป วิภาสาชฺชตนาทิสุ
อญฺญตฺถ น จ โหตายำ นาโต ติมฺหิ ยการตา.

๑. เพราะ ญา (ที่อาเทศมาจาก เอยฺย) ลบ นา ปัจจัยแน่นอน
๒. เพราะ วิภัตติ ๓ หมวด ตั้งแต่อัชชตนีเป็นต้นไป ลบ นา ปัจจัยบ้าง
๓. เพราะวิภัตติอื่น มีวัตตมานาเป็นต้น ไม่ลบ นา ปัจจัย
๔. เพราะ ติ วิภัตติ อาเทศ นา ปัจจัย อันอยู่หลัง นา ที่อาเทศมาจาก ญา ธาตุ เป็น ย

สัตตมี พึงรู้

กัตตุ **วิชานิยา วิชญฺญา วิชาเนยฺย วิชาเนยฺยุ, วิชาเนยฺยาสิ วิชาเนยฺยาถ, -มิ -ม วิชาเนมุ.**
วิชานิยา - อาเทศ ญา เป็น ชา, เอยฺย เป็น อิยา
วิชญฺญา - อาเทศ ญา เป็น ชฺ, เอยฺย เป็น ญา
วิชาเนถ ...
กัมมะ **วิญฺญาเยยฺย วิญฺญาเยยฺยุ** ...

วิชานิยา = วิ + ญา + นา + เอยฺย (กัตตุ)

ทำตัวรูป **วิชานิยา** ศัพท์เดิมคือ **วิปุพฺพะ ญา อวโพธเน** ในความรู้

วิ ญา	- เรียก ญา ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
วิ ญา เอยฺย	- ลง เอยฺย สัตตมีวิภัตติ ในปัจจุบันกาล	= อนุมติปริกปฺปตฺเถสุ สตฺตมี.
วิ ญา นา เอยฺย	- ลง นา วิกรณปัจจัย	= กิยาทิโต นา.
วิ ชา นา เอยฺย	- อาเทศ ญา เป็น ชา	= ญาสฺส ชาชนา.
วิ ชา นา อิยา	- อาเทศ เอยฺย เป็น อิยา	= เอยฺยสฺส ญาโต อิยาญา.
วิชานิยา	- แยก ลบ รวม	
วิชานิยา	- สำเร็จรูปเป็น **วิชานิยา** พึงทราบ	

วิชญฺญา = วิ + ญา + นา + เอยฺย (กัตตุ)

ทำตัวรูป **วิชญฺญา** ศัพท์เดิมคือ **วิปุพฺพะ ญา อวโพธเน** ในความรู้

วิ ญา	- เรียก ญา ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
วิ ญา เอยฺย	- ลง เอยฺย สัตตมีวิภัตติ ในปัจจุบันกาล	= อนุมติปริกปฺปตฺเถสุ สตฺตมี.
วิ ญา นา เอยฺย	- ลง นา วิกรณปัจจัย	= กิยาทิโต นา.
วิ ชฺ นา เอยฺย	- อาเทศ ญา เป็น ชฺ	= ญาสฺส ชาชนา.
วิ ชา นา ญา	- อาเทศ เอยฺย เป็น อิยา	= เอยฺยสฺส ญาโต อิยาญา.
วิ ชฺ ญา	- ลบ นา ปัจจัย	= นาสฺส โลโป ยการตฺตํ.
วิ ชญฺ ญา	- อาเทศ นิคคหิต เป็นวัคคันตะ ญฺ	= วคฺคนฺตํ วา วคฺเค.
วิชญฺญา	- สำเร็จรูปเป็น **วิชญฺญา** พึงทราบ	

อัชชตนี รู้แล้ว

กัตตุ **สมชานิ สญฺชานิ สญฺชนึสุ** ... (สํ อ ญา นา อี)
อญฺญาสิ อญฺญาสุ ... (อ ญา นา อี)
วิชานิตฺถ ...
กัมมะ **วิญฺญายิตฺถ** ...
ปญฺญายิ ปญฺญายึสุ ... (ป ญา นา อุ)

ภวิสสันตี จักรู้

กัตตุ **วิชานิสฺสติ วิชานิสฺสนฺติ** ...
ญสฺสติ ญสฺสนฺติ ...
กัมมะ **วิญฺญายิสฺสเต วิญฺญายิสฺสนฺเต** ...
ปญฺญายิสฺสติ ปญฺญายิสฺสนฺติ ...
วิญฺญายิหิติ วิญฺญายิหินฺติ ... (วิ ญา ย อิ สฺสติ, อาเทศ สฺส เป็น หิ = กฺวจิ ธาตุ...)

กาลาติปัตติ จักได้รู้แล้ว

กัตตุ **อชานิสฺส ...**
อชานิสฺสถ ...
กัมมะ **อญฺญายิสฺสถ ...**
อญฺญายิสฺส ...

มา มาเน ในการนับ กะ ชั่ง ตวง วัด

วัตตมานา ย่อมนับ

กัตตุ **มินาติ มินนฺติ ...**
กัมมะ **มียติ มียนฺติ ...**

ลู เฉทเน ในการตัด เด็ด เกี่ยว

วัตตมานา ย่อมตัด

กัตตุ **ลุนาติ ลุนนฺติ ...**
กัมมะ **ลูยติ ลูยนฺติ ...**

ธู กมฺปเน ในความไหว หวั่นไหว

วัตตมานา ย่อมตัด

กัตตุ **ธุนาติ ธุนนฺติ ...**
กัมมะ **ธูยติ ธูยนฺติ ...**

คห อุปาทาเน ในการถือเอา รับเอา

๕๑๗. **คหาทิโต ปฺป-ณฺหา.** (๒ บท, ปัจจยวิธิ)
หลังจาก คห ธาตุเป็นต้น ลง ปฺป และ ณฺหา ปัจจัย

๕๑๘. **หโลโป ณฺหามฺหิ.** (๒ บท, โลปวิธิ)
เพราะ ณฺหา ปัจจัย ลบ ห ของ คห ธาตุ

วัตตมานา ย่อมถือเอา

กัตตุ **คณฺหาติ คณฺหติ คณฺหนฺติ, คณฺหาสิ คณฺหาถ, คณฺหามิ คณฺหาม.**
กัมมะ **คยฺหติ คยฺหนฺติ ...**

ปัญจมี จงถือเอา

กัตตุ **คณฺหาตุ คณฺหนฺตุ, คณฺห คณฺหาหิ คณฺหาถ, คณฺหามิ คณฺหาม.**
คณฺหตำ คณฺหนฺตำ ...
กัมมะ **คยฺหตำ คยฺหนฺตำ ...**
คยฺหตุ คยฺหนฺตุ

สัตตมี พึงถือเอา

กัตตุ **คณฺเห คณฺเหยฺย ...**
กัมมะ **คยฺเหยฺย คยฺเหยฺยุ ...**

อัชชตนี ถือเอาแล้ว

กัตตุ **อคณฺหิ อคณฺหึสุ ...**
คณฺหิ คณฺหึสุ ...
อคฺคเหสิ อคฺคเหสุ ...
อคฺคหิ อคฺคหึสุ อคฺคหุ ...
กัมมะ **อคฺคยฺหิตฺถ ...**
อคฺคยฺหิ ...

ภวิสสันตี จักถือเอา

กัตตุ **คณฺหิสฺสติ คณฺหิสฺสนฺติ ...**
คเหสฺสติ คเหสฺสนฺติ ...
กัมมะ **คหียิสฺสเต คหียิสฺสนฺเต ...**
คยฺหิสฺสติ คยฺหิสฺสนฺติ ...

กาลาติปัตติ จักได้ถือเอาแล้ว

กัตตุ **อคฺคณฺหิสฺส ...**
อคฺคหิสฺส ...
อคฺคณฺหิสฺสถ ...
อคฺคหิสฺสถ ...
กัมมะ **อคฺคยฺหิสฺสถ ...**
อคฺคยฺหิสฺส ...

๕๑๙. คหสฺส เฆ ปฺเป. (๓ บท, อาเทสวิธิ)

เพราะ ปฺป ปัจจัย อาเทศ คหฺ ธาตุ เป็น เฆ

วัตตมานา ย่อมถือเอา

กัตตุ **เฆปฺปติ ...**

จบ กิยาทิคณะ และคหาทิคณะ ที่ ๕

๖.๒.๖. ตนาทิคณะ

หมวดธาตุมี ตนุ เป็นต้น

ตนุ วิตฺถาเร ในการแผ่ไป ขยายออก อธิบาย ทำให้พิสดาร

๕๒๐. ตนาทิโต โอยิรา. (๒ บท, ปัจจยวิธิ)

หลังจาก ตนุ ธาตุเป็นต้น ลง โอ และ ยิร ปัจจัย

ยิร ปัจจัย ลงหลังจาก **กร** ธาตุเท่านั้น

๕๒๑. อุตฺตโมกาโร. (๒ บท, อาเทสวิธิ)

อาเทศ โอ ปัจจัย เป็น อุ บ้าง

วาศัพท์ กล่าววกำหนดไว้ว่า คำว่า “โอกาโร” หมายเอา **โอ** วิกรณปัจจัย

วัตตมานา ย่อมแผ่ไป

กัตตุ **ตโนติ ตโนนฺติ, ตโนสิ ตโนถ, ตโนมิ ตโนม.**
ตนุเต ตนฺวนฺเต, ตนุเส ตนุวฺเห, ตนุเว ตนุมฺเห.
เพราะสระหลัง อาเทศ อุ เป็น ว = ยวการา จ.

กัมมะ **ปตายเต ปตายนฺเต, ...** (ป ตนุ ย เต, อาเทศ นุ เป็น อา = กฺวจิ ธาตุ...)
ปตายติ ปตายนฺติ. ...
ปตญฺญติ ปตญฺญนฺติ, ... (นฺย เป็น ญ = ตสฺส จวคฺค..., ซ้อน ญ)

ปัญจมี จงแผ่ไป

กัตตุ **ตโนตุ ตโนนฺตุ ...**

สัตตมี พึงแผ่ไป

กัตตุ **ตเนยฺย ตเนยฺยุ ...**

อัชชตนี แผ่ไปแล้ว

กัตตุ **อตนิ อตนึสุ ...**
กัมมะ **อตายิตฺถ ...**
ปตายิ ...

ภวิสสันตี จักแผ่ไป

กัตตุ **ตนิสฺสติ ตนิสฺสนฺติ ...**
กัมมะ **ปตายิสฺสติ ปตายิสฺสนฺติ ...**

กาลาติปัตติ จักได้แผ่ไปแล้ว

กัตตุ **อตนิสฺส ...**
กัมมะ **ปตายิสฺส ...**

ตโนติ = ตนุ + โอ + ติ (กัตตุ)

ทำตัวรูป **ตโนติ** ศัพท์เดิมคือ **ตนุ วิตฺถาเร** ในการแผ่ไป

ตนุ - เรียก ตนุ ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
ตน - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
ตน ติ - ลง ติ วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล = วตฺตมานา ปุจฺจุปฺปนฺเน.
ตน โอ ติ - ลง โอ วิกรณปัจจัย = ตนาทิโต โอยิรา.
ตโนติ - รวม น เข้ากับสระ โอ หลัง = นเย ปรํ ยุตฺเต.
ตโนติ - สำเร็จรูปเป็น **ตโนติ** ย่อมแผ่ไป

ตนุเต = ตนุ + โอ + เต (กัตตุ)

ทำตัวรูป **ตนุเต** ศัพท์เดิมคือ **ตนุ วิตฺถาเร** ในการแผ่ไป
ตนุ - เรียก ตนุ ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
ตน - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
ตน เต - ลง เต วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล = วตฺตมานา ปุจฺจุปฺปนฺเน.
ตน โอ เต - ลง โอ วิกรณปัจจัย = ตนาทิโต โอยิรา.
ตน อุ เต - อาเทศ โอ เป็น อุ = อุตฺตโมกาโร.
ตนุเต - รวม น เข้ากับสระ อุ หลัง = นเย ปรํ ยุตฺเต.
ตนุเต - สำเร็จรูปเป็น **ตนุเต** ย่อมแผ่ไป

ตนฺวนฺเต = ตนุ + โอ + อนฺเต (กัตตุ)

ทำตัวรูป **ตนฺวนฺเต** ศัพท์เดิมคือ **ตนุ วิตฺถาเร** ในการแผ่ไป
ตนุ - เรียก ตนุ ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
ตน - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
ตน อนฺเต - ลง อนฺเต วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล = วตฺตมานา ปุจฺจุปฺปนฺเน.
ตน โอ อนฺเต - ลง โอ วิกรณปัจจัย = ตนาทิโต โอยิรา.
ตน อุ อนฺเต - อาเทศ โอ เป็น อุ = อุตฺตโมกาโร.
ตน ว อนฺเต - เพราะสระหลัง อาเทศ อุ เป็น ว = ยวการา จ.
ตนฺวนฺเต - แยก ลบ รวม
ตนฺวนฺเต - สำเร็จรูปเป็น **ตนฺวนฺเต** ย่อมแผ่ไป

ปตายเต = ป + ตนุ + ย + เต (กัมมะ)

ทำตัวรูป **ปตายเต** ศัพท์เดิมคือ **ป ปุพพะ ตนุ วิตฺถาเร** ในการแผ่ไป
ป ตนุ - เรียก ตนุ ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
ป ตน - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
ป ตน เต - ลง เต วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล = วตฺตมานา ปุจฺจุปฺปนฺเน.
ป ตน ย เต - ลง ย ปัจจัยในกัมมะ = ภาวกมฺเมสุ โย.
ป ตา ย เต - เพราะ ย อาเทศ นุ เป็น อา = กฺวจิ ธาตุ...
ปตายเต - สำเร็จรูปเป็น **ปตายเต** ย่อมแผ่ไป

กร กรเณ ในการกระทำ

๕๒๒. กรสฺสากาโร จ. (๓ บท, อาเทสวิธิ)

อาเทศ อ ของ กรฺ ธาตุ เป็น อุ บ้าง

วัตตมานา ย่อมกระทำ

กัตตุ **กโรติ กุพฺพนฺติ กโรนฺติ, กโรสิ กโรถ, กโรมิ กโรม.**
กุรุเต กุพฺพนฺเต, กุรุเส กุรุวฺเห, กุพฺเพ กุรุมฺเห.
กยิรติ กยิรนฺติ, ...

อาเทศ อ ที่ ก เป็น อุ = กรสฺสากาโร จ.
อาเทศ โอ เป็น อุ = อุตฺตโมกาโร.
อาเทศ อุ เป็น ว = ยวการา จ.
เพราะ ว ลบ รฺ = กฺวจิ ธาตุ...
ซ้อน วฺ = ปร เทฺวภาโว ฆาเน.
อาเทศ วฺว เป็น พฺพ = โพ วสฺส, หรือ จศัพท์ในสูตร โท ธสฺส จ.

กัมมะ **กรียฺยเต ...**
กรียฺยติ กรียฺยนฺติ ...
กรียติ กรียนฺติ ...
กยฺยติ กยฺยนฺติ ... (รฺย เป็น ย = ตสฺส จวคฺค..., ซ้อน ยฺ)
กยิรติ กยิรนฺติ ... (สลับ รฺยฺ เป็น ยฺรฺ = จศัพท์ ในสูตร กฺวจิ ธาตุ...)

กุพฺพนฺติ = กร + โอ + อนฺติ (กัตตุ)

ทำตัวรูป **กุพฺพนฺติ** ศัพท์เดิมคือ **กร กรเณ** ในการกระทำ

กร	- เรียก กร ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
กรฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
กรฺ อนฺติ	- ลง อนฺติ วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล	= วตฺตมานา ปุจฺจุปฺปนฺเน.
กรฺ โอ อนฺติ	- ลง โอ วิกรณปัจจัย	= ตนาทิโต โอยิรา.
กุรฺ โอ อนฺติ	- อาเทศ อ ที่ ก เป็น อุ	= กรสฺสากาโร จ.
กุรฺ อุ อนฺติ	- อาเทศ โอ เป็น อุ	= อุตฺตโมกาโร.
กุรฺ ว อนฺติ	- อาเทศ อุ เป็น ว	= ยวการา จ.
กุ ว อนฺติ	- เพราะ ว ลบ รฺ	= กฺวจิ ธาตุ...
กุ วฺว อนฺติ	- ซ้อน วฺ	= ปร เทฺวภาโว ฆาเน.
กุ วฺว อนฺติ	- ซ้อน วฺ	= ปร เทฺวภาโว ฆาเน.
กุ พฺพ อนฺติ	- อาเทศ วฺว เป็น พฺพ	= โพ วสฺส, หรือ จศัพท์ในสูตร โท ธสฺส จ.
กุพฺพนฺติ	- แยก ลบ รวม	
กุพฺพนฺติ	- สำเร็จรูปเป็น **กุพฺพนฺติ** ย่อมกระทำ	

ปัญจมี จงกระทำ

กัตตุ **กโรตุ กุรุตุ กุพฺพนฺตุ กโรนฺตุ, กโรหิ กโรถ, กโรมิ กโรม.**
กุรุตำ กุพฺพนฺตำ, กุรุสฺส กุรสฺสุ กุรุวฺโห, กุพฺเพ กุพฺพามเส.

กัมมะ **กรียตุ กรียนฺตุ ...**
กยฺยตำ ...
กยิรตำ ...
กยิรตุ ...

สัตตมี พึงกระทำ

กัตตุ **กเร กเรยฺย กเรยฺยุ, กเรยฺยาสิ กเรยฺยาถ, กเรยฺยามิ กเรยฺยาม.**
กุพฺเพ กุพฺเพยฺย กุพฺเพยฺยุ, ...

ยิรปัจจัย

ยิรโต อาตฺตเมยฺยสฺส เอถาทิสฺเสยฺยุมาทิสุ
เอยฺยสทฺทสฺส โลโป จ "กฺวจิ ธาตู"ติอาทินา.

๑. หลังจาก ยิร ปัจจัย อาเทศ เอยฺย วิภัตติ และ เอ ตัวต้นของ เอถ วิภัตติ เป็น อา
๒. ลบ เอยฺย ของ เอยฺยุ วิภัตติเป็นต้น ด้วยสูตรที่ ขึ้นต้นว่า "กฺวจิ ธาตุ"

อุ. **กยิรา กยิรุ, กยิราสิ กยิราถ, กยิรามิ กยิราม.**
กยิราถ กเรถ กุพฺเพถ กุรุพฺเพถ กุรุพฺเพรุ, กุรุพฺเพโถ กุรุพฺเพยฺยาวฺโห, -
กุรุพฺเพยฺยุ กุรุพฺเพยฺยามฺเห. (อาเทศ กุ เป็น กุรุ = กฺวจิ ธาตุ...)

กัมมะ **กรีเยยฺย กรีเยยฺยุ ...**

กยิรา = กร + ยิร + เอยฺย (กัตตุ)

ทำตัวรูป **กยิรา** ศัพท์เดิมคือ **กร กรเณ** ในการกระทำ

กร	- เรียก กร ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
กรุ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
กรุ เอยฺย	- ลง เอยฺย สัตตมีวิภัตติ ในปัจจุบันกาล	= อนุมติปริกปฺปตฺเถสุ สตฺตมี.
กรุ ยิร เอยฺย	- ลง ยิร วิกรณปัจจัย	= ตนาทิโต โอยิรา.
ก ยิร เอยฺย	- ลบ รุ สุดท้ายธาตุ	= กฺวจิ ธาตุ...
ก ยิร อา	- อาเทศ เอยฺย เป็น อา	= กฺวจิ ธาตุ...
กยิรา	- แยก ลบ รวม	
กยิรา	- สำเร็จรูปเป็น **กยิรา** พึงกระทำ	

กยิราถ = กร + ยิร + เอถ (กัตตุ)

ทำตัวรูป **กยิราถ** ศัพท์เดิมคือ **กร กรเณ** ในการกระทำ

กร	- เรียก กร ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
กรุ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
กรุ เอถ	- ลง เอถ สัตตมีวิภัตติ ในปัจจุบันกาล	= อนุมติปริกปฺปตฺเถสุ สตฺตมี.
กรุ ยิร เอถ	- ลง ยิร วิกรณปัจจัย	= ตนาทิโต โอยิรา.
ก ยิร เอถ	- ลบ รุ สุดท้ายธาตุ	= กฺวจิ ธาตุ...
ก ยิร อาถ	- อาเทศ เอ ของ เอถ เป็น อา	= กฺวจิ ธาตุ...
กยิรา	- แยก ลบ รวม	

กยิราถ - สำเร็จรูปเป็น **กยิราถ** พึงกระทำ

กฺรุพฺเพถ = กร + ยิร + เอถ (กัตตุ)

ทำตัวรูป **กฺรุพฺเพถ** ศัพท์เดิมคือ **กร กรเณ** ในการกระทำ

กร	- เรียก กร ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
กรฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
กรฺ เอถ	- ลง เอถ สัตตมีวิภัตติ ในปัจจุบันกาล	= อนุมติปริกปฺปตฺเถสุ สตฺตมี.
กรฺ โอ เอถ	- ลง โอ วิกรณปัจจัย	= ตนาทิโต โอยิรา.
กุรฺ โอ เอถ	- อาเทศ อ ของ กรฺ เป็น อุ	= กฺวจิ ธาตุ...
กุรฺ อุ เอถ	- อาเทศ โอ เป็น อุ	= อุตฺตโมกาโร.
กุรฺ ว เอถ	- อาเทศ อุ เป็น ว	= ยวการา จ.
กุ ว เอถ	- เพราะ ว ลบ รฺ	= กฺวจิ ธาตุ...
กุ วฺว เอถ	- ซ้อน วฺ	= ปร เทฺวภาโว จาเน.
กุ วฺว เอถ	- ซ้อน วฺ	= ปร เทฺวภาโว จาเน.
กุ พฺพ เอถ	- อาเทศ วฺว เป็น พฺพ	= โพ วสฺส, หรือ จศัพท์ในสูตร โท ธสฺส จ.
กฺรุ พฺพ เอถ	- อาเทศ กุ เป็น กฺรุ	= กฺวจิ ธาตุ...
กฺรุพฺเพถ	- แยก ลบ รวม	
กฺรุพฺเพถ	- สำเร็จรูปเป็น **กฺรุพฺเพถ** พึงกระทำ	

หิยยัตตนี ได้กระทำแล้ว

กัตตุ **อกา อกรา อกรู, อกโร อกรตฺถ, อกำ อกรำ อกมฺห อกรมฺห.**
อกตฺถ ..., ..., อกรึ อกรมฺหเส.

๕๒๓. **กรสฺส กาสตฺตมชฺชตนิมฺหิ.** (๓ บท, อาเทสวิธิ)

เพราะอัชชตนีวิภัตติ อาเทศ กรฺ ธาตุ เป็น กาสฺ บ้าง

กาสตฺตำ ภาวนิทฺเทส มี ๒ วิธี คือ
๑. หลังจากธาตุอื่น ลง สฺ อาคม
๒. หากอาเทศ กรฺ เป็น กา ให้ลง สฺ อาคม

สตฺตมชฺชตนิมฺหิ โยควิภาค หลังจากธาตุอื่นในอัชชตนีวิภัตติ ลง สฺ อาคม

กรสฺ กา โยควิภาค อาเทศ กรฺ เป็น กา ในหิยยัตตนีวิภัตติ

สฺ อาคม มักลงหลังจากทีฆสระ

อัชชตนี กระทำแล้ว

กัตตุ **อกาสิ อกาสุ, อกาสิ อกาสิตฺถ, อกาสึ อกาสิมฺห.**
อกาสิตฺถ ...
อกริ อกรึสุ อกำสุ อกรุ, อกริ อกริตฺถ, อกรึ อกริมฺห.
กริ กรึสุ, กริ กริตฺถ, กรึ กริมฺห.
อกริตฺถ

กัมมะ **อกรียิตฺถ ...**

อกรียิ ...

๕๒๔. กรสฺส สปฺปจฺจยสฺส กาโห. (๓ บท, อาเทส-โลปวิธิ)

เพราะภวิสสันตีวิภัตติ อาเทศ กรฺ ธาตุ พร้อมปัจจัย เป็น กาหฺ, และ ลบ สฺสฺ ของ วิภัตติ บ้าง

สปฺปจฺจยศัพท์ ๑. หลังจาก วจ มุจ ภุช ธาตุเป็นต้น อาเทศ สฺส เป็น ข
๒. หลังจาก วส ฉิทิ ลภ ธาตุเป็นต้น อาเทศ สฺส เป็น ฉ

ภวิสสันตี จักกระทำ

กัตตุ **กาหติ กาหนฺติ, กาหสิ กาหถ, กาหามิ กาหาม.**
อิอาคม **กาหิติ กาหินฺติ, ...**
กริสฺสติ กริสฺสนฺติ, กริสฺสสิ กริสฺสถ, กริสฺสามิ กริสฺสาม.
กริสฺสเต กริสฺสนฺเต, กริสฺสเส กริสฺสวฺเห, กริสฺสํ กริสฺสามฺเห.
กัมมะ **กรียิสฺสติ กรียิสฺสนฺติ ...**

กาลาติปัตติ จักได้กระทำแล้ว

กัตตุ **อกริสฺส ...**
กัมมะ **อกียิสฺส ...**

อภิ-สํ ปุพฺพ กร ธาตุ
ในการปรุงแต่ง ปรับปรุง ซ่อมแซม

เพราะวิภัตติ อาเทศ กรฺ เป็น ขรฺ = ปุรสมุปปรีหิ กโรติสฺส ขขรา วา โยควิภาคะ

วัตตมานา ย่อมปรุงแต่ง

กัตตุ **อภิสงฺขโรติ อภิสงฺขโรนฺติ, ...**
กัมมะ **อภิสงฺขรียติ อภิสงฺขรียนฺติ, ...**

ปัญจมี จงปรุงแต่ง

กัตตุ **อภิสงฺขโรตุ ...**

สัตตมี พึงปรุงแต่ง

กัตตุ **อภิสงฺขเรยฺย ...**

อัชชตนี ปรุงแต่งแล้ว

กัตตุ **อภิสงฺขริ ...**
อภิสงฺขาสิ ... (อาเทศ กรฺ เป็น ขฺ = โยควิภาคะ)

ภวิสสันตี จักปรุงแต่ง

กัตตุ **อภิสงฺขริสฺสติ ...**

กาลาติปัตติ จักได้ปรุงแต่งแล้ว

กัตตุ **อภิสงฺขริสฺส ...**

อภิสงฺขโรติ = อภิ สํ + กร + โอ + ติ (กัตตุ)

ทำตัวรูป **อภิสงฺขโรติ** ศัพท์เดิมคือ **อภิ-สัปุพพะ กร กรเณ** ในการปรุงแต่ง

อภิสํ กร	- เรียก กร ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
อภิสํ กรฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
อภิสํ กรฺ ติ	- ลง ติ วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล	= วตฺตมานา ปุจฺจุปฺปนฺเน.
อภิสํ กรฺ โอ ติ	- ลง โอ วิกรณปัจจัย	= ตนาทิโต โอยิรา.
อภิสํ ขรฺ โอ ติ	- อาเทศ กรฺ เป็น ขรฺ	= ปุรสมุปปรีหิ กโรติสฺส ขขรา วา โยควิภาคะ
อภิสงฺขรฺ โอ ติ	- อาเทศนิคคหิต เป็นวัคคันตะ งฺ	= วคฺคนฺตํ วา วคฺเค.
อภิสงฺขโรติ	- รวม รฺ เข้ากับสระ โอ หลัง	= นเย ปรํ ยุตฺเต.
อภิสงฺขโรติ	- สำเร็จรูปเป็น อภิสงฺขโรติ ย่อมถึง	

สก สตฺติมฺหิ ในความสามารถ อาจ

วัตตมานา ย่อมสามารถ

กัตตุ **สกฺโกติ สกฺโกนฺติ, สกฺโกสิ สกฺโกถ, สกฺโกมิ สกฺโกมิ.**

อป ปาปุณเน ในการถึง บรรลุ

วัตตมานา ย่อมถึง

กัตตุ **ปปฺโปติ ปปฺโปนฺติ, ปปฺโปสิ ปปฺโปถ, ปปฺโปมิ ปปฺโปม.**

ปัญจมี จงถึง

กัตตุ **ปปฺโปตุ ปปฺโปนฺตุ ...**

ปปฺโปติ = ป + อป + โอ + ติ (กัตตุ)

ทำตัวรูป **ปปฺโปติ** ศัพท์เดิมคือ **ปปุพพะ อป ปาปุณเน** ในการถึง

ป อป	- เรียก อป ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
ป อปฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
ป อปฺ ติ	- ลง ติ วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล	= วตฺตมานา ปุจฺจุปฺปนฺเน.
ป อปฺ โอ ติ	- ลง โอ วิกรณปัจจัย	= ตนาทิโต โอยิรา.
ปอ อปฺ โอ ติ	- แยก ปฺ ออกจากสระ อ	= ปุพฺพมโธจิตมสฺสรํ ...
ปฺ อปฺ โอ ติ	- ลบสระ อ หน้า ปกติสระ อ หลัง	= สรโลโป ...
ปฺ อปฺปฺ โอ ติ	- ซ้อน ปฺ	= ปร เทฺวภาโว จาเน.
ปปฺโปติ	- รวม ปฺ ปฺ ทั้งสอง เข้ากับสระหลัง	= นเย ปรํ ยุตฺเต.
ปปฺโปติ	- สำเร็จรูปเป็น **ปปฺโปติ** ย่อมถึง	

จบ ตนาทิคณะ ที่ ๖

๖.๒.๗. จุราทิคณะ

หมวดธาตุมี จุร เป็นต้น

จุร เถยฺเย ในการลัก ขโมย

๕๒๕. **จุราทิโต เณณยา.** (๒ บท, ปัจจยวิธิ)

ลง เณ และ ณย ปัจจัย หลังจาก จุร ธาตุเป็นต้น ในกัตตุ ภาวะ และกัมมะ

เณ ณย ปัจจัย ชื่อว่า การิตะ = การิตํ วิย ณานุพนฺโธ

๕๒๖. **การิตานํ โณ โลปิ.** (๓ บท, โลปวิธิ)

ลบ ณ อักษร ของการิตปัจจัยทั้งหลาย

๕๒๗. **อสโยคนฺตสฺส วุทฺธิ การิเต.** (๓ บท, วุทฺธิวิธิ)

เพราะการิตปัจจัย ทำวุทธิสระของธาตุที่ไม่มีพยัญชนสังโยคอยู่หลัง

วัตตมานา ย่อมลัก

กัตตุ **โจเรติ โจเรนฺติ, โจเรสิ โจเรถ, โจเรมิ โจเรม.** (จุร เณ ติ ...)
โจรยติ โจรยนฺติ, โจรยสิ โจรยถ, โจรยามิ โจรยาม. (จุร ณย ติ ...)
โจรยเต โจรยนฺเต, โจรยเส โจรยวฺเห, โจรเย โจรยามฺเห.

กัมมะ **โจรียเต** ... (จุร เณ อี ย เต)
โจรียติ โจรียนฺติ ...

ปัญจมี จงลัก

กัตตุ **โจเรตุ โจเรนฺตุ, โจเรหิ** ...
โจรยตุ โจรยนฺตุ, โจรย โจรยาหิ ...

สัตตมี พึงลัก

กัตตุ **โจเรยฺย โจเรยฺยุ** ... (เณ)
โจรเย โจรเยยฺยุ ... (ณย)

อัชชตนี ลักแล้ว

กัตตุ **อโจเรสิ อโจเรสุ, อโจเรสิ อโจเรสิตฺถ, อโจเรสึ อโจเรสิมฺห.**
โจเรสิ โจเรสุ ...
อโจรยิ อโจรยึสุ อโจรยุ, อโจรยิ อโจรยิตฺถ, อโจรยึ อโจรยิมฺห.
โจรยิ โจรยึสุ โจรยุ ...
อโจรยิตฺถ ...

กัมมะ **อโจรียิตฺถ** ...
อโจรียิ ...

ภวิสสันตี จักลัก

กัตตุ **โจริสฺสติ โจริสฺสนฺติ** ...
โจรยิสฺสติ โจรยิสฺสนฺติ ...

กัมมะ **โจรียิสฺสเต โจรียิสฺสนฺเต ...**
โจรียิสฺสติ โจรียิสฺสนฺติ ...

กาลาติปัตติ จักได้ลักแล้ว

กัตตุ **อโจริสฺส ...**
อโจรยิสฺส ...
กัมมะ **อโจรียิสฺสถ ...**
อโจรียิสฺส ...

โจเรติ โจรยติ = จุร + เณ ณย + ติ (กัตตุ)

ทำตัวรูป **โจเรติ โจรยติ** ศัพท์เดิมคือ **จุร เถยฺเย** ในการลัก

จุร	- เรียก จุร ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
จุร	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
จุร ติ	- ลง ติ วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล	= วตฺตมานา ปุจฺจุปฺปนฺเน.
จุร เณ ณย ติ	- ลง เณ ณย วิกรณปัจจัย	= จุราทิโต เณณยา.
จุร เณ ณย ติ	- เรียก เณ ณย ว่าการิตะ	= การิตํ วิย ณานุพนฺโธ.
จุร เอ อย ติ	- ลบ ณ ของการิตปัจจัย	= การิตานํ โณ โลปิ.
โจร เอ อย ติ	- เพราะการิตปัจจัย วุทธิ อุ เป็น โอ	= อสโยคนฺตสฺส วุทฺธิ การิเต.
โจเรติ โจรยติ	- รวม ร เข้ากับสระ เอ และ อ หลัง	= นเย ปรํ ยุตฺเต.
โจเรติ โจรยติ	- สำเร็จรูปเป็น **โจเรติ โจรยติ** ย่อมลัก	

จินฺต จินฺตายํ ในความคิด

วัตตมานา ย่อมคิด

กัตตุ **จินฺเตติ จินฺเตนฺติ ...**
จินฺตยติ จินฺตยนฺติ ...

ปัญจมี จงคิด

กัตตุ **จินฺเตตุ ...**
จินฺตยตุ ...

สัตตมี พึงคิด

กัตตุ **จินฺเตยฺย ...**
จินฺตเยยฺย ...

อัชชตนี คิดแล้ว

กัตตุ **อจินฺเตสิ ...**
จินฺเตสิ ...
อจินฺตยิ ...
จินฺตยิ ...

ภวิสสันตี จักคิด

กัตตุ **จินฺเตสฺสติ ...**
จินฺตยิสฺสติ ...

กาลาติปัตติ จักได้คิดแล้ว

กัตตุ **อจินฺติสฺส ...**
อจินฺตยิสฺส ...

มนฺต คุตฺตภาสเน ในการปรึกษา

วัตตมานา ย่อมปรึกษา

กัตตุ **มนฺเตติ ...**
มนฺตยติ ...

ปาล รกฺขเณ ในการรักษา

วัตตมานา ย่อมรักษา

กัตตุ **ปาเลติ ...**
ปาลยติ ...
กัมมะ **ปาลียติ ...**

ปัญจมี จงรักษา

กัตตุ **ปาเลตุ ...**
ปาลยตุ ...

ฆฏ ฆฏเน ในการสืบต่อ พยายาม

วัตตมานา ย่อมสืบต่อ

กัตตุ **ฆาเฏติ ...** (วุทธิบ้าง)
ฆาฏยติ ...
ฆเฏติ ...
ฆฏยติ ...

วิท ญาเณ ในการรู้

วัตตมานา ย่อมรู้

กัตตุ **เวเทติ ...**
เวทยติ ...

คณ สงฺขฺยาเน ในการนับ คำนวณ

วัตตมานา ย่อมนับ

กัตตุ **คเณติ ...**
คณยติ ...

จบ จุราทิคณะ ที่ ๗

คาถาสรุปวิกรณวิธานะ

ภูวาที จ รุธาที จ ทิวาที สฺวาทโย คณา
กิยาที จ ตนาที จ จุราที จิธ สตฺตธา.

ในอาขฺยาตกัณฑ์นี้ มี ๗ คณะ คือ

๑.	**ภูวาทิคณะ**	ลง อ วิกรณปัจจัย	เช่น ภวติ
๒.	**รุธาทิคณะ**	ลง นิคคหิตอาคมและ อ อิ อี เอ โอ วิกรณปัจจัย	เช่น รุนฺธติ รุนฺธิติ รุนฺธีติ รุนฺเธติ รุนฺโธติ (รุธ ๋ อ ติ)
๓.	**ทิวาทิคณะ**	ลง ย วิกรณปัจจัย	เช่น ทิพฺพติ
๔.	**สฺวาทิคณะ**	ลง ณุ ณา อุณา วิกรณปัจจัย	เช่น สุโณติ สุณาติ ปาปุณาติ
๕.	**กิยาทิคณะ**	ลง นา ปฺป ณฺหา วิกรณปัจจัย	เช่น ชินาติ คณฺหาติ เฆปฺปติ
๖.	**ตนาทิคณะ**	ลง โอ ยิร วิกรณปัจจัย	เช่น กโรติ กยิรติ
๗.	**จุราทิคณะ**	ลง เณ ณย วิกรณปัจจัย	เช่น โจเรติ โจรยติ

ปัจจัยในคณะที่ ๑-๖ ลงในกัตตุเท่านั้น
ปัจจัยในคณะที่ ๗ ลงในกัตตุ กัมมะ ภาวะ (ไม่มีอรรถพิเศษ)
ย ปัจจัย ลงในกัมมะและภาวะ (มีอรรถกัมมะและภาวะ)

จบ วิกรณวิธานะ ที่ ๖.๒

๖.๓. ธาตุปปัจจยันตนยะ

วิธีของบทที่มีปัจจัยในอรรถของธาตุอยู่ท้าย

(ข ฉ ส อาย อีย ณย เณ ณย ณาเป ณาปย)

กลุ่ม **ข ฉ ส** ปัจจัย

ติช นิสานพนฺธนขมาสุ ในความคมกล้า การผูก และความอดทน

๕๒๘. ติชคุปกิตมาเนหิ ขฉสา วา. (๓ บท, ปัจจยวิธิ)

หลังจาก ติช คุป กิต และ มาน ธาตุ ลง ข ฉ และ ส ปัจจัย บ้าง

คาถา

ติชโต ขนฺติยํ โขว นินฺทายํ คุปโต ตุ โฉ
กิตา โฉ โสว มานมฺหา ววตฺถิตวิภาสโต.

เพราะ วา ศัพท์มีอรรถกล่าวกำหนด

๑. หลังจาก ติช ธาตุ ในความอดทน ลง ข ปัจจัยเท่านั้น
๒. หลังจาก คุป ธาตุ ในการนินทา ลง ฉ ปัจจัย
๓. หลังจาก กิต ธาตุ ในการเยียวยา ลง ฉ ปัจจัย
๔. หลังจาก มาน ธาตุ ในการทดลองและบูชา ลง ส ปัจจัยเท่านั้น

ลงปัจจัยหลังจากธาตุแล้ว ...
ซ้อนพยัญชนะต้นธาตุพร้อมสระ = กฺวจาทิวณฺณานเมกสฺสรานํ เทฺวภาโว.

๕๒๙. โก เข จ. (๓ บท, อาเทสวิธิ)

เพราะ ข ปัจจัย อาเทศพยัญชนะสุดท้ายธาตุ เป็น กฺ

๕๓๐. ธาตุปฺปจฺจเยหิ วิภตฺติโย. (๒ บท, วิภัตติวิธิ / ปริภาสาสูตร)

ลงวิภัตติทั้งหลาย หลังจากธาตุปัจจัย

วัตตมานา ย่อมอดกลั้น
กัตตุ **ติติกฺขติ ติติกฺขนฺติ ...**
กัมมะ **ติติกฺขียติ ...**

ปัญจมี จงอดกลั้น
กัตตุ **ติติกฺขตุ ติติกฺขนฺตุ ...**

สัตตมี พึงอดกลั้น
กัตตุ **ติติกฺเขยฺย ติติกฺเขยฺยุ ...**

อัชชตนี ได้อดกลั้นแล้ว
กัตตุ **อติติกฺขิ อติติกฺขึสุ ...**

ภวิสสันตี จักอดกลั้น

กัตตุ **ติติกฺขิสฺสติ ติติกฺขิสฺสนฺติ ...**

กาลาติปัตติ จักได้อดกลั้นแล้ว

กัตตุ **อติติกฺขิสฺส อติติกฺขิสฺสำสุ ...**

วัตตมานา ย่อมคม กล้า ในรูปที่ไม่มีซ้อน และไม่ลง ข ปัจจัย ให้ลง อ ปัจจัยเหมือนเดิม

กัตตุ **เตเชติ เตชติ เตชนฺติ ...**

ติติกฺขติ = ติช + ข + ติ (กัตตุ)

ทำตัวรูป **ติติกฺขติ** ศัพท์เดิมคือ **ติช นิสานพนฺธนขมาสุ** ในความกล้า ผูก อดทน

ติช	- เรียก ติช ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
ติชฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
ติชฺ ข	- หลังจาก ติช ธาตุ ลง ข ปัจจัย	= ติชคุปกิตมาเนหิ ขฉสา วา.
ติ ติชฺ ข	- ซ้อนพยัญชนะหน้าธาตุพร้อมสระ	= กฺวจาทิวณฺณานเมกสฺสรานำ เทฺวภาโว.
ติ ติชฺ ข ติ	- ลง ติ วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล	= วตฺตมานา ปุจฺจุปฺปนฺเน.
ติ ติกฺ ข ติ	- เพราะ ข อาเทศ ชฺ สุดท้ายธาตุ เป็น กฺ	= โก เข จ.
ติติกฺขติ	- สำเร็จรูปเป็น **ติติกฺขติ** ย่อมอดกลั้น	

คุป โคปนินฺทาสุ ในการคุ้มครอง และการนินทา

ลง ฉ ปัจจัย	= ติชคุปกิตมาเนหิ ขฉสา วา.
ซ้อน คุ หน้า คุป ธาตุ	= กฺวจาทิวณฺณานเมกสฺสรานำ เทฺวภาโว.
เรียก คุ ตัวหน้า ว่าอัพภาสะ	= ปุพฺโพพฺภาโส.
อาเทศสระของอัพภาสะ เป็น อิ	= อนฺตสฺสิวณฺณากาโร วา.
อาเทศ คฺ อัพภาสะ เป็น ชฺ	= กวคฺคสฺส จวคฺโค.

๕๓๑. พฺยญฺชนนฺตสฺส โจ ฉปฺปจฺจเยสุ จ. (๔ บท, อาเทสวิธิ)

เพราะ ฉ ปัจจัย อาเทศพยัญชนะสุดท้ายธาตุ เป็น จฺ

วัตตมานา ย่อมคุ้มครอง ปกป้อง

กัตตุ **ชิคุจฺฉติ ชิคุจฺฉนฺติ ...**
โคเปติ โคเปนฺติ ...

ชิคุจฺฉติ = คุป + ฉ + ติ (กัตตุ)

ทำตัวรูป **ชิคุจฺฉติ** ศัพท์เดิมคือ **คุป โคปนินฺทาสุ** ในการคุ้มครอง และนินทา

คุป	- เรียก คุป ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
คุปฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
คุปฺ ฉ	- หลังจาก คุป ธาตุ ลง ฉ ปัจจัย	= ติชคุปกิตมาเนหิ ขฉสา วา.
คุ คุปฺ ฉ	- ซ้อนพยัญชนะหน้าธาตุพร้อมสระ	= กฺวจาทิวณฺณานเมกสฺสรานำ เทฺวภาโว.
คุ คุปฺ ฉ	- เรียก คุ ตัวหน้า ว่าอัพภาสะ	= ปุพฺโพพฺภาโส.
คิ คุปฺ ฉ	- อาเทศสระ อุ ของอัพภาสะ เป็น อิ	= อนฺตสฺสิวณฺณากาโร วา.

ชิ คุปฺ ฉ - อาเทศ ค อัพภาสะ เป็น ช = กวคฺคสฺส จวคฺโค.
ชิ คุจฺ ฉ - เพราะ ฉ อาเทศ ปฺ สุดท้ายธาตุ เป็น จ = พฺยญฺชนนฺตสฺส โจ ฉปฺปจฺจเยสุ จ.
ชิ คุจฺ ฉ ติ - ลง ติ วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล = วตฺตมานา ปุจฺจุปฺปนฺเน.
ชิคุจฺฉติ - สำเร็จรูปเป็น **ชิคุจฺฉติ** ย่อมคุ้มครอง

โคเปติ = คุป + อ + ติ (กัตตุ)

ทำตัวรูป **โคเปติ** ศัพท์เดิมคือ **คุป โคปนินฺทาสุ** ในการคุ้มครอง และนินทา
คุป - เรียก คุป ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
คุปฺ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
คุปฺ ติ - ลง ติ วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล = วตฺตมานา ปุจฺจุปฺปนฺเน.
คุปฺ อ ติ - ลง อ วิกรณปัจจัย = ภูวาทิโต อ.
โคปฺ อ ติ - วุทธิ อุ เป็น โอ = อญฺเญสุ จ.
โคปฺ เอ ติ - อาเทศ อ ปัจจัย เป็น เอ = โลปญฺเจตฺถมกาโร.
โคเปติ - รวม ปฺ เข้ากับสระ เอ หลัง = นเย ปรํ ยุตฺเต.
โคเปติ - สำเร็จรูปเป็น **โคเปติ** ย่อมคุ้มครอง

กิต โรคาปนยเน ในการนำออกซึ่งโรค (รักษา เยียวยา บำบัด บรรเทา)

๕๓๒. มานกิตานํ วตฺตุ วา. (๓ บท, อาเทสวิธิ)

อาเทศ มฺ อัพภาสะของ มาน เป็น วฺ, และ กฺ อัพภาสะของ กิต เป็น ตฺ บ้าง

วัตตมานา ย่อมเยียวยา
กัตตุ **ติกิจฺฉติ ติกิจฺฉนฺติ ...**

ลง วิ อุปสัคข้างหน้า แปลว่า ย่อมสงสัย
กัตตุ **วิจิกิจฺฉติ วิจิกิจฺฉนฺติ ...** (อาเทศ ก เป็น จ = กวคฺคสฺส จวคฺโค)

ติกิจฺฉติ = กิต + ฉ + ติ (กัตตุ)

ทำตัวรูป **ติกิจฺฉติ** ศัพท์เดิมคือ **กิต โรคาปนยเน** ในการเยียวยา
กิต - เรียก กิต ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
กิตฺ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
กิตฺ ฉ - หลังจาก กิต ธาตุ ลง ฉ ปัจจัย = ติชคุปกิตมาเนหิ ขฉสา วา.
กิ กิตฺ ฉ - ซ้อนพยัญชนะหน้าธาตุพร้อมสระ = กฺวจาทิวณฺณานเมกสฺสรานํ เทฺวภาโว.
กิ กิตฺ ฉ - เรียก กิ ตัวหน้า ว่าอัพภาสะ = ปุพฺโพพฺภาโส.
ติ กิตฺ ฉ - อาเทศ กฺ อัพภาสะ เป็น ตฺ = มานกิตานํ วตฺตุ วา.
ติ กิจฺ ฉ - เพราะ ฉ อาเทศ ตฺ สุดท้ายธาตุ เป็น จ = พฺยญฺชนนฺตสฺส โจ ฉปฺปจฺจเยสุ จ.
ติ กิจฺ ฉ ติ - ลง ติ วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล = วตฺตมานา ปุจฺจุปฺปนฺเน.
ติกิจฺฉติ - สำเร็จรูปเป็น **ติกิจฺฉติ** ย่อมเยียวยา

วิจิกิจฺฉติ = วิ + กิต + ฉ + ติ (กัตตุ)

ทำตัวรูป **วิจิกิจฺฉติ** ศัพท์เดิมคือ **วิปุพฺพะ กิต โรคาปนยเน** ในความสงสัย

วิ กิต - เรียก กิต ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
วิ กิตฺ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
วิ กิตฺ ฉ - หลังจาก กิต ธาตุ ลง ฉ ปัจจัย = ติชคุปกิตมาเนหิ ขฉสา วา.
วิ กิ กิตฺ ฉ - ซ้อนพยัญชนะหน้าธาตุพร้อมสระ = กฺวจาทิวณฺณานเมกสฺสรานำ เทฺวภาโว.
วิ กิ กิตฺ ฉ - เรียก กิ ตัวหน้า ว่าอัพภาสะ = ปุพฺโพพฺภาโส.
วิ จิ กิตฺ ฉ - อาเทศ กฺ อัพภาสะ เป็น จฺ = กวคฺคสฺส จวคฺโค.
วิ จิ กิจฺ ฉ - เพราะ ฉ อาเทศ ตฺ สุดท้ายธาตุ เป็น จฺ = พฺยญฺชนนฺตสฺส โจ ฉปฺปจฺจเยสุ จ.
วิ จิ กิจฺ ฉ ติ - ลง ติ วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล = วตฺตมานา ปุจฺจุปฺปนฺเน.
วิจิกิจฺฉติ - สำเร็จรูปเป็น **วิจิกิจฺฉติ** ย่อมสงสัย

มาน วีมำสปูชาสุ ในการพิจารณา (ตรวจสอบ ทดลอง) และการบูชา (นับถือ)

๕๓๓. ตโต ปามานานำ วามำ เสสุ. (๔ บท, อาเทสวิธิ)

เพราะ ส ปัจจัย อาเทศ ปา ธาตุที่อยู่หลังจากอัพภาสะ เป็น วา, และอาเทศ มาน ธาตุที่อยู่หลังจากอัพภาสะ เป็น มำ

วัตตมานา ย่อมพิจารณา, ย่อมบูชา

กัตตุ **วีมำสติ วีมำสนฺติ** ... (ลง ส ธาตุปปัจจัย)
มาเนติ มาเนนฺติ ... (ลง อ วิกรณปัจจัย)
(อาเทศ อ ปัจจัย เป็น เอ = โลปญฺเจตฺตมกาโร)

พึงทราบว่า ธาตุปปัจจัย กับ วิกรณปัจจัย จะไม่ลงซ้อนกัน คือ ในที่มีธาตุปปัจจัย จะไม่มีวิกรณปัจจัย, ในที่มีวิกรณปัจจัย ก็จะไม่มีธาตุปปัจจัย

วีมำสติ = มาน + ส + ติ (กัตตุ)

ทำตัวรูป **วีมำสติ** ศัพท์เดิมคือ **มาน วีมำสปูชาสุ** ในการพิจารณาและบูชา
มาน - เรียก มาน ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
มานฺ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
มานฺ ส - หลังจาก มาน ธาตุ ลง ส ปัจจัย = ติชคุปกิตมาเนหิ ขฉสา วา.
มา มานฺ ส - ซ้อนพยัญชนะหน้าธาตุพร้อมสระ = กฺวจาทิวณฺณานเมกสฺสรานำ เทฺวภาโว.
มา มานฺ ส - เรียก มา ตัวหน้า ว่าอัพภาสะ = ปุพฺโพพฺภาโส.
วา มานฺ ส - อาเทศ มฺ อัพภาสะ เป็น วฺ = มานกิตานำ วตตฺตำ วา.
วี มานฺ ส - อาเทศ อา ของอัพภาสะ เป็น อี = อนฺตสฺสิวณฺณากาโร วา.
วี มำ ส - เพราะ ส อาเทศ มาน ธาตุ เป็น มำ = ตโต ปามานานำ วามำ เสสุ.
วี มำ ส ติ - ลง ติ วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล = วตฺตมานา ปุจฺจุปฺปนฺเน.
วีมำสติ - สำเร็จรูปเป็น **วีมำสติ** ย่อมพิจารณา

มาเนติ = มาน + อ + ติ (กัตตุ)

ทำตัวรูป **มาเนติ** ศัพท์เดิมคือ **มาน วีมำสปูชาสุ** ในการพิจารณาและบูชา
มาน - เรียก มาน ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
มานฺ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.

มานฺ ติ - ลง ติ วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล = วตฺตมานา ปุจฺจุปฺปนฺเน.
มานฺ อ ติ - ลง อ วิกรณปัจจัย = ภูวาทิโต อ.
มานฺ เอ ติ - อาเทศ อ วิกรณปัจจัย เป็น เอ = โลปญฺเจตฺถมกาโร.
มาเนติ - รวม นฺ เข้ากับสระ เอ หลัง = นเย ปรํ ยุตฺเต.
มาเนติ - สำเร็จรูปเป็น **มาเนติ** ย่อมบูชา

พึงทราบว่า ธาตุปปัจจัย จะลงต่อจากธาตุทันที ทำวิธีของธาตุและปัจจัยเสร็จแล้วจึงลงวิภัตติภายหลัง, ส่วน วิกรณปัจจัย จะลงภายหลังจากลงวิภัตติแล้ว

ภุช ปาลนพฺยวหรเณสุ ในการรักษา และกลืนกิน

๕๓๔. ภุชฆสหรสุปาทีหิ ตุมิจฺฉตฺเถสุ. (๒ บท, ปัจจยวิธิ)

หลังจาก ภุช ฆส หร สุ และ ปา ธาตุเป็นต้น ลง ข ฉ และ ส ปัจจัย ในอรรถปรารถนาเพื่อ (อยาก) บ้าง

อุ. **โภตฺตุํ อิจฺฉติ พุภุกฺขติ.** ย่อมปรารถนาเพื่อกิน อยากกิน หิว
โภตฺตุํ อิจฺฉนฺติ พุภุกฺขนฺติ. ย่อมปรารถนาเพื่อกิน อยากกิน หิว

วาศัพท์ ให้สำเร็จด้วยวากยะบ้าง

อุ. **โภตฺตุํ อิจฺฉติ.** ย่อมปรารถนาเพื่อกิน

อิจฺฉตฺเถสุ ใส่ไว้เพื่อห้ามอรรถที่ไม่ได้ปรารถนา

อุ. **โภตฺตุํ คจฺฉติ.** ย่อมไปเพื่อกิน

ตุมนฺตรหิเตสุ ถ้าไม่มีอรรถ ตุ ปัจจัย

อุ. **โภชนํ อิจฺฉติ.** ย่อมปรารถนาซึ่งการกิน

ข้าพเจ้าหิว

๑. โภตฺตุ อิจฺฉามิ.
๒. พุภุกฺขามิ.
๓. โภชนํ อิจฺฉามิ.

พุภุกฺขติ = ภุช + ข + ติ (กัตตุ)

ทำตัวรูป **พุภุกฺขติ** ศัพท์เดิมคือ **ภุช ปาลนพฺยวหรเณสุ** ในการรักษาและกลืนกิน

ภุช - เรียก ภุช ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
ภุชฺ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
ภุชฺ ข - หลังจาก ภุช ลง ข ปัจจัยในอรรถปรารถนาเพื่อ = ภุชฆสหรสุปาทีหิ ตุมิจฺฉตฺเถสุ.
ภุ ภุชฺ ข - ซ้อนพยัญชนะหน้าธาตุพร้อมสระ = กฺวจาทิวณฺณานเมกสฺสรานํ เทฺวภาโว.
ภุ ภุชฺ ข - เรียก ภุ ตัวหน้า ว่าอัพภาสะ = ปุพฺโพพฺภาโส.
พุ ภุชฺ ข - อาเทศ ภฺ ที่ ๔ เป็น พฺ ที่ ๓ = ทุติยจตุตฺถานํ ปฐมตติยา.
พุ ภุกฺ ข - เพราะ ข อาเทศ ชฺ เป็น กฺ = โก เข จ.
พุ ภุกฺ ข ติ - ลง ติ วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล = วตฺตมานา ปุจฺจุปฺปนฺเน.
พุภุกฺขติ - สำเร็จรูปเป็น **พุภุกฺขติ** ย่อมปรารถนาเพื่อกิน

ฆส อทเน ในการกิน

อุ. **ฆสิตุ๎ อิจฺฉติ ชิฆจฺฉติ, ชิฆจฺฉนฺติ.** ย่อมปรารถนาเพื่อกิน

ชิฆจฺฉติ = ฆส + ฉ + ติ (กัตตุ)

ทำตัวรูป **ชิฆจฺฉติ** ศัพท์เดิมคือ **ฆส อทเน** ในการกิน

ฆส	- เรียก ฆส ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
ฆสฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
ฆสฺ ฉ	- หลังจาก ฆส ลง ข ปัจจัยในอรรถปรารถนาเพื่อ	= ภุชฆสหรสุปาทีหิ ตุมิจฺฉตฺเถสุ.
ฆ ฆสฺ ฉ	- ซ้อนพยัญชนะหน้าธาตุพร้อมสระ	= กฺวจาทิวณฺณานเมกสฺสรานำ เทฺวภาโว.
ฆ ฆสฺ ฉ	- เรียก ฆ ตัวหน้า ว่าอัพภาสะ	= ปุพฺโพพฺภาโส.
ค ฆสฺ ฉ	- อาเทศ ฆ ที่ ๔ เป็น ค ที่ ๓	= ทุติยจุตฺถานำ ปฐมตติยา.
ช ฆสฺ ฉ	- อาเทศ ค เป็น ช	= กวคฺคสฺส จวคฺโค.
ชิ ฆสฺ ฉ	- อาเทศ อ ของอัพภาสะ เป็น อิ	= อนฺตสฺสิวณฺณากาโร วา.
ชิ ฆจฺ ฉ	- เพราะ ฉ อาเทศ สฺ เป็น จฺ	= พฺยญฺชนนฺตสฺส โจ ฉปฺปจฺจเยสุ จ..
ชิ ฆจฺ ฉ ติ	- ลง ติ วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล	= วตฺตมานา ปุจฺจุปฺปนฺเน.
ชิฆจฺฉติ	- สำเร็จรูปเป็น **ชิฆจฺฉติ** ย่อมปรารถนาเพื่อกิน	

หร หรเณ ในการนำไป

๕๓๕. หรสฺส คี เส. (๓ บท, อาเทสวิธิ)

เพราะ ส ปัจจัย อาเทศ หร ธาตุ เป็น คี

และอาเทศ ชิ ธาตุ เป็น คี = คี เส โยควิภาคะ

อุ. **หริตุ๎ อิจฺฉติ ชิคีสติ, ชิคีสนฺติ.** ย่อมปรารถนาเพื่อนำไป

ชิคีสติ = หร + ส + ติ (กัตตุ)

ทำตัวรูป **ชิคีสติ** ศัพท์เดิมคือ **หร หรเณ** ในการนำไป

หร	- เรียก หร ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
หรฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
หรฺ ส	- หลังจาก หร ลง ส ปัจจัยในอรรถปรารถนาเพื่อ	= ภุชฆสหรสุปาทีหิ ตุมิจฺฉตฺเถสุ.
คี ส	- เพราะ ส อาเทศ หร เป็น คี	= หรสฺส คี เส.
คี คี ส	- ซ้อนพยัญชนะหน้าธาตุพร้อมสระ	= กฺวจาทิวณฺณานเมกสฺสรานำ เทฺวภาโว.
คี คี ส	- เรียก คี ตัวหน้า ว่าอัพภาสะ	= ปุพฺโพพฺภาโส.
ชี คี ส	- อาเทศ คฺ เป็น ชฺ	= กวคฺคสฺส จวคฺโค.
ชิ คี ส	- อาเทศ อี ของอัพภาสะ เป็น อิ	= อนฺตสฺสิวณฺณากาโร วา.
	- หรือ รัสสะ อี อัพภาสะ เป็น อิ	= กฺวจิ ธาตุ...
ชิ คี ส ติ	- ลง ติ วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล	= วตฺตมานา ปุจฺจุปฺปนฺเน.
ชิคีสติ	- สำเร็จรูปเป็น **ชิคีสติ** ย่อมปรารถนาเพื่อนำไป	

สุ สวเน ในการฟัง

อุ. **โสตุ๎ อิจฺฉติ สุสฺสูสติ, สุสฺสูสนฺติ.** ย่อมปรารถนาเพื่อฟัง

สุสฺสูสติ = สุ + ส + ติ (กัตตุ)

ทำตัวรูป **สุสฺสูสติ** ศัพท์เดิมคือ **สุ สวเน** ในการฟัง

สุ	- เรียก สุ ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
สุ ส	- หลังจาก สุ ลง ส ปัจจัยในอรรถปรารถนาเพื่อ	= ภุชฆสหรสุปาทีหิ ตุมิจฺฉตฺเถสุ.
สุ สุ ส	- ซ้อนพยัญชนะหน้าธาตุพร้อมสระ	= กฺวจาทิวณฺณานเมกสฺสรานำ เทฺวภาโว.
สุ สุ ส	- เรียก สุ ตัวหน้า ว่าอัพภาสะ	= ปุพฺโพพฺภาโส.
สุสสุ ส	- ซ้อน สฺ	= ปร เทฺวภาโว จาเน.
สุสสู ส	- ทีฆะ อุ เป็น อู	= กฺวจิ ธาตุ ...
สุสสู ส ติ	- ลง ติ วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล	= วตฺตมานา ปุจฺจุปฺปนฺเน.
สุสสูสติ	- สำเร็จรูปเป็น **สุสฺสูสติ** ย่อมปรารถนาเพื่อฟัง	

สุสฺสูสำ ลภเต ปญฺญำ. ผู้ฟังย่อมได้ปัญญา (ฟังด้วยดีย่อมได้ปัญญา)

ปา ปาเน ในการดื่ม

อุ. **ปาตุ๎ อิจฺฉติ ปิวาสติ, ปิวาสนฺติ.** ย่อมปรารถนาเพื่อดื่ม กระหาย

ปิวาสติ = ปา + ส + ติ (กัตตุ)

ทำตัวรูป **ปิวาสติ** ศัพท์เดิมคือ **ปา ปาเน** ในการดื่ม

ปา	- เรียก ปา ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
ปา ส	- หลังจาก ปา ลง ส ปัจจัยในอรรถปรารถนาเพื่อ	= ภุชฆสหรสุปาทีหิ ตุมิจฺฉตฺเถสุ.
ปา ปา ส	- ซ้อนพยัญชนะหน้าธาตุพร้อมสระ	= กฺวจาทิวณฺณานเมกสฺสรานำ เทฺวภาโว.
ปา ปา ส	- เรียก ปา ตัวหน้า ว่าอัพภาสะ	= ปุพฺโพพฺภาโส.
ป ปา ส	- รัสสะ อา อัพภาสะ เป็น อ	= กฺวจิ ธาตุ...
ปิ ปา ส	- อาเทศ อ อัพภาสะ เป็น อิ	= อนฺตสฺสิวณฺณากาโร วา.
ปิ วา ส	- เพราะ ส อาเทศ ปา ธาตุ เป็น วา	= ตโต ปามานานำ วามำ เสสุ.
ปิ วา ส ติ	- ลง ติ วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล	= วตฺตมานา ปุจฺจุปฺปนฺเน.
ปิวาสติ	- สำเร็จรูปเป็น **ปิวาสติ** ย่อมปรารถนาเพื่อดื่ม	

ชิ ชเย ในการชนะ

อุ. **วิเชตุ๎ อิจฺฉติ วิชิคีสติ.** ย่อมปรารถนาเพื่อชนะ อยากชนะ

วิชิคีสติ = วิ + ชิ + ส + ติ (กัตตุ)

ทำตัวรูป **วิชิคีสติ** ศัพท์เดิมคือ **วิปุพพะ ชิ ชเย** ในการชนะ

วิ ชิ	- เรียก ชิ ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
วิ ชิ ส	- หลังจาก ชิ ลง ส ปัจจัยในอรรถปรารถนาเพื่อ	= ภุชฆสหรสุปาทีหิ ตุมิจฺฉตฺเถสุ.
วิ ชิ ชิ ส	- ซ้อนพยัญชนะหน้าธาตุพร้อมสระ	= กฺวจาทิวณฺณานเมกสฺสรานำ เทฺวภาโว.
วิ ชิ ชิ ส	- เรียก ชิ ตัวหน้า ว่าอัพภาสะ	= ปุพฺโพพฺภาโส.

วิ ชิ คี ส - อาเทศ ชิ ธาตุ เป็น คี = คี เส โยควิภาคะ ในสูตร หรสฺส คี เส.
วิ ชิ คี ส ติ - ลง ติ วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล = วตฺตมานา ปุจฺจุปฺปนฺเน.
วิชิคีสติ - สำเร็จรูปเป็น **วิชิคีสติ** ย่อมปรารถนาเพื่อชนะขาด

จบ กลุ่ม **ข ฉ ส** ปัจจัย

กลุ่ม **อาย อีย ณย** ปัจจัย

๕๓๖. **อาย นามโต กตฺตุปมานาทาจาเร.** (๔ บท, ปัจจยวิธิ)

หลังจากนามอันเป็นอุปมาของกัตตุ ลง อาย ปัจจัย ในอรรถประพฤติ

วิ. **อุปมียติ เอเตนาติ อุปมานำ.** เครื่องเปรียบเทียบ ชื่อว่า อุปมานะ
กตฺตุโน อุปมานำ กตฺตูปมานำ. เครื่องเปรียบเทียบของกัตตุ ชื่อว่า กัตตูปมานะ

อุ. **สีโห ปพฺพตำ อิว อตฺตานำ อาจรติ = ปพฺพตายติ.** พระสงฆ์ ย่อมประพฤติตนเพียงดังภูเขา
ปพฺพโต อิว อาจรติ = ปพฺพตายติ. ย่อมประพฤติตนเพียงดังภูเขา
สมุทฺทมิว อตฺตานมาจรติ = สมุทฺทายติ. ย่อมประพฤติตนเพียงดังสมุทร
จิจฺจิฏมิว อตฺตานมาจรติ = จิจฺจิฏายติ. ย่อมประพฤติตนเพียงดังเสียง จิจิ
ธูมำ อิว อตฺตานมาจรติ = ธูมายติ. ย่อมประพฤติตนเพียงดังควันไฟ

ปพฺพตายติ = ปพฺพโต + อิว + อาย + ติ (กัตตุ)

ทำตัวรูป **ปพฺพตายติ** ศัพท์เดิมคือ **ปพฺพโต อิว** เพียงดังภูเขา
ปพฺพโต อิว อาย - ลง อาย ปัจจัยในอรรถประพฤติ = อาย นามโต กตฺตุปมานาทาจาเร.
ปพฺพโต อาย - ลบ อิว ศัพท์ = วุตฺตตฺถานมปฺปโยโค.
ปพฺพตฺ อาย - ลบ สิ วิภัตติ = เตสำ ศัพท์ใน เตสำ วิภตฺติโย โลปา จ.
ปพฺพต อาย - กลับเป็นปกติ = ปกติ จสฺส สรนฺตสฺส.
ปพฺพตาย - แยก ลบ รวม
ปพฺพตาย ติ อนฺติ ... - หลังจากธาตุปปัจจยันตะ ลงวิภัตติ ๙๖ ตัว = ธาตุปฺปจฺจเยหิ วิภตฺติโย.
ปพฺพตาย ติ - ลง ติ วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล = วตฺตมานา ปุจฺจุปฺปนฺเน.
ปพฺพตายติ - สำเร็จรูปเป็น **ปพฺพตายติ** ย่อมประพฤติเหมือนภูเขา

๕๓๗. **อียูปมานา จ.** (๓ บท, ปัจจยวิธิ)

หลังจากนามอันเป็นอุปมา ลง อีย ปัจจัย ในอรรถประพฤติ

อุปมาน ศัพท์ในสูตรนี้ ห้าม กตฺตุ ศัพท์ ฉะนั้น จึงลง อีย ปัจจัยหลังจากกัมมะ

วิ. **อฉตฺตำ ฉตฺตำ อิว อาจรติ = ฉตฺตียติ.** ย่อมประพฤติกะสิ่งมิใช่ฉัตร ว่าเป็นเหมือนฉัตร
อปุตฺตำ ปุตฺตำ อิว อาจรติ = ปุตฺตียติ. ย่อมประพฤติกะผู้มิใช่บุตร ว่าเป็นเหมือนบุตร

อุปมานา ศัพท์ แสดงอุทาหรณ์ที่ไม่ใช่อุปมา
เช่น **ธมฺมำ อาจรติ.** ย่อมประพฤติซึ่งธรรม

อาจารเร ศัพท์ แสดงอุทาหรณ์ในอรรถไม่ใช่ประพฤติ
เช่น **อฉตฺตํ ฉตฺตมิว รกฺขติ**. ย่อมรักษาซึ่งสิ่งมิใช่ฉัตร ว่าเป็นเหมือนฉัตร

ฉตฺตียติ = ฉตฺตํ + อิว + อีย + ติ (กัตตุ)

ทำตัวรูป **ฉตฺตียติ** ศัพท์เดิมคือ **ฉตฺตํ อิว** เพียงดังฉัตร

ฉตฺตํ อิว อีย	- ลง อีย ปัจจัยในอรรถประพฤติ	= อียูปมานา จ.
ฉตฺตํ อีย	- ลบ อิว ศัพท์	= วุตฺตตฺถานมปฺปโยโค.
ฉตฺตฺ อีย	- ลบ อ์ วิภัตติ	= เตสํ ศัพท์ใน เตสํ วิภตฺติโย โลปา จ.
ฉตฺต อีย	- กลับเป็นปกติ	= ปกติ จสฺส สรนฺตสฺส.
ฉตฺตีย	- แยก ลบ รวม	
ฉตฺตีย ติ อนฺติ ...	- หลังจากธาตุปัจจยันตะ ลงวิภัตติ ๙๖ ตัว	= ธาตุปฺปจฺจเยหิ วิภตฺติโย.
ฉตฺตีย ติ	- ลง ติ วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล	= วตฺตมานา ปุจฺจุปฺปนฺเน.
ฉตฺตียติ	- สำเร็จรูปเป็น **ฉตฺตียติ** ย่อมประพฤติเหมือนเป็นฉัตร	

๕๓๘. **นามมฺหาตฺติจฺฉตฺเถ.** (๒ บท, ปัจจยวิธิ)

หลังจากนาม ลง อีย ปัจจัย ในอรรถปรารถนาเพื่อตน

วิ.	**อตฺตโน ปตฺตํ อิจฺฉติ = ปตฺตียติ.**	ย่อมปรารถนาซึ่งบาตรเพื่อตน
	อตฺตโน วตฺถํ อิจฺฉติ = วตฺถียติ.	ย่อมปรารถนาซึ่งผ้าเพื่อตน
	อตฺตโน ปริกฺขารํ อิจฺฉติ = ปริกฺขารียติ.	ย่อมปรารถนาซึ่งบริขารเพื่อตน
	อตฺตโน จีวรํ อิจฺฉติ = จีวรียติ.	ย่อมปรารถนาซึ่งจีวรเพื่อตน
	อตฺตโน ปฏฺ อิจฺฉติ = ปฏียติ.	ย่อมปรารถนาซึ่งผ้าเพื่อตน
	อตฺตโน ธนํ อิจฺฉติ = ธนียติ.	ย่อมปรารถนาซึ่งทรัพย์เพื่อตน
	อตฺตโน ปุตฺตํ อิจฺฉติ = ปุตฺตียติ.	ย่อมปรารถนาซึ่งบุตรเพื่อตน

ปตฺตียติ = ปตฺตํ + อีย + ติ (กัตตุ)

ทำตัวรูป **ปตฺตียติ** ศัพท์เดิมคือ (**อตฺตโน**) **ปตฺตํ** (**อิจฺฉติ**) (ย่อมปรารถนา) ซึ่งบาตร (เพื่อตน)

ปตฺตํ อีย	- ลง อีย ปัจจัยในอรรถปรารถนาเพื่อตน	= นามมฺหาตฺติจฺฉตฺเถ.
ปตฺตฺ อีย	- ลบ อ์ วิภัตติ	= เตสํ ศัพท์ใน เตสํ วิภตฺติโย โลปา จ.
ปตฺต อีย	- กลับเป็นปกติ	= ปกติ จสฺส สรนฺตสฺส.
ปตฺตีย	- แยก ลบ รวม	
ปตฺตีย ติ อนฺติ ...	- หลังจากธาตุปัจจยันตะ ลงวิภัตติ ๙๖ ตัว	= ธาตุปฺปจฺจเยหิ วิภตฺติโย.
ปตฺตีย ติ	- ลง ติ วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล	= วตฺตมานา ปุจฺจุปฺปนฺเน.
ปตฺตียติ	- สำเร็จรูปเป็น **ปตฺตียติ** ย่อมปรารถนาซึ่งบาตรเพื่อตน	

อตฺติจฺฉตฺเถ ศัพท์ แสดงอุทาหรณ์ที่ไม่ใช่อรรถเพื่อตน
เช่น **อญฺญสฺส ปตฺตํ อิจฺฉติ**. ย่อมปรารถนาซึ่งบาตรเพื่อผู้อื่น

๕๓๙. **ธาตุรูเป นามสฺมา ณโย จ.** (๔ บท, ปัจจยวิธิ-สัญญาสูตร)

หลังจากนาม ลง ณย ปัจจัย ในรูปของธาตุ และเรียกชื่อว่าการิตะ

วิ.	**ทหฺหํ กโรติ วีริยํ**	= **ทหฺหยติ.**	(ทหฺห+ณย+ติ)	ย่อมกระทำซึ่งความเพียรให้มั่น
	ปมาณํ กโรติ	= **ปมาณยติ.**	(ปมาณ+ณย+ติ)	ย่อมกระทำ (ซึ่ง ...) ให้เป็นประมาณ
	อมิสฺสํ กโรติ	= **อมิสฺสยติ.**	(อมิสฺส+ณย+ติ)	ย่อมกระทำ (ซึ่ง ...) ให้ไม่ปะปนกัน
	หตฺถินา อติกฺกมติ	= **อติหตฺถยติ.**	(อติ+หตฺถี+ณย+ติ)	ย่อมก้าวล่วง(พ้น)ไปด้วยช้าง
	วีณาย อุปคายติ	= **อุปวีณยติ.**	(อุป+วีณา+ณย+ติ)	ย่อมเข้าไปขับร้องพร้อมด้วยพิณ
	วิสุทฺธา โหติ รตฺติ	= **วิสุทฺธยติ.**	(วิสุทฺธ+ณย+ติ)	ย่อมเป็นค่ำคืนอันบริสุทธิ์
	กุสลํ ปุจฺฉติ	= **กุสลยติ.**	(กุสล+ณย+ติ)	ย่อมถามถึงซึ่งความสะดวก

ทหฺหยติ = ทหฺหํ + ณย + ติ (กัตตุ)

ทำตัวรูป **ทหฺหยติ** ศัพท์เดิมคือ **ทหฺหํ** (**กโรติ**) (ย่อมกระทำ) ให้มั่นคง

ทหฺหํ ณย	- ลง ณย ปัจจัย และเรียกว่าการิตะ	= ธาตุรูเป นามสฺมา ณโย จ.
ทหฺหฺ ณย	- ลบ อ์ วิภัตติ	= เตสํ ศัพท์ใน เตสํ วิภตฺติโย โลปา จ.
ทหฺห ณย	- กลับเป็นปกติ	= ปกติ จสฺส สรนฺตสฺส.
ทหฺห อย	- ลบ ณ์ ของการิตะ	= การิตานํ โณ โลปิ.
ทหฺหย	- แยก ลบ รวม	
ทหฺหย ติ	- ลง ติ วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล	= วตฺตมานา ปุจฺจุปฺปนฺเน.
ทหฺหยติ	- สำเร็จรูปเป็น **ทหฺหยติ** ย่อมกระทำให้มั่นคง	

กลุ่ม **เณ ณย ณาเป ณาปย** การิตปัจจัย

๕๔๐. ธาตูหิ เณณยณาเปณาปยา การิตานิ เหตฺวตฺเถ. (๔ บท, ปัจจยวิธิ-สัญญาสูตร)
หลังจากธาตุทั้งหลาย ลง เณ ณย ณาเป และ ณาปย ปัจจัย ในอรรถเหตุ, และเรียกชื่อว่าการิตะ

คาถา

ก. **เณณยาว อุวณฺณนฺตา อาโต เทฺว ปจฺฉิมา สิยุ**
เสสโต จตฺโร เทฺว วา วาสทฺทสฺสานุวตฺติโต.

ข. **อกมฺมา ธาตโว โหนฺติ การิเต ตุ สกมฺมกา**
สกมฺมกา ทฺวิกมฺมาสฺสุ ทฺวิกมฺมา ตุ ติกมฺมกา.

ค. **ตสฺมา กตฺตริ กมฺเม จ การิตาขฺยาตสมฺภโว**
น ภาเว สุทฺธกตฺตา จ การิเต กมฺมสญฺญิโต.

ฆ. **นิยาทีนํ ปธานญฺจ อปฺปธานํ ทุหาทินํ**
การิเต สุทฺธกตฺตา จ กมฺมมาขฺยาตโคจรํ.

ก. เพราะการตามมาของ วาศัพท์
(๑) หลังจาก อุวัณณการันตธาตุ (เช่น สุ ภู) ลง เณ และ ณย ปัจจัยเท่านั้น
(๒) หลังจาก อาการันตธาตุ (เช่น ทา ปา) ลง ณาเป แล ณาปย ปัจจัย ๒ ตัวหลัง
(๓) หลังจากธาตุที่เหลือ (อ-อิ-อีการันต์) ลงปัจจัยได้ ๔ ตัวบ้าง ๒ ตัวบ้าง

ข. ส่วน ในที่มีการิตปัจจัย
(๔) ธาตุที่ไม่มีกรรม กลายเป็นธาตุมี ๑ กรรม
(๕) ธาตุที่มี ๑ กรรม กลายเป็นธาตุมี ๒ กรรม
(๖) ธาตุที่มี ๒ กรรม กลายเป็น ธาตุมี ๓ กรรม

ค. เพราะฉะนั้น ในที่มีการิตปัจจัย
(๗) จะมีอาขยาตได้เฉพาะใน กัตตุ และ กัมมะ ไม่มีในภาวะ
(๘) สุทธกัตตา จะเปลี่ยนเป็นกัมมะ (การิตกรรม, วุตตกรรม)

ฆ. ในที่มีการิตปัจจัย เป็นสถานที่ลงวิภัตติอาขยาต ๓ ฐานะ คือ
(๙) ปธานกรรมของธาตุ (ที่มี ๒ กรรม) มี นี เป็นต้น เป็นสถานที่ลงวิภัตติอาขยาต
(๑๐) อปธานกรรมของ ทุห ธาตุ เป็นต้น เป็นสถานที่ลงวิภัตติอาขยาต
(๑๑) สุทธกัตตา เป็นสถานที่ลงวิภัตติอาขยาต

๕๔๑. เต อาวายา การิเต. (๓ บท, อาเทสวิธิ)

เพราะการิตปัจจัย อาเทศ โอ เป็น อาว, และ เอ เป็น อาย

เพราะปัจจัยที่ไม่ใช่การิตะ ให้อาเทศ เป็น อาว และ อาย = เต อาวายา โยควิภาคะ.

ภู สตฺตายํ ในความมี ความเป็น

อุ. **โย โกจิ ภวติ, ตมญฺโญ ภวาหิ ภวาหิ อิจฺเจวํ พฺรวีติ = ภาเวติ ภาวยติ.**
บุคคลหนึ่ง เป็นอยู่, บุคคลอื่นพูดกะบุคคลนั้นว่า “จงเป็น จงเป็น” = ย่อมให้มี ย่อมให้เป็น

ภวนฺตํ ภวิตุ สมตฺถํ ปโยชยติ = ภาเวติ ภาวยติ.
ใช้บุคคลผู้เป็นอยู่ ให้สามารถเพื่อเป็น = ย่อมให้มี ย่อมให้เป็น

ภวิตุ ปโยเชติ = ภาเวติ ภาวยติ.
ใช้เพื่อให้เป็น = ย่อมให้มี ย่อมให้เป็น

อุ. **สมาธิ ภวติ.** สมาธิ มีอยู่ (ประโยคกัตตุ)
(สมาธิ เป็น สุทธกัตตา)
โส สมาธึ ภาเวติ. เขา ยังสมาธิ ย่อมให้มี (ประโยคเหตุกัตตุ)
(โส เป็น เหตุกัตตา, สมาธึ เป็น การิตกัมมะ)

วัตตมานา ย่อมให้มี ย่อมให้เป็น

เหตุกัตตุ **ภาเวติ ภาเวนฺติ, ภาเวสิ ภาเวถ, ภาเวมิ ภาเวม.** (เณ)
ภาวยติ ภาวยนฺติ, ภาวยสิ ภาวยถ, ภาวยามิ ภาวยาม. (ณย)
ภาวยเต ภาวยนฺเต, ...
เหตุกัมมะ **ภาวียเต ภาวียนฺเต, ...**
ภาวียติ ภาวียนฺติ, ...

ปัญจมี จงให้มี จงให้เป็น

เหตุกัตตุ **ภาเวตุ ภาเวนฺตุ, ภาเวหิ ภาเวถ, ภาเวมิ ภาเวม.**
ภาวยตุ ภาวยนฺตุ, ภาวย ภาวยาหิ ภาวยถ, ภาวยามิ ภาวยาม.
ภาวยตํ ภาวยนฺตุ, ...

เหตุกัมมะ **ภาวียตำ ภาวียนฺตำ, ...**
ภาวียตุ ภาวียนฺตุ, ...

สัตตมี พึงให้มี พึงให้เป็น

เหตุกัตตุ **ภาเวยฺย ภาเวยฺยุ, ภาเวยฺยาสิ ภาเวยฺยาถ, ภาเวยฺยามิ ภาเวยฺยาม.**
ภาวเย ภาวเยยฺย ภาวเยยฺยุ, ภาวเยยฺยาสิ ภาวเยยฺยาถ, ภาวเยยฺยามิ ภาวเยยฺยาม.
ภาเวถ ภาเวรำ, ...
ภาวเยถ ภาวเยรำ, ...

เหตุกัมมะ **ภาวียเยยฺย ภาวียเยยฺยุ, ...**

อัชชตนี ให้มีแล้ว ให้เป็นแล้ว (ลง สฺ อาคมหลังจากทีฆสระของการิตปัจจัย = สตฺตมชฺชตนิมฺหิ โยควิภาคะ)

เหตุกัตตุ **อภาเวสิ อภาเวสุำ, อภาเวสิ อภาวิตฺถ, อภาเวสึ อภาวิมฺห.**
ภาเวสิ ภาเวสุำ, ภาเวสิ ภาวิตฺถ, ภาเวสึ ภาวิมฺห.
อภาวยิ อภาวยึสุ อภาวยุำ, อภาวยิ อภาวยิตฺถ, อภาวยึ อภาวยิมฺห.
ภาวยิ ภาวยึสุ ภาวยุำ, ภาวยิ ภาวยิตฺถ, ภาวยึ ภาวยิมฺห.

เหตุกัมมะ **อภาวียิตฺถ ...**
อภาวียิ ...

ภวิสสันตี จักให้มี จักให้เป็น

เหตุกัตตุ **ภาเวสฺสติ ภาเวสฺสนฺติ, ภาเวสฺสสิ ภาเวสฺสถ, ภาเวสฺสามิ ภาเวสฺสาม.**
ภาวยิสฺสติ ภาวยิสฺสนฺติ, ภาวยิสฺสสิ ภาวยิสฺสถ, ภาวยิสฺสามิ ภาวยิสฺสาม.

เหตุกัมมะ **ภาวียิสฺสเต ภาวียิสฺสนฺเต, ...**
ภาวียิสฺสติ ภาวียิสฺสนฺติ, ...

กาลาติปัตติ จักได้ให้มีแล้ว จักได้ให้เป็นแล้ว

เหตุกัตตุ **อภาเวสฺส ภาเวสฺสำสุ, ...**
อภาวยิสฺส ภาวยิสฺสำสุ, ...

เหตุกัมมะ **อภาวียิสฺสถ ...**
อภาวียิสฺส ...

ภาเวติ ภาวยติ = ภู + เณ ณย + ติ (เหตุกัตตุ)

ทำตัวรูป **ภาเวติ ภาวยติ** ศัพท์เดิมคือ **ภู สตฺตายำ** ในความมี ความเป็น

ภู - เรียก ภู ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.

ภู เณ ณย - ลง เณ ณย ปัจจัย ในอรรถเหตุ และชื่อว่าการิตะ = ธาตูหิ เณณยณาเปณาปยา ...
โย โกจิ ภวติ, ตมญฺโญ "ภวาหิ ภวาหิ" อิจฺเจวำ พฺรวีติ.
บุคคลหนึ่ง เป็นอยู่, บุคคลอื่นพูดกะเขาอย่างนี้ว่า "จงเป็น จงเป็น"
ภวนฺตำ ภวิตุำ สมตฺถำ ปโยชยติ.
ใช้บุคคลผู้เป็นอยู่ ให้สามารถเพื่อเป็น
ภวิตุำ ปโยเชติ.
ใช้เพื่อให้เป็น
อิติ อตฺเถ ในอรรถนี้

ภู เณ ณย - ลบวากฺยะทั้ง ๓ มี โย โกจิ ... เป็นต้น = วุตฺตตฺถานมปฺปโยโค.

ภู เอ อย - ลบ ณฺ ของการิตปัจจัย = การิตานำ โณ โลปำ.
โภ เอ อย - เพราะการิตปัจจัย วุทธิ อู เป็น โอ = อสโยคนฺตสฺส วุทฺธิ การิเต.
ภาว เอ อย - เพราะการิตปัจจัย อาเทศ โอ เป็น อาว = เต อาวายา การิเต.
ภาเว ภาวย - แยก ลบ รวม
ภาเว ภาวย ๙๖ - หลังจากธาตุปปัจจัย ลงวิภัตติทั้ง ๙๖ ตัว = ธาตุปฺปจฺเจหิ วิภตฺติโย.
ภาเวติ ภาวยติ - ลง ติ วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล = วตฺตมานา ปุจฺจุปฺปนฺเน.
ภาเวติ ภาวยติ - สำเร็จรูปเป็น **ภาเวติ ภาวยติ** ย่อมให้มี ย่อมให้เป็น

ปจ ปาเก ในการหุง การต้ม

อุ. **โย โกจิ ปจติ, ตมญฺโญ ปจาหิ ปจาหิ อิจฺเจวำ พฺรวีติ = ปาเจติ ปาจยติ.**
บุคคลหนึ่ง หุงอยู่, บุคคลอื่นพูดกะบุคคลนั้นว่า “จงหุง จงหุง” = ย่อมให้หุง

ปจนฺตำ ปโยชยติ = ปาเจติ ปาจยติ.
ใช้บุคคลผู้หุงอยู่ ให้สามารถเพื่อหุง = ย่อมให้หุง

ปจิตุำ ปโยเชติ = ปาเจติ ปาจยติ.
ใช้เพื่อให้หุง = ย่อมให้หุง

วัตตมานา ย่อมให้หุง

เหตุกัตตุ **ปาเจติ ปาเจนฺติ, ปาเจสิ ปาเจถ, ปาเจมิ ปาเจม.** (เณ)
ปาจยติ ปาจยนฺติ, ปาจยสิ ปาจยถ, ปาจยามิ ปาจยาม. (ณย)
ปาจาเปติ ปาจาเปนฺติ, ปาจาเปสิ ปาจาเปถ, ปาจาเปมิ ปาจาเปม. (ณาเป)
ปาจาปยติ ปาจาปยนฺติ, ปาจาปยสิ ปาจาปยถ, ปาจาปยามิ ปาจาปยาม. (ณาปย)
เหตุกัมมะ **ปาจียติ ...**
ปาจยียติ ...
ปาจาปียติ ...
ปาจาปยียติ ...

ปัญจมี จงให้หุง

เหตุกัตตุ **ปาเจตุ ปาเจตุ, ...** (เณ)
ปาจยตุ ปาจยนฺตุ, ... (ณย)
ปาจาเปตุ ปาจาเปนฺตุ, ... (ณาเป)
ปาจาปยตุ ปาจาปยนฺตุ, ... (ณาปย)
เหตุกัมมะ **ปาจียตำ ...** (เณ)
ปาจียตุ ... (เณ)
ปาจยียตำ ... (ณย)
ปาจยียตุ ... (ณย)
ปาจาปียตำ ... (ณาเป)
ปาจาปียตุ ... (ณาเป)
ปาจาปยียตำ ... (ณาปย)
ปาจาปยียตุ ... (ณาปย)

สัตตมี พึงให้หุง

เหตุกัตตุ **ปาเจยฺย** ... (เณ)
ปาจเยยฺย ... (ณย)
ปาจาเปยฺย ... (ณาเป)
ปาจาปเยยฺย ... (ณาปย)
เหตุกัมมะ **ปาจีเยยฺย ปาจีเยยฺยุ** ... (เณ)

อัชชตนี ได้ให้หุงแล้ว

เหตุกัตตุ **อปาเจสิ** ... (เณ)
อปาจยิ ... (ณย)
อปาจาเปสิ ... (ณาเป)
อปาจาปยิ ... (ณาปย)

ภวิสสันตี จักให้หุง

เหตุกัตตุ **ปาเจสฺสติ** ... (เณ)
ปาจยิสฺสติ ... (ณย)
ปาจาเปสฺสติ ... (ณาเป)
ปาจาปยิสฺสติ ... (ณาปย)

กาลาติปัตติ จักได้ให้หุงแล้ว

เหตุกัตตุ **อปาจิสฺส** ... (เณ)
อปาจยิสฺส ... (ณย)
อปาจาปิสฺส ... (ณาเป)
อปาจาปยิสฺส ... (ณาปย)

ปาเจติ = ปจ + เณ + ติ (เหตุกัตตุ)

ทำตัวรูป **ปาเจติ** ศัพท์เดิมคือ **ปจ ปาเก** ในการหุง ต้ม

ปจ	- เรียก ปจ ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
ปจ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโป...
ปจ เณ	- ลง เณ ปัจจัย ในอรรถเหตุ และชื่อว่าการิตะ	= ธาตูหิ เณณยณาเปณาปยา ...
ปจ เอ	- ลบ ณ ของการิตปัจจัย	= การิตานำ โณ โลปำ.
ปาจ เอ	- เพราะการิตปัจจัย วุทธิ อ เป็น อา	= อสโยคนฺตสฺส วุทฺธิ การิเต.
ปาเจ	- รวม จ เข้ากับสระ เอ หลัง	= นเย ปรำ ยุตฺเต.
ปาเจติ	- ลง ติ วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล	= วตฺตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน.
ปาเจติ	- สำเร็จรูปเป็น **ปาเจติ** ย่อมให้หุง	

๕๔๒. ฆฏาทีนำ วา. (๒ บท, วุทธิวิธิ)

เพราะการิตปัจจัย วุทธิสระของ ฆฏ ธาตุเป็นต้น ที่ไม่มีพยัญชนสังโยคอยู่หลัง บ้าง

วาศัพท์ มีอรรถวัตถิตวิภาสา กล่าวกำหนดวิธี ๓ อย่าง

๑.	นิจฺจวิธิ	ห้ามวุทธิแน่นอน	อุ.	คเมติ
๒.	อนิจฺจวิธิ	ห้ามวุทธิไม่แน่นอน	อุ.	ฆเฏติ, อุคฺฆาเฏติ

๓. อสนฺตวิธิ วิธีไม่มีในสูตรนี้ อุ. คเมนฺโต, ทเมนฺโต

คมุ คติมฺหิ ในการไป

อุ. **คจฺฉนฺตํ คนฺตุ ปโยชยติ = คเมติ คมยติ.**
ใช้บุคคลผู้ไปอยู่ เพื่อไป = ย่อมให้ไป

วัตตมานา ย่อมให้ไป

เหตุกัตตุ **คเมติ** ... (เณ)
คมยติ ... (ณย)
คจฺฉาเปติ ... (ณาเป)
คจฺฉาปยติ ... (ณาปย)

เหตุกัมมะ **คมียติ** ... (เณ)
คมยียติ ... (ณย)
คจฺฉาปียติ ... (ณาเป)
คจฺฉาปยียติ ... (ณาปย)

โครงสร้างประโยค

สูท พ่อครัว ในประโยค ๔

๑. ในประโยคกัตตุ **สูท** จะเป็น สุทธกัตตา สยกัตตา อภิหิตกัตตา
สูโท โอทนํ ปจติ.
พ่อครัว ย่อมหุง ซึ่งข้าว

๒. ในประโยคกัมมะ **สูท** จะเป็น อนภิหิตกัตตา
สูเทน โอทโน ปจียติ.
ข้าว อันพ่อครัว ย่อมหุง

๓. ในประโยคเหตุกัตตุ **สูท** จะเป็น เหตุกัตตา ปโยชกกัตตา การิตกัตตา เปสนกัตตา อัชเฌสนกัตตา (ใช้ สั่ง บังคับ ขอร้อง อ้อนวอน เชื้อเชิญ)
สูโท ปุริสํ โอทนํ ปาเจติ. สามิโก สูทํ โอทนํ ปาเจติ.
พ่อครัว ใช้บุรุษ ย่อมให้หุง ซึ่งข้าว

๔. ในประโยคเหตุกัมมะ **สูท** จะเป็น วุตตกัมมะ
สูโท สามิเกน โอทนํ ปาจียติ.
พ่อครัว อันเจ้านาย ย่อมให้หุง ซึ่งข้าว

ฆฏ อีหายํ ในความพยายาม

อุ. **ฆฏนฺตํ ปโยชยติ = ฆเฏติ ฆฏยติ ฆฏาเปติ ฆฏาปยติ.**
ใช้บุคคลผู้พยายามอยู่ = ย่อมให้พยายาม

๕๔๓. **คุหทุสานํ ทีฆํ.** (๒ บท, ทีฆวิธิ)

เพราะการิตปัจจัย ทีฆะสระของ คุห และ ทุส ธาตุ

สูตรนี้ ทำทีฆะ เพื่อห้ามการวุทธิ

คุห สำวรเณ ในความสำรวม ระวัง คุ้มครอง

อุ. **คุหิตุ๎ ปโยชยติ = คูหยติ คูหยนฺติ.**
ใช้เพื่อให้ระวัง = ย่อมให้ระวัง

ทุส อปฺปีติมฺหิ ในความไม่ยินดี ความยินร้าย ความประทุษร้าย

อุ. **ทุสฺสนฺตำ ปโยชยติ = ทูสยติ ทูสยนฺติ.**
ใช้เพื่อให้ระวัง = ย่อมให้ยินร้าย

ภูวาทิ

อิสุ อิจฺฉากนฺตีสุ ในความปรารถนา ชอบใจ

อุ. **ทุสฺสนฺตำ ปโยชยติ = อิจฺฉาเปติ, อิจฺฉาปยติ, เอเสติ, เอสยติ.** ย่อมให้ปรารถนา

ยมุ อุปรเม ในการงด เว้น

อุ. **นิยจฺฉนฺตำ ปโยชยติ = นิยาเมติ นิยามยติ.** ย่อมให้งดเว้น

อาส อุปเวสเน ในการเข้าไป อยู่

อุ. **อาสนฺตำ ปโยชยติ = อาเสติ, อาสยติ, อจฺฉาเปติ, อจฺฉาปยติ.** ย่อมให้อยู่

ลภ ลาเภ ในการได้

อุ. **ลภนฺตำ ปโยชยติ = ลาเภติ, ลาภยติ.** ย่อมให้ได้

วจ วิยตฺติยำ วาจายำ ในการพูดชัดเจน กล่าว

อุ. **วจนฺตำ ปโยชยติ = วาเจติ, วาจยติ, วาจาเปติ, วาจาปยติ.** ย่อมให้กล่าว

วส นิวาเส ในการอยู่

อุ. **วสนฺตำ ปโยชยติ = วาเสติ, วาสยติ, วาสาเปติ, วาสาปยติ.** ย่อมให้อยู่

วห ปาปเณ ในการนำไป ให้ถึง

อุ. **วหนฺตำ ปโยชยติ = วาเหติ, วาหยติ, วาหาเปติ, วาหาปยติ.** ย่อมให้นำไป

ชร วโยหานิมฺหิ ในความเสื่อมวัย แก่ ชรา

อุ. **ชรนฺตำ ปโยชยติ = ชีเรติ, ชีรยติ, ชีราเปติ, ชีราปยติ.** ย่อมให้แก่

มร ปาณจาเค ในการละชีวิต ตาย

อุ. **มรนฺตำ ปโยชยติ = มาเรติ, มารยติ, มาราเปติ, มาราปยติ.** ย่อมให้ตาย

ทิส เปกฺขเน ในการดู เห็น พบ

อุ. **ทิสนฺตำ ปโยชยติ = ทสฺเสติ, ทสฺสยติ.** ย่อมให้เห็น

ตุทาทิ

ตุท พฺยถเน ในการทิ่มแทง

อุ. **ตุทนฺตำ ปโยชยติ = โตเทติ, โตทยติ, โตทาเปติ, โตทาปยติ.** ย่อมให้ทิ่มแทง

วิส ปเวสเน ในการเข้าไป (ป ปุพพะ)

อุ. **ปวิสนฺตำ ปโยชยติ = ปเวเสติ, ปเวสยติ, ปเวสาเปติ, ปเวสาปยติ.** ย่อมให้เข้าไป

ทิส อติสชฺชเน ในการสวด ท่อง แสดง ชี้แจง (อุ ปุพพะ)

อุ. **อุทฺทิสนฺตำ ปโยชยติ** = **อุทฺทิสาเปติ, อุทฺทิสาปยติ.** ย่อมให้แสดง

หุวาทิ

หู สตฺตายำ ในความมี ความเป็น (ป ปุพพะ) เพียงพอ

อุ. **ปโหนฺตำ ปโยชยติ** = **ปหาเวติ, ปหาวยติ.** ย่อมให้เพียงพอ

สิ สเย ในการนอน

อุ. **สยนฺตำ ปโยชยติ** = **สาเยติ, สายยติ, สายาเปติ, สายาปยติ.** ย่อมให้นอน
วุทธิ อิ เป็น เอ, อาเทศ เอ เป็น อาย
= **สยาเปติ, สยาปยติ.** ย่อมให้นอน
วุทธิ อิ เป็น เอ, อาเทศ เอ เป็น อาย, รัสสะ อา เป็น อ = กฺวจิ ธาตุ..

นี ปาปเณ (นเย) ในการนำไป

อุ. **นยนฺตำ ปโยชยติ** = **นยาเปติ, นยาปยติ.** ย่อมให้นำไป

จา คตินิวตฺติมฺหิ ในการห้ามการไป หยุด ยืน ตั้ง (ป ปุพพะ) ประดิษฐาน

อุ. **ปติฏฺฐนฺตำ ปโยชยติ** = **ปติฏฺฐาเปติ ปติฏฺฐเปติ, ปติฏฺฐาปยติ.** ย่อมให้ตั้งไว้

๕๔๔. หนสฺส ฆาโต. (๒ บท, อาเทสวิธิ)

เพราะการิตปัจจัยอันมี ณ อักษร อาเทศ หน ธาตุ เป็น ฆาต

หน หึสายำ ในการฆ่า เบียดเบียน

อุ. **หนนฺตำ ปโยชยติ** = **ฆาเตติ, ฆาตยติ, ฆาตาเปติ, ฆาตาปยติ.** ย่อมให้ฆ่า
= **วเธติ, วธาเปติ.** ย่อมให้ฆ่า (หน เป็น วธ = วโธ วา สพฺพตฺถ)

ชุโหตฺยาทิ

หุ ทานาทนหพฺยปฺปทาเนสุ ในการให้ กิน เซ่นไหว้

อุ. **ชุโหนฺตำ ปโยชยติ** = **ชุหาเวติ, ชุหาวยติ.** ย่อมให้เซ่นไหว้

หา จาเค ในการสละ

อุ. **ชหนฺตำ ปโยชยติ** = **ชหาเปติ, ชหาปยติ.** ย่อมให้สละ
= **หาเปติ, หาปยติ.** ย่อมให้สละ

ทา ทาเน ในการให้ ถวาย

อุ. **ททนฺตำ ปโยชยติ** = **ทาเปติ, ทาปยติ.** ย่อมให้ถวาย

ธา ธารเณ ในการทรงไว้ (อปิ ปุพพะ) ปกปิด

อุ. **ปิทหนฺตำ ปโยชยติ** = **ปิธาเปติ, ปิธาปยติ.** ย่อมให้ปกปิด
= **ปิทหาเปติ, ปิทหาปยติ.** ย่อมให้ปกปิด (อปิ+ธา+ณาเป+ติ)
ลบ อ ของ อปิ = เตสุ วุทฺธิ...
ธ อัพภาสะ เป็น ท = ทุติยจตุตฺถานำ ปฐมตติยา.
ธ ของ ธา เป็น ห = กฺวจิ ธาตุ...

รุธาทิ

รุธ อาวรเณ ในการปิดกั้น

อุ. **รุธนฺตํ ปโยชยติ** = **โรเธติ, โรธาปยติ, โรธาเปติ, โรธาปยติ.** ย่อมให้ปิดกั้น

ฉิทิ ทฺวิธากรเณ ในการตัด แบ่ง ฉีก ขาด

อุ. **ฉินฺทนฺตํ ปโยชยติ** = **เฉเทติ, เฉทยติ, เฉทาเปติ, เฉทาปยติ.** ย่อมให้ตัด

ยุช โยเค ในการประกอบ

อุ. **ยุญฺชนฺตํ ปโยชยติ** = **โยเชติ, โยชยติ, โยชาเปติ, โยชาปยติ.** ย่อมให้ประกอบ

ภุช ปาลนพฺยหวรเณสุ ในการรักษา กลืนกิน

อุ. **ภุญฺชนฺตํ ปโยชยติ** = **โภเชติ, โภชยติ, โภชาเปติ, โภชาปยติ.** ย่อมให้กิน

มุจ โมจเน ในการพ้น ปล่อย เปลื้อง

อุ. **มุญฺจนฺตํ ปโยชยติ** = **โมเจติ, โมจยติ, โมจาเปติ, โมจาปยติ.** ย่อมให้พ้น

ทิวาทิ

ทิวุ กีฬาวิชิคีสาพฺยวหารชุติถุติกนฺติคตีสุ ในการเล่น ปรารถนาชนะ ค้าขาย รุ่งเรือง สรรเสริญ ชอบใจ ไป

อุ. **ทิพฺพนฺตํ ปโยชยติ** = **เทเวติ, เทวยติ.** ย่อมให้รุ่งเรือง

ปท คติมฺหิ ในการไป (อุ ปุพพะ) เกิดขึ้น

อุ. **อุปฺปชฺชนฺตํ ปโยชยติ** = **อุปฺปาเทติ, อุปฺปาทยติ.** ย่อมให้เกิดขึ้น

พุธ อวคมเน ในการรู้ ตรัสรู้

อุ. **พุชฺฌนฺตํ ปโยชยติ** = **โพเธติ, โพธยติ.** ย่อมให้รู้

= **พุชฺฌาเปติ, พุชฺฌาปยติ.** ย่อมให้รู้

ลง ย ปัจจัย = ทธนฺตโต โย กฺวจิ.

อาเทศ ธฺย เป็น ฌ = ตถา กตฺตริ จ. หรือ กฺวจิ ธาตุ...

ตุส ปีติมฺหิ ในความยินดี

อุ. **ตุสฺสนฺตํ ปโยชยติ** = **โตเสติ, โตสยติ, โตสาเปติ, โตสาปยติ.** ย่อมให้ยินดี

สมุ อุปสเม ในความสงบ

อุ. **สมฺมนฺตํ ปโยชยติ** = **สเมติ, สมยติ.** ย่อมให้สงบ

กุป โกเป ในความโกรธ

อุ. **กุปฺปนฺตํ ปโยชยติ** = **โกเปติ, โกปยติ.** ย่อมให้โกรธ

ชน ชนเน ในการเกิด

อุ. **ชายนฺตํ ปโยชยติ** = **ชเนติ, ชนยติ.** ย่อมให้เกิด

สฺวาทิ

สุ สวเณ ในการฟัง

อุ. **สุณนฺตํ ปโยชยติ** = **สาเวติ, สาวยติ.** ย่อมให้ฟัง

อป ปาปุณเน ในการบรรลุ ถึง (ป ปุพพะ)

อุ. **ปาปุณนฺตํ ปโยชยติ** = **ปาเปติ, ปาปยติ.** ย่อมให้ถึง

กิยาทิ

กี ทพฺพวินิมเย ในการแลกเปลี่ยน ซื้อ ขาย

อุ. **วิกฺกิณนฺตํ ปโยชยติ** = **วิกฺกายาเปติ, วิกฺกายาปยติ.** ย่อมให้ขาย

ชิ ชเย ในการชนะ

อุ. **ชินนฺตํ ปโยชยติ** = **ชยาเปติ, ชยาปยติ.** ย่อมให้ชนะ (อิ เป็น เอ, เอ เป็น อาย, รัสสะ)

ญา อวโพธเน ในการรู้

อุ. **ชานนฺตํ ปโยชยติ** = **ญาเปติ, ญาปยติ.** ย่อมให้รู้

คห อุปาทาเน ในการถือเอา

อุ. **คณฺหนฺตํ ปโยชยติ** = **คาเหติ, คาหยติ, คาหาเปติ, คาหาปยติ.** ย่อมให้ถือเอา (วุทธิ)
= **คณฺหาเปติ, คณฺหาปยติ.** ย่อมให้ถือเอา (คห+ณฺหา+ณาเป+ติ)

ตนาทิ

ตนุ วิตฺถาเร ในการแผ่ไป ขยาย

อุ. **วิตนนฺตํ ปโยชยติ** = **วิตาเนติ, วิตานยติ.** ย่อมให้แผ่ไป

กร กรเณ ในการกระทำ

อุ. **กโรนฺตํ ปโยชยติ** = **กาเรติ, การยติ, การาเปติ, การาปยติ.** ย่อมให้กระทำ

จุราทิ

จุร เถยฺเย ในการลัก ขโมย

อุ. **โจเรนฺตํ ปโยชยติ** = **โจราเปติ, โจราปยติ.** ย่อมให้ลัก

จินฺต จินฺตายํ ในความคิด

อุ. **จินฺเตนฺตํ ปโยชยติ** = **จินฺตาเปติ, จินฺตาปยติ.** ย่อมให้คิด

ปูช ปูชายํ ในการบูชา

อุ. **ปูเชนฺตํ ปโยชยติ** = **ปูชาเปติ, ปูชาปยติ.** ย่อมให้บูชา

คาถาสรุปการิตปัจจัย

ธาตุปฺปจฺจยโต จาปิ การิตปฺปจฺจยา สิยุ
สการิเตหิ ยุณฺวูนํ ทสฺสนญฺเจตฺถ ญาปกํ.

ในขอบเขตของการิตปัจจัยนี้ ท่านได้แสดงวิธีให้เรารู้ว่า

๑. ลงการิตปัจจัย (เณ ณย ณาเป ณาปย) หลังจากธาตุปปัจจัย (ข ฉ ส อาย อีย ณย) ก็ได้

๒. ลง ยุ และ ณฺวุ ปัจจัย หลังจากการิตปัจจัยการิตปัจจัย (ในกิพพิธานกัณฑ์ สูตร ๕๗๒) ก็ได้

ลงการิตปัจจัย หลังจากธาตุปปัจจัย

ติช นิสานพนฺธนขมาสุ ในการลับให้คม ผูก อดกลั้น

อุ. **ติติกฺขนฺตํ ปโยชยติ** = **ติติกฺเขติ, ติติกฺขาเปติ.** ย่อมให้อดกลั้น (เณ ณาเป)

กิต โรคาปนยเน ในการเยียวยา

อุ. **ติกิจฺฉนฺตํ ปโยชยติ** = **ติกิจฺเฉติ, ติกิจฺฉยติ, ติกิจฺฉาเปติ, ติกิจฺฉาปยติ.** ย่อมให้เยียวยา

ภุช ปาลนหพฺยวหเณสุ ในการรักษา กลืนกิน

อุ. **พฺภุกฺขนฺตํ ปโยชยติ = พฺภุกฺเขติ, พฺภุกฺขยติ, พฺภุกฺขาเปติ, พฺภุกฺขาปยติ.** ย่อมให้อยากกิน

ปพฺพต+อาย ในการประพฤติดั่งภูเขา

อุ. **ปพฺพตายนฺตํ ปโยชยติ = ปพฺพตายยติ.** ย่อมให้ประพฤติดั่งภูเขา

ปุตฺต+อีย ในการประพฤติดั่งบุตร

อุ. **ปุตฺตายนฺตํ ปโยชยติ = ปุตฺตียยติ.** ย่อมให้ประพฤติดั่งเป็นบุตร

จบ ธาตุปปัจจยันตนยะ ที่ ๖.๓

—- o —-

คาถาสรุปอาขฺยาตกัณฑ์

สาสนตฺถํ สมุทฺทิฏฺจ์ อาขฺยาตํ สกพุทฺธิยา
พาหุสจฺจพเลนีทฺ จินฺตยนฺตุ วิจกฺขณา.
ภวติ ติฏฺฐติ เสติ อโหสิ เอวมาทโย
อกมฺมกาติ วิญฺเญยฺยา กมฺมลกฺขณวิญฺญูนา.
อกมฺมกาปิ เหตฺวตฺถปฺ- ปจฺจยนฺตา สกมฺมกา
ตฺ ยถา ภิกฺขุ ภาเวติ มคฺคํ ราคาทิทูสกฺ.

ข้าพเจ้าได้แสดงอาขฺยาตไว้ดีแล้ว ด้วยปัญญาของตน เพื่อเป็นประโยชน์แก่พระศาสนา, ผู้มีปัญญาแจ่มแจ้งทั้งหลาย จงพิจารณาดูอาขยาตนี้ ด้วยกำลังแห่งความรู้ของผู้เล่าเรียนมามากเถิด,

นักศึกษาผู้รู้ลักษณะของกรรม จะสามารถทราบได้ว่า กิริยาคือ ภวติ ติฏฺฐติ เสติ อโหสิ เป็นต้น เป็นธาตุที่ไม่มีกรรม,

แม้ธาตุที่ไม่มีกรรม เมื่อมีการิตปัจจัยที่ลงในอรรถเหตุอยู่ท้าย ก็กลายเป็นธาตุที่มีกรรม เช่นอุทาหรณ์ว่า “ภิกฺขุ ภาเวติ มคฺคํ ราคาทิทูสกฺ ภิกษุยังมรรคอันทำลายซึ่งราคะเป็นต้นให้เกิดขึ้น” เป็นต้น

จบ อาขยาตกัณฑ์ที่ ๖ ในคัมภีร์ปทรูปสิทธิ

—- o —-